

Ed. Doç. Dr. M. Çağlar ÖZDEMİR

Bu çalışmada Sakarya'nın Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Durumu; Demografik Göstergeler, Eğitim, Sağlık, İstihdam, Rekabetçi ve Yenilikçi Kapasite, Mali Göstergeler, Erişilebilirlik ve Yaşam Kalitesi Göstergeleri sınıflandırmasında incelenmiştir.

Çalışma, bir önceki dönemin (2013-14) devamı niteliğindedir. Yüksek Lisans öğrencilerinin gayretli çabaları sonucunda ortaya çıkan eserin, tüm Sakarya halkına ve yöneticilerine faydalı olmasını dileriz.

SAKARYA'NIN SOSYO-EKONOMİK ANALİZİ - II

Ed. Doç. Dr. M. Çağlar ÖZDEMİR

(2014 - 2015)

SAKARYA'NIN SOSYO-EKONOMİK ANALİZİ - II

(2014 - 2015)



YAZARLAR

Ed. Doç. Dr. M. Çağlar ÖZDEMİR

Ahsen Meryem SALT, Ömer Faruk BENLİ, Kübra HACIBEYOĞLU,
Burak YARBUĞ, Ömer Faruk AKÇAY, Rukiye TURGUT, Feyzullah
AKGÜN, Fatma BULUT, Şemsi BAYKUT, Sezai HARMANKAYA,
Ali Emre ULUS

Editör

Doç. Dr. Mustafa Çağlar ÖZDEMİR

**SAKARYA’NIN
SOSYO-EKONOMİK
ANALİZİ II
(2014-2015 DÖNEMİ)**

- ❖ **Demografik Göstergeler**
- ❖ **Eğitim Göstergeleri**
- ❖ **Sağlık Göstergeleri**
- ❖ **İstihdam Göstergeleri**
- ❖ **Rekabetçi ve Yenilikçi Kapasite Göstergeleri**
- ❖ **Mali Göstergeler**
- ❖ **Erişilebilirlik Göstergeleri**
- ❖ **Yaşam Kalitesi Göstergeleri**

SAKARYA YAYINCILIK Araştırma

Sakarya Yayıncılık

Sakarya'nın Sosyo-Ekonomik Analizi II (2014-2015)

Sakarya Yayıncılık Araştırma

Editör: Mustafa Çağlar ÖZDEMİR

ISBN: 978-605-4229-62-8

Birinci Baskı: Ocak 2017 (İstanbul)

Sayfa Tasarımı: Burak Yarbuğ

Kapak Tasarımı: Çağrı Özdamar

xxxx Sayfa, 16,5 x 23,5 cm.

Anahtar Kelimeler

- 1.Sakarya
- 2.Sosyo-Ekonomik Analiz
- 3.Demografi
- 4.Eğitim
- 5.Sağlık
- 6.İstihdam
- 7.Rekabetçi Yenilikçi Kapasite
- 8.Finans
- 9.Yaşam Kalitesi

Copyright© Sakarya Yayıncılık

Bu kitabın her türlü yayın hakkı Sakarya Yayıncılık'a aittir. Kitabın tamamı veya bir kısmı yayıncının izni olmadan, hiçbir şekilde elektronik, mekanik, fotokopi vb. bir araçla yayınlanamaz ve çoğaltılamaz.

Baskı

Avcı Ofset-Topkapı/İSTANBUL

Yayın ve Dağıtım

Sakarya Yayıncılık, Çark Caddesi, Kundakçıoğlu İşhanı, No:17-18 Sakarya

Tel: 0 (264) 282 20 35

Faks: 0(264) 281 27 91

www.sakaryakitabevi.com.tr

Önsöz

Sakarya Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümünde yaklaşık 4 yıldır sürdürdüğümüz Sosyo-Ekonomik Analiz isimli yüksek lisans dersinde, öğrenciler sosyo-ekonomik analizin bileşen ve aşamalarını uygulamalı olarak öğrenmektedir. Başlangıçta bu ders teorik olarak tasarlanmıştı. Ancak yıllar içinde uygulamalı çalışmaların daha öğretici ve kalıcı olduğu kanaati bu ders için de belirginleşti. İki yıl önceki derste başlattığımız bir proje kapsamında, Kalkınma Bakanlığının, illerin gelişmişlik düzeylerini ölçmek için kullandığı sosyo-ekonomik analiz parametrelerini Sakarya'ya uygulamaya karar verdik. Bu kararımız bizi çok sıkıntılı bir veri edinme sürecinin de içine itti. Yüksek lisans öğrencilerinin gayretli tavırları sayesinde verileri toplamayı, bir araya getirmeyi ve anlamlı sonuçlar üretmeyi başardık. Çalışmamızın temel güdüsü sosyo-ekonomik gelişmişlik bakımından Sakarya'nın Türkiye'deki iller arasında 18.sırada yer almasının nedenlerini keşfetmekti. Elbette farklı illeri de kapsayan genel bir endeks boyutunda hareket etmediğimiz için sıralamanın doğruluğunu test etme amacımız ve şansımız da yoktu. Ancak her bir alt parametrenin Sakarya için nasıl görüldüğü, tüm proje ekibinin akademik merakını artırmıştı. Yoğun bir dönemin ardından iki yıl önce çalışmayı tamamladık ve kitap olarak bastık. İlgili parametreler çerçevesinde ilin sosyo-ekonomik gelişmişliği hakkında kayda değer bir fikrimiz oluştu. Hatta çalışmayı il valisinin de bulunduğu geniş katılımlı bir toplantıda sunma imkânımız da oldu. Sonuçlara ilgi duyulması, aynı çalışmayı seri şekilde gerçekleştirme fikri konusunda bizi cesaretlendirdi. Ancak bir önceki dönem yüksek lisans öğrencileri konuya yeterince ilgi göstermedikleri için çalışmamız tamamlanamadı. 2016 Güz döneminde yapılan Sosyo-Ekonomik Analiz dersinde ise öğrenciler projeye sıcak baktılar ve yoğun bir çalışma içine girdiler. Daha önce sorun olarak tespit ettiğimiz veri edinme problemleri, bu kez çok daha derinleşmiş biçimde karşımıza çıktı. Bir önceki çalışmanın tecrübesiyle zorlukları atlattık. Araştırmada yer alan bir alt parametre için veri talep ettiğimiz TÜİK'in "2014 yılı il düzeyinde temel işgücü göstergelerine ait haber bülteninin yayınlanmamasına karar verilmiştir" bildirimini proje ekibinin motivasyonunu bir hayli olumsuz etkilese de yerel kuruluşlarından alabildiğimiz istatistiklerin yorumlanması ile çalışma heyecanımızı canlı

tutmayı başardık. Ancak tüm proje ekibi olarak TÜİK'in bu kararına anlam veremediğimizi ifade etmemiz gerekir. Bir önceki çalışmada kullandığımız “kır-kent” ayrımının, Büyükşehir Yasası ile ortadan kalkması da önceki bazı çalışma başlıklarını simetrik olarak yeni döneme aktarmamızı engelledi. Ancak yine de istikrarlı bir çaba ile araştırmayı tamamlayabildik.

Sakarya'nın diğer iller arasındaki mevcut sosyo-ekonomik gelişmişlik sırasını, Kalkınma Bakanlığının yeni/güncellenmiş bir çalışması olmadığı için söyleyemiyoruz. Ancak bu araştırmada da Bakanlığın geçmiş ölçümlerinde kullandığı sekiz ana parametre kullanılmıştır. Her bir parametre, bir önceki kitabımızın (2012-2013) üzerine yapılandırılmıştır. Bu nedenle giriş ve teorik kısımlarda belirgin benzerlikler bulunmaktadır. Her yazılan yeni bölüm, bir önceki kitapta benzer bölümü yazan yüksek lisans öğrencisinin bilgisi ve katkısıyla düzenlenmiştir. Proje ekibinin tamamı, bilimsel alıntı konusuna fazlasıyla duyarlı olup etik ihlaline düşmemek için projenin ilk başladığı günden buyana çaba sarfetmektedir. Bölümlerin teorik kısımlarında genişletmeler yapılmakla birlikte alt parametrelerin aynı olması, bir önceki eserde yer alan cümlelere benzer ifadelerin varlığını kaçınılmaz kılmıştır. Her bölümün ilk sayfasında bir önceki yazara dipnot verilmiş ve yeri geldiğinde atıflar yapılmıştır.

2014-2015 dönemini kapsayan “Sakarya'nın Sosyo-Ekonomik Analizi II” isimli eser, büyük ölçüde yüksek lisans öğrencilerinin araştırma ve öğrenme merakı ile istikrarlı çalışma kapasitelerinden kaynaklanmaktadır. Bu süreçte tüm proje ekibine veri edinme ve diğer hususlarda yardımcı olan herkese teşekkür ederiz. Bu sene kitabımızı, Sakarya Üniversitesi Matbaasından değil Sakarya Yayınevinden çıkarmaya karar verdik. Kitabın basımı esnasında gösterdikleri titiz çalışmalarından dolayı yayınevi çalışanlarına da ayrıca teşekkür ederiz. Sonuçların tüm araştırmacılara faydalı olmasını dileriz.

Proje Ekibi Adına

Doç. Dr. Mustafa Çağlar ÖZDEMİR

İçindekiler

Tablolar Dizini	1
Grafikler Dizini	5
Giriş	7
Demografik Göstergeler	
Ahsen Meryem SALT/Ömer Faruk BENLİ	13
Eğitim Göstergeleri	
Kübra HACIBEYOĞLU	41
Sağlık Göstergeleri	
Burak YARBUĞ	65
İstihdam Göstergeleri	
Ömer Faruk AKÇAY	83
Rekabetçi ve Yenilikçi Kapasite Göstergeleri	
Rukiye TURGUT/Feyzullah AKGÜN.....	115
Mali Göstergeler	
Fatma BULUT.....	161
Erişilebilirlik Göstergeleri	
Şemsi BAYKUT/Sezai HARMANKAYA.....	187
Yaşam Kalitesi Göstergeleri	
Ali Emre ULUS.....	207
Sonuç	231

Kısaltmalar

ADSL	Asymmetric Digital Subscriber Line-Asimetrik Sayısal Abone Hattı
APK	Araştırma Planlama Koordinasyon
ASFR	Age Spesific Fertility Rate
AVM	Alışveriş Merkezi
BDDK	Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu
BTK	Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu
ÇSBG	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı
GFR	General Fertility Rate
GSM	Global System For Mobile Communications-Küresel Mob. İletişim Sistemleri
ICSC	International Council of Shopping Centres
ILO	International Labour Organisation
IMF	International Monetary Found
KADİM	Kayıt Dışı ile Mücadele
KKTC	Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
KÖYDES	Köy Altyapısını Destekleme Projesi
MARKA	Doğu Marmara Kalkınma Ajansı
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
MEM	Milli Eğitim Müdürlüğü
ORAN	Orta Anadolu Kalkınma Ajansı
OSB	Organize Sanayi Bölgesi
ÖSYM	Ölçme, Seçme ve Yerleştirme Merkezi
SEGE	Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Endeksi
SERKA	Serhat Kalkınma Ajansı
SGK	Sosyal Güvenlik Kurumuiii
TBB	Türkiye Bankalar Birliği
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TCDD	Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demiryolları
TEDAŞ	Türkiye Elektrik Dağıtım Anonim Şirketi
TOBB	Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TPE	Türk Patent Enstitüsü
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
WHO	World Health Organisation
YGS	Yüksek Öğretime Geçiş Sınavı

Tablolar Dizini

Birinci Kısım

Demografik Göstergeler

Tablo 1. Sakarya İli Nüfus Yoğunluğu	20
Tablo 2. Sakarya İli Genel Doğurganlık Oranı	21
Tablo 3. Sakarya İli Yaşa Özel Doğurganlık Oranı	22
Tablo 4. Sakarya İli Yaş Grupları Nüfusu.....	23
Tablo 5. Sakarya İli Genç Bağımlı Nüfus Oranı	24
Tablo 6. Sakarya İli Net Göç Hızı.....	24
Tablo 7. Sakarya İli ve Türkiye’de Kadın Nüfusu ve Doğum Sayısı.....	27
Tablo 8. Türkiye ve Sakarya İlinin Yaşa Özel Doğurganlık Oranları.....	29

İkinci Kısım

Eğitim Göstergeleri

Tablo 1. Dört Ana Dersin YGS Puan Türlerindeki Ağırlığı	45
Tablo 2. Okuryazar Nüfus Oranı.....	47
Tablo 3. Sakarya İli Okuryazar Kadın Nüfusunun Toplam Kadın Nüfusuna Oranı.....	48
Tablo 4. Genel Ortaöğretim Net Okullaşma Oranı	48
Tablo 5. Mesleki ve Teknik Liseler Okullaşma Oranı	49
Tablo 6. Sakarya İli YGS Ortalama Başarı Puanı	50
Tablo 7. Sakarya İli Yüksekokul veya Fakülte Mezunu Nüfusun 15+ Nüfusa Oranı.....	51

Üçüncü Kısım

Sağlık Göstergeleri

Tablo 1. Yüz Bin Kişiye Düşen Hastane Yatak Sayısı	71
Tablo 2. On Bin Kişiye Düşen Hekim Sayısı.....	72
Tablo 3. On Bin Kişiye Düşen Diş Hekimi Sayısı	73
Tablo 4. On Bin Kişiye Düşen Eczane Sayısı.....	73
Tablo 5. Yeşil Kart Sahibi Nüfusun İl Nüfusuna Oranı	74

Dördüncü Kısım

İstihdam Göstergeleri

Tablo 1. İşsizlik Oranı	92
Tablo 2. İşgücüne Katılma Oranı	93
Tablo 3. Çalışma Çağındaki Nüfusun Toplam Nüfus İçindeki Oranı	94
Tablo 4. İmalat Sanayi İstihdamının Sigortalı İstihdam İçindeki Oranı.....	95
Tablo 5. Sosyal Güvenlik Kapsamındaki Aktif Çalışanların Toplam Nüfusa Oranı.....	96
Tablo 6. Ortalama Günlük Kazanç	97
Tablo 7. Ortalama Günlük Kazanç-Kadın.....	98
Tablo 8. İstihdam Oranı.....	99
Tablo 9. İşsizlik Oranı Karşılaştırması	101
Tablo 10. İşgücüne Katılma Oranı Karşılaştırması	102
Tablo 11. Çalışma Çağındaki Nüfusun Toplam Nüfus İçerisindeki Oranı Karşılaştırması	103
Tablo 12. İmalat Sanayi İstihdamının Sigortalı İstihdam İçindeki Oranı Karşılaştırması	104
Tablo 13. Sosyal Güvenlik Kapsamındaki Aktif Çalışanların Toplam Nüfusa Oranı Karşılaştırması.....	106
Tablo 14. Ortalama Günlük Kazanç Karşılaştırması.....	107
Tablo 15. Ortalama Günlük Kazanç-Kadın Karşılaştırması.....	109
Tablo 16. İstihdam Oranı Karşılaştırması.....	110

Beşinci Kısım

Rekabetçi ve Yenilikçi Kapasite Göstergeleri

Tablo 1. Sakarya İl İhracatının Türkiye İçindeki Payı	127
Tablo 2. Sakarya İli Kişi Başına Düşen İhracat Tutarı.....	127
Tablo 3. Sakarya İli İmalat Sanayi İşyerlerinin Türkiye İçindeki Payı	128
Tablo 4. Sakarya İli İmalat Sanayi Kayıtlı İşyeri Oranı	129
Tablo 5. Sakarya İli Kişi Başına Düşen Sanayi Elektrik Tüketimi	130
Tablo 6. Sakarya İli OSB Üretim Yapılan Parsellerin Türkiye İçindeki Payı	131

Tablo 6a. Sakarya İli OSB Bölge Parsel Sayısı ve Üretimdeki Parsel Sayısı.....	131
Tablo 7. Sakarya İli Küçük Sanayi Sitesi İşyeri Sayısının Türkiye İçindeki Payı	132
Tablo 7a. Sakarya İli Küçük Sanayi Siteleri Sayısı ve Doluluk Oranları...	133
Tablo 8. Türkiye ve Sakarya İli Yeni Kurulan Şirketler ve Toplam Sermayeleri (2013).....	134
Tablo 8a. Türkiye ve Sakarya İli Yeni Kurulan Şirketler ve Toplam Sermayeleri (2015).....	135
Tablo 9. Sakarya İli On Bin Kişiyeye Düşen Yabancı Sermayeli Şirket Sayısı.....	136
Tablo 10. Sakarya İli Yüz Bin Kişiyeye Düşen Marka Başvuru Sayısı.....	137
Tablo 11. Sakarya İli Yüz Bin Kişiyeye Düşen Patent Başvuru Sayısı	138
Tablo 12. Sakarya İli Yüksek Lisans ve Doktora Sahibi Nüfusun 30+ Yaş Nüfusa Oranı.....	139
Tablo 13. Sakarya İli Tarımsal Üretim Değeri.....	140
Tablo 14. Sakarya İli Turizm Yatırım-İşletme ve Belediye Belgeli Yatak Sayısının Türkiye İçindeki Payı (2014)	141
Tablo 14a. Sakarya'nın Turizm Yatırım-İşletme ve Belediye Belgeli Yatak Sayısının Türkiye İçindeki Payı (2015).....	142
Tablo 15. Sakarya İli Teşvik Belgeli Yatırım Tutarının Türkiye İçindeki Payı (2014).....	143
Tablo 15a. Sakarya İli Teşvik Belgeli Yatırım Tutarının Türkiye İçindeki Payı (2015).....	144

Altıncı Kısım

Mali Göstergeler

Tablo 1. Sakarya İlindeki Banka Kredilerinin Türkiye İçindeki Payı.....	166
Tablo 2. Sakarya İlindeki Banka Kredilerinin Dağılımı	166
Tablo 3. Sakarya İlindeki Tasarruf Mevduatının Türkiye İçindeki Payı....	167
Tablo 4. Sakarya İli Kişi Başı Banka Mevduatı Tutarı	168
Tablo 5. Sakarya İli Bin Kişiyeye Düşen İnternet Bankacılığı Aktif Bireysel Müşteri Sayısı	169

Tablo 6. Sakarya İli Bin Kişiyeye Düşen İnternet Bankacılığı Aktif Kurumsal Müşteri Sayısı.....	170
Tablo 7. Sakarya İli Kişiyeye Başına Düşen Bütçe Gelirleri.....	171
Tablo 8. Sakarya İlindeki Vergi Gelirlerinin Türkiye İçindeki Payı.....	172

Yedinci Kısım

Erişilebilirlik Göstergeleri

Tablo 1. Sakarya İli Köy Yolu Uzunluğunun Toplam Köy Yolu Uzunluğuna Oranı	193
Tablo 2. Hane Başına Genişbant Abone Sayısı.....	194
Tablo 3. Kişiyeye Başına Düşen GSM Abone Sayısı	194
Tablo 4. Sakarya İlinin Otoyol ve Devlet Yollarına Göre yük - km Değeri.....	195
Tablo 5. Toplam Demiryolu Hattının Sakarya İli Yüzölçümüne Oranı	196
Tablo 6. Türkiye'nin Kırsal Kesim Asfalt-Beton Köy Yolu Oranı	197
Tablo 7. Türkiye'de Hane Başına Genişbant Abone Sayısı	198
Tablo 8. Türkiye'de Kişiyeye Başına Düşen GSM Abone Sayısı	199
Tablo 9. Türkiye'de Otoyol ve Devlet Yollarına Göre yük - km Değeri ...	200
Tablo 10. Türkiye'nin Toplam Demiryolu Hattının Yüzölçümüne Oranı..	201

Sekizinci Kısım

Yaşam Kalitesi Göstergeleri

Tablo 1. Bin Kişiyeye Düşen Alışveriş Merkezi (AVM) Brüt Kiralanabilir Alan Oranı.....	214
Tablo 2. Kanalizasyon Şebekesi ile Hizmet Verilen Nüfusun Belediye Nüfusu İçindeki Oranı.....	215
Tablo 3. Kişiyeye Başına Toplam Elektrik Tüketimi	216
Tablo 4. On Bin Kişiyeye Düşen Özel Otomobil Sayısı.....	217
Tablo 5. Kükürtdioksit (SO ₂) Ortalama Değeri.....	218
Tablo 6. Partiküler Madde (Duman) Ortalama Değeri.....	218
Tablo 7. Sosyal Güvenlik Kapsamı Dışında Kalan Nüfusun Toplam Nüfusa Oranı	219

Tablo 8. Yüz Bin Kişiyeye Düşen Ceza İnfaz Kurumuna Giren Hükümlü Sayısı.....	220
Tablo 9. Yüz Bin Kişiyeye Düşen İntihar Vakası Sayısı	221

Grafikler Dizini

Birinci Kısım

Demografik Göstergeler

Grafik 1. Sakarya ve Türkiye’de Nüfus Yoğunluğu	26
Grafik 2. Yaşaya Özel Doğurganlık Oranları.....	30
Grafik 3. Genç Bağımlı Nüfus Oranı	32
Grafik 4. Net Göç Hızı (TR42)	33
Grafik 5 Net Göç Hızı (Karşılaştırma)	35

İkinci Kısım

Eğitim Göstergeleri

Grafik 1. Türkiye Geneli ve Sakarya İli Okuryazar Oranı	52
Grafik 2. Türkiye Geneli ve Sakarya İli Okuryazar Kadın Nüfus Oranları	53
Grafik 3. Türkiye Geneli ve Sakarya İli Ortaöğretim Net Okullaşma Oranları	54
Grafik 4. Türkiye Geneli ve Sakarya İli Mesleki ve Teknik Liseler Okullaşma Oranları.....	55
Grafik 5. Türkiye, KKTC ve Sakarya YGS Ortalama Başarı Puanları	57
Grafik 6. Türkiye Geneli ve Sakarya İli Yüksek Okul veya Fakülte Mezunu Nüfusun 15+ Yaş Nüfusa Oranları	58

Üçüncü Kısım

Sağlık Göstergeleri

Grafik 1. Türkiye Geneli ve Sakarya İli Yüz Bin Kişiyeye Düşen Hastane Yatak Sayısı	75
Grafik 2. Türkiye Geneli ve Sakarya İli On Bin Kişiyeye Düşen Hekim Sayısı.....	76

Grafik 3. Türkiye Geneli ve Sakarya İli On Bin Kişiyeye Düşen Diş Hekimi Sayısı.....	77
--	----

Grafik 4. Türkiye Geneli ve Sakarya İli On Bin Kişiyeye Düşen Eczane Sayısı.....	78
--	----

Beşinci Kısım

Rekabetçi ve Yenilikçi Kapasite Göstergeleri

Grafik 1. Sakarya İli Toplam İhracat.....	145
Grafik 2. Türkiye ve Sakarya İlinde Yüz Bin Kişiyeye Düşen Patent ve Marka Başvuru Sayıları (2014).....	150
Grafik 3. Türkiye ve Sakarya İlinde Yüz Bin Kişiyeye Düşen Patent ve Marka Başvuru Sayıları (2015).....	151

Altıncı Kısım

Mali Göstergeler

Grafik 1. Sakarya İli Banka Kredilerinin Türkiye İçindeki Payı.....	173
Grafik 2. Sakarya İli Tasarruf Mevduatının Türkiye İçindeki Payı (2014).....	173
Grafik 3. Sakarya İli Tasarruf Mevduatının Türkiye İçindeki Payı (2015).....	174
Grafik 4. Kişi Başına Düşen Banka Mevduatı Tutarı Karşılaştırması.....	175
Grafik 5. Sakarya İli Vergi Gelirlerinin Türkiye İçindeki Payı.....	179

Giriş

Toplumunu ilgilendiren her husus *sosyal* kavramının içinde yer alır. Toplumunu meydana getiren insanlar ise sosyal kavramının temel yapı taşını oluşturur. Kitlesele her türlü insan ilişkisi, sosyal yapının içinde incelemeye değer hususlar olarak ayrışır ve belirginleşir. *Ekonomi* ise sınırlı kaynakların daha verimli kullanılabilmesi, üretilen maddi değerin bölüşümü ve tüketimini konu alan sosyal bir bilimdir. Bir toplumda refahın tesisi için insanların sosyal ve ekonomik yönden gelişmiş olması beklenir.

Gelişmişlik maddi süreçten başlayan zihni bir kavramdır. Gelişmişliği sadece maddi boyuta indirgemek, toplumsal gelişme dinamiklerini tam olarak kavrayamamanın göstergesidir. Çoğu kez belirli bir maddi seviyeye ulaşmadan, insanı diğer canlılardan ayıran eğitim, sanat, estetik bilinci gibi hususlara değer verilmemesi, ileride beklenen gelişmenin hep ileri hedef olarak kalmasına neden olmaktadır. Toplumsal gelişmeyi bir bütün olarak ele almak gerekir. Ancak bu bütünlüğün, konularında uzman ve hevesli kişilerin çalışması sonucunda oluşturulması gerekir. Aksi halde her zaman diğerinden daha öncelikli veya önemli konular gündemi meşgul edecek ve bazı gelişme parametreleri ihmal edilecektir.

Bu çalışma, sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyini daha çok maddi bileşenler açısından ölçebilme uzmanlığına sahip bir grup tarafından yapılmıştır. Araştırmanın amacı, Sakarya'nın sosyo-ekonomik gelişmişlik durumunu, Kalkınma Bakanlığının kullandığı temel

parametreler çerçevesinde tespit etmektir. Sekiz (8) ana kategoride sınıflandırılan bu parametreler; Demografik, Eğitim, Sağlık, İstihdam, Rekabetçi ve Yenilikçi Kapasite, Mali, Erişilebilirlik ve Yaşam Kalitesi göstergeleri olarak sıralanabilir. Araştırmanın kapsamını, Sakarya'nın ilgili ana parametreler ve alt bileşenler çerçevesinde, 2014-2015 dönemi analizi oluşturmaktadır. İllerin sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralamasında Kalkınma Bakanlığının kullandığı alt parametreler 61 tanedir. Çalışmamızda bu yapıya önemli ölçüde riayet edilmiştir.

Çalışmanın Demografik Göstergeler açısından analiz kısmını, Ahsen Meryem SALT ve Ömer Faruk BENLİ tamamlamıştır. Bu kısımda beş (5) alt değişken incelenmiştir. Bunlar; “Nüfus Yoğunluğu, Yaşa Özel Doğurganlık Oranı, Genç Bağımlı Nüfus Oranı, Net Göç Hızı ve Şehirleşme Oranı”dır.

İkinci kısımda Sakarya'nın Eğitim Göstergeleri çalışılmıştır. Kübra HACİBEYOĞLU tarafından hazırlanan bu başlıkta altı (6) alt değişken bulunmaktadır. Bunlar; “Okuryazar Nüfus Oranı, Okuryazar Kadın Nüfusunun Toplam Kadın Nüfusuna Oranı, Genel Ortaöğretim Net Okullaşma Oranı, Mesleki ve Teknik Liseler Okullaşma Oranı, İlin Yükseköğrenime Geçiş Sınavı (YGS) Ortalama Başarı Puanı, Yüksekokul veya Fakülte Mezunu Nüfusun 22 Yaş Üzeri Nüfusa Oranı” olarak sıralanabilir.

Üçüncü kısım Sakarya'nın Sağlık Göstergelerine ayrılmıştır. Burak YARBUĞ tarafından yapılan çalışmada beş (5) alt değişken

kullanılmıştır. Bunlar; “Yüz Bin Kişiyeye Düşen Hastane Yatak Sayısı, On Bin Kişiyeye Düşen Hekim Sayısı, On Bin Kişiyeye Düşen Diş Hekimi Sayısı, On Bin Kişiyeye Düşen Eczane Sayısı, Yeşil Kart Sahibi Nüfusun İl Nüfusuna Oranı”dır.

Ömer Faruk AKÇAY tarafından araştırılan Sakarya'nın İstihdam Göstergeleri, dördüncü kısımda yer almaktadır. Sekiz (8) alt değişken çerçevesinde incelenen ana kategoride; “İşsizlik Oranı, İşgücüne Katılma Oranı, Çalışma Çağındaki Nüfusun (15 - 64 Yaş Arası) Toplam Nüfus İçerisindeki Oranı, İmalat Sanayi İstihdamının Sigortalı İstihdam İçindeki Oranı, Sosyal Güvenlik Kapsamındaki Aktif Çalışanların Toplam Nüfusa Oranı, Ortalama Günlük Kazanç, Ortalama Günlük Kazanç-Kadın ve İstihdam Oranı” bulunmaktadır.

Sakarya'nın Rekabetçi ve Yenilikçi Kapasite Göstergeleri beşinci kısımda incelenmiştir. Rukiye TURGUT ve Feyzullah AKGÜN tarafından gerçekleştirilen araştırma on beş (15) alt değişkene sahiptir. Bunlar; “İl İhracatının Toplam İhracat İçindeki Payı, Kişi Başına Düşen İhracat Tutarı, İmalat Sanayi İşyerlerinin Türkiye İçindeki Payı, İmalat Sanayi Kayıtlı İşyeri Oranı, Kişi Başı İmalat Sanayi Elektrik Tüketimi, Organize Sanayi Bölgesinde Üretim Yapılan Parsellerin Türkiye İçindeki Payı, Küçük Sanayi Sitesi İşyeri Sayısının Türkiye İçindeki Payı, Yeni Kurulan Şirketlerin Toplam Sermayesinin Türkiye İçindeki Payı, On Bin Kişiyeye Düşen Yabancı Sermayeli Şirket Sayısı, Yüz Bin Kişiyeye Düşen Marka Başvuru Sayısı, Yüz Bin Kişiyeye Düşen Patent Başvuru Sayısı, Yüksek Lisans ve Doktora Sahibi Nüfusun 30+ Yaş Nüfusa Oranı, Kırsal Nüfus Başına

Düşen Tarımsal Üretim Değeri, Turizm Yatırım-İşletme ve Belediye Belgeli Yatak Sayısının Türkiye İçindeki Payı ve Teşvik Belgeli Yatırım Tutarının Türkiye İçerisindeki Payı” olarak sıralanabilir.

Altıncı kısım Sakarya'nın Mali Göstergelerinin incelenmesine ayrılmıştır. Fatma BULUT tarafından yapılan ve yedi (7) alt değişkenden oluşan araştırmada; “İldeki Banka Kredilerinin Türkiye İçindeki Payı, İldeki Tasarruf Mevduatının Türkiye İçindeki Payı, Kişi Başına Düşen Banka Mevduatı Tutarı, Bin Kişiye Düşen İnternet Bankacılığı Aktif Bireysel Müşteri Sayısı, Bin Kişiye Düşen İnternet Bankacılığı Aktif Kurumsal Müşteri Sayısı, Kişi Başına Düşen Bütçe Gelirleri, İl Vergi Gelirlerinin Türkiye İçindeki Payı” istatistikleri bulunmaktadır.

Yedinci kısım Erişilebilirlik Göstergelerinin analizini içermektedir. Şemsi BAYKUT ve Sezai HARMANKAYA'nın hazırladığı bölüm altı (6) alt değişken çerçevesinde analizler yapmaktadır. Bunlar; Kırsal Kesim Asfalt-Beton Köy Yolu Oranı, İlin En Yakın Havaalanına Uzaklığı, Hane Başına Genişbant Abone Sayısı, Kişi Başına Düşen GSM Abone Sayısı, İlin Otoyol ve Devlet Yollarına Göre yük-km Değerleri ve Toplam Demiryolu Hattının İl Yüzölçümüne Oranı” olarak sıralanabilir.

Son bölümde ise Yaşam Kalitesi Göstergelerine yer verilmiştir. Ali Emre ULUS tarafından gerçekleştirilen araştırmada (9) alt değişken kullanılmıştır. Bunlar; “Bin Kişiye Düşen Alışveriş Merkezi (AVM) Brüt Kiralanabilir Alan Oranı, Kanalizasyon Şebekesi ile Hizmet

Verilen Belediye Nüfusunun Toplam Belediye Nüfusuna Oranı, Kişi Başı Mesken Elektrik Tüketimi, On Bin Kişiye Düşen Özel Otomobil Sayısı, Kükürdioksit (SO₂) Ortalama Değeri, Partiküler Madde (Duman) Ortalama Değeri, Sosyal Güvenlik Kapsamı Dışında Kalan Nüfusun Toplam Nüfusa Oranı, Yüz Bin Kişiye Düşen Ceza İnfaz Kurumuna Giren Hükümlü Sayısı ve Yüz Bin Kişiye Düşen İntihar Vakası Sayısı” olarak sıralanabilir.

Çalışmada kullanılan veriler; TÜİK, ildeki kurum ve kuruluşlardan edinilmiştir. Veri edinme sürecinde ilgili kurum ve kuruluşlara araştırmanın amaç ve kapsamına yönelik bilgilendirmeler yapılmış yasal yükümlülükler yerine getirilmiştir. Her bir kısım; kavramların açıklanması yönlü teorik ve verilerin değerlendirilmesi yönlü analiz kısmını içermektedir. Bu nedenle literatür taraması ve nicel araştırma yöntemleri tercih edilmiştir.

SOSYO-EKONOMİK GELİŞMİŞLİK ARAŞTIRMASI

DEMOGRAFİK GÖSTERGELER

Ahsen Meryem SALT*

Ömer Faruk BENLİ*

Giriş

Bu bölüm sosyo-ekonomik gelişmişlik parametreleri çerçevesinde demografik göstergeleri ele almaktadır. Parametreler Kalkınma Bakanlığının, İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Raporunda demografik göstergeler ana başlığında yer alan beş alt başlıktan oluşmaktadır. Bunlar; “Nüfus yoğunluğu, yaşa özel doğurganlık oranı (15-49), genç bağımlı nüfus oranı (0-14 yaş), net göç hızı ve şehirleşme oranı” olarak sıralanmıştır.

Bu bölümün amacı, Sakarya'nın sosyo-ekonomik gelişmişliğini demografik göstergeler çerçevesinde incelemektir.

Sosyo-ekonomik gelişmişlik açısından demografik göstergeler nüfusun yoğunlaşma alanların belirlenmesi, nüfustaki değişime göre o alanların

* Sakarya Üniversitesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü Yüksek Lisans Öğrencisi

ahsenmeryem@gmail.com

* Sakarya Üniversitesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü Yüksek Lisans Öğrencisi

omerfarukbenli@hotmail.com

Bu bölüm, Sakarya'nın Sosyo-Ekonomik Analizi 2012-2013 Kitabının ilgili bölümünü yazan Recep UZUNALIOĞLU'nun izni ve katkılarıyla hazırlanmıştır. Çalışmanın giriş ve teorik kısımda bir önceki metinle benzer ifadeler kullanılmış ancak veriler/tablolara güncellenerek analiz 2014-2015'e taşınmıştır.

Demografik Göstergeler

ihtiyaçlarının karşılanması ve halkın daha kaliteli bir yaşam sürdürebilmesi açısından önemlidir.

Bu bölüm, üç kısımda yapılandırılmıştır. İlk kısım, demografik göstergelerin alt parametrelerinin Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK)'ten alınan verilerin tanımlarına ayrılmıştır.

İkinci kısımda, Sakarya'nın tespit edilen parametreler düzeyinde 2014-2015 dönemine ilişkin verileri incelenmiştir.

Son kısımda, Sakarya'nın demografik göstergelerin mevcut yapısının Türkiye ortalamasındaki yeri karşılaştırılmalı olarak değerlendirilmiştir.

1. Demografik Göstergelere İlişkin Kavram ve Kapsam

Demografi, nüfus bilimi demektir. Demografi; “nüfusun yapısı, bölgesel dağılım, değişimler, bu değişimlerin birleşenlerini ve nüfus ölçümünün incelenmesini kapsar. Tanımdaki “nüfus yapısı” ve “nüfus içindeki değişiklikler” ifadeleri demografinin sınırlarını “resmi demografi” ve “nüfus çalışmalarını” kapsayacak şekilde iki yönlü genişletmiştir. Resmi demografi; doğurganlık, ölüm oranı, yaş yapısı ve insan nüfusunun bölgesel dağılımı ile ilgilenmektedir. Nüfus çalışmaları ise; Maltusyen yaklaşım ile nüfusun yapısı ve diğer bilim dallarıyla ilişkilerin incelemelerine dayanır. Demografi sosyolojik, ekonomik, biyolojik ve antropolojik disiplinlerle bağdaştırılabilir. Bu çerçevede demografi disiplinler arası sosyal bir bilimdir (Xie, 2000: 670).

Demografi temelde insan numaralandırması ve doğurganlık, ölüm, göç arasındaki etkileşime tepki olarak oluşan nüfus dinamiklerinin nasıl değiştiği ile ilgilenir (Grundy, 2011).

İllerin gelişmişlik düzeyini yansıtmak için birçok demografik unsur kullanılabilir. Bunlar; toplam nüfus, şehirleşme oranı, yıllık ortalama nüfus artış hızı, nüfus yoğunluğu, doğurganlık hızı ve ortalama hane halkı büyüklüğü gibi unsurlardır (Kavasoglu, 2007: 2).

Kalkınma Bakanlığı demografik göstergeleri 2011'deki çalışmada nüfus yoğunluğu, yaşa özel doğurganlık oranı (15-49), genç bağımlı nüfus oranı (0-14 yaş), net göç hızı ve şehirleşme oranı olarak sıralanmıştır. Demografik göstergelere toplam nüfus, yıllık ortalama nüfus artış hızı, ortalama hanehalkı büyüklüğü gibi göstergeler de eklenebilir. Bu çalışmada Kalkınma Bakanlığı'nın illerin sosyo-ekonomik analizinde kullandığı parametrelere yer verilmiştir.

1.1. Nüfus Yoğunluğu

Nüfus yoğunluğu üç farklı kavramdan oluşmaktadır. Bunlar; Aritmetik Nüfus Yoğunluğu, Fizyolojik Nüfus Yoğunluğu, Tarımsal Nüfus Yoğunluğu' dur.

Sınırları belli bir sahada yaşayan toplam nüfusun, o sahanın yüzölçümüne bölünmesiyle en basit nüfus yoğunluğu kavramı olan *Aritmetik Nüfus Yoğunluğu* elde edilir. Aritmetik nüfus yoğunluğu arazi-nüfus ilişkisini ortaya koymada pek güvenli değildir. Çünkü nüfusun araziye eşit olarak dağıldığı farz edilmiş ve yüksek dağlık sahalar, çöller, milli parklar veya ormanlar da nüfuslanmış olarak hesaba katılmıştır (Gümüş, 1998: 66). Nüfusun çoğalıp alanın sabit kalması nüfus yoğunluğunun artışına sebep olurken tersi durum yoğunluğun azalmasına neden olur. Bir alanın nüfus yoğunluğu, öncelikle kalabalıklık veya boşluk etkisini, kaynaklar ve çevre üzerine nüfus baskısının boyutlarını

ve bunların yanı sıra mallar veya hizmetlere olan talepteki kıtlık ya da bolluğu kavramamıza yardımcı olur (Özgür, 2010: 34).

Fizyolojik Nüfus Yoğunluğu, aritmetik nüfus yoğunluğunda ortaya çıkan sakıncaları bir ölçüde giderebilen kavramdır. Toplam nüfusun tüm yüz ölçümüne değil sadece tarım yapılan ekili-dikili alana bölünmesi ile elde edilir. *Tarımsal Nüfus Yoğunluğu*, sadece tarım ve hayvancılıkla geçinen çiftçi nüfusun ekili-dikili alanların yüzölçümüne bölünmesiyle elde edilir (Gümüş, 1998: 68).

Kalkınma bakanlığının TÜİK tarafından yıllık olarak üretilen kişi/km² şeklinde hesaplanan nüfus yoğunluğu olarak aritmetik nüfus yoğunluğu kullanılmaktadır (Kalkınma bakanlığı, 2011: 24). Bu çalışmada Kalkınma Bakanlığının ölçüm yöntemine uygun olarak aritmetik nüfus yoğunluğu parametreleri kullanılmış kapsamdan Fizyolojik Nüfus Yoğunluğu ve Tarımsal Nüfus Yoğunluğu ölçüm parametreleri çıkarılmıştır.

1.2. Yaşa Özel Doğurganlık Oranı (15-49)

Doğurganlığın ölçülmesinde kullanılan yöntemlerden en basiti *Ham Doğum Oranı*'dır. Ham doğum oranı bir toplumdaki, bir yıl içindeki doğum sayısının, aynı yıl içindeki toplam nüfusa (yıl ortası toplam nüfusa) bölünmesiyle ortaya çıkan değerdir (Özgür, 2010: 25).

Ülke nüfusunda 15-49 yaşları arasındaki 1000 kadın başına düşen yıllık doğum sayısına *Genel Doğum Oranı* (General Fertility Rate-GFR) denir (Gümüş, 1998: 74).

$$\text{GFR} = (\text{B} : \text{F}_{15-49}) \times 1000$$

B = Bir yıllık bir periyottaki toplam doğum sayısı

F_{15-49} = 15-49 yaş grubundaki toplam kadın sayısı (Özgür, 2010: 29).

Yaşa Özel Doğurganlık Oranı (Age-Specific Fertility Rate-ASFR), kullanışlı bir ölçüm yöntemidir. Genel doğurganlık hızına benzer. Belli bir yaş veya yaş grubundaki kadın nüfusu ile bir yıl içinde meydana gelen doğumların oranını gösterir. Doğurgan çağdaki kadınların beşer yaşlık gruplar (15-19, 20-24, 45-49 yaş grupları) halinde doğurganlık hızları hesaplanır. Genelde doğurgan dönemin başında ya da sonunda olan yaş gruplarında doğurganlık hızları düşüktür (Özgür, 2010: 29).

$$ASFR = (B_a : F_a) \times 1000$$

B_a = Bir yaş grubundaki (15-19 yaşlar gibi) kadınların gerçekleştirdiği doğum sayısı

F_a = Aynı yaş grubundaki toplam kadın sayısı (Özgür, 2010: 29).

1.3. Genç Bağımlı Nüfus Oranı (0-14)

Bir ekonomide üretim faktörlerinden işgücünün kaynağını, o ülke nüfusu oluşturmaktadır. Bunun yanında ülke nüfusunun yaş grupları itibari ile dağılımı, ülke nüfusunun ne kadarının işgücü olarak kullanılabileceğini kabaca ortaya koymakta ve ekonominin işgücü ile sınırlı olarak üretim potansiyelini belirlemektedir (Kuzgun 2002: 38).

Üretim-tüketim dengesini sağlamak için üretime katılanların kendileriyle birlikte katılmayanlara da yetecek kadar üretimde bulunmaları gerekir bunun ölçüsü bağımlılık oranıdır. *Bağımlılık*

Demografik Göstergeler

Oranı, çalışma çağındaki kişilere bağımlı olan nüfusun kaba bir ölçüsüdür. Bağımlılık oranını iki farklı birleşene ayırmak mümkündür. Bunlar; çocuk bağımlılık oranı ve yaşlı bağımlılık oranıdır (Gündoğan, 2004: 10).

Yaşlı Bağımlılık Oranı “15-64” yaş grubundaki her 100 kişi için “65 ve daha yukarı” yaş grubundaki kişi sayısıdır. *Genç Bağımlılık Oranı* ise, “15-64” yaş grubundaki her 100 kişi için “0-14” yaş grubundaki kişi sayısıdır (TÜİK, 2013: 1).

1.4. Net Göç Hızı

Göç, nüfusun coğrafi hareketliliği şeklinde ifade edilmektedir. Nüfusun sürekli olarak yaşamış olduğu bölgeleri bireyler, aileler veya gruplar halinde terk edip, geçici ya da sürekli yaşamak amacıyla, başka bir yere hareket etmesi olarak tanımlanabilir (Güreşçi 2007: 1).

Net Göç, belirli bir ilin aldığı göç ile verdiği göç arasındaki farktır. Bir ilin aldığı göç verdiği göçten fazla ise net göç pozitifdir, verdiği göç aldığı göçten fazla ise net göç negatiftir (TÜİK, 2013: 1).

Net Göç Hızı, ise göç edebilecek her bin kişi için net göç sayısıdır (TÜİK, 2013: 1). Diğer bir ifadeyle net göç hızı, göç farkının toplam nüfusa bölünüp bin ile çarpılmasıyla elde edilir (Özgür, 2010: 55-56). Bu oranın yüksek olması ilde istihdam başta olmak üzere, eğitim, sosyal yaşam gibi koşulların iyi olmasından dolayı diğer illerden göç alması anlamına gelir (Kalkınma bakanlığı, 2011: 25).

1.5. Şehirleşme Oranı

Şehir, küçük bir sahada, büyük insan topluluklarının birlikte bulunduğu, halkın önemli oranda geçimini hizmet veya sanayi

sektöründen sağladığı, bütün ihtiyaçlarını karşılayabildiği, az veya çok plan dâhilinde inşa edilmiş yerleşmelere verilen coğrafi bir terimdir (Karakuyu, 2002: 98). Medeniyetler şehirlerde geliştirilir ve daha sonra toplumun diğer kesimlerince benimsenir, yaşanır ve temsil edilir. Günümüz dünya devletleri de şehirlerinin gücü nispetinde güç sergileyebilmektedir (Açıkgöz, 2006: 5).

Modern Avrupa dünyaya şehirlerinde yaşadığı toplumsal dönüşümlerle açılmıştır. Bu dönüşümlerin en belirgin olanları teknolojik, ekonomik, demografik, siyasi ve kültürel dönüşümlerdir. Sırasıyla teknolojik dönüşüm başarılı ve buhar gücü üretimde kullanılmış, bu endüstrileşmeyi getirmiş, kitlesel üretim için çok daha fazla sayıda iş gücüne ihtiyaç duyulmuş, insanlar bu üretimin yapıldığı şehirlere akın etmişler ve dünya tarihin tanık olduğu en hızlı şehirleşmeye sahne olmuştur (Açıkgöz, 2006: 4).

Şehirleşme, ikamet bölgesinin değişmesinden öte, organize edilmiş bir sosyal hayata geçiş ve organizasyonu bozmayacak ya da aksatmayacak şekilde gündelik hayatla bütünleşmedir (Uzunalioglu, 2015: 8). Bir ülkede veya bir bölgede nüfusun şehirlerde yoğunluk kazanması o ülke ya da bölgenin sosyo-ekonomik durumunu da yansıtır. Sanayileşmiş ileri ülkelerde nüfus şehirlerde yoğunlaşmıştır (Gümüş, 1998: 75).

Şehirleşme oranı, toplam nüfus içindeki il ve ilçe merkezinde yaşayan nüfusun oranını ifade etmektedir (Albayrak, 2003: 14). TÜİK tarafından yıllık üretilen bu gösterge, yüzde olarak ifade edilmektedir.

Demografik Göstergeler

Yüksek bir şehirleşme oranı, o ilde yaşayanların kırsal kesime nazaran daha gelişmiş olan kentlerde ikamet ettikleri, katma değerın düşük olduğu tarım sektöründen ziyade katma değerın daha yüksek olduğu sanayi ve hizmetler sektörlerinde faaliyette buldukları anlamına denk gelir (Kalkınma Bakanlığı, 2011: 24).

2. Sakarya'nın Sosyo-Ekonomik Analiz Açısından Demografik Göstergelerin Durumu

Sakarya'nın demografik göstergeler açısından durumu TÜİK'ten alınan veriler çerçevesinde aşağıdaki başlıklarda incelenmiştir.

2.1. Nüfus Yoğunluğu

Sakarya'nın nüfusu, 2015 Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi sonuçlarına göre 953.181 kişidir. 2014'te , bu nüfus 932.706'dır. Buna göre, bir yıl içinde Sakarya'da 20.475 kadar nüfus artışı (yaklaşık %2,2) olmuştur. 2014'te 191 olan nüfus yoğunluğu, kilometre kareye düşen kişi sayısı 4 kişi artışla 2015'te 195'e ulaşmıştır (Tablo 1).

Tablo 1.
Sakarya İli Nüfus Yoğunluğu

Yıl	Toplam nüfus	Yüzölçümü(km ²)	Nüfus Yoğunluğu (kişi/km ²)
2014	932.706	4.824	191
2015	953.181	4.817	195

Kaynak: TÜİK, Seçilmiş Göstergeler 2014-2015, <http://www.sakarya.gov.tr/il-hakkinda-bilgiler>, 2016

2.2. Yaş Özel Doğurganlık Oranı

Sakarya 2015 TÜİK verileri incelendiğinde 2015'te 14.153 doğum(canlı bebek) gerçekleşmiştir. Tablodaki verilere bakıldığında 2014'e nazaran 178 doğum daha fazla gerçekleşmiştir. Genel doğurganlık oranına baktığımızda 2014'e göre 2015'te doğurganlık oranında %0,098'lik artış olduğu gözlenmiştir (Tablo 2).

Tablo 2.
Sakarya İli Genel Doğurganlık Oranı

Yıl	Doğum	Kadın nüfusu (15-49)	Genel doğurganlık oranı(%)
2014	13.975	247.425	56,481
2015	14.153	250.142	56,579

Kaynak: TÜİK, Seçilmiş Göstergeler 2014-2015

TÜİK Sakarya 2014 ve 2015 verileri incelendiğinde, Sakarya'da 15-49 yaş grubu arasında en çok kadın nüfusa 2014'te 38.148, 2015'te 38.188 ile 20-24 yaş grubu sahipken en az nüfusa 2014'te 28.996, 2015'te 28.484 ile 45-49 yaş grubu sahiptir. Doğum sayıları incelendiğinde 2014'te en çok doğum 4.419 ile 25-29 yaş grubunda yaşanırken en az doğum 16 ile 45-49 yaş grubunda yaşanmıştır. 2015'te de en çok doğum 4.680 ile 25-29 yaş grubunda meydana gelirken en az doğum 11 ile 45-49 yaş grubunda meydana gelmiştir. Doğumun ve kadın nüfusun fazla ve az olduğu yaş grupları açısından 2014 ve 2015 benzerlik gösterdiği görülmüştür. Yaş özel doğurganlık oranlarının 2014 ve 2015'te 20-24, 25-29, 30-34 yaş guruplarında en

Demografik Göstergeler

yüksek oldukları gözlenmiştir. Bunun en önemli nedenlerinden biri bu yaş guruplarındaki doğum sayısının fazla oluşudur. Bu oranin en yüksek olduğu aralık 2014'te (%0125,379), 2015'te (%0131,578) ile 25-29 yaş gurubudur. Tablo incelendiğinde en çok doğumun burada gerçekleştiği görülmüştür Bu oranin en az olduğu yaş grubu 2014'te (%00,551), 2015'te (%00,386) ile 45-49 yaş grubudur. 2014 ile 2015'i karşılaştırdığımızda 15-19, 20-24, 35-39,45-49 yaş grubunda, 2015'te 2014'e göre bir düşüş söz konusu iken, 25-29,30-34, 40-44 yaş grubunda artış söz konusu olduğu görülmüştür (Tablo 3).

Tablo 3.
Sakarya İli Yaşa Özel Doğurganlık Oranı

Yaş Grupları	Kadın Nüfus		Doğum		Yaşa Özel Doğurganlık Oranı (%)	
	2014	2015	2014	2015	2014	2015
15-19	37.737	38.667	771	679	20,430	17,560
20-24	38.148	38.188	3.277	3.260	85,902	85,367
25-29	35.245	35.568	4.419	4.680	125,379	131,578
30-34	37.871	37.298	3.525	3.505	93,079	93,972
35-39	35.742	37.472	1.556	1.588	43,534	42,378
40-44	33.686	34.465	315	354	9,351	10,271
45-49	28.996	28.484	16	11	0,551	0,386

Kaynak: TÜİK, Seçilmiş Göstergeler 2014-2015

2.3. Genç Bağımlı Nüfus Oranı (0-14)

Sakarya’da yaş grupları arasında nüfus incelendiğinde 2015’te 2014’e göre bütün yaş gruplarında artış olduğu görülmektedir. En çok artış 48.307 nüfus artışı ile (25-64) yaş grubunda meydana gelmiştir. 0-14 yaş grubunda bir önceki yıla nazaran 2.589 kişilik bir azalma olmuştur.

Tablo 4.
Sakarya İli Yaş Grupları Nüfusu

Yıl	(0-14) Yaş Nüfus	(15-24) Yaş Nüfus	(25-64) Yaş Nüfus	(65+) Yaş Nüfus
2014	208.826	151.644	523.644	80.664
2015	211.415	154.856	571.951	85.245

Kaynak: TÜİK, Seçilmiş Göstergeler 2014-2015

Sakarya’da genç bağımlı nüfus (0-14) 2015’te 2014’e göre 2.589 artışla 211.415 kişiye ulaşmıştır. Genç nüfusta artış görülürken yine 2015 aktif nüfusunda(15-64) bir önceki yıla nazaran 2015’te 13.305 kişilik artışla 656.521’e yükselmiştir. Genç bağımlı nüfus oranına baktığımızda bu oran 2014’te %32,465 iken 2015’te %32,202’dir. Bir önceki yıla göre genç bağımlı nüfus oranında % 0,263’lük bir azalma söz konusudur. Bu durum Sakarya’da genç bağımlılık oranının düştüğünü gösterir (Tablo 4 ve 5).

Tablo 5.
Sakarya İli Genç Bağımlı Nüfus Oranı

Yıl	(0-14) Yaş Nüfus	(15-64) Yaş Nüfus	Genç Bağımlılık oranı (%)
2014	208.826	643.216	32,465
2015	211.415	656.521	32,202

Kaynak: TÜİK, Seçilmiş Göstergeler 2014-2015

2.4. Net Göç Hızı

Sakarya 2015'te 2014'e göre hem daha fazla göç almış hem de daha fazla göç vermiştir. 2014'te 32.701 göç alırken 2015'te bu sayı 35.943 olmuştur. 2014'te 28.311 göç verirken 2015'te bu sayı 28.493, 2014'te net göç miktarı 4.390 iken bu durum 2015'te 7.451 olmuştur. Net göç hızı, 2014'te % 4,72 iken 2015'te %7,85'e ulaşmıştır. Bu durum 2015'te bir önceki yıla göre net göç oranının %3,06 arttığını göstermektedir (Tablo 6).

Tablo 6.
Sakarya İli Net Göç Hızı

Yıl	Toplam Nüfus	Aldığı Göç	Verdiği Göç	Net Göç	Net Göç Hızı(%)
2014	932.706	32.701	28.311	4.390	4,72
2015	953.181	35.943	28.492	7.451	7,85

Kaynak: TÜİK, Seçilmiş Göstergeler 2014-2015

2.5. Şehirleşme Oranı

6360 sayılı (On Üç İilde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Altı İlçe Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükümünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair) Kanuna göre “Birinci ve ikinci fıkrada sayılan illere bağlı ilçelerin mülki sınırları içerisinde yer alan köy ve belde belediyelerinin tüzel kişiliği kaldırılmış, köyler mahalle olarak, belediyeler ise belde ismiyle tek mahalle olarak bağlı buldukları ilçenin belediyesine katılmıştır” (6360 sk, md1).

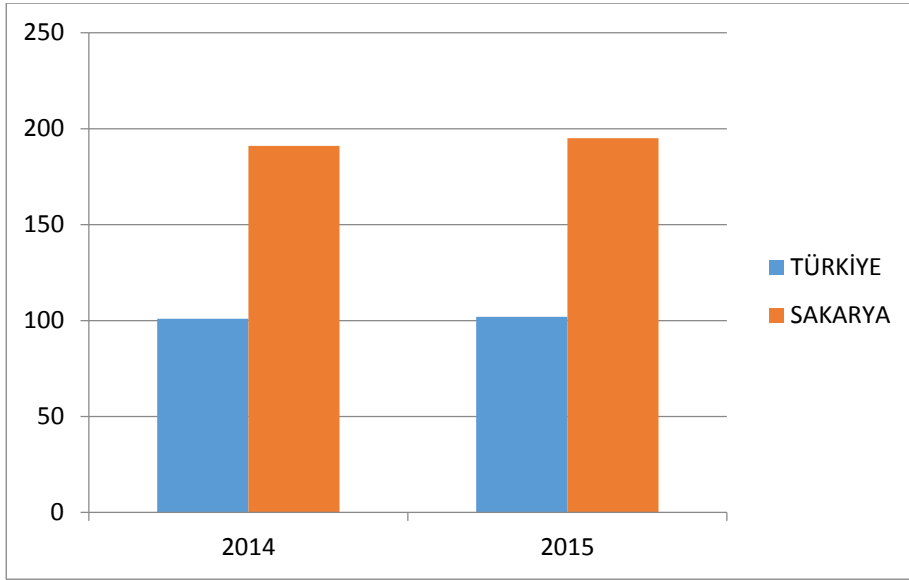
Bütün büyükşehirlerde köy ve belde belediyelerinin tüzel kişiliği kaldırılmıştır. Bu yerlerdeki köyler mahalle olarak, belediyeler ise belde isimleri ile tek mahalle olarak bağlı oldukları ilçenin belediyesine katılmıştır (Türkiye Belediye Birliği 2014: 4).

Bu kanun kapsamında Sakarya’daki köyler mahalleye dönüştüğünden köy nüfusu oluşmamakta ve şehirleşme oranı hesaplanamamaktadır.

3. Sakarya’nın Demografik Göstergelerinin Türkiye Ortalamasıyla Karşılaştırılması

Bu bölümde Sakarya’nın demografik göstergelerinin TÜİK’ten alınan veriler çerçevesinde Türkiye ortalamasındaki yeri incelenip, sosyoekonomik analiz açısından genel bir değerlendirilme yapılmıştır.

Demografik Göstergeler



Grafik 1.
Sakarya ve Türkiye’de Nüfus Yoğunluğu

Sınırları belli bir alandaki nüfus ile o yerin yüz ölçümüne oranı sonucu ortaya çıkan nüfus yoğunluğunun, Sakarya’da 2014’te 191 kişi/km², 2015’te 195 kişi/km² olduğunu bir önceki çalışmamızda belirtmiştik. Türkiye’nin 2014’teki nüfusu 77.695.904, 2015’te bu sayı 78.741.053 olup ve yüz ölçümü 785.562km² olarak tespit edilmiştir. Türkiye’de bir yıl içinde 1.040.480 nüfus artışı yaşanmıştır. Türkiye’de Nüfus yoğunluğu 2014’te 101 kişi/km² iken 2015’te 1 birimlik artışla 102 kişi/km² ye yükselmiştir. Türkiye ile Sakarya karşılaştırıldığında her iki yıl içinde Sakarya’da nüfus yoğunluğunun Türkiye ortalamasının üstünde olduğu görülmüştür. 2014’te Türkiye ile Sakarya ili arasında 90 birimlik bir fark görülürken 2015’te bu fark 93 olmuştur. Ayrıca Türkiye sıralamasında nüfus yoğunluğunda Sakarya 2014 ve 2015 yıllarında “dokuzuncu” sırada yer almaktadır.

Nüfus yoğunluğu değerinin bir önceki yıla göre artış göstermesi ilin ekonomik potansiyelinin yüksek olduğuna işaret ettiği için sonucu pozitif yönde etkilemektedir (Kalkınma Bakanlığı, 2011: 24). Türkiye’de 2014’ten 2015’e göre nüfus yoğunluğunda artış göstermesi sonuca pozitif yönde etki etmiştir. Sakarya’nın nüfus yoğunluğundaki artış hem Sakarya’ya hem de Türkiye’ye pozitif yönde katkı ettiği görülmüştür.

Tablo 7.
Sakarya İli ve Türkiye’de Kadın Nüfusu ve Doğum Sayısı

Yaş Grupları	KADIN NÜFUS				DOĞUM			
	Türkiye		Sakarya		Türkiye		Sakarya	
	2014	2015	2014	2015	2014	2015	2014	2015
15-19	3.169.840	3.203.137	37.737	38.667	85.711	78.682	771	679
20-24	3.071.819	3.089.999	38.148	38.188	325.594	313.345	3.277	3.260
25-29	3.093.790	3.084.899	35.245	35.568	414.924	412.331	4.419	4.680
30-34	3.221.905	3.175.979	37.871	37.298	326.204	321.302	3.525	3.505
35-39	2.922.335	3.069.282	35.742	37.472	144.345	151.591	1.556	1.588
40-44	2.744.032	2.764.155	33.686	34.465	34.090	34.954	315	354
45-49	2.298.768	2.252.992	28.996	28.484	2.606	2.465	16	11

Kaynak: TÜİK, Seçilmiş Göstergeler 2014-2015

Yukarıdaki tabloyu incelendiğinde, Türkiye’de 2014’te doğurgan çağdaki kadın nüfus en fazla 3.221.905 ile 30-34 yaş grubunda iken 2.298.768 ile 45-49 yaş grubunda en az olduğu görülmüştür.

Demografik Göstergeler

Türkiye’de 2014’te doğum sayısı en fazla 20-24, 25-29, 30-34 yaş grubunda yaşanmakla birlikte en fazla 414.924 ile 25-29 yaş grubunda gerçekleşmiştir. En az doğum sayısı 40-44, 45-49 yaş grubunda yaşanmakla birlikte en az doğum 2.606 ile 45-49 yaş grubunda meydana gelmiştir. Türkiye’de 2015’te doğurgan çağdaki nüfus en fazla 3.175.979 ile 30-34 yaş grubunda en az 2.252.992 ile 45-49 yaş grubunda görülmüştür. Türkiye’de 2015’te en fazla doğum 412.331 ile 25-29 yaş grubu iken en az doğum 2.465 ile 45-49 yaş grubunda meydana gelmiştir. 2014 ile 2015’i kıyaslırsak genel itibariyle her iki yılda da doğum sayılarının en fazla ve en az olduğu yaş grupları aynı olduğu görülmüştür. 2015’te bir önceki yıla nazaran 35-39, 40-44 yaş gruplarında doğum sayısında artış yaşanırken 15-19, 20-24, 25-29, 30-34, 45-49 yaş gruplarında bir düşüş yaşandığı görülmüştür.

2014’te Sakarya’da doğurgan çağdaki nüfus en fazla 38.148 ile 20-24 yaş grubunda en az 28.996 ile 45-49 yaş grubunda olduğu görülmüştür. Sakarya’da doğum sayısı en fazla doğum sayıları 20-24, 25-29, 30-34 yaş grupları arasında olmakla birlikte en fazla 4.419 ile 25-29 yaş grubunda görülmüştür. Doğum sayısının en az 40-44, 45-49 yaş grubunda en az 16 ile 45-49 yaş grubunda olduğu görülmektedir. 2015’te Sakarya’da doğurgan çağdaki kadın nüfus en fazla 38.188 ile 20-24 yaş grubunda görülürken en az 28.484 ile 45-49 yaş grubunda olduğu görülmüştür. Doğum sayısı en fazla 4.680 ile 25-29 yaş grubunda görülürken en az 11 ile 45-49 yaş grubunda görüşmüştür. Sakarya’da 2015’te 2014’e göre 25-29, 35-39, 40-44 yaş gruplarında doğum sayısı artarken diğer yaş gruplarında bir azalma görülmüştür.

Türkiye ile Sakarya kıyaslandığında, 35-39, 40-44 yaş gruplarında 2015'te 2014'e göre doğum sayısında artış görünürken 15-19, 20-24, 45-49 yaş gruplarında bir azalma görülmüş, 25-29 yaş grubunda Türkiye'de doğum sayısı azalırken Sakarya'da arttığı görülmüştür (Tablo 8).

Tablo 8.
Türkiye ve Sakarya İlinin Yaşa Özel Doğurganlık Oranları

Yaş Grupları	Türkiye (%)		Sakarya(%)	
	2014	2015	2014	2015
15-19	27,039	24,564	20,430	17,560
20-24	105,993	101,406	85,902	85,367
25-29	134,115	133,661	125,379	131,578
30-34	101,245	101,166	93,079	93,972
35-39	49,393	49,389	43,534	42,378
40-44	12,423	12,645	9,351	10,271
45-49	1,133	1,094	0,551	0,386

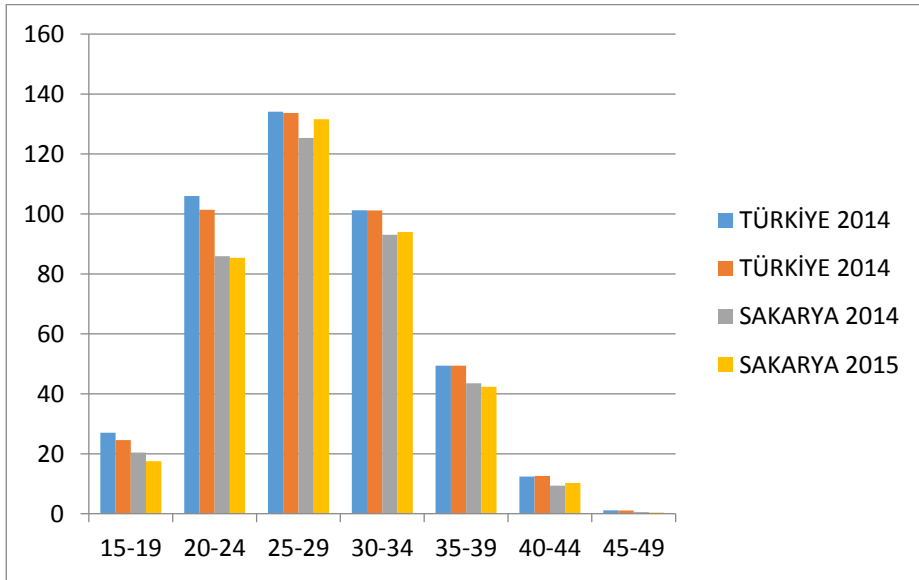
Kaynak: TÜİK, Seçilmiş Göstergeler 2014-2015

Bir yıl içindeki doğumların, o yılın doğurgan çağıdaki kadın nüfusuna oranının bin ile çarpılmasıyla elde ettiğimiz yaşa özel doğurganlık oranın Türkiye ve Sakarya oranları Tablo 8 de verilmiştir.

Türkiye'de 2014'te yaşa özel doğurganlık oranı en yüksek %134,115 ile 25-29 yaş grubu iken en az %1,333 ile 45-49 yaş grubunda olduğu görülmüştür. Bu oranlar en yüksek 20-24, 25-29, 30-34 yaş grupları arasındadır. 2015'teki yaşa özel doğurganlık oranlarına bakıldığında en fazla %133,661 ile 25-29 yaş grubu, en düşük %1,094 ile 45-49

Demografik Göstergeler

yaş grubunun öne çıktığı görülmektedir. Bu oranların en yüksek olduğu yaş grupları 2014 ile benzerlik göstermektedir. Türkiye’de 2014 ile 2015’i kıyaslırsak bir önceki yıla nazaran 15-19, 20-24, 25-29, 30-34, 35-39, 45-49 yaş gruplarında düşüş meydana gelirken 40-44 yaş grubunda artış yaşandığı görülmüştür. Bu durum kadınların bir önceki yıla nazaran daha ileri yaşta anne olma oranının arttığını göstermiştir.



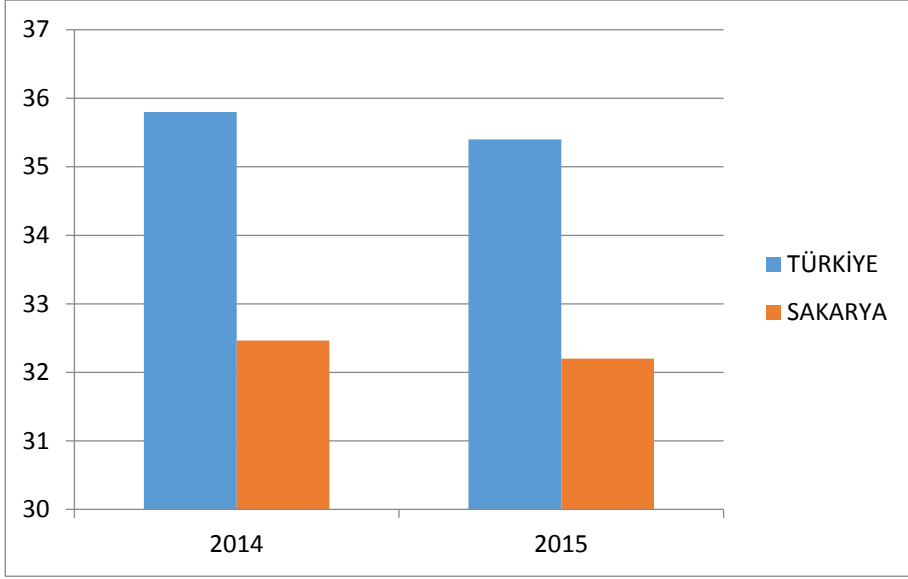
Grafik 2.
Yaş Özel Doğurganlık Oranları (%)

Sakarya’da yaşa özel doğurganlık oranı 2014’te en yüksek % 125,379 ile 25-29 yaş grubunda iken en az % 0,551 ile 45-49 yaş grubunda görülmüştür. 2015’te yaşa özel doğurganlık oranı en yüksek % 131,578 ile 25-29 yaş grubunda iken en az % 0,386 ile 45-49 yaş grubunda görülmüştür. Sakarya’da 2015’te 2014’e göre 15-19, 20-24,

35-39, 45-49 yaş grubunda bir düşü görülürken 25-29, 30-34, 40-44 yaş grubunda bir artış görülmüştür. Bu durum 2015'te daha geç yaşta anne olma oranının arttığını göstermektedir.

Doğurganlık oranı değerinin yüksek olması, ilin sosyo-kültürel ve ekonomik potansiyelinin düşük olduğuna işaret ettiği için sonucu negatif etkilemektedir (Kalkınma Bakanlığı, 2011: 24). Yaşa özel doğurganlık oranlarının 2015'te 2014'e göre 15-19, 20-24, 25-29, 45-49 yaş gruplarında düşük olması Türkiye'nin sosyokültürel ve ekonomik potansiyelinin yüksek olduğuna işaret ettiği için sonuca pozitif etki eder. 30-34, 35-39, 40-44 yaş gruplarında bu oranların yüksek olması sonuca negatif yönde etki etmiştir. Türkiye ile sakaya bu yönden benzerlik gösterdiği görülmüştür. Bu yüzden 15-19, 20-24, 25-29, 45-49 yaş gruplarında Sakarya Türkiye'nin yaşa özel doğurganlık sonucuna pozitif etki ederken diğer yaş gruplarında negatif etki etmiştir. Ayrıca hem Türkiye hem de Sakarya'da 2015'te 2014'e göre sonuca en fazla negatif etki eden yaş grubu 25-29 iken en fazla pozitif etkiyi 45-49 yaş grubu etmiştir. 2014 ve 2015'e Sakarya bütün yaş gruplarında Türkiye ortalamasının altında olduğu görülmüştür. Yaşa özel doğurganlık oranlarının en fazla ve en az olduğu yaş grupları açısından her iki yılda da Türkiye ile Sakarya benzerlik gösterdiği görülmüştür.

Demografik Göstergeler

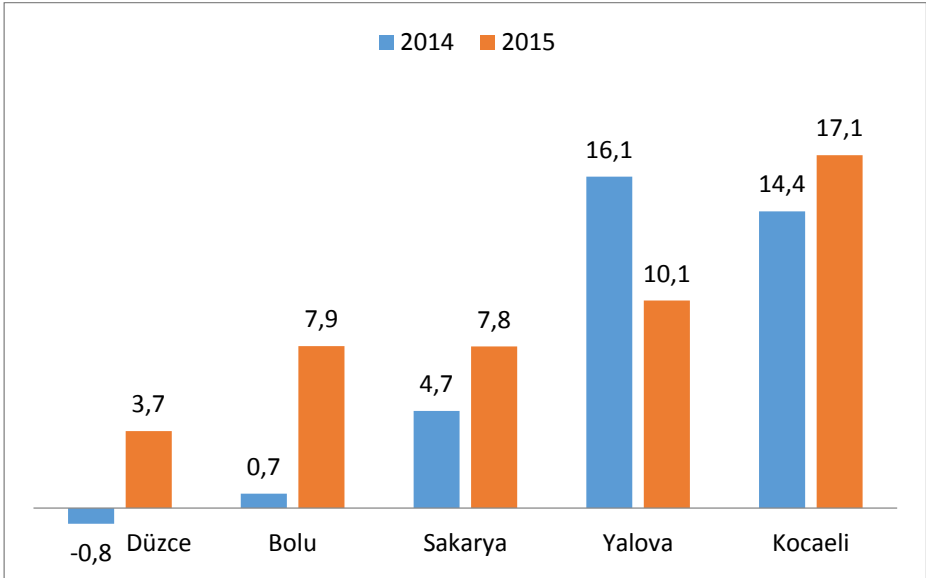


Grafik 3.
Genç Bağımlı Nüfus oranı(%)

“0-14” yaş grubu nüfusun “15-64” nüfusa bölünüp 100 ile çarpımının sonucunu olan genç bağımlı nüfus oranı, Sakarya’da 2014’te “0-14” yaş grubunda 208.826, “15-64” yaş grubunda 643.216 nüfus olup genç bağımlı nüfus oranı %32,465’dir. 2015’te “0-14” yaş grubunda 211.415 “15-64” yaş grubunda 656.521 nüfus olup genç bağımlı nüfus oranı %0,263’lük bir düşüşle %32,202 olduğunu daha önce belirtmiştik. Türkiye’de 2014’te “0-14” yaş nüfus 18.862.430, “15-64” yaş nüfus 52.640.512 olup genç bağımlı nüfus oranı %35,8 iken 2015’te “0-14” yaş nüfus 18.886.220 “15-64” yaş nüfus 53.359.594 olup genç bağımlı nüfus oranı %35,4 olarak tespit edilmiştir.

Bir önceki yıla göre Türkiye’de genç bağımlı nüfus oranında %0,4’lük bir artış yaşanmıştır. 2015’te hem Sakarya’da hem de Türkiye’de “0-14” yaş grubunda bir artış görülürken yine “15-64” yaş grubunda bir

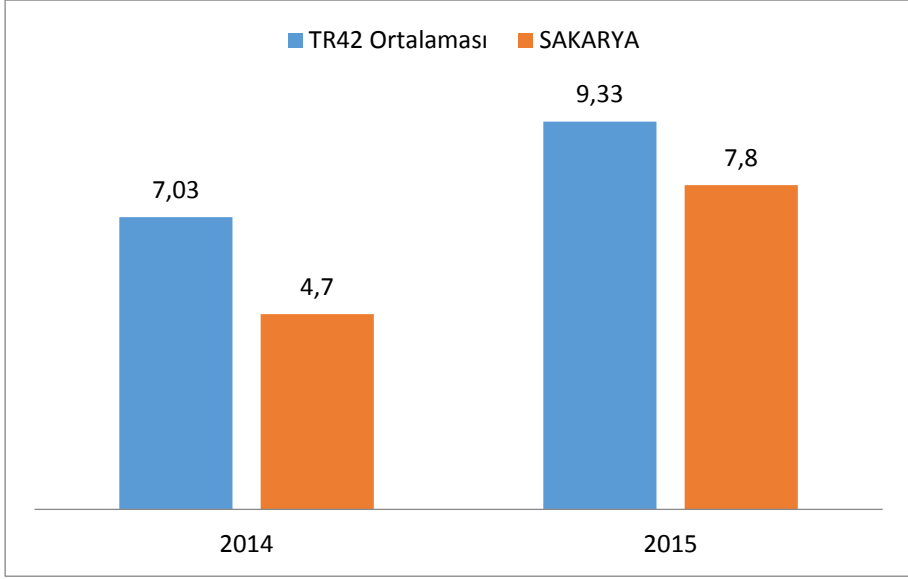
artış görülmüştür. 2014 ve 2015'te Sakarya'nın genç bağımlı nüfus oranı Türkiye ortalamasının altında olduğu görülmüştür. Genç bağımlı nüfus oranının bir önceki yıla nazaran düşüş olması, il nüfusundaki genç nüfusun azalması ve bunun sonucu olarak işgücü içerisinde yer alan nüfus oranının artması, ilin ekonomik potansiyelini olumlu yönde etkilediği için sonuca pozitif etki eder (Kalkınma Bakanlığı, 2011: 25). Sakarya'da 2015'te 2014'e göre genç bağımlı nüfus oranında görülen düşüş sosyo-ekonomik gelişmişlik yorumu sonucuna pozitif etki etmiştir. Türkiye'de 2015'te bir önceki yıla göre genç bağımlı nüfus oranında düşüş olması da benzer genel sonuca pozitif etki etmiştir. Ayrıca Sakarya'daki genç bağımlı nüfus oranındaki düşüş Türkiye'nin sonucuna pozitif etki etmiştir.



Grafik 4.
Net göç Hızı (%) (TR42)

Demografik Göstergeler

Göç farkının toplam nüfusa bölünüp bin ile çarpılmasıyla elde ettiğimiz net göç hızı değerlendirmesi Sakarya'nın içinde bulunduğu TR42 şehirleri arasında yapılmıştır. Türkiye'de yer alan 26 Düzey 2 bölgesinden biri olan TR42 Düzey 2 Bölgesi; Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu ve Yalova illerini kapsamaktadır. Sakarya'da 2014'te toplam nüfus 932.706, net göç farkı 4.390 olup net göç hızı ise %4,72 oranıyla göç alan iller arasında yer aldığını daha önce belirtmiştik. TR42'de 2014'te en fazla net göç hızı oranı %16,1 Yalova gelmektedir. Yalova'nın toplam nüfusu 226.514 olup net göç farkı 3.616'dır. 2014'te net göç hızı %0,8 olan Düzce bölgesinde tek göç veren şehirdir. Toplam nüfusu 355.549, net göç farkı -269'dur. Sakarya'nın net göç hızı oransal olarak Yalova (16,1) ve Kocaeli'nin (7,8) altında, Bolu (0,7) ve Düzce'nin (-0,8) üstündedir. 2014'te Kocaeli'nin nüfusu 1.722.795 net göç farkı 24.637 ve Bolu'nun nüfusu 284.789 net göç farkı 199'dur. 2015'te Sakarya'da toplam nüfus 953.181 net göç farkı 7.451 olup net göç hızı oranı %7,85 olduğunu daha önce belirtmiştik. TR42'de 2015'te en fazla net göç hızı oranı %17,1 ile Kocaeli'de yaşanırken bu oranının en az olduğu yer %3,7'le Düzce olmuştur. Kocaeli'nin nüfusu 1.780.055 net göç farkı 30.231 ve Düzce'nin nüfusu 360.388 net göç farkı 1.346'dır. Sakarya 2015'te Düzce'den(3,7) daha yüksek net göç hızı oranına sahipken, Kocaeli(17,1), Yalova(10,1) ve Bolu'dan (7,9) daha düşük bir orana sahip olduğu görülmüştür. Yalova'nın nüfusu 233.009, net göç farkı 2.337 ve Bolu'nun nüfusu 291.095, net göç farkı 2.280'dir.



Grafik 5.
Net göç Hızı (%) (Bölgesel Karşılaştırma)

TR42'nin 2014'te ortalama net göç hızı oranı %7,03'ken 2015'te bu oran %9,33'e yükselmiştir. Net göç hızının yüksek olması ilde istihdam başta olmak üzere eğitim, sosyal yaşam gibi koşulların iyi olmasından dolayı diğer illerden göç alması nedeniyle sonuca pozitif etki eder (Kalkınma Bakanlığı, 2011: 25). Bu cümleden hareketle Sakarya'nın 2015'te net göç hızı oranının 2014'e nazaran yükselmesi sonuca pozitif yönde etkilemiş. TR42'nin de oransal olarak yükselmesi Sakarya'nın bölgesel ortalamasının altında kalmasına neden olmuştur.

İl ve ilçe merkezinde yaşayan nüfusun toplam nüfusa bölünüp yüz ile çarpımının sonucu olan şehirleşme oranı, daha öncede belirttiğimiz gibi Sakarya'nın Büyük Şehir olmasından dolayı hesaplanamamaktadır. Ancak Türkiye'de Büyük Şehir Belediyesi olmayan şehirlerde bu oran

Demografik Göstergeler

hesaplanmaktadır. Türkiye’de 2014’te 77.695.904 nüfusa sahipken bu nüfusun 58.448.431’i il ve ilçe merkezlerinde ikamet etmiştir ve şehirleşme oranı %77,3 olduğu görülmüştür. 2015’te ise 1.045.149’luk bir nüfus artışı ile 78.741.053 olan nüfusun 70.034.413’ü il ve ilçe merkezlerinde ikamet ettiği belirlenmiştir. Türkiye’de 2015’te şehirleşme oranı bir önceki yıla nazaran %14’lük bir artışla %91,3’e ulaşmıştır. Türkiye’de il ve ilçe merkezlerinde yaşayan nüfus 11.585.982’lik bir artış göstermiştir. Türkiye’de şehirleşme oranınının 2014’e göre 2015’te artması sonucu pozitif etkilemiştir.

Sonuç

Çalışmamızda TÜİK’ten alınan veriler çerçevesinde Sakarya’nın demografik göstergeler açısından sosyo-ekonomik analizi yapılarak Türkiye içindeki yeri belirlenmiştir.

Sakarya’da nüfus yoğunluğu, yaptığımız çalışma sonucunda 2014’te km² başına 191 kişi, 2015’te km² başına 195 kişi olup bir önceki yıla göre 4 kişilik artış olduğu görülmüştür. Türkiye’de ise nüfus yoğunluğu 2014’te km² başına 101 kişi iken bu oran 1 kişilik artışla 2015’te 102 kişiye ulaşmıştır. Sakarya’nın nüfus yoğunluğunun 2014 ve 2015’te Türkiye ortalamasının üstünde olduğu saptanmıştır. Sakarya’nın bir önceki yıla göre nüfus yoğunluğundaki artışı sosyo-ekonomik gelişmişliğine pozitif yönde etki etmektedir.

Türkiye’de 2014’ten 2015’e 40-44 yaş grubu hariç tüm yaş gruplarında yaşa özel doğurganlık oranının düştüğü görülürken,

Sakarya'da bu oranın arttığı görülmektedir. Sakarya'da 15-19, 20-24, 35-39 ve 45-49 yaş gruplarında düşüş olduğu için sonuca negatif yönde etkilenirken artış olan yaş grupları sonuca pozitif etki etmektedir. Sakarya 2014 ve 2015'te bütün yaş gruplarında yaşa özel doğurganlık oranları Türkiye ortalamasının altında kalmıştır. Ancak Türkiye ortalamasında ve Sakarya'da en yüksek doğurganlık oranları orta yaş gruplarına ait olduğu sonucuna varılmıştır.

Sakarya'da 2014'te genç bağımlı nüfus oranı % 32,465 iken 2015'te %32,202'ye gerilemiştir. Türkiye'de 2014'te genç bağımlı nüfus oranı %35,8 iken 2015'te %35,4'e gerilemiştir. Sakarya'da genç bağımlı nüfus oranının Türkiye ortalamasının altında olduğu görülmektedir. 2015'te 2014'e göre Sakarya'da genç bağımlı nüfus oranının düşmüş olması ilin Sosyo-Ekonomik gelişmişliğine pozitif yönde etki etmiştir.

Sakarya'nın 2014'te net göç hızı oransal olarak Yalova ve Kocaeli'den düşük, Bolu ve Düzce'den yüksektir. 2015'te ise sadece Düzce'den yüksek, Kocaeli, Yalova ve Bolu'dan düşüktür. Oransal sonuçlar bu şekilde belirlemekle birlikte sayısal olarak Sakarya'nın 2014 ve 2015'te Kocaeli hariç tüm şehirlerden daha fazla göç aldığı görülmektedir. Net göç hızının bir önceki yıla göre yüksek olması ilin Sosyo-ekonomik gelişmişliğine pozitif yönde etkilediği söylenebilir.

Sakarya'da şehirleşme oranı hesaplanamadığından Türkiye ile karşılaştırılma yapılamamıştır.

Kaynakça

AÇIKGÖZ, Özkan (2006), **Küreselleşme, Şehir ve Küreselleşmenin Bir Boyutu Olarak Habitat Toplantıları**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

ALBAYRAK, Ali Sait (2003), **Türkiye’de İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Düzeylerinin Çok Değişkenli İstatistik Yöntemlerle Değerlendirilmesi**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

GÜMÜŞ, Ergin (1998), **Türkiye Coğrafyası Türkiye’nin Nüfusu**, Anadolu Üniversitesi, Açık Öğretim Fakültesi Yayını, Eskişehir.

GÜNDOĞAN, Naci (2004), **Çalışma Ekonomisine Giriş ve Temel Kavramlar**, Anadolu Üniversitesi, Açık Öğretim Fakültesi Yayını, Eskişehir.

GÜREŞÇİ, Ertuğrul (2007), **Kırsal Göçün Nedenleri ve Tarıma Etkileri Üzerine Bir Araştırma: Erzurum İli İspir İlçesi Kırık Bucağı Örneği**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.

Graundy, Emily (2011), “Demography and Public Health” **Oxford Textbook of Public Health**, Oxford, UK. <https://medtextfree.wordpress.com/2011/05/24/7-2-demography-and-public-health/>, Erişim Tarihi, 04.10.2016.

İl Hakkında Bilgiler, Sakarya Valiliği, <http://www.sakarya.gov.tr/il-hakkinda-bilgiler>, Erişim Tarihi, 01.11.2016.

Kalkınma Bakanlığı (2013), **İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması (SEGE-2011)**, Ankara http://www.ab.gov.tr/files/ardb/evt/2_turkiye_ab_iliskileri/2_2_adaylik_sureci/2_2_8_diger/tckb_sege_2013.pdf Erişim Tarihi, 16.12.2016.

KARAKUYU, Mehmet (2002), “Şehirleşmenin Küresel İklim Sapmaları ve Taşkınlar Üzerindeki Etkisi”, **Marmara Coğrafya Dergisi**, s.6, (97-108), İstanbul.

KAVASOĞLU, Taner (2007), “ *Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması*”, 2. Bölgesel Kalkınma ve Yönetim Sempozyumu, Devlet Planlama Teşkilatı, İzmir http://www.tepav.org.tr/sempozyum/2007/bildiriler/6_1_Kavasoglu.pdf Erişim Tarihi, 16.12.2016.

KUZGUN, İnci Kayhan (2002), “Nüfusun Yaşlanmasının İşgücü Arzına Etkisi”, **Geriatri Dergisi**, C. 5 S.1, Ankara.

ÖZGÜR, Ertuğrul Murat (2010), **COG 108 Nüfus Coğrafyası**, Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Ders Notları, Ankara, <https://cografyabilim.files.wordpress.com/2014/12/nufuscografyasc4b1.pdf> Erişim Tarihi, 15.12.2016.

Türkiye Belediyeler Birliği 6360 Sayılı Kanun Rehberi (2014), **6360 Sayılı On Dört İilde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnemelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanuna İlişkin Rehber**, http://www.tbb.gov.tr/storage/userfiles/rehber_ve_bilgi_notlari/6360_torba_personel_rehber.pdf/ Erişim Tarihi, 15.12.2016.

TÜİK (2014), **Seçilmiş Göstergelerle Sakarya 2013**, Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası, Ankara, <http://www.tuik.gov.tr/ilGostergeleri/iller/SAKARYA.pdf> Erişim Tarihi, 16.12.2016.

TÜİK, **Seçilmiş Göstergeler**, <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr>, Erişim Tarihi, 16.11.2016.

TÜİK (2015), **İstatistiklerle Türkiye 2014**, Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası, Ankara, http://www.tuik.gov.tr/IcerikGetir.do?istab_id=5 Erişim Tarihi, 16.12.2016.

TÜİK, **İllere Göre Yaş Bağımlılık Oranları Sayıları**, http://www.tuik.gov.tr/PreIstatistikTablo.do?istab_id=2307 Erişim Tarihi, 16.11.2016.

TÜİK, **İllere Göre Net Göç Hızı**, http://www.tuik.gov.tr/PreIstatistikTablo.do?istab_id=1595 Erişim Tarihi, 16.12.2016.

UZUNALIOĞLU, Recep (2015), “Demografik Göstergeler”, **Sakarya'nın Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Analizi**, Sakarya Üniversitesi Yayını, Sakarya.

XIE, Yu (2000), “Demography: Past, Present, and Future”, **Journal of the American Statistical Association**, Vol.95 No 450, (670-673).

Demografik Göstergeler

6360 No'lu, On Üç İilde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Altı İlçe Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükümünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, **T.C. Resmi Gazete**, 28489, 12 Kasım 2012.

SOSYO-EKONOMİK GELİŞMİLİK ARAŞTIRMASI

EĞİTİM GÖSTERGELERİ

Kübra HACİBEYOĞLU*

Giriş

Bu bölüm sosyo-ekonomik gelişmişlik parametreleri çerçevesinde eğitim göstergelerini incelemektedir. Eğitim göstergeleri; “Okuryazar nüfus oranı, okuryazar kadın nüfusunun toplam kadın nüfusuna oranı, genel ortaöğretim net okullaşma oranı, mesleki ve teknik liseler okullaşma oranı, ilin yüksek öğrenime geçiş sınavı (YGS) ortalama başarı puanı, yüksek okul veya fakülte mezunu nüfusun 15 yaş üzeri nüfusa oranı” olmak üzere 6 alt parametreyle sınırlandırılmıştır.

Bölümün amacı Sakarya'nın sosyo-ekonomik gelişmişliğini eğitim göstergeleri çerçevesinde incelemektir.

Sosyo-Ekonomik analiz açısından eğitim göstergelerinin önemi nitelikli insan gücünün yetişmesi ve eğitim olanaklarının iyileştirilmesidir.

Çalışma üç kısımda yapılandırılmıştır. İlk kısımda eğitim göstergeleri alt parametreleri tanımlanmıştır.

* Sakarya Üniversitesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü Yüksek Lisans Öğrencisi

kubraa.hacibeyoglu@gmail.com

Bu bölüm, Sakarya'nın Sosyo-Ekonomik Analizi 2012-2013 Kitabının ilgili bölümünü yazan Hilal KEFELİ'nin izni ve katkılarıyla hazırlanmıştır. Çalışmanın giriş ve teorik kısımda bir önceki metinle benzer ifadeler kullanılmış ancak veriler/tablolara güncellenerek analiz 2014-2015'e taşınmıştır.

İkinci kısımda Sakarya'nın tespit edilen parametreler düzeyinde 2014-2015 dönemine ilişkin verileri incelenmiştir.

Son kısımda, Sakarya'nın eğitim göstergeleri mevcut yapısının Türkiye ortalamasındaki yeri ve bu parametrelerin geliştirilebilirliği üzerine değerlendirilmeler yapılmıştır.

1. Eğitim Göstergelerine İlişkin Kavram ve Kapsam

Eğitim; Kişinin zihni, bedeni, duygusal, toplumsal yeteneklerinin, davranışlarının en uygun şekilde ya da istenilen bir doğrultuda geliştirilmesi, ona bir takım amaçlara dönük yeni yetenekler, davranışlar, bilgiler kazandırılması yolundaki çalışmaların tümüdür (Akyüz, 2012: 2). Eğitim, hayat boyu sürer; planlı ya da tesadf olabilir. Okul, okuma-yazma ders araç gereçleri ile bunların dşunda aile veya bir evre içinde, kişisel yetişme vs. yollarla yapılan öğretme, öğrenme, bilgi aktarma, beceri kazandırma çalışmalarının tümünü kapsayan bu çabalara yaygın eğitimde denmektedir. Kısaca, ğretimi de içine alan çok geniş bir terimdir.

Milli Eğitim Temel Kanununda eğitim; “Benden, zihin, ahlak ve duygu bakımından dengeli ve sağlıklı bir şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, hr ve bilimse düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren topluma karşı sorumluluk duyan; yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek” ve “İlgi, istidat ve kabiliyetlerini geliştirerek gerekli bilgi, beceri, davranışlar ve birlikte iş görme alişkanlığı kazandırmak suretiyle hayata hazırlanmak ve onların,

kendilerini mutlu kılacak ve toplumun mutluluğuna katkıda bulunacak bir meslek sahibi olmalarını sağlamak” şeklinde iki maddeyle açıklamıştır (Milli Eğitim Temel Kanunu, 1973: md.2, md.3).

Çalışmamıza esas sosyo-ekonomik eğitim göstergeleri; okuryazar nüfus oranı, okuryazar kadın nüfusunun toplam kadın nüfusuna oranı, genel ortaöğretim net okullaşma oranı, mesleki ve teknik liseler okullaşma oranı, ilin YGS ortalama başarı puanı, yüksekokul veya fakülte mezunu nüfusun 15 yaş nüfusa oranı parametreleri olarak sıralanmaktadır.

1.1. Okuryazar Nüfus Oranı

Okuryazar; 1951’de Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü ya da UNESCO tarafında “Günlük hayatı ile ilgili basit ve kısa bir cümleyi anlayarak okuyup yazabilen kişi” olarak tanımlanmıştır. 1960’larda tekrar okuryazarın tanımı “En az beş yıl eğitim görmüş biri kadar bilgili ve günlük gazeteleri rahatlıkla okuyabilen kişi” şeklinde değiştirilmiştir (Güneş, 1994: 499). En son UNESCO tanımı ise; “Değişik türdeki yazılı kaynakları, kayıtları kullanarak tanımlama, anlama, yorumlama, bir araya getirme, iletim kurma ve hesap yapma yeteneğidir şeklinde açıklanmıştır (Öğütçü ve Çilingiroğlu, 2014: 1).

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK); “Okuma yazma bilen nüfus” şeklinde tanımlamıştır (TÜİK, 2014: 30).

Zamanla okuryazar nüfusun tanımı yeni niteliklerin de katılmasıyla genişlemiştir. Özellikle 1990’lardan sonra, okuryazarlığın kavram çerçevesi, teknolojik gelişmelere, ildeki hayat şartlarının değişmesine

ve ortaya çıkan yeni ihtiyaçlara bağlı olarak çeşitlenmiştir. Artık okuryazarlık kavramı tekil değil, çoğul olguları kapsar hale gelmiştir. Okuryazarlık bilgisayar, teknoloji, internet ve medya okuryazarlığı gibi farklı türleriyle birlikte kullanılmaktadır. Diğer taraftan bilgi okuryazarlığı, kültürel okuryazarlık ve evrensel okuryazarlık gibi türleri gelişmiştir (Aşıcı, 2009: 15).

Okuryazar nüfus oranı 6 ve daha yukarı yaştaki okuryazar nüfusun toplam nüfusa oranlanmasıyla elde edilir (TUİK, 2014: 30).

1.2. Okuryazar Kadın Nüfusunun Toplam Kadın Nüfusuna Oranı

Milli Eğitim Bakanlığı kadın ve erkekler için eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanması yönünde çalışmalar yapmaktadır (MEB, 1996: 1). 6 ve daha yukarı yaştaki okuryazar kadın nüfusunun toplam kadın nüfusuna oranı ile elde edilen sonuç; ilde eğitimdeki fırsat eşitliğinden yararlanan kadınların oranının ne kadar olduğunu göstermektedir.

1.3. Genel Ortaöğretim Net Okullaşma Oranı

Bu oran eğitimin yaygınlığını ve katılım düzeyini göstermektedir. Öğretim türündeki yaş grubunda bulunan öğrencilerin, öğrenim türündeki yaş grubunda bulunan toplam nüfusa bölünmesi ile elde edilir. Öğrencilerin bitirdiği yaş temel alınarak; okul öncesi teorik yaş 3-5, ilköğretim de teorik yaş 6-13, ortaöğretimde teorik yaş 14-17, yeksek öğretimde teorik yaş 18-22 olarak kabul edilmiştir (TUİK, 2011: XV).

1.4. Mesleki ve Teknik Liseler Okullaşma Oranı

Mesleki ve teknik liseler genel olarak ortaöğretim kategorisine girdiğinden 14-17 yaş grubu temel alınarak hesaplanır (TUİK, 2011: XII). Özellikle sanayi sektörü için insan gücünün yetişmesi açısından önemlidir.

1.5. İlin YGS Ortalama Başarı Puanı

YGS; lise ve dengi okullardan bir üst seviye öğretim kurumuna (üniversitelere) geçebilmek için öğrencilerin girdikleri sınavdır. Puanlama Ölçme, Seçme ve Yerleştirme Merkezi (ÖSYM) tarafından yapılmaktadır. Toplam YGS puanının YGS' ye giren öğrenci sayısına bölünmesi ile hesaplanır. Yüksek olması verilen eğitimin kaliteli olduğunun göstergesidir (Kalkınma Bakanlığı, 2013: 29).

YGS puan türlerini gösteren YGS-1, YGS-2, YGS-3, YGS-4, YGS-5, YGS-6'da dört ana ders (Türkçe, Matematik, Sosyal Bilimler, Fen Bilimleri) farklı ağırlıklarla ölçülmektedir.

Tablo1.
Dört Ana Dersin YGS Puan Türlerindeki Ağırlığı (%)

YGS Puanları	Türkçe	Temel Matematik	Sosyal Bilimler	Fen Bilimleri
YGS 1	20	40	10	30
YGS 2	20	30	10	40
YGS 3	40	20	30	10
YGS 4	30	20	40	10
YGS 5	37	33	20	10
YGS 6	33	37	10	20

Kaynak: ÖSYM

1.6. Yüksekokul veya Fakülte Mezunu Nüfusun 15 Yaş ve st Nüfusa Oranı

Yükseköğretim Kanunu'nun 3. Maddesine göre yüksekokul; “Belirli bir mesleğe yönelik eğitim öğretime ağırlık veren bir yüksek ğretim kurumudur” fakülte ise; “Yüksek düzeyde eğitim-ğretim, bilimsek araştırma ve yayın yapan; kendisine birimler sağlanabilen bir yükseköğretim kurumudur” (Yükseköğretim Kanunu, 1981: md.3). Fakülte bir meslek edinmekten çok bilgelik edinilecek kurum, yüksekokul ise doğrudan meslek edinilecek kurumdur.

2. Sakarya'nın Sosyo-Ekonomik Analiz Açısından Eğitim Göstergelerinin Durumu

Eğitim göstergeleri ilk bölümde de gösterildiği gibi okuryazar nüfus oranları, okullaşma oranları, YGS başarı puanları, niversite mezunu nüfus oranları gibi alt parametrelerden oluşmaktadır. Bu göstergelere ilişkin Sakarya'ya ait bilgiler verilmiştir.

2.1. Okuryazar Nüfus Oranı

Sakarya'nın 2014'te toplam nüfusu 932.706'dır. Bunun 6+ (6 ve üzeri) yaş toplam nüfus 845.429 iken 6+ okuryazar toplam nüfus 807.189'dur. Okuryazar nüfus oranı %96,55'tir. 2015'te ise Sakarya'nın toplam nüfusu 953.181'dir. Bunun 6+ yaş toplam nüfus 884.254 iken 6+ okuryazar toplam nüfus 824.330'dur. Okuryazar nüfus oranı ise 2014'de göre artış göstererek %96,7 olarak hesaplanmıştır.

Tablo 2.
Okuryazar Nüfus Oranı (%)

Yıllar	6+ Yaş Okuryazar Nüfus	6+ Toplam Nüfus	Okuryazar Nüfus Oranı
2014	807.189	845.429	96.55
2015	824.330	884.254	96.7

Kaynak:<https://biruni.tuik.gov.tr/bolgeselistatistik/tabloOlustur.do>
<https://biruni.tuik.gov.tr/bolgeselistatistik/tabloOlustur.do>
<https://biruni.tuik.gov.tr/bolgeselistatistik/tabloOlustur.do>
<https://biruni.tuik.gov.tr/bolgeselistatistik/tabloOlustur.do>

2.2. Okuryazar Kadın Nüfusunun Toplam Kadın Nüfusuna Oranı

Sakarya'da 2014 verilerine göre 6+ yaş toplam kadın nüfusu 423.241'dir. 6+ yaş toplam okuryazar kadın nüfusu ise 394.027'dir. TÜİK tarafından ulaşılan Sakarya verilerinde 6+ yaş okuryazar kadın nüfusunun 6+ yaş toplam kadın nüfusuna oranı %94,16 olarak hesaplanmıştır. 2015'te ise Sakarya'nın 6+ yaş toplam nüfusu 475.302'dir. 6+yaş toplam okuryazar kadın nüfusu ise 402.733'tür. 6+ yaş okuryazar kadın nüfusunun 6+ yaş toplam kadın nüfusuna oranı 2014'e göre artış göstererek %94,42 olarak bulunmuştur.

Tablo 3.
Sakarya İli Okuryazar Kadın Nüfusunun Toplam Kadın Nüfusuna Oranı, 2014-2015

Yıllar	6+ Yaş Toplam Kadın Nüfusu	6+ Yaş Toplam Okuryazar Kadın Nüfusu	Okuryazar Kadın Nüfusunun Toplam Kadın Nüfusuna Oranı (%)
2014	423.241	394.027	94,16
2015	475.302	402.733	94,42

Kaynak: <https://biruni.tuik.gov.tr/bolgeselistatistik/tabloOlustur.do>
<https://biruni.tuik.gov.tr/bolgeselistatistik/tabloOlustur.do>

2.3. Genel Ortaöğretim Net Okullaşma Oranı

Sakarya’da genel ortaöğretim net okullaşma oranı TUIK’ ten alınan verilere göre; 2014’de %85,11 iken 2015’te artış göstererek %85,29 olmuştur.

Tablo 4.
Genel Ortaöğretim Net Okullaşma Oranı (%)

2014	2015
85,11	85,29

Kaynak: <https://biruni.tuik.gov.tr/bolgeselistatistik/tabloOlustur.do>
<https://biruni.tuik.gov.tr/bolgeselistatistik/tabloOlustur.do>

2.4. Mesleki ve Teknik Liseler Okullaşma Oranı

TUIK’ ten alınan verilere göre mesleki ve teknik liseler okullaşma oranı 2014’te %55,55 iken 2015 alında bu oran düşerek %53,08 olmuştur.

Tablo 5.
Mesleki ve Teknik Liseler Okullaşma Oranı (%)

2014	2015
55,55	53,08

Kaynak: <https://biruni.tuik.gov.tr/bolgeselistatistik/tabloOlustur.do>
<https://biruni.tuik.gov.tr/bolgeselistatistik/tabloOlustur.do>.

2.5. İlin YGS Ortalama Başarı Puanı

ÖSYM tarafından hazırlanan 2013 süreli yayımına göre Sakarya’da YGS’ ye başvuran toplam öğrenci sayısı 9712 olup bunların 5164’ü 2013’de mezun olmuştur. İlin YGS-1 puanı ortalaması 190,673, YGS-2 puanı ortalaması 186,971, YGS-3 puanı ortalaması 223,582, YGS-4 puanı ortalaması 218,836, YGS-5 puanı ortalaması 217,030, YGS-6 puanı ortalaması 205,583’tür. İl geneli tüm YGS puan türleri ortalaması ise 207,113 olarak hesaplanmıştır. 2014’de ise YGS’ ye başvuran toplam öğrenci sayısı 10.245’tir. İlin YGS-1 puanı ortalaması 190,700, YGS-2 puanı ortalaması 188,252, YGS-3 puanı ortalaması 227,286, YGS-4 puanı ortalaması 218,957, YGS-5 puanı ortalaması 219,807, YGS-6 puanı ortalaması 208,522 olarak hesaplanmıştır.

Tablo 6.
Sakarya İli YGS Ortalama Başarı Puanları 2013-2014

Yılla r	YGS- 1	YGS- 2	YGS- 3	YGS- 4	YGS- 5	YGS- 6	TOPL AM ORT.
2013	190,6 73	186,9 71	223,5 82	218,8 36	217,0 30	205,5 83	207,11 3
2014	190,7 00	188,2 52	227,2 86	218,9 57	219,8 07	208,5 22	208,92 0

Kaynak: <http://dokuman.osym.gov.tr/pdfdokuman/2015/genel/2014-OSYS-Kitap1/Bol1-Adana-KKTC20082015.pdf>

2.6. Yüksekokul veya Fakülte Mezunu Nüfusun 15 Yaş zeri Nüfusa Oranı

TUİK tarafından elde edilen 2014 verilerinde Sakarya genelinde yüksekokul veya fakülte mezunu kişi sayısı 77.242 iken 15+ yaş nüfus 717.910'dur. Sakarya'daki yüksekokul veya fakülte mezunu nüfusun 15+ nüfusa oranı ise %10,9'dur. 2015'te ise Sakarya genelinde yüksekokul veya fakülte mezunu kişi sayısı 86.683 iken 15+ yaş nüfus 732.459'dur. Sakarya'daki yüksekokul veya fakülte mezunu nüfusun 15+ nüfusa oranı ise 2014'e göre artış göstererek %11,95 olarak bulunmuştur.

Tablo 7.
Sakarya İli Yüksek Okul veya Fakülte Mezunu Nüfusun 15+ Nüfusa Oranı, 2014-2015

Yıllar	Yüksekokul veya Fakülte Mezunu	15+ Yaş Nüfus	Oran (%)
2014	77.242	717.910	10,9
2015	86.683	732.459	11,95

Kaynak:<https://biruni.tuik.gov.tr/bolgeselistatistik/tabloOlustur.do>

<https://biruni.tuik.gov.tr/bolgeselistatistik/tabloOlustur.do>

3. Sakarya'nın Eğitim Göstergeleri Açısından Sosyo-Ekonomik Analizinin Değerlendirilmesi

Sakarya'nın eğitim göstergelerinin Sakarya İl Milli Eğitim Müdürlüğü, Milli Eğitim Bakanlığı, Ölçme, Seçme ve Yerleştirme Merkezi ve TÜİK' ten alınan verilerle Türkiye içindeki yeri incelenip, sosyo-ekonomik analizinin değerlendirilmesi yapılmıştır.

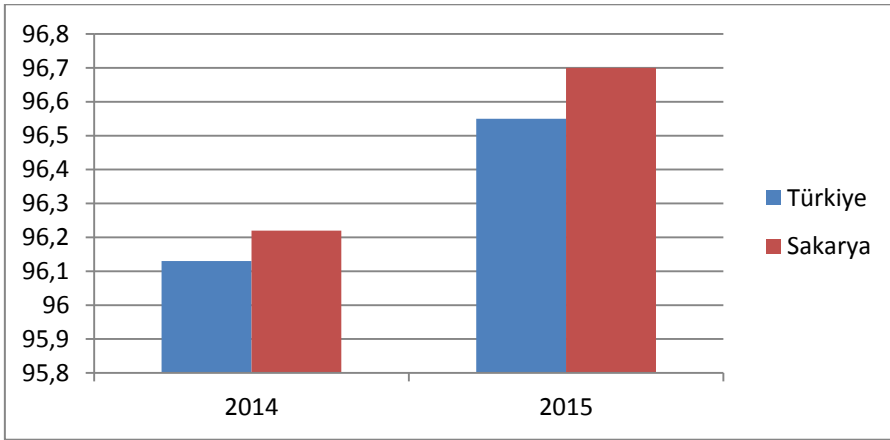
Sakarya Türkiye genelinde 2011'de yapılan Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Endeksinde (SEGE) 18. sırada yer almıştır.

Eğitim parametrelerinde okuryazar nüfus hesaplanırken nüfusun 6 ve üzeri yaş grubu dikkate alınmaktadır. Türkiye genelinde 2014'te 6 ve üzeri yaş nüfus 69.657.731 iken Sakarya'da ise 845.429'dur. Okuryazar nüfus oranı Türkiye'de %96,13 iken Sakarya'da %96,55'dir. Sakarya'da bu oranın Türkiye'den yüksek olması Türkiye'nin sosyo-ekonomik gelişmişliğini pozitif etkilemektedir. 2015'te ise Türkiye'de okuryazar nüfus 67.255.997 iken Sakarya'da ise 824.330'dur. Okuryazar nüfus oranı Türkiye'de %96,22 iken

Eğitim Göstergeleri

Sakarya'da bu oran %96,7'dir. Bir önceki yıla göre Sakarya'da bu oranın Türkiye'den düşük olması Türkiye'nin sosyo-ekonomik gelişmişliğini negatif etkilemektedir. Toplamda ise Sakarya Türkiye'nin toplam okuryazar nüfusunun yaklaşık %1,22'sini oluşturmaktadır.

Genel olarak okuryazar nüfus oranının yüksek olması ili Türkiye sıralamasında yukarı çıkaran bir parametre olmasına rağmen oran Türkiye ortalamasının altında kaldığı için ilin sosyo-ekonomik gelişmişliğine negatif etki etmektedir.

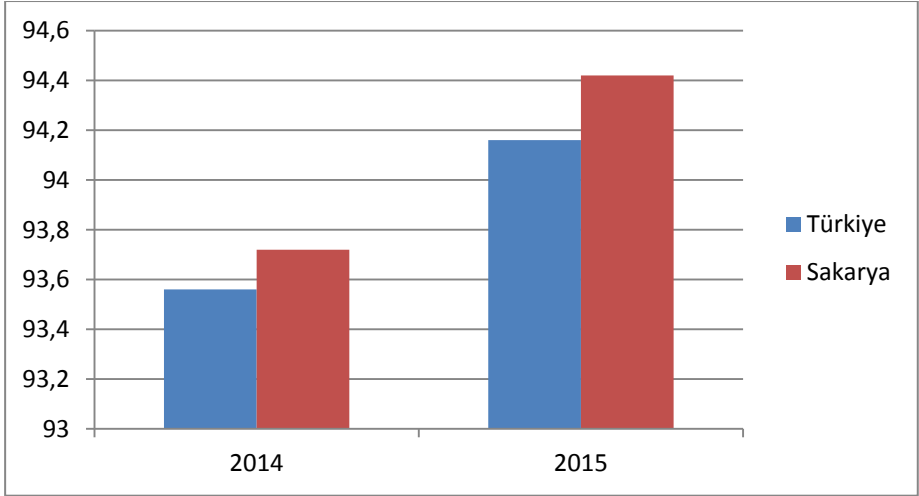


Grafik 1.

Türkiye Geneli ve Sakarya İli Okuryazar Nüfus Oranı 2014-2015

2014'te Türkiye'de okuryazar kadın nüfus 32.098.958 olup Sakarya'da ise 394.027'dir. Sakarya okuryazar kadın nüfusu Türkiye okuryazar kadın nüfusunun %1,22'sini oluşturmaktadır. Türkiye'de okuryazar kadın nüfusu oranı %93,56 iken ' Sakarya'da bu oran %94,16'dır. 2014 için Sakarya'da bu oranın Türkiye'den yüksek

olması Türkiye'nin sosyo-ekonomik gelişmişliğini pozitif etkilemektedir. 2015'te ise Türkiye'de okuryazar kadın nüfus 32.701.639 iken Sakarya'da ise 402.733'tür. Sakarya okuryazar kadın nüfusu Türkiye okuryazar kadın nüfusunun %1,23'ünü oluşturmaktadır. Türkiye'de okuryazar kadın nüfus oranı %93,72 iken Sakarya'da bu oran %94,42'dir. 2015'te yine Sakarya'da bu oranın Türkiye'den yüksek olması Türkiye'nin sosyo-ekonomik gelişmişliğini pozitif etkilemektedir. Okuryazar kadın nüfusu oranı kadınların sosyal hayata katılma derecesini ifade etmekle birlikte çıkan oranın yüksek olması kadınların eğitim olanaklarına erişiminin iyi olduğu anlamına gelmektedir.



Grafik 2.
Türkiye Geneli ve Sakarya İli Okuryazar Kadın Nüfus Oranları
2014-2015

Türkiye'de genel ortaöğretim net okullaşma oranı TÜİK'ten alınan verilere göre; 2014'te %79,37 iken Sakarya'da bu oran %85,11'dir.

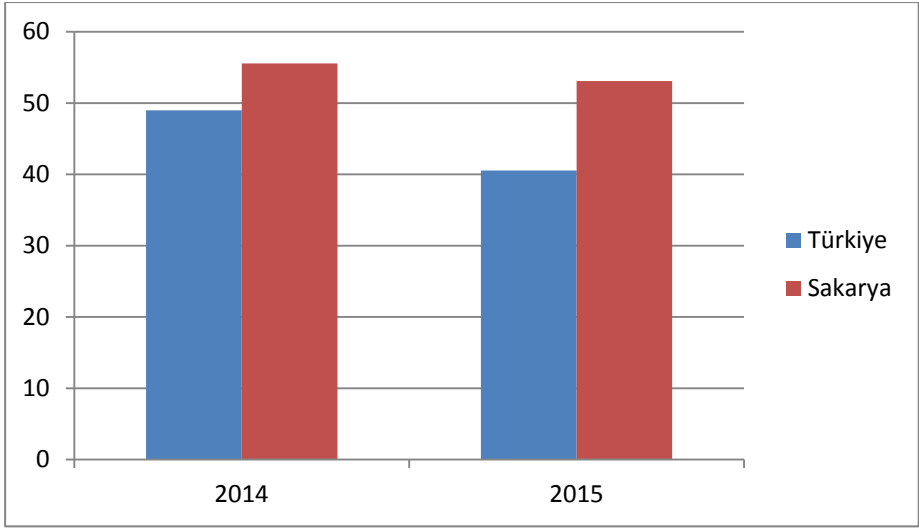
Eğitim Göstergeleri

2015'te ise artış gözlenerek Türkiye'de %79,79 Sakarya'da ise %85,29 olmuştur. Sakarya'da bu oranın Türkiye üzerinde olması Türkiye'nin sosyo-ekonomik gelişmişliğine pozitif etki etmektedir.



Grafik 3.
Türkiye Geneli ve Sakarya İli Ortaöğretim Net Okullaşma Oranları 2014-2015

2014'te mesleki ve teknik liseler okullaşma oranı Türkiye'de %48,99 iken Sakarya'da 55,55'tir. Sakarya'da bu oranın Türkiye genelindeki ortalamadan yüksek olması 2014 için Türkiye'nin soyo-ekonomik gelişmişliğini pozitif etkilemektedir. 2015'te ise Türkiye'de bu oran %40,54 iken Sakarya'da %53,48'dir. Oranların düşük olması sanayi sektörü için eleman istihdam edilmesinde olumsuz sonuçlar doğurabilmektedir. Ancak 2015'te de Sakarya'daki oranın Türkiye'ye göre yüksek olması ülkemizin sosyo-ekonomik gelişmişliğine pozitif etki etmektedir.

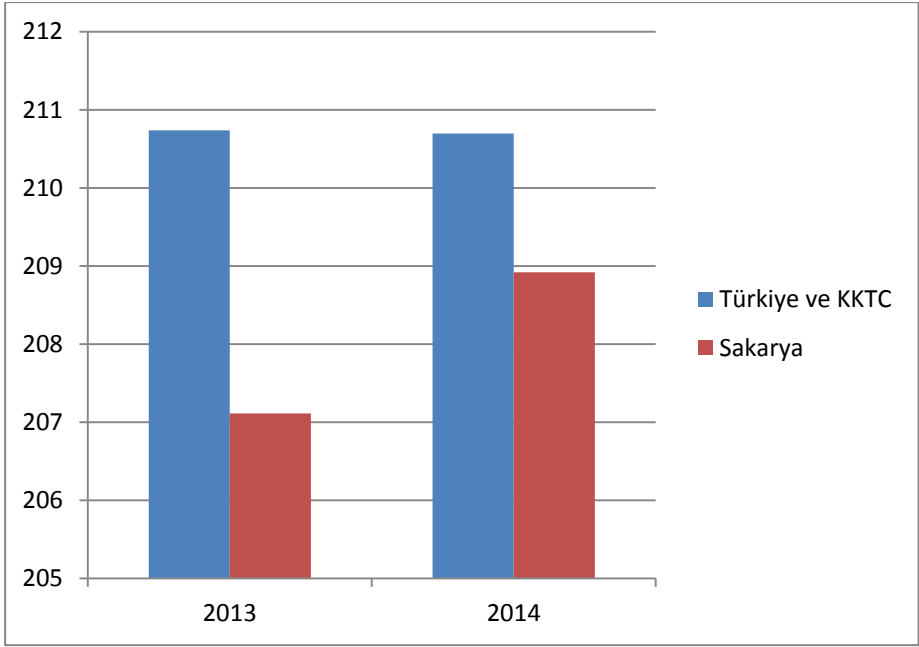


Grafik 4.
Türkiye Geneli ve Sakarya İli Mesleki ve Teknik Liseler
Okullaşma Oranları 2014-2015

2013'te toplam YGS' ye başvuran kişi sayısı 789.690 iken bunların 9.712'si Sakarya'dadır. Türkiye'de ve KKTC (Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti)'de YGS-1'de ortalama başarı puanı 194,304'tür. Sakarya'da ise bu puan 190,673 ile Türkiye ortalamasının gerisinde kalmıştır. YGS-2'de Türkiye ve KKTC ortalaması 190,764 iken Sakarya'da bu puan 186,971 ile daha geridedir. YGS-3 puan türünde Türkiye ve KKTC ortalaması 227,200 iken Sakarya bu puan türünde de 223,582 ile geride kalmıştır. YGS-4 puan türünde Türkiye ve KKTC puan ortalaması 222,386 olup Sakarya'da puan ortalaması 218,836'dır. YGS-5 puan türünde Türkiye ve KKTC ortalaması 220,557 olup Sakarya'da 217,030 olmuştur. YGS-6 puan türünde ise Türkiye ve KKTC puanı ortalaması 209,215 iken Sakarya ortalaması 205,583 olmuştur. Toplamda ise Türkiye ve KKTC'nin ortalama

Eğitim Göstergeleri

başarı puanı 210,738'dir. Tüm puan türlerinde Türkiye ortalamasının gerisinde kalan Sakarya'nın YGS ortalama başarı puanı ise 207,113'tür. Sakarya ortalamasının düşük olması Türkiye geneli ortalamasında sosyo-ekonomik gelişmişliğe negatif etki etmektedir. 2014'te ise toplam YGS' ye başvuran kişi sayısı 828.367 iken bunların 10.245'i Sakarya'dadır. Türkiye'de ve KKTC (Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti)'de YGS-1'de ortalama başarı puanı 192,632'dir. Sakarya'da ise bu puan 190.700 olup Sakarya Türkiye ortalamasının gerisinde kalmıştır. YGS-2'de Türkiye ve KKTC ortalaması 190.374 iken Sakarya'da bu puan 188.252 ile daha geridedir. YGS-3 puan türünde Türkiye ve KKTC ortalaması 228,914 iken Sakarya bu puan türünde de 227,286 ile geride kalmıştır. YGS-4 puan türünde Türkiye ve KKTC puan ortalaması 220,816 olup Sakarya'da puan ortalaması 218,957'dir. YGS-5 puan türünde Türkiye ve KKTC ortalaması 221,317 olup Sakarya'da bu puan türü 219,807'dir. YGS-6 puan türünde Türkiye ve KKTC puanı ortalaması 210,130 iken Sakarya ortalaması 208,522 olmuştur. Toplamda ise Türkiye ve KKTC ortalama başarı puanı 210,697'dir. Tüm puan türlerinde Türkiye ortalamasının gerisinde kalan Sakarya'nın YGS ortalama başarı puanı ise 208,920'dir. Sakarya ortalamasının düşük olması Türkiye geneli ortalamasında sosyo-ekonomik gelişmişliğe negatif etki etmektedir.



Grafik 5.

Türkiye, KKTC ve Sakarya YGS Ortalama Başarı Puanları 2013-2014

2014'te Türkiye'de yüksek okul veya fakülte mezunu toplam nüfus 7.447.269 iken bunun 77.242'si yaklaşık %1,03'ü Sakarya'dadır. Türkiye'de 15 yaş ve üzeri nüfus 58.384.240 olup Sakarya'da bu nüfus 717.910'dir. Türkiye'de yüksekokul veya fakülte mezunu nüfusun 15+ nüfusa oranı %12,95 iken Sakarya'da bu oran %10,9'dur. Sakarya'daki oranın Türkiye genelindeki orandan düşük olması Türkiye'nin sosyo-ekonomik gelişmişliğini negatif etkilemektedir. 2015'te Türkiye'de yüksekokul veya fakülte mezunu toplam nüfus 8.340.145 iken bunun 86.683'ü yaklaşık %1'i Sakarya'dadır. Türkiye'de 15 yaş ve üzeri nüfus 48.505.595 olup Sakarya'da bu nüfus 725.380'dir. Türkiye'de yüksek okul veya fakülte mezunu

Eğitim Göstergeleri

nüfusun 15+ nüfusa oranı %14,2 olup Sakarya’da bu oran %11,95’dir. 2014’e göre yine Sakarya’daki oranın Türkiye genelindeki orandan düşük olması Türkiye’nin sosyo-ekonomik gelişmişliğini negatif etkilemektedir.



Grafik 5.

Türkiye Geneli ve Sakarya İli Yüksek Okul veya Fakülte Mezunu Nüfusun 15+ Yaş Nüfusa Oranları 2014- 2015

Sonuç

Çalışmamızda TÜİK’ ten alınan veriler çerçevesinde Sakarya’nın eğitim göstergeleri açısından sosyo-ekonomik analizi yapılarak Türkiye içindeki yeri belirlenmiştir. Eğitim göstergeleri çerçevesinde yapılan analiz neticesinde 2014’te Sakarya’nın genel sosyo-ekonomik sıralamasında okuryazar nüfus oranı, kadın okuryazar nüfus oranı, ortaöğretim net okullaşma oranı, mesleki ve teknik liseler okullaşma oranı Türkiye’nin sosyo-ekonomik gelişmişliğine pozitif etki ederken, YGS ortalama başarı puanı ve yüksekokul veya fakülte mezunu

nüfusun 15+ nüfusa oranı negatif etki etmiştir. Pozitif etki etmesinde okuryazarlığın yükselmesi, kadın okuryazarlığının yükselmesi, okullaşma oranlarının artması, yüksekokul veya fakülteye başlayacak olanların puanlarının fazla olması, yüksekokul veya fakülte mezunu kişilerin fazla olması sonucu eğitim şartlarının iyi olması etkilidir. Okuryazar oranında ve kadın okuryazar oranında Sakarya, Türkiye ortalamasından daha yüksektir. Bu nedenle Türkiye'nin sosyo-ekonomik gelişmişliğine pozitif etki etmektedir. Bu oranın mevcut durumunun korunabilmesi veya daha da yükseltilebilmesi için okuryazarlığın daha da geliştirilmesi, daha fazla alana yayılabilmesi adına teşvik uygulamalarının yapılması gerekmektedir. Bu oranın yükselmesi ili, genel sıralamada yukarıya çekecektir.

Okullaşma oranlarında ise Sakarya Türkiye'nin üzerindedir. Ancak genel olarak Sakarya'da oran %80 dolaylarında olduğundan gelişme halen yetersizdir. Bu alanda da teşvik uygulamaları gerekmektedir. Eğer bu alan desteklenirse mesleki ve teknik liselerdeki okullaşma oranlarının artması sanayi sektöründe ara eleman yetiştirmede yardımcı olacaktır. Sakarya'da okullaşma oranlarının Türkiye genelinden yüksek olması Türkiye'nin sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyine pozitif etki etmesini sağlamıştır.

Sakarya'da YGS ortalama başarı puanının düşük olması Türkiye'deki puana ve ülkenin sosyo-ekonomik gelişmişliğine negatif etki etmektedir.

Eğitim Göstergeleri

Sakarya’da yüksekokul ve fakülte mezunu nüfusun 15+ nüfusa oranı Türkiye genelinden daha düşüktür. İlin eğitim seviyesini ortaya koymanın yanı sıra özellikle sanayi ve hizmetler sektörü için gerekli nitelikli işgücü stokunu belirlediğinden bu oranın teşviklerle yükseltilmesi gerekmektedir. Sakarya’da bu oranın düşük olması Türkiye’nin sosyo-ekonomik gelişmişliğine negatif etkisi olmaktadır.

2015’te Sakarya’nın genel sosyo-ekonomik sıralamasında kadın okuryazar nüfus oranı, ortaöğretim net okullaşma oranı, mesleki ve teknik liseler okullaşma oranı Türkiye’nin sosyo-ekonomik gelişmişliğine pozitif etki ederken, okuryazar nüfus oranı, YGS ortalama başarı puanı, yüksekokul veya fakülte mezunu nüfusun 15+ nüfusa oranı negatif etki etmiştir. Okuryazar kadın nüfusu oranı 2014’e göre artmış ve bu oran yine Türkiye okuryazar kadın nüfusu oranının üzerinde kalmaya devam etmiştir. Buda Türkiye’nin sosyo-ekonomik gelişmişliğine pozitif etki etmektedir.

Okullaşma oranında Sakarya 2014’e göre ortaöğretim net okullaşma oranında artış, mesleki ve teknik liseler okullaşma oranında ise azalış göstermiştir. Buna rağmen her iki oranda da Türkiye okullaşma oranlarının üzerinde kalmaya devam etmiştir. Buda Türkiye’nin sosyo-ekonomik gelişmişliğine pozitif etki etmektedir.

2015’e dair ÖSYM’nin sitesinde YGS ortalama başarı puanlarına dair veri bulunmadığından karşılaştırma 2013 ve 2014’e göre yapılmıştır. Sakarya’da YGS ortalama başarı puanının yine düşük olması

Türkiye'deki puana ve ülkenin sosyo-ekonomik gelişmişliğine negatif etki etmiştir.

2015'te Sakarya'da yüksekokul ve fakülte mezunu nüfusun 15+ nüfusa oranı Türkiye genelinden daha düşüktür. Sakarya'da bu oranın düşük olması Türkiye'nin sosyo-ekonomik gelişmişliğine negatif etkisi olmaktadır.

Kaynakça

AKYÜZ, Yahya (2012), **Türk Eğitim Tarihi**, Pegem Akademi Yayınları, Ankara.

AŞICI, Murat (2009), “Kişisel ve Sosyal Bir Değer Olarak Okuryazarlık”, *Değerler Eğitimi Dergisi*, C.7, N.17, (9-26).

GÜNEŞ, Firdevs (1994), “Okur-Yazarlık Kavramı ve Düzeyleri”, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, C.27, S.2, (499-507)

Kalkınma Bakanlığı (2013), **İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması (SEGE-2011)**, Ankara

MEB (1996), **Türkiye ve OECD Eğitim Göstergelerinin Mukayesesi**, Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı Araştırma Şubesi, Ankara.

Milli Eğitim Temel Kanunu (1973), **T.C. Resmi Gazete**, 14574, 24 Haziran 1973.

ÖĞÜTÇÜ, Nuray ve ÇILINGİROĞLU, Nesrin (2014), “**8 Eylül Dünya Okuryazarlık Günü**”, Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı Toplum İçin Bilgilendirme Dizisi-10, Ankara.

UZUNALIOĞLU, Recep (2015), “Eğitim Göstergeleri”, **Sakarya'nın Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Analizi**, Sakarya Üniversitesi Yayını, Sakarya.

Eğitim Göstergeleri

Yükseköğretim Kanunu (1981), **T.C. Resmi Gazete**, 17506, 4 Kasım 1981.

ÖSYM (2013), *Sakarya YGS Ortalama Başarı Puanları*, <http://dokuman.osym.gov.tr/pdfdokuman/2013/YAYIN/ORTAOSYS/K1/B1/AdanaCorum.pdf>.

ÖSYM (2013), *Türkiye YGS Ortalama Başarı Puanları*, <http://dokuman.osym.gov.tr/pdfdokuman/2013/YAYIN/ORTAOSYS/K1/B1/TCveKKTCToplam.pdf>.

ÖSYM (2014), *Sakarya YGS Ortalama Başarı Puanları*, <http://dokuman.osym.gov.tr/pdfdokuman/2015/genel/2014-OSYS-Kitap1/Bol1-Adana-KKTC20082015.pdf>.

ÖSYM (2014), *Türkiye YGS Ortalama Başarı Puanları*, <http://dokuman.osym.gov.tr/pdfdokuman/2015/genel/2014-OSYS-Kitap1/Bol1-TURKIYEveKKTCTOPLAM20082015I.pdf>.

TUİK (2014), *Nüfus*, <https://biruni.tuik.gov.tr/bolgeselistatistik/tabloOlustur.do>.

TUİK (2015), *Nüfus*, <https://biruni.tuik.gov.tr/bolgeselistatistik/tabloOlustur.do>.

TUİK (2014), *Okuryazar Nüfus Oranı*, <https://biruni.tuik.gov.tr/bolgeselistatistik/tabloOlustur.do>.

TUİK (2015), *Okuryazar Nüfus Oranı*, <https://biruni.tuik.gov.tr/bolgeselistatistik/tabloOlustur.do>.

TUİK (2014), *Okuryazar Kadın Nüfus Oranı*, <https://biruni.tuik.gov.tr/bolgeselistatistik/tabloOlustur.do>.

TUİK (2015), *Okuryazar Kadın Nüfus Oranı*, <https://biruni.tuik.gov.tr/bolgeselistatistik/tabloOlustur.do>.

TUİK (2014), *Ortaöğretim Net Okullaşma Oranı*, <https://biruni.tuik.gov.tr/bolgeselistatistik/tabloOlustur.do>.

TUİK (2015), *Ortaöğretim Net Okullaşma Oranı*, <https://biruni.tuik.gov.tr/bolgeselistatistik/tabloOlustur.do>.

TUİK (2014), *Mesleki ve Teknik Liseler Okullaşma Oranı*, <https://biruni.tuik.gov.tr/bolgeselistatistik/tabloOlustur.do>.

TUİK (2015), *Mesleki ve Teknik Liseler Okullaşma Oranı*,
<https://biruni.tuik.gov.tr/bolgeselistatistik/tabloOlustur.do>.

TUİK (2014), *Yüksekokul veya Fakülte Mezunu Nüfusun 15+ Nüfusa Oranı*,
<https://biruni.tuik.gov.tr/bolgeselistatistik/tabloOlustur.do>.

TUİK (2015), *Yüksekokul veya Fakülte Mezunu Nüfusun 15+ Nüfusa Oranı*,
<https://biruni.tuik.gov.tr/bolgeselistatistik/tabloOlustur.do>.

SOSYO-EKONOMİK GELİŞMİŞLİK ARAŞTIRMASI SAĞLIK GÖSTERGELERİ

Burak YARBUĞ*

Giriş

Bu bölüm sosyo-ekonomik gelişmişlik parametreleri çerçevesinde sağlık göstergelerini incelemektedir. Sağlık göstergeleri; “Yüz bin kişiye düşen hastane yatak sayısı, on bin kişiye düşen hekim sayısı, on bin kişiye düşen diş hekimi sayısı, on bin kişiye düşen eczane sayısı, yeşil kart sahibi nüfusun il nüfusuna oranı” olmak üzere beş alt parametreyle sınırlandırılmıştır.

Bu bölümün amacı, Sakarya'nın sosyo-ekonomik gelişmişliğini sağlık göstergeleri çerçevesinde incelemektir.

Sosyo-Ekonomik analiz açısından sağlık göstergelerinin önemi; insanların sağlıklı bir yaşam sürdürebilmelerinin sağlanmasıdır.

Bu bölüm üç kısımda yapılandırılmıştır. İlk kısım üzerinde çalışılan sağlık göstergeleri alt parametrelerinin Sakarya Sosyal Güvenlik Kurumu ve Sakarya İl Sağlık Müdürlüğü gibi kurumlardan alınan verilerin tanımlanmasına ayrılmıştır.

* Sakarya Üniversitesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü Yüksek Lisans Öğrencisi

byarbug@gmail.com

Bu bölüm, Sakarya'nın Sosyo-Ekonomik Analizi 2012-2013 Kitabının ilgili bölümünü yazan Hilal KEFELİ'nin izni ve katkılarıyla hazırlanmıştır. Çalışmanın giriş ve teorik kısımda bir önceki metinle benzer ifadeler kullanılmış ancak veriler/tablolara güncellenerek analiz 2014-2015'e taşınmıştır.

İkinci kısımda Sakarya'nın tespit edilen parametreler düzeyinde 2014-2015 dönemine ilişkin verileri incelenmiştir.

Son kısımda, Sakarya'nın sağlık göstergeleri mevcut yapısının Türkiye ortalamasındaki yeri karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir.

1. Sağlık Göstergelerine İlişkin Kavram ve Kapsam

Sağlık, Dünya Sağlık Örgütü (WHO) tarafından “yalnız hastalık ya da sakatlığın olmaması değil, beden, ruhen ve sosyal yönden tam iyilik hali” olarak tanımlanmaktadır (www.who.int). Devletler temelde sağlıklı birey ve bu bireylerden oluşan bir toplum gerçekleştirmeyi hedef alır. Güvenliğin, gücün, istikrarın, refah ve mutluluğun temelinde, ruh ve beden sağlığı yerinde olan bireyler ve bu bireylerden oluşan toplumlar bulunur (TBMM, 2004: 45). Bireylerin yaşamlarını sağlıklı sürdürebilmeleri için sağlık hizmetleri arzı ve bu hizmetlerden yararlanma potansiyeli, sosyal gelişme düzeyini yansıtan unsurlar arasında bulunmaktadır (Kavasoğlu, 2007: 4). Sosyal gelişmeyi yansıtan unsurların ölçülmesi gereklidir (Dinçer, Özasan ve Kavasoğlu, 2003: 25). Toplumun sağlık düzeyi ile ekonomik gelişmişlik arasında yakın ve karşılıklı bir nedensellik ilişkisi bulunmaktadır. (Taban, 2004: 43). 2011 Sosyo-ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması'ndaki sağlık göstergeleri; yüz bin kişiye düşen hastane yatak sayısı, on bin kişiye düşen hekim sayısı, on bin kişiye düşen diş hekimi sayısı, on bin kişiye düşen eczane sayısı, yeşil kart sahibi nüfusun il nüfusuna oranıdır.

1.1. Yüz Bin Kişiyeye Düşen Hastane Yatak Sayısı

Hastane yatağı, hastaların 24 saatten fazla bakım ve tedavilerinin sağlanması amacıyla yatırıldığı, hasta odalarında ya da hastalara devamlı tıbbi bakım hizmeti verilen birimlere yerleştirilen yataklara verilen addır. Hastane yatak sayısına; yoğun bakım, prematüre ve yeni doğan ünitesindeki yataklar (kuvöz, açık bebek yatağı) ile yanık merkezi ve yanık odalarındaki yataklar dahil edilmiştir. Yataklarla ilgili hesaplamalarda kurumların fiili yatakları kullanılmıştır (TÜİK, 2013: 96).

Nüfus Başına Düşen Yatak Sayısı, bir yıl içinde incelenen yerleşim birimi (İlçe, il, bölge, ülke) sınırları içerisinde bulunan sağlık kurumlarının toplam hasta yatağı sayısının birimin nüfusuna bölünmesi ile elde edilir. Belli sayıda kişiyeye düşen hasta yatak sayısını ifade eder. Planlama yapmak gibi diğer amaçlar yanında yerleşim birimleri arasında kıyaslama yapmak amacıyla da kullanılır (Sağlık Bakanlığı, 2008: 1).Yüz bin kişiyeye düşen hastane yatak sayısı incelenen yerleşim birimindeki toplam hasta yatağı sayısının toplam nüfusa bölünüp yüz bin ile çarpılması sonucu bulunan değerdir.

1.2. On Bin Kişiyeye Düşen Hekim Sayısı

Lise üzerine altı yıllık tıp öğrenimini bitirenlere *hekim* denilmektedir (TÜİK, 2012: 51). 224 Sayılı “Sağlık Hizmetlerinin Sosyalleştirilmesi Hakkında Kanun”un 2. maddesinin 3. fıkrasında hekim tanımı sağlık personeli kapsamında yapılmış olup; sağlık hizmetlerinde maaş, ücret, yevmiye ve sözleşme ile istihdam edilen ve bu sahada mesleki eğitim

görerek yetişmiş olanlar sağlık personeli kapsamında değerlendirilmektedir. Bu bilgiler ışığında hekimlik mesleğini sürdüren kişileri; insan sağlığının sürdürülebilmesi, hastalık ve sakatlıkların oluşmadan önce önlenmesi, iyileştirilmesi ve tedavisinde teknik ve bilimsel bilgileri araştıran, uygulayan ve eğitimini veren nitelikli çalışanlar olarak tanımlayabilmek mümkündür (Kumaş ve Beyaztaş, 2007: 124). Hesaplamada 2012-2014 dönemi için toplam uzman hekim sayısı, toplam pratisyen hekim sayısı ve toplam asistan hekim sayısı, 2015 için uzman hekim sayısı, asistan hekim sayısı, pratisyen hekim sayısı ve aile hekimi sayısı kullanılmıştır. *On bin kişiye düşen hekim sayısı*, ildeki hekim sayısının il nüfusuna oranının on bin ile çarpımı sonucu bulunmaktadır.

1.3. On Bin Kişiye Düşen Diş Hekimi Sayısı

Özel alanlarda belirli bir süre ihtisas yapmış olanlara *uzman hekim* denilmektedir (TÜİK, 2013: 96). *Diş hekimi*, insan sağlığına ilişkin olarak, dişlerin, diş etlerinin ve bunlarla doğrudan bağlantılı olan ağız ve çene dokularının sağlığının korunması, hastalıklarının ve düzensizliklerinin teşhisi ve tedavisi ve rehabilite edilmesi ile ilgili her türlü mesleki faaliyeti icra etmeye yetkilidir. Diş tabipliğinin herhangi bir dalında münhasıran uzman olmak ve o unvanı ilan edebilmek için diş hekimliği fakültelerinden veya Sağlık Bakanlığına bağlı eğitim kurumlarından alınmış bir uzmanlık belgesine sahip olmak şarttır. Türkiye Cumhuriyeti dahilinde dişçilik sanatını icra ve diş tabibi unvanını taşıyabilmek için Türk olmak ve Türkiye Darülfünunu Dişçi Mektebinden diploma almak lazımdır (Tababet ve Şuabatı

San'atlarının Tarzı İcrasına Dair Kanun, 1928: md.29-30). Diş hekimleri ağız ve diş sağlığı konusunda ihtisas yapmış uzmanlardır.

On bin kişiye düşen diş hekimi sayısı, ildeki uzman diş hekimi sayısının il nüfusuna oranının on bin ile çarpımı sonucu bulunmaktadır.

1.4. On Bin Kişiye Düşen Eczane Sayısı

Eczane, hastalarına ilaç konusunda ve ufak sağlık sorunlarında danışmanlık hizmeti veren, hastanın hekimi tarafından yazılan ilaçları, reçetesiz ilaçları, sağlıkla ilgili diğer ürünleri temin etmekle yükümlü sağlık kuruluşudur (Çağırıcı, 2010: 10). Bir diğer tanıma göre eczane; hastalıklardan korunma, teşhis ve tedavi için kullanılan ürünlerin eczacı danışmanlığında sunulduğu, hasta odaklı eczacılık yapmaya uygun sağlık birimidir (Toğun, 2007: 14) Eczacılar ve Eczaneler Hakkında Çıkan Yönetmelik'te eczane; bir eczacının sahip ve mesul müdürlüğünde, Kanuna göre açılmış sağlık hizmeti sunan sağlık kuruluşu olarak ifade edilmiştir (Eczacılar ve Eczaneler Hakkında Yönetmelik, 2014).

On bin kişiye düşen eczane sayısı, ildeki eczane sayısının il nüfusuna oranının on bin ile çarpımı sonucu bulunmaktadır.

1.5. Yeşil Kart Sahibi Nüfusun İl Nüfusuna Oranı

Yeşil kart, 1 Ocak 2012'den önce Sosyal Güvenlik Kurumu güvencesi altında bulunmayan, Türkiye'de ikamet eden, 3816 sayılı Ödeme Gücü Olmayan Vatandaşların Tedavi Giderlerinin Yeşil Kart

Sağlık Göstergeleri

Verilerek Devlet Tarafından Karşılanması Hakkında Kanun ve Yönetmelik ile öngörülen usul ve esaslar çerçevesinde belirlenen aylık geliri veya hane içindeki gelir payı 22.5.2003 tarihli ve 4857 sayılı İş Kanununa göre tespit edilen asgari ücretin, eşi gelir getirici bir işte çalışmayan, evli ve bir çocuklu bir mükellefin ödemesi gereken en düşük gelir vergisi ve sosyal sigorta primi düşüldükten sonra geriye kalan miktarının 1/3'ünden (Bakanlar Kurulu'nca artırılması halinde belirlenen oranından) az olan Türk vatandaşlarına verilen sağlık kartıdır (Ödeme Gücü Olmayan Vatandaşların Tedavi Giderlerinin Yeşil Kart Verilerek Devlet Tarafından Karşılanması Hakkında Yönetmelik, Md2/a).

Genel Sağlık Sigortası, kişilerin öncelikle sağlıklarının korunmasını, sağlık riskleri ile karşılaşmaları halinde oluşan harcamaların finansmanını sağlayan sigortadır (Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu, Md3/8). Sosyal Güvenlik Kurumu ise Genel Sağlık Sigortasını; kişilerin ekonomik gücüne ve isteğine bakılmaksızın, ortaya çıkacak hastalık riskine karşı, toplumun bütün fertlerinin sağlık hizmetlerinden eşit, ulaşılabilir ve etkin bir şekilde faydalanmasını sağlayan sağlık sigortası şeklinde tanımlanmıştır (SGK: 2013, 18).

Prim, işçi ve işverenden tahsil edilen ve genelde hak edilen ücretin belli bir oranı üzerinde alınan bir finansman kaynağıdır (Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, 2013a: 13).

01.01.2012’de yeşil kart sahibi nüfusun Genel Sağlık Sigortası kapsamına geçmiştir. Burada ölçülen parametre ise primi hazine tarafından karşılanan nüfus oranıdır.

2. Sakarya’nın Sosyo-Ekonomik Analiz Açısından Sağlık Göstergelerinin Durumu

Sağlık göstergeleri; ilk bölümde de belirtildiği gibi hastane yatak sayıları, hekim sayıları, diş hekimi sayıları, eczane sayıları ve yeşil kart sahibi nüfusun belirtildiği alt parametrelerden oluşmaktadır. Bu göstergelere ilişkin Sakarya’ya ait bilgiler verilmiştir.

2.1. Yüz Bin Kişiyeye Düşen Hastane Yatak Sayısı

Sakarya’da 2014’te toplam hastane yatak sayısı 1.698’dir. Yüz bin kişiyeye düşen hastane yatak sayısı ise 182,05’tir. 2015’te toplam hastane yatak sayısı 1757’dir. Yüz bin kişiyeye düşen hastane yatak sayısı ise 184,33’tür (Tablo1). 2015’te hastane yatak sayısı %3,47; yüz bin kişiyeye düşen hastane yatak sayısı ise %1,25 artmıştır.

Sakarya’da toplam hastane yatak sayısı İl Sağlık Müdürlüğü’nden alınan veriler ışığında derlenmiştir.

Tablo 1.
Yüz Bin Kişiyeye Düşen Hastane Yatak Sayısı

	2014	2015
Nüfus	932.706	953.181
Hastane Yatak sayısı	1698	1757
Yüz Bin Kişiyeye Düşen Hastane Yatak Sayısı	182,05	184,33

Kaynak: Sakarya İl Sağlık Müdürlüğü, 2015 Ocak-Aralık Değerlendirmesi (<http://www.sakaryasm.gov.tr/sayfa/9/istatistik.aspx>)

2.2. On Bin Kişiyeye Düşen Hekim Sayısı

Sakarya Valiliği'nin hazırladığı brifingde belirtildiği üzere toplamda 12 kamuda 6 özelde olmak üzere toplamda 18 hastane bulunmaktadır. Sakarya'da 2014'te toplam hekim sayısı 1.206'dır. On bin kişiyeye düşen hekim sayısı ise 12,93'tür. 2015'te toplam hekim sayısı 1.188'dir. On bin kişiyeye düşen hekim sayısı ise 12,39'dur. (Tablo2). 2015'te hekim sayısı %1,51; on bin kişiyeye düşen hekim sayısı ise %4,35 azalmıştır.

Tablo 2.
On Bin Kişiyeye Düşen Hekim Sayısı

	2014	2015
Nüfus	932.706	953.181
Hekim Sayısı	1.206	1.188
On Bin Kişiyeye Düşen Hekim Sayısı	12,93	12,39

Kaynak: Sakarya İl Sağlık Müdürlüğü, 2015 Ocak-Aralık Değerlendirmesi (<http://www.sakaryasm.gov.tr/sayfa/9/istatistik.aspx>)

2.3. On Bin Kişiyeye Düşen Diş Hekimi Sayısı

Sakarya İl Sağlık Müdürlüğü'nden edinilen verilere göre 2014'te Sakarya'da toplam diş hekimi sayısı 260'dır. On bin kişiyeye düşen diş hekimi sayısı ise 2,80'dir. 2015'te ise toplam diş hekimi sayısı 248; on bin kişiyeye düşen diş hekimi sayısı 2,60'tır. (Tablo 3). 2015'te diş

hekimi sayısı %4,83; on bin kişiye düşen diş hekimi sayısı ise %7,69 azalmıştır.

Tablo 3.
On Bin Kişiyeye Düşen Diş Hekimi Sayısı

	2014	2015
Nüfus	932.706	953.181
Diş Hekimi Sayısı	260	248
On Bin Kişiyeye Düşen Diş Hekimi Sayısı	2,80	2,60

Kaynak: Sakarya İl Sağlık Müdürlüğü, 2015 Ocak-Aralık Değerlendirmesi (<http://www.sakaryasm.gov.tr/sayfa/9/istatistik.aspx>)

2.4. On Bin Kişiyeye Düşen Eczane Sayısı

2014'te toplam eczane sayısı 265'tir. On bin kişiye düşen eczane sayısı 2,84'tür. 2015'te ise Sakarya'da toplam eczane sayısı 264; on bin kişiye düşen eczane sayısı 2,76'dır. (Tablo 4). 2015'te eczane sayısı %0,37; on bin kişiye düşen eczane sayısı ise %2,89 azalmıştır.

Tablo 4.
On Bin Kişiyeye Düşen Eczane Sayısı

	2014	2015
Nüfus	932.706	953.181
Eczane Sayısı	265	264
On Bin Kişiyeye Düşen Eczane Sayısı	2,84	2,76

Kaynak: Sakarya İl Sağlık Müdürlüğü, 2015 Ocak-Aralık Değerlendirmesi (<http://www.sakaryasm.gov.tr/sayfa/9/istatistik.aspx>)

2.5. Yeşil Kart Sahibi Nüfusun İl Nüfusuna Oranı

Sosyal Güvenlik Kurumu'ndan alınan verilerde 2014'te Sakarya'da primi hazine tarafından karşılanan kişi sayısı 46.318'dir. Bunun il nüfusuna oranı ise %4,96'dır. 2015'te Sakarya'da primi hazine tarafından karşılanan kişi sayısı 44.781'dir. Bunun il nüfusuna oranı ise %4,69'dur (Tablo 5). 2015'te primi hazine tarafından karşılanan kişi sayısı %3,43; il nüfusuna oranı ise %5,75 azalmıştır.

Tablo 5.
Yeşil Kart Sahibi Nüfusun İl Nüfusuna Oranı, 2015

	2014	2015
Nüfus	932.706	953.181
Primi Hazine Tarafından Karşılanan Nüfus (Yeşil Kartlı Nüfus)	46.318	44.781
Yeşil Kart Sahibi Nüfusun İl Nüfusuna Oranı (%)	4,96	4,69

Kaynak: Sosyal Güvenlik Kurumu

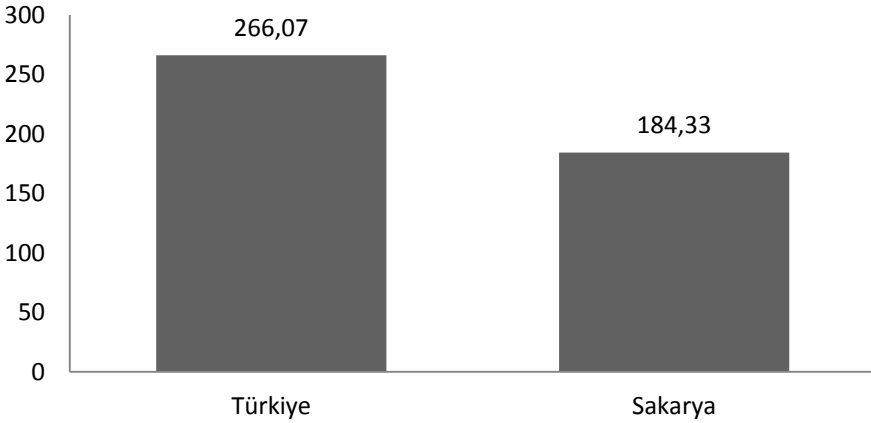
3. Sakarya'nın Sağlık Göstergelerinin Türkiye Ortalaması ile Karşılaştırılması

Sakarya'nın sağlık göstergelerinin Sakarya İl Sağlık Müdürlüğü, Sağlık Bakanlığı ve TÜİK'den alınan verilerle Türkiye ortalamasındaki yeri incelenip, sosyo-ekonomik analizinin değerlendirilmesi yapılmıştır.

Sakarya Türkiye genelinde 2011'de yapılan Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması'nda 18. sırada yer almıştır.

Sağlık göstergeleri, insanların yaşam kalitesini ölçme, ilde bulunan hekime, eczaneye ulaşabilmesi konusunda insan sağlığı ile doğrudan etkilidir.

SEGE sağlık göstergelerinden yüz bin kişiye düşen hastane yatak sayısında; 2015'te Türkiye'de toplam hastane yatak sayısı 206.836 iken bunun 1.757'si Sakarya'dadır. Yüz bin kişiye düşen hastane yatak sayısı ise Türkiye'de 266,07'dir. Sakarya'da ise bu 184,33'tür. Değerin Türkiye ortalamasının altında kalması ilin sosyo-ekonomik gelişmişliğine negatif etki etmiştir.

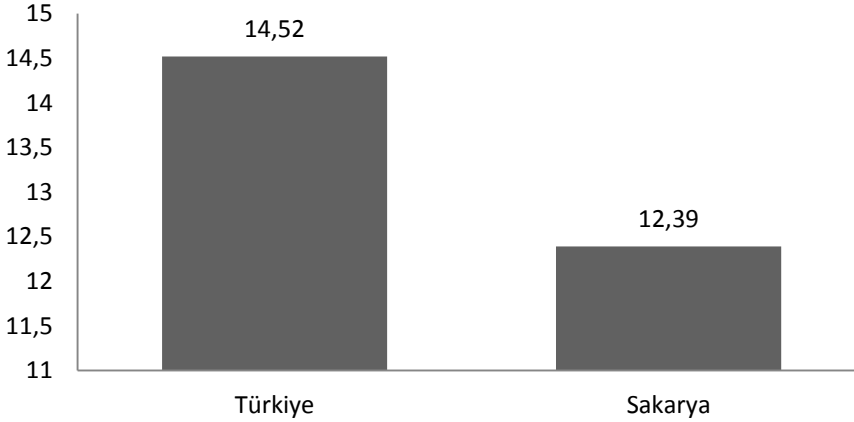


Grafik 1.
Türkiye Geneli ve Sakarya İli Yüz Bin Kişiye Düşen Hastane Yatak Sayısı

On bin kişiye düşen hekim sayısında; Türkiye'de toplam hekim sayısı 114.371 olup bunun yaklaşık %1,03'ü yani 1188'i Sakarya'dadır. On bin kişiye düşen hekim sayısı Türkiye'de 14,52 iken bu değer Sakarya'da 12,39'dur. Türkiye ortalamasından düşük olan bu değer

Sağlık Göstergeleri

Sakarya için bireylerin hekimlere ulaşmasındaki süreçlerinde önem kazanmaktadır. Hekim sayısının fazla olması illerin sağlık hizmeti sunum potansiyelini ortaya koyması, bireylerin tedavi olanaklarını göstermesi nedeniyle sonuca pozitif etki eden bir veridir.

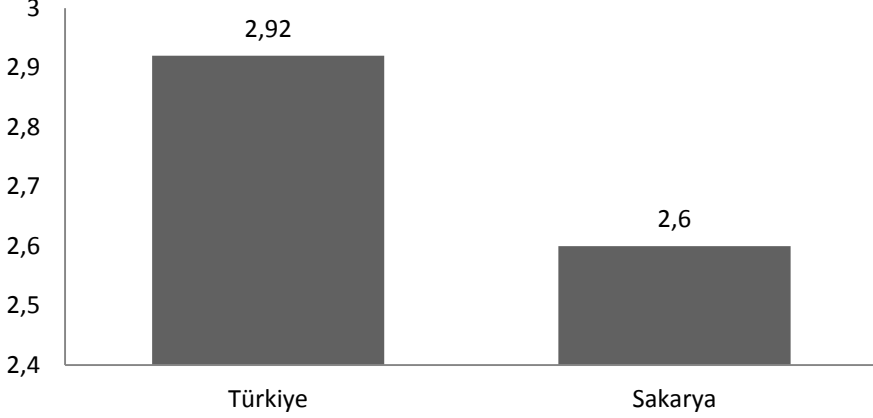


Grafik 2.

Türkiye Geneli ve Sakarya İli On Bin Kişiyeye Düşen Hekim Sayısı

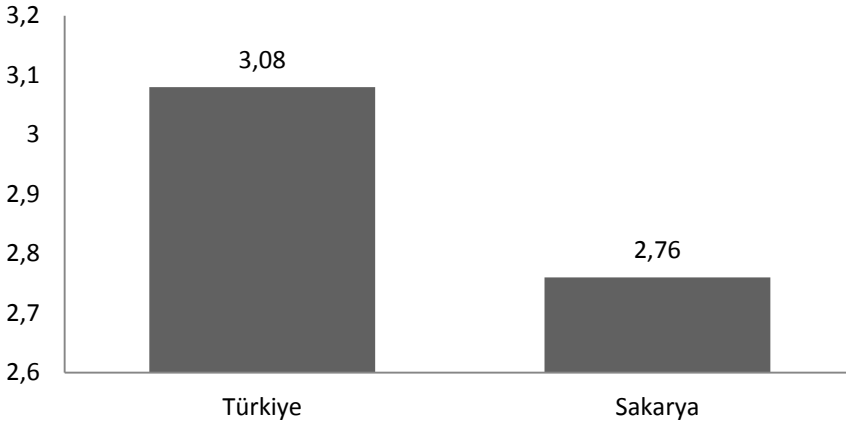
Türkiye'deki diş hekimlerinin %1.07'si Sakarya'dadır. On bin kişiye düşen diş hekimi sayısında; Türkiye'de toplam diş hekimi sayısı 22.996 olup bunun 248'i Sakarya'dadır. On bin kişiye düşen diş hekimi sayısı Türkiye'de 2,92 iken bu sayı Sakarya'da 2,60'dır. Birçok hastalığın diş hastalıkları ile ilintili olduğunun görülmesi nedeniyle diş hekimliği son yıllarda önem kazanmıştır. Bu nedenle illerin sağlık hizmeti sunum potansiyelini ortaya koyması, bireylerin tedavi olanaklarını ifade etmesi nedeniyle sonuca pozitif etki etmektedir (Kalkınma Bakanlığı, 2013: 31). Sakarya ortalamasının

Türkiye ortalamasının altında olması ülkenin sosyo-ekonomik gelişmişliğine negatif etki ettiği görülmüştür.



Grafik 3.
Türkiye Geneli ve Sakarya İli On Bin Kişiyeye Düşen Dış Hekimi Sayısı

On bin kişiye düşen eczane sayısında; Türkiye’de toplam 24.319 eczanenin 264’ü yani %1,08’i Sakarya’dadır. On bin kişiye düşen eczane sayısı ise Türkiye’de 3,08 iken Sakarya’da 2,76’dır. Eczane sayısının fazla olması bireylerin tıbbi ilaçlara, sağlık ürünlerine ulaşmasındaki kolaylığı göstermektedir. Sakarya’daki bu değer ise Türkiye ortalamasının altında olduğu için Sonuca pozitif etki ettiği görülmüştür. Ancak Sakarya ortalamasının Türkiye’den düşük olması ülkenin sosyo-ekonomik gelişmişliğine negatif etki etmiştir.



Grafik 4.

Türkiye Geneli ve Sakarya İli On Bin Kişiyeye Düşen Eczane Sayısı

Primi hazine tarafından karşılanan Türkiye'deki kişi sayısı 7.341.596'dır. Bunun 44.781'i Sakarya'dadır. Ayrıca nüfusa oranlanmasında bulunan sonuç Türkiye'de %9,32 iken Sakarya'da bu oran %4,69'dur. Sakarya'nın Türkiye ortalamasının altında olması iyi bir sonuçtur. İl içindeki yeşil kart sahibi nüfusun yüksek olması, ildeki yoksulluğu ve yoksul nüfusun sağlık hizmetlerine erişim talebini ifade etmesi ile kullanılan göstergeler arasında kayıt açısından en sağlıklı göstergelerden biri olması nedeniyle önemlidir. Yüksek olması sonuca negatif etki etmektedir. Türkiye'de ortalamanın Sakarya'dan yüksek olması ancak genel olarak olumsuz bir durum olduğundan Sakarya ortalaması ülkenin sosyo-ekonomik gelişmişliğine pozitif etki etmiştir.

Sonuç

Sosyo Ekonomik Gelişmişlik Endeksi Sıralaması Araştırması'nda kullanılan yüz bin kişiye düşen hastane yatak sayısının, on bin kişiye düşen hekim sayısının, on bin kişiye düşen diş hekimi sayısının ve on bin kişiye düşen eczane sayısının yüksek olması il sıralamalarında pozitif etkide bulunmasını sağlamıştır. Yeşil kart sahibi nüfusun il nüfusuna oranı ise yoksulluğu ifade ettiği için negatif etkiye neden olmaktadır.

Sağlık göstergelerinde 2015'te Türkiye'de toplam hastane yatak sayısı 206.836 iken bunun 1.757'si Sakarya'dadır. Yüz bin kişiye düşen hastane yatak sayısı ise Türkiye'de 266,07'dir. Sakarya'da ise bu 184,33'tür. Değerin Türkiye ortalamasının altında kalması ilin sosyo-ekonomik gelişmişliğine negatif etki etmiştir.

2015'te Türkiye'de toplam hekim sayısı 114.371 olup bunun 1188'i Sakarya'dadır. On bin kişiye düşen hekim sayısı Sakarya'da Türkiye ortalamasına göre 2,13 eksiktir. Sakarya'nın on bin kişiye düşen hekim sayısı ortalamasının Türkiye ortalamasının altında olduğu için sosyo-ekonomik gelişmişliğe negatif etki etmiştir.

Türkiye'de toplam diş hekimi sayısı 2015'te 22.996 olup bunun 248'i Sakarya'dadır. On bin kişiye düşen diş hekimi sayısı Sakarya'da Türkiye'den 0,32 daha azdır. Diş hekimi sayısı 2015'te Türkiye ortalamasının altındadır. Sakarya ortalamasının Türkiye ortalamasının

Sağlık G6stergeleri

altında olması 6lkenin sosyo-ekonomik gelişmişliğine negatif etki etmiştir.

T6rkiye’de 2015’te toplam 24.319 eczanenin 264’6 Sakarya’dadır. Sakarya bu değerde T6rkiye ortalamasının altındadır. Sakarya ortalamasının T6rkiye’den d6ř6k olması 6lkenin sosyo-ekonomik gelişmişliğine negatif etki etmektedir.

Primi hazine tarafından karşılanan T6rkiye’deki kişi sayısı 2015’te 7.341.596’dır. Bunun 44.781’i Sakarya’dadır. Ayrıca n6fusa oranlanmasında bulunan sonu6 T6rkiye’den 4,63 daha azdır. Bu oranın d6ř6k olması sonuca pozitif etki etmektedir. T6rkiye genelinde yeşil kart yoğunluğu daha 6ok Doğu b6lgelerinde g6z6kmektedir. 2015’te TR42 B6lgesinin n6fusu 3.617.728’dir. Primi hazine tarafından karşılanan kişi sayısı ise 118.457’dir. TR42 b6lgesindeki yeşil kartlıların %26,34’6 Sakarya’da yer almaktadır. TR42 B6lgesinde primi hazine tarafından 6denen n6fusun TR42 b6lgesi n6fusuna oranı %3,27’dir. Ayrıca 2015’te Marmara B6lgesinin n6fusu 24.066.036’dır. Primi hazine tarafından karşılanan kişi sayısı ise 778.355’tir. Bu veriler ışığında Marmara B6lgesinde primi hazine tarafından 6denen kişi sayısının Marmara B6lgesi n6fusuna oranı %3,23’t6r. Sakarya; Marmara B6lgesinin ortalamasının gerisinde kalmıştır.

Kaynakça

ÇAĞIRCI, Simge (2010), Eczane İşletmelerinin Fiziksel Ortam Kararları Üzerine Ampirik Bir Araştırma: Ankara İli Örneği, **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

ÇSGB (2013), **Sosyal Güvenlik Bilgi Serisi**, Sosyal Güvenlik Kurumu, Ankara.

ÇSGB (2013a), **Sosyal Güvenlik Sisteminde Primler**, Sosyal Güvenlik Kurumu, Ankara.

DİNÇER, Bülent, ÖZASLAN, Metin ve KAVASOĞLU, Taner (2003), **İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması**, Devlet Planlama Teşkilatı, Ankara.

Eczacılar ve Eczaneler Hakkında Yönetmelik (2014), **T.C. Resmi Gazete**, 28970, 12 Nisan 2014.

Kalkınma Bakanlığı (2013), **İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması (SEGE-2011)**, Ankara

KAVASOĞLU, Taner (2007), **Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Araştırması**, Devlet Planlama Teşkilatı, Ankara.

KOÇAK, Suat –Müdür Yardımcısı- (2014), “Sakarya İlinin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Araştırmasında Sağlık Göstergeleri” konulu görüşme, Sakarya İl Sağlık Müdürlüğü, 3 Kasım 2014.

KUMAŞ, Handan ve BEYAZTAŞ (2007), Fatma Yücel, **Türkiye’deki Hekimlerin Çalışma Koşullarının İrdelenmesi**, Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi, Sivas.

Ödeme Gücü Olmayan Vatandaşların Tedavi Giderlerinin Devlet Tarafından Karşılanması ve Yeşilkart Uygulanması Hakkında Yönetmelik (1992), **T.C. Resmi Gazete**, 21314, 13 Ağustos 1992.

Sağlık Bakanlığı (2008), **Hastane Yatak Sayıları ve Tanımları ile İlgili Genelge**, Ankara.

Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu (2006), **T.C. Resmi Gazete**, 26200, 31 Mayıs 2006.

Tababet ve Şuabatı San'atlarının Tarzı İcrasına Dair Kanun (1928), **T.C. Resmi Gazete**, 863, 14 Nisan 1928.

TABAN, Sami (2004), **Türkiye’de Sağlık ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Nedensellik Testi**, Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi, Osmangazi Üniversitesi İİBF, Eskişehir.

TBMM (2004), **22. Dönem 2. Yasama Yılı Genel Kurul Tutanağı**, Ankara.

TÜİK (2012), **İstatistik Göstergeler 1923-1011**, Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası, Ankara.

TÜİK (2014), **Türkiye İstatistik Yıllığı 2013**, Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası, Ankara.

TOĞUN, İsmail (2007), **Acil Serviste Hasta Memnuniyeti**, Uzmanlık Tezi, Gaziantep Üniversitesi Tıp Fakültesi, Gaziantep.

İnternet Kaynakları

<http://www.who.int/about/mission/en/> Erişim Tarihi, 30.10.2016

SOSYO-EKONOMİK GELİŞMİŞLİK ARAŞTIRMASI

İSTİHDAM GÖSTERGELERİ

Ömer Faruk AKÇAY*

Giriş

Bu bölümde sosyo-ekonomik gelişmişlik parametreleri ışığında istihdam göstergeleri incelenmiştir. İstihdam göstergeleri işsizlik oranı, işgücüne katılma oranı, çalışma çağındaki nüfusun (15 - 64 yaş arası) toplam nüfus içerisindeki oranı, imalat sanayi istihdamının sigortalı istihdam içindeki oranı, sosyal güvenlik kapsamındaki aktif çalışanların toplam nüfusa oranı, ortalama günlük kazanç, ortalama günlük kazanç kadın - erkek, istihdam oranı olmak üzere sekiz alt parametrede belirlenmiştir.

Bu bölümün amacı yukarıda belirtilen göstergeler ışığında Sakarya'nın istihdam göstergeleri açısından sosyo-ekonomik gelişmişlik seviyesini incelemektir.

Sosyo-ekonomik gelişmişliğin tespit edilmesinde istihdam göstergeleri önemli bir yer tutmaktadır. Mevcut işsizliğin ne durumda

* Sakarya Üniversitesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü Yüksek Lisans Öğrencisi

o.farukakcay@hotmail.com

Bu bölüm, Sakarya'nın Sosyo-Ekonomik Analizi 2012-2013 Kitabının ilgili bölümünü yazan İsmail KARABAYIR'ın izni ve katkılarıyla hazırlanmıştır. Çalışmanın giriş ve teorik kısımda bir önceki metinle benzer ifadeler kullanılmış ancak veriler/tablolara güncellenerek analiz 2014-2015'e taşınmıştır.

İstihdam Göstergeleri

olduğu, işgücüne katılımın ne oranda sağlandığı, çalıma çağındaki nüfusun mevcut toplam nüfusla kıyaslanması, sanayideki imalat istihdamının toplam istihdamla kıyaslanması, sosyal güvenlik kapsamında aktif çalışanların toplam nüfus ile karşılaştırılması ve çalışanların ortalama kazançlarının cinsiyete göre tespit edilmesi istihdam göstergeleri ile tespit edilmektedir.

Bu bölüm üç kısımda yapılandırılmıştır. İlk kısımda istihdam göstergelerinin alt parametreleri tanımlanmıştır. İkinci kısımda Sakarya'nın 2014 ve 2015'e ait istihdam göstergelerinin alt parametreleri incelenmiştir. Üçüncü kısımda, Sakarya'nın istihdam göstergeleri mevcut durumunun, Türkiye ortalamasındaki yeri karşılaştırılmalı olarak değerlendirilmiştir.

1. İstihdam Göstergelerine İlişkin Kavram ve Kapsam

İstihdam, geniş anlamda üretim faktörlerinin üretim sürecinde kullanılmasını ifade eder. Dar anlamda, emek faktörünün üretim sürecine bir girdi olarak kullanılmasıdır (Gündoğan ve Biçeri, 2004:7).

İstihdam göstergelerinin alt parametreleri; işsizlik oranı, işgücüne katılma oranı, çalışma çağındaki nüfusun (15 - 64 yaş arası) toplam nüfus içerisindeki oranı, imalat sanayi istihdamının sigortalı istihdam içindeki oranı, sosyal güvenlik kapsamındaki aktif çalışanların toplam nüfusa oranı, ortalama günlük kazanç, ortalama günlük kazanç - kadın, istihdam oranı olarak belirlemiştir (Kalkınma Bakanlığı, 2013: 26).

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından hazırlanmakta olan işsizlik oranı, işgücüne katılma oranı ve istihdam oranı parametrelerinde 2013'ten itibaren ilbazlı istatistik üretilmediği TÜİK tarafından e-posta yoluyla beyan edilmiştir.

Türkiye İstatistik Kurumu, 2004 yılından itibaren yıllık olarak İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflaması Düzey 1 (12 Bölge) ve Düzey 2 (26 bölge)'ye göre işgücü göstergelerini yayımlamaktadır. Düzey 3 (İl düzeyinde) bilgi verilememektedir. Bununla birlikte, geleceğe dönük plan ve programlar ile akademik çalışmalar için 2008 yılından itibaren il düzeyinde ihtiyaç duyulan temel işgücü piyasası göstergeleri (Sadece 3 temel değişken için; İşsizlik oranı, istihdam oranı ve işgücüne katılım oranı) “Küçük Alan Tahminleri Yöntemi” kullanılarak üretilmektedir. Modelleme yöntemi ile yapılan bu çalışmanın en son 2013 yılı sonuçları yayınlanmıştır. 2014 yılından itibaren hanehalkı işgücü anketinde yılın tüm haftalarının (52 hafta) referans dönemi olarak alındığı sürekli anket uygulamasına geçilmiş olması ve yine 2014 yılındaki kent-kır bölünüşündeki farklılaşmalar nedeniyle il düzeyinde temel işgücü göstergelerinin tahmininde istatistiksel olarak anlamlı bir sonuç elde edilememiştir. Karar alıcılar için yanıtıcı sonuçlara neden olmaması açısından 2014 yılı il düzeyinde temel işgücü göstergelerine ait haber bülteninin yayınlanmamasına karar verilmiştir (İstatistik bilgi talebi e-postasına TÜİK tarafından 10.10.2016 tarihinde verilen cevap e-postası).

1.1. İşsizlik Oranı

Uluslararası Çalışma Örgütüne (ILO) göre *işsizlik*, “Belirli gün ya da hafta zarfında, belirli bir yaş kümesinin üzerinde bulunan aşağıdaki kategorilere giren kişiler işsiz kabul edilirler.

- İş akdi sona erdiğinden ya da geçici olarak tatil edildiğinden dolayı istihdama elverişli konuma giren, herhangi bir işe sahip olmayan ve ücretli bir iş arayanlar,
- Daha önce hiçbir zaman istihdam edilmemiş olan ve önceki statü durumu itibariyle bağımlı olmayan veya emekli edilmiş ancak belirli bir dönem için çalışmaya elverişli olan kişiler,
- Belirli bir döneme nazaran gelecek bir tarihte yeni bir işe başlama konusunda anlaşma yapmış olup da halen bir işe sahip olamayan ve çalışmaya elverişli olan kişiler,
- Geçici ve belirsiz bir süreyle kendilerine herhangi bir ödeme yapılmadan tensikata tabi olan kişilerdir”.

İşsizlik, "Herhangi bir ekonomik toplumda çalışmak istediği halde iş bulamayanları ifade eden olumsuz bir durumdur. Referans dönemi içinde istihdam halinde olmayan (kâr karşılığı, yevmiyeli, ücretli ya da ücretsiz olarak hiç bir işte çalışmamış ve böyle bir iş ile bağlantısı da olmayan) kişilerden iş aramak için son 4 hafta içinde iş arama kanallarından en az birini kullanmış ve 2 hafta içinde işbaşı yapabilecek durumda olan 15 ve daha yukarı yaştaki fertler işsiz nüfusa dahildirler" (TÜİK).

İşsizlik oranı Türkiye'de Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından hazırlanmakta ve yayımlanmaktadır. Hazırlanan veriler yüzde olarak ifade edilmektedir. İşsizlik oranının yüksek olması işgücü piyasasının etkin olmadığını ve ekonomik potansiyelin yetersizliğini belirttiğinden sonuca negatif etki eden bir göstergedir.

1.2. İşgücüne Katılma Oranı

"İşgücünün, kurumsal olmayan çalışma çağındaki nüfus içindeki oranına *İşgücüne Katılma Oranı* denir" (TÜİK).

TÜİK tarafından üretilen bu parametre yüzde olarak ifade edilmektedir. İşgücüne katılma oranının yüksek olması ildeki üretimin ve dolayısıyla ekonomik faaliyetlerin yüksek olduğu anlamına geldiğinden sonuca pozitif etki etmektedir (Kalkınma Bakanlığı, 2013: 26).

1.3. Çalışma Çağındaki Nüfusun (15 - 64 yaş arası) Toplam Nüfus İçerisindeki Oranı

Uluslararası karşılaştırmalar amacıyla, *çalışma çağındaki nüfus* genellikle 15 yaş ve üzeri kişiler olarak tanımlanır. Ancak, bu ülkeden ülkeye değişir. Minimum bir yaş eşiği kullanılmasına ek olarak bazı ülkeler bir üst yaş sınırı da uygulamaktadır (ILO). Bir bölgedeki çalışma çağındaki nüfusun bölgenin toplam nüfusuna oranlanmasıyla bulunur. Türkiye de çalışma çağındaki nüfus 15-64 yaş aralığındaki nüfusu ifade etmektedir.

İstihdam Göstergeleri

Herhangi bir bölgede çalışma çağındaki nüfusun fazla olması, o bölgenin işgücü potansiyelinin iyi olduğu anlamına gelmektedir. Dolayısıyla çalışma çağındaki nüfusun toplam nüfus içindeki oranı sonuca pozitif etki etmektedir. TÜİK tarafından üretilen bu parametre yüzde olarak ifade edilmektedir.

1.4. İmalat Sanayi İstihdamının Sigortalı İstihdam İçindeki Oranı

İmalat Sanayii, tarım ve maden çıkarılmasıyla elde edilen maddelerin işlendiği, bu maddelerin işe yarar ve farklı yerlerde kullanılabilir hale getirildiği sektördür (Algır,2012).

Bu parametre ile bölgenin sigortalı istihdamı ile imalat sanayii istihdamı oranlanarak imalat sanayii istihdamının toplam istihdam içindeki payı görülmek istenmektedir. Böylece sanayi istihdamının, diğer bir ifadeyle bölgenin üretim gücünün tespiti amaçlanmaktadır. SGK (Sosyal Güvenlik Kurumu) tarafından üretilen bu parametre yüzde olarak ifade edilmektedir.

1.5. Sosyal Güvenlik Kapsamındaki Aktif Çalışanların Toplam Nüfusa Oranı

Sosyal Güvenlik; "Toplumun hastalık, doğum, iş kazası, işsizlik, sakatlık, yaşlılık ve ölüm nedeniyle kazancının kesilmesi veya büyük ölçüde azalmasının yol açacağı ekonomik ve sosyal sıkıntılara karşı bir dizi kamusal önlem yoluyla üyeleri için sağladığı koruma, sağlık hizmetleri ve çocuklu aileler için çocuk yardımlarıdır" (ILO, Facts on Social Security).

Ülke bütçesini olumsuz etkileyen sosyal güvenlik açığının ciddi bir bölümünü sigortasız işçi çalıştırma, diğer bir ifadeyle kayıt dışı istihdam oluşturmaktadır. Bu konuyla ilgili Sosyal Güvenlik Kurumu kayıt dışıyla mücadele adına bir dizi önlemler almıştır. SGK bünyesindeki taşradaki tüm sosyal güvenlik merkezlerine KADİM (kayıt dışı ile mücadele) servisleri kurulmuş, kamu kurum ve kuruluşlarından düzenli veri akışı sağlanarak kayıt dışı istihdam taramaları düzenli olarak yapılmakta, kurumca yetkilendirilmiş müfettiş ve denetmenler vasıtasıyla kayıt dışı istihdam azaltılmaya çalışılmış, diğer kurumların denetimle görevli personellerine de sigortasız işçi tespiti yetkisi verilmiş, hatta düzenli bilgi akışı sağlamayan kamu kurum ve kuruluşlarına 5510 sayılı kanun gereğince idari para cezası öngörülmüştür (Karabayır, 2015).

Sosyal güvenlik kapsamındaki aktif çalışanların toplam nüfusa oranının yüksek olması bölgedeki kayıt dışı istihdamın düşük olduğu anlamına gelmektedir. Bu parametre SGK tarafından hazırlanmaktadır.

1.6. Ortalama Günlük Kazanç

Ortalama Günlük Kazanç; bölgedeki aktif çalışan sigortalılar prime esas toplam kazanç miktarlarının, aylık ortalama çalışma günleri ve toplam kişi sayısına bölünmesiyle elde edilen, kişi başına günlük kazanç miktarını ifade eder. Kayıt dışı istihdamda önemli bir sorun teşkil eden bir diğer sorun olan kazanç tutarlarının eksik bildirilmesi ortalama günlük kazancın düşük çıkmasına sebep olmaktadır.

İstihdam Göstergeleri

Ortalama Günlük Kazanç değerinin yüksek olması, kazanç tutarlarının gerçeğe yakın olduğu ve kayıt dışı istihdamın düşük olduğu anlamına gelmektedir.

Bu parametre SGK tarafından üretilmekte olup günlük TL (Türk Lirası) olarak ifade edilmektedir.

1.7. Ortalama Günlük Kazanç Kadın - Erkek

Ortalama Günlük Kazanç Kadın değerinin yüksek olması, kazanç tutarlarının gerçeğe yakın olduğu ve kayıt dışı istihdamın düşük olduğu anlamına gelmektedir. Aynı zamanda piyasada kadınların istihdam edildiğini göstermektedir. Bu parametre SGK tarafından üretilmekte olup günlük TL olarak ifade edilmektedir.

1.8. İstihdam Oranı

İstihdam; geniş anlamda üretim faktörlerinin üretim sürecinde kullanılmasını ifade eder. Dar anlamda, emek faktörünün üretim sürecine bir girdi olarak kullanılmasıdır (Gündoğan ve Biçeri, 2004:7).

İşbaşında olanlar ve işbaşında olmayanlar grubuna dahil olan kurumsal olmayan çalışma çağındaki nüfus, istihdam edilen nüfustur. İstihdamın, kurumsal olmayan çalışma çağındaki nüfus içindeki oranına istihdam oranı denir (TÜİK, 2011).

İstihdam oranının yüksek olması bölgede kayıt dışı çalışmanın düşük olduğu, işgücü piyasasının hareketli olduğu ve bölgenin ekonomik potansiyelinin iyi olduğu anlamına gelir.

TÜİK tarafından üretilen bu parametre yüzde olarak ifade edilmektedir (Kalkınma Bakanlığı, 2013:26).

2. Sakarya'nın Sosyo-Ekonomik Analiz Açısından İstihdam Göstergelerinin Durumu

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK), Sakarya Valiliği ve ilgili kamu kuruluşlarında yapılan araştırmalar neticesinde Sakarya'nın 2014 ve 2015'e ait istihdam göstergeleri aşağıda belirtilmiştir.

2.1. İşsizlik Oranı

İşsizlik Oranı; işsizlerin toplam işgücüne oranıdır. İşgücü, istihdam edilen nüfus ile işsizler toplamından oluşur. Sakarya kayıtlı işsiz sayısı, Sakarya Valiliği 2015 brifinginde 36.669 kişi olarak görülmektedir. Aynı dönemin sosyal güvenlik kapsamındaki aktif çalışan sayısı, 2014 SGK istatistiklerinde 237.576 kişi olarak görülmektedir (SGK istatistik yıllıkları, tablo 1-6, 2014). Bu nedenle Sakarya'nın işsizlik oranı hesaplandığında (kayıtlı işsiz sayısı x 100 / işgücü sayısı) 2014 işsizlik oranı %13,3 seviyesinde olduğu anlaşılmaktadır. Sakarya Valiliği 2016 brifinginde Sakarya kayıtlı işsiz sayısı 25.770 kişi olarak görülmektedir. Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) 2015'e ait istatistiklerinde sosyal güvenlik kapsamındaki aktif çalışan kişi sayısı 250.562 kişi olarak gösterilmiştir. 2015'e ait Sakarya işsizlik oranı ise %9,3 olarak oluşmuştur (Tablo 1).

Tablo 1.
İşsizlik Oranı

Yıl	Kayıtlı İşsiz Kişi Sayısı	Sosyal Güvenlik Kapsamındaki Aktif Çalışanlar (İstihdam Edilenler)	İşgücü Sayısı (İstihdam Edilenler + İşsizler)	İşsizlik Oranı (%)
2014	36.669	237.576	274.245	13,3*
2015	25.770	250.562	276.332	9,3

Kaynak: Sakarya Valiliği 2015 İl Brifingi:64; Sakarya Valiliği 2016 İl Brifingi; Sosyal Güvenlik Kurumu 2014 ve 2015 Yıllık İstatistikleri, Tablo 1-6.

*Hesaplanmış Veri: İşsizlik Oranı = Kayıtlı işsiz sayısı x 100 / işgücü sayısı, Sakarya Valiliği 2015 brifingi Sakarya kayıtlı işsiz sayısı 36.669 kişi olarak görülmekte ve aynı dönem sosyal güvenlik kapsamındaki aktif çalışan sayısı, 2014 SGK istatistiklerinde 237.576 kişi olarak görülmektedir (36.669 x 100 / 274.245).

2.2.İşgücüne Katılma Oranı

İşgücünün, kurumsal olmayan çalışma çağındaki nüfus içindeki oranına *İşgücüne Katılma Oranı* denir. İşgücüne katılma oranının yüksek olması bölgenin ekonomik faaliyetlerin yüksek olduğu anlamına gelir. İşgücü, istihdam edilenler ve işsizler toplamından oluşmaktadır. Sakarya işgücü sayısı, Sakarya Valiliği yıllık brifingi ve SGK yıllık istatistik verileri ışığında 2014’te 274.245 kişi, 2015’te ise 276.332 kişi olarak hesaplanmıştır. Kurumsal olmayan çalışma çağındaki nüfus 2014’te 643.216 kişi, 2015’te ise 656.521 kişi olarak görülmüştür. İşgücüne katılma oranı 2014 için %42,6, 2015 ise %42,1 olarak hesaplanmıştır (Tablo 2).

Tablo 2.
İşgücüne Katılma Oranı

Yıl	Toplam İşgücü Sayısı	Kurumsal Olmayan Çalışma Çağındaki Nüfus	İşgücüne Katılma Oranı (%)
2014	274.245	643.216	42,6
2015	276.332	656.521	42,1

Kaynak: Sakarya Valiliği 2015 İl Brifingi:64; Sakarya Valiliği 2016 İl Brifingi; Sosyal Güvenlik Kurumu 2014 ve 2015 Yıllık İstatistikleri, Tablo 1-6.

2.3.Çalışma Çağındaki Nüfusun (15 - 64 yaş arası) Toplam Nüfus İçerisindeki Oranı

TÜİK verilerine göre Sakarya'nın toplam nüfusu 2014 için 932.706, çalışma çağındaki nüfusu 643.216 kişidir. Sakarya'nın 2015 nüfusu 953.181, çalışma çağındaki nüfus 656.521 kişidir. Sakarya'da çalışma çağındaki nüfusun fazla olması, ilin işgücü potansiyelinin iyi olduğu anlamına gelmektedir. TÜİK' ten alınan verilere göre Sakarya'nın 2014 ve 2015'e ait çalışma çağındaki nüfusun (15 - 64 yaş arası) toplam nüfus içerisindeki oranının sırasıyla % 68,9 ve % 68,8 olarak belirlenmiştir (Tablo 3). Bu oran 2014 ve 2015'e arasında % 0,1 gibi küçük bir düşüş gösterse de işgücü potansiyeli açısından olumsuzluk teşkil etmemektedir.

Tablo 3.
Çalışma Çağındaki Nüfusun Toplam Nüfus İçindeki Oranı

Yıl	Çalışma Çağındaki Nüfus	Toplam Nüfus	Çalışma Çağındaki Nüfusun (15 - 64 yaş arası) Toplam Nüfus İçerisindeki Oranı (%)
2014	643.216	932.706	68,9
2015	656.521	953.181	68,8

Kaynak: TÜİK, Temel İstatistikler, 2014 – 2015

2.4. İmalat Sanayii İstihdamının Sigortalı İstihdam İçindeki Oranı

Bu parametrede, Sakarya imalat sanayii istihdamı ile sigortalı istihdamı oranlanarak imalat sanayii istihdamının toplam istihdam içindeki payı tespit edilmiştir. SGK verilerine göre 2014 Sakarya imalat sanayi istihdamı 62.197, sigortalı istihdamı ise 170.257 kişidir. 2015'te imalat sanayii istihdamı 64.025, sigortalı istihdamı 184.332 kişidir. SGK'dan alınan verilere göre Sakarya'nın 2014 ve 2015'e ait imalat sanayii istihdamının sigortalı istihdam içindeki oranı sırasıyla % 36,5 ve % 34,7 olarak görülmektedir (Tablo 4).

Tablo 4.
İmalat Sanayi İstihdamının Sigortalı İstihdam İçindeki Oranı

Yıl	İmalat Sanayi İstihdamı	Sigortalı İstihdamı	İmalat Sanayi İstihdamının Sigortalı İstihdam İçindeki Oranı (%)
2014	62.197	170.257	36,5
2015	64.025	184.332	34,7

Kaynak: Sosyal Güvenlik Kurumu, Yıllık İstatistikler, 2014 – 2015

2.5. Sosyal Güvenlik Kapsamındaki Aktif Çalışanların Toplam Nüfusa Oranı

Sosyal Güvenlik sistemlerinde büyük sorun teşkil eden ildeki kayıt dışı istihdam düzeyi bu parametre sayesinde tespit edilebilmektedir. Sosyal güvenlik kapsamındaki aktif çalışanların toplam nüfusa oranı yüksek olması ildeki kayıt dışı istihdamın düşük olduğu anlamına gelmektedir. SGK verilerine göre 2014'te Sakarya'nın sosyal güvenlik kapsamındaki aktif çalışan sayısı 237.576, toplam nüfus 932.706 kişidir. Sonraki yıl sosyal güvenlik kapsamındaki aktif çalışan sayısı 252.174, toplam nüfus 953.181 kişidir. SGK'dan alınan verilere göre Sakarya'nın 2014 ve 2015'e ait sosyal güvenlik kapsamındaki aktif çalışanların toplam nüfusa oranı sırasıyla % 25,5 ve %26,5 olmuştur (Tablo 5).

Tablo 5.
Sosyal Güvenlik Kapsamındaki Aktif Çalışanların Toplam Nüfusa Oranı

Yıl	Sosyal Güvenlik Kapsamındaki Aktif Çalışanlar	Toplam Nüfus	Sosyal Güvenlik Kapsamındaki Aktif Çalışanların Toplam Nüfusa Oranı (%)
2014	237.576	932.706	25,5
2015	252.174	953.181	26,5

Kaynak: Sosyal Güvenlik Kurumu, Yıllık İstatistikler, Tablo 1-6, 2014 - 2015; Türkiye İstatistik Kurumu, Temel İstatistikler

2.6. Ortalama Günlük Kazanç Oranı

Sosyal güvenlik sistemlerinin bir diğer sorunu olan kazanç tutarlarının eksik bildirilmesi ortalama günlük kazancın düşük çıkmasına neden olur. Ortalama Günlük Kazanç değerinin yüksek olması, kazanç tutarlarının gerçeğe yakın olduğu anlamına gelmektedir. SGK verilerine göre 5510 sayılı kanunun 4-1-a maddesi kapsamında Sakarya'nın 2014'e ait toplam sigortalı sayısı (4A) 170.257, ortalama gün sayısı 28, toplam kazanç miktarı 301.143.771,32 TL'dir. Sakarya'nın 2014'e ait ortalama günlük kazancı 63,17 TL'dir. SGK verilerine göre 2015 Sakarya sigortalı sayısı (4A) 184.332 kişi, ortalama gün sayısı 28, toplam kazanç miktarı 364.800.401,28 TL'dir. Sakarya'nın 2015'e ait ortalama günlük kazancı 70,68 TL'dir(Tablo 6).

Tablo 6.
Ortalama Günlük Kazanç

Yıl	Toplam Sigortalı Sayısı (4A)	Ortalama Gün Sayısı	Toplam Kazanç Miktarı (TL)	Ortalama Günlük Kazanç Miktarı (TL)
2014	170.257	28	301.143.771,32	63,17
2015	184.332	28	364.800.401,28	70,68

Kaynak: Sosyal Güvenlik Kurumu, Yıllık İstatistikler, Tablo 1-17 ve 1-19, 2014 – 2015

2.7. Ortalama Günlük Kazanç – Kadın

Bu parametrenin Sakarya’da yüksek olması, kazanç tutarlarının gerçeğe yakın olduğu gösterir. Aynı zamanda kayıt dışı istihdamın düşük olduğu anlamına gelir ve piyasada kadınların istihdam edildiğini gösterir. Sisteme cinsiyeti girilmeyen sigortalılar da bulunmaktadır. Cinsiyet belirtilmediğinden ortalama günlük kazanç - kadın ve erkek tutarlarında dikkate alınmamıştır. SGK verilerine göre 5510 sayılı kanunun 4-1-a maddesi kapsamında Sakarya'nın 2014’e ait toplam kadın sigortalı sayısı 40.853, ortalama kadın gün sayısı 28, toplam kadın kazanç miktarı 58.258.012,12 TL, toplam erkek sigortalı sayısı 119.881, ortalama erkek gün sayısı 28, toplam erkek kazanç miktarı 225.702.356,32 TL’dir. Sisteme cinsiyeti girilmeyen sigortalılar da bulunmaktadır. SGK’dan alınan verilere göre Sakarya’nın 2014’e ait ortalama günlük kazanç – kadın 50,93 TL,

İstihdam Göstergeleri

günlük kazanç – erkek 67,24 TL’dir. Sakarya’nın 2015’e ait toplam kadın sigortalı sayısı 46.193, ortalama kadın gün sayısı 28, toplam kadın kazanç miktarı 73.633.489,72 TL, toplam erkek sigortalı sayısı 129.217, ortalama erkek gün sayısı 28, toplam erkek kazanç miktarı 273.092.376,48 TL’dir. Sisteme cinsiyeti girilmeyen sigortalılar da bulunmaktadır. SGK’dan alınan verilere göre Sakarya’nın 2015’e ait ortalama günlük kazanç – kadın 56,93 TL, günlük kazanç – erkek 75,48 TL’dir (Tablo 7).

Tablo 7.

Ortalama Günlük Kazanç-Kadın

	Yıl	Toplam Sigortalı Sayısı (4A)	Ortalama Gün Sayısı	Toplam Kazanç Miktarı (TL)	Ortalama Günlük Kazanç Miktarı (TL)
Kadın	2014	40.853	28	58.269.451	50,94
	2015	46.193	28	73.633.489,72	56,93
Erkek	2014	119.881	28	225.702.356	67,24
	2015	129.217	28	273.092.376,48	75,48

Kaynak: Sosyal Güvenlik Kurumu, Yıllık İstatistikler, Tablo 1-17, 2014 – 2015

2.8. İstihdam Oranı

İstihdam oranının düşük olması ilde kayıt dışı çalışmanın yüksek olduğu, işgücü piyasasının hareketsiz olduğu, ilin ekonomik potansiyelinin iyi olmadığı anlamına gelmektedir. İstihdam oranı,

istihdam edilen nüfusun, kurumsal olmayan çalışma çağındaki nüfusa oranlanmasıyla bulunur. Sakarya 2014'te İstihdam edilen nüfus 237.576 kişi, kurumsal olmayan çalışma çağındaki nüfus ise 643.216 kişidir. Sakarya 2014 İstihdam oranı %36,9 olarak görülmektedir. Sakarya'nın 2015'e ait istihdam edilen nüfusu 250.562, kurumsal olmayan çalışma çağındaki nüfusu 656.521 kişidir. Sakarya'nın 2015 İstihdam oranı ise %38,2 olarak görülmektedir (Tablo 8). İstihdam oranı bir yıllık dönem içerisinde % 1,3'lük bir artış göstermiştir.

Tablo 8.
İstihdam Oranı

Yıl	İstihdam Edilen Nüfus	Kurumsal Olmayan Çalışma Çağındaki Nüfus	İstihdam Oranı (%)
2014	237.576	643.216	36,9
2015	250.562	656.521	38,2

Kaynak: Sakarya Valiliği 2015 İl Brifingi:64; Sakarya Valiliği 2016 İl Brifingi; Sosyal Güvenlik Kurumu, İstatistik Yıllıkları, 2014 – 2015

3. Sakarya'nın İstihdam Göstergelerinin Türkiye Ortalamasıyla Karşılaştırılması

Sakarya ve Türkiye'nin 2014 ve 2015'e ait istihdam göstergeleri parametreleri aşağıda belirtilmiştir. Türkiye İstatistik Kurumu, Sosyal Güvenlik Kurumu, Sakarya Valiliği ve ilgili kamu kuruluşlarında yapılan araştırmalar neticesinde toplanan veriler karşılaştırılmıştır.

Sakarya kayıtlı işsiz sayısı, Sakarya Valiliği 2015 brifinginde 36.669 kişi olarak görülmektedir. Aynı dönemin sosyal güvenlik

İstihdam Göstergeleri

kapsamındaki aktif çalışan sayısı, 2014 SGK istatistiklerinde 237.576 kişi olarak görülmektedir (SGK istatistik yıllıkları, tablo 1-6, 2014). Bu nedenle Sakarya'nın işsizlik oranı hesaplandığında (kayıtlı işsiz sayısı x 100 / işgücü sayısı) 2014 işsizlik oranı %13,3 seviyesinde olduğu anlaşılmaktadır. Sakarya Valiliği 2016 brifinginde Sakarya kayıtlı işsiz sayısı 25.770 kişi olarak görülmektedir. Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) 2015'e ait istatistiklerinde sosyal güvenlik kapsamındaki aktif çalışan kişi sayısı 250.562 kişi olarak gösterilmiştir. 2015'e ait Sakarya işsizlik oranı %9,3 olarak oluşmuştur (Tablo 1). İşsizlik oranı değerinin yüksek olması ilin ekonomik potansiyelinin, işgücü piyasasının etkin olmadığı anlamına geldiği için sonuca negatif etki eden bir göstergedir. Sakarya'nın işsizlik oranı Türkiye genelinden 2014 için daha yüksektir ve bunu sebebi de 2014'te görülen sıçrama olmuştur, 2015'te Türkiye ortalamasına göre %1 daha düşük bir işsizlik oranı görülmektedir. Türkiye ortalamasında işsizlik oranı %0,4 artış gösterirken aynı dönem içerisinde Sakarya'da % 4 gibi yüksek bir oranda düşüş görülmüştür.

Tablo 9.
İşsizlik Oranı Karşılaştırması

	Yıl	Kayıtlı İşsiz Kişi Sayısı	İşgücü Sayısı	İşsizlik Oranı (%)
Sakarya	2014	36.669	274.245	13,3*
	2015	25.770	276.332	9,3
Türkiye	2014	2.853.000	28.786.000	9,9
	2015	3.057.000	29.678.000	10,3

Kaynak: : Sakarya Valiliği 2015 İl Brifingi:64; Sakarya Valiliği 2016 İl Brifingi; Sosyal Güvenlik Kurumu 2014 ve 2015 Yıllık İstatistikleri, Tablo 1-6; Türkiye İstatistik Kurumu, Temel İstatistikler

*Hesaplanmış Veri: İşsizlik Oranı = Kayıtlı işsiz sayısı x 100 / işgücü sayısı, Sakarya Valiliği 2015 brifingi Sakarya kayıtlı işsiz sayısı 36.669 kişi olarak görülmekte ve aynı dönem sosyal güvenlik kapsamındaki aktif çalışan sayısı, 2014 SGK istatistiklerinde 237.576 kişi olarak görülmektedir (36.669 x 100 / 274.245).

İşgücünün, kurumsal olmayan çalışma çağındaki nüfus içindeki oranıdır. İşgücüne katılma oranının yüksek olması bölgenin ekonomik faaliyetlerin yüksek olduğu anlamına gelir. İşgücü, istihdam edilenler ve işsizler toplamından oluşmaktadır. Sakarya işgücüne katılma oranı, Sakarya Valiliği yıllık brifingi ve SGK yıllık istatistik verileri ışığında 2014 için %42,6, 2015 için %42,1 olarak görülmektedir. İşgücüne katılma oranı Türkiye ortalaması ise Türkiye İstatistik Kurumu'nun istatistik verilerinde 2014 için %51,3 ve 2015 için %51,2 olarak görülmektedir. Sakarya işgücüne katılma oranı, Türkiye ortalamasına

İstihdam Göstergeleri

göre baz alınan her iki yılda da ciddi ölçüde düşük olduğu görülmektedir. Sakarya'nın işgücüne katılım oranı 2015'te bir önceki yıla göre de %0,5'lik bir düşüş yaşamıştır. Türkiye ortalamasında da düşüş olsa bile Sakarya kadar olmadığı gözlemlenmiştir.

Tablo 10.
İşgücüne Katılma Oranı

	Yıl	Toplam İşgücü Sayısı	Kurumsal Olmayan Çalışma Çağındaki Nüfus	İşgücüne Katılma Oranı (%)
Sakarya	2014	274.245	643.216	42,6
	2015	276.332	656.521	42,1
Türkiye	2014	28.786.000	56.086.000	51,3
	2015	29.678.000	57.854.000	51,2

Kaynak: Sakarya Valiliği 2015 İl Brifingi:64; Sakarya Valiliği 2016 İl Brifingi; Sosyal Güvenlik Kurumu 2014 ve 2015 Yıllık İstatistikleri, Tablo 1-6; Türkiye İstatistik Kurumu, Temel İstatistikler

TÜİK verilerine göre Sakarya'nın toplam nüfusu 2014'te 932.706, 2015'te 953.181, çalışma çağındaki nüfusu ise 2014'te 643.216, 2015'te 656.521 olarak yayınlanmıştır. Türkiye'nin toplam nüfusu 2014 ve 2015'te sırasıyla 77.695.904 ve 78.741.053, çalışma çağındaki nüfusu, her iki yıl için sırasıyla 52.640.512 ve 53.359.594 kişidir. TÜİK' ten alınan verilere göre Sakarya'nın 2014 ve 2015'e ait çalışma çağındaki nüfusun (15 - 64 yaş arası), toplam nüfus

içerisindeki oranının % 69 ve % 68,9, Türkiye ortalamasının her iki yıl için de değişmeyerek % 67,8 olduğu görülmektedir (Tablo 11). Oranının yüksek olması ilin işgücü potansiyelinin yüksek olduğu anlamına geldiğinden sonuca pozitif etki eden bir göstergedir. Türkiye'nin çağındaki nüfusun (15 - 64 yaş arası) toplam nüfus içerisindeki oranı Sakarya'ya yakındır. Sakarya'nın Türkiye ortalamasına göre % 1 - 1,2 puan daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu oranlar Sakarya ve ülke genelinde işgücü potansiyelinin iyi durumda olduğunu ifade etmektedir.

Tablo 11.
Çalışma Çağındaki Nüfusun Toplam Nüfus İçerisindeki Oranı Karşılaştırması

	Yıl	Çalışma Çağındaki Nüfus	Toplam Nüfus	Çalışma Çağındaki Nüfusun (15 - 64 yaş arası) Toplam Nüfus İçerisindeki Oranı (%)
Sakarya	2014	643.216	932.706	69
	2015	656.521	953.181	68,9
Türkiye	2014	52.640.512	77.695.904	67,8
	2015	53.359.594	78.741.053	67,8

Kaynak: TÜİK, Temel İstatistikler, 2014 – 2015

SGK verilerine göre 5510 sayılı kanunun 4-1-a maddesi kapsamında Sakarya'nın imalat sanayii istihdamı 2014'te 62.197, sigortalı

İstihdam Göstergeleri

istihdamı ise 170.257, 2015'te imalat sanayii istihdamı 64.025 sigortalı istihdamı 184.332'dir. Türkiye'nin 2014 imalat sanayii istihdamı 3.365.121, sigortalı istihdamı 13.967.837 kişi, 2015 imalat sanayii istihdamı 3.381.244, sigortalı istihdamı 14.802.222 kişidir. SGK' dan alınan verilere göre Sakarya'nın 2014 ve 2015'e ait imalat sanayii istihdamının sigortalı istihdam içindeki oranı sırasıyla % 36,5 - % 34,7, Türkiye ortalaması ise sırasıyla % 24,1 - % 23 olmuştur (Tablo 12). Sakarya'nın imalat alanında, Türkiye ortalaması ile arasında büyük bir fark olduğu görülmektedir. Bu veriler Sakarya'nın imalat alanında ciddi bir potansiyele sahip olduğunu ve aynı zamanda Türkiye'nin imalat alanında lokomotif şehirlerinden biri olduğunu göstermektedir. Fakat bu oran 2014 ve 2015 arasında düşüş göstermiştir.

Tablo 12.
İmalat Sanayi İstihdamının Sigortalı İstihdam İçindeki Oranı Karşılaştırması

	Yıl	İmalat Sanayi İstihdamı	Sigortalı İstihdamı	İmalat Sanayi İstihdamının Sigortalı İstihdam İçindeki Oranı (%)
Sakarya	2014	62.197	170.257	36,5
	2015	64.025	184.332	34,7
Türkiye	2014	3.365.121	13.967.837	24,1
	2015	3.381.244	14.802.222	23

Kaynak: Sosyal Güvenlik Kurumu, İstatistik Yıllıkları, 2014 – 2015

Sosyal Güvenlik Kurumu verilerine göre 2014 Sakarya'nın sosyal güvenlik kapsamındaki aktif çalışan sayısı 237.576, toplam nüfus 932.706, Türkiye genelinin sosyal güvenlik kapsamındaki aktif çalışan sayısı 19.821.822, toplam nüfus ise 77.695.904 kişidir. 2015'te sosyal güvenlik kapsamında aktif çalışanlar Sakarya'da 252.174 kişi, toplam nüfus ise 953.181 kişidir. Aynı yılda Türkiye'de sosyal güvenlik kapsamında aktif çalışanlar 20.773.227 kişi, toplam nüfus 78.741.053 kişidir. Sosyal güvenlik kapsamında aktif çalışanların toplam nüfusa oranı Sakarya'da 2014'te %25,5, 2015'te ise %26,5 olarak görülmektedir. Türkiye ortalamasında ise 2014'te %25,5, 2015'te %26,4 olarak görülmektedir. Bu parametre ışığında Sakarya ile Türkiye ortalaması karşılaştırıldığında 2014 için eşit bir sonuç ortaya çıkarken 2015'te %0,1 gibi küçük bir fark ile Sakarya adına pozitif bir durum ortaya çıkmaktadır (Tablo 13). Sosyal güvenlik kapsamındaki aktif çalışanların toplam nüfusa oranı yüksek olması, kayıt dışı istihdamın düşük olduğu anlamına gelmektedir.

Tablo 13.
Sosyal Güvenlik Kapsamındaki Aktif Çalışanların Toplam Nüfusa Oranı Karşılaştırması

	Yıl	Sosyal Güvenlik Kapsamındaki Aktif Çalışanlar	Toplam Nüfus	Sosyal Güvenlik Kapsamındaki Aktif Çalışanların Toplam Nüfusa Oranı (%)
Sakarya	2014	237.576	932.706	25,5
	2015	252.174	953.181	26,5
Türkiye	2014	19.821.822	77.695.904	25,5
	2015	20.773.227	78.741.053	26,4

Kaynak: Sosyal Güvenlik Kurumu, Yıllık İstatistikler, Tablo 1-6, 2014 - 2015; Türkiye İstatistik Kurumu, Temel İstatistikler

SGK verilerine göre 5510 sayılı kanunun 4-1-a maddesi kapsamında Sakarya'nın 2014'e ait toplam sigortalı sayısı 170.257, ortalama gün sayısı 28, toplam kazanç miktarı 301.143.771,32 TL, Türkiye'nin 2014'e ait toplam sigortalı sayısı 13.967.837, ortalama gün sayısı 28, toplam kazanç miktarı 25.194.625.667,12 TL'dir. SGK' dan alınan verilere göre Sakarya'nın 2014'e ait ortalama günlük kazancı 63,17 TL, Türkiye'nin 2014'e ait ortalama günlük kazancı 64,42 TL'dir. Sakarya'nın 2015'e ait toplam sigortalı sayısı ise 184.332, ortalama gün sayısı 28, toplam kazanç miktarı 364.800.401,28 TL, Türkiye'nin 2015'e ait toplam sigortalı sayısı 14.802.222, ortalama gün sayısı 28, toplam kazanç miktarı 29.758.387.108,80 TL'dir. SGK' dan alınan

verilere göre Sakarya'nın 2015'e ait ortalama günlük kazancı 70,68 TL, Türkiye'nin 2015'e ait ortalama günlük kazancı 71,80 TL'dir (Tablo 14). Ortalama günlük kazanç değerinin yüksek olması ilde katma değer yüksek olduğu sektörlerde kayıtlı istihdamın yaygın ve işgücü niteliğinin yüksek olduğu anlamına geldiği için sonuca pozitif etki eden bir göstergedir. Kazanç tutarlarının eksik bildirilmesi ortalama günlük kazancın düşük çıkmasına neden olur. Bu sebeple kazanç tutarlarının yüksek olması verilerin gerçeğe yakın olduğu anlamına gelmektedir. Sakarya ve Türkiye ortalaması ortalama günlük kazanç miktarı birbirine yakın olmakla birlikte 2014 için 1,25 TL, 2015 için ise 1,12 TL Sakarya için negatif fark göstermektedir. Yıllık artış oranlarına bakıldığında eşit sayılabilecek miktarda bir artış görülmüştür.

Tablo 14.
Ortalama Günlük Kazanç Karşılaştırması

	Yıl	Toplam Sigortalı Sayısı	Ortalama Günlük Sayısı	Toplam Kazanç Miktarı (TL)	Ortalama Günlük Kazanç Miktarı (TL)
Sakarya	2014	170.257	28	301.143.771,32	63,17
	2015	184.332	28	364.800.401,28	70,68
Türkiye	2014	13.967.837	28	25.194.625.667,12	64,42
	2015	14.802.222	28	29.758.387.108,80	71,80

Kaynak: : Sosyal Güvenlik Kurumu, Yıllık İstatistikler, Tablo 1-17 ve 1-19, 2014 – 2015

İstihdam Göstergeleri

Bu parametrede Sakarya erkek ve kadın, Türkiye geneli erkek ve kadın ortalama günlük kazanç verileri incelenmiştir. Tabloda bulunan veriler ile Sakarya'da kadın ve erkeklerin ortalama günlük kazançları, Türkiye genelinde kadın ve erkeklerin ortalama günlük kazançları karşılaştırılmıştır. Sisteme cinsiyeti girilmeyen sigortalılar da bulunmaktadır. Cinsiyet belirtilmediğinden ortalama günlük kazanç - kadın ve erkek tutarlarında dikkate alınmamıştır. SGK verilerine göre 5510 sayılı kanunun 4-1-a maddesi kapsamında Sakarya'nın 2014'e ait kadınların ortalama günlük kazançları 50,94 TL, 2015'te 56,94 TL'dir. Sakarya 4-1-a kapsamındaki erkek sigortalıların ortalama günlük kazançları 2014 için 67,24 TL, 2015 ortalama günlük kazançları ise 75,48 TL'dir. Türkiye ortalamasına bakıldığında 4-1-a kapsamında kadınların 2014 ortalama günlük kazançları 60,65 TL, 2015 ortalama günlük kazançları ise 66,71 TL'dir. Türkiye'de kapsam içerisindeki erkeklerin ortalama günlük kazanç miktarı ise 2014 için 65,77 TL, 2015'te ise 73,44 TL olarak görülmektedir (Tablo 15). Tabloya bakıldığında Sakarya'da ortalama günlük kazanç - kadın tutarlarının ülke geneline kıyasla düşük olduğu gözlemlenmektedir. Aynı zamanda Sakarya'da kadın ve erkek ortalama günlük kazanç tutarları arasında da büyük farklar görülmektedir. Sakarya ile Türkiye geneli erkeklerin ortalama günlük kazanç tutarları birbirine yakındır.

Tablo 15.
Ortalama Günlük Kazanç-Kadın Karşılaştırması

	Yıl	Toplam Sigortalı Sayısı	Ortalama Gün Sayısı	Toplam Kazanç Miktarı (TL)	Ortalama Günlük Kazanç Miktarı (TL)
Kadın (Sakarya)	2014	40.853	28	58.269.451	50,94
	2015	46.193	28	73.633.489,7	56,93
Erkek (Sakarya)	2014	119.881	28	225.702.356	67,24
	2015	129.217	28	273.092.376,48	75,48
Kadın (Türkiye)	2014	3.497.127	28	5.938.821.071,4	60,65
	2015	3.865.696	28	7.220.656.244,48	66,71
Erkek (Türkiye)	2014	9.742.995	28	17.942.309.872,2	65,77
	2015	10.133.702	28	20.923.257.193,44	73,74

Kaynak: Sosyal Güvenlik Kurumu, Yıllık İstatistikler, Tablo 1-17, 2014 – 2015

İstihdam oranının düşük olması ilde kayıt dışı çalışmanın yüksek olduğu, işgücü piyasasının hareketsiz olduğu, ilin ekonomik potansiyelinin iyi olmadığı anlamına gelmektedir. İstihdam oranı, istihdam edilen nüfusun, kurumsal olmayan çalışma çağındaki nüfusa oranlanmasıyla bulunur. Sakarya 2014 İstihdam edilen nüfus 237.576 kişi, kurumsal olmayan çalışma çağındaki nüfus ise 643.216 kişidir. Sakarya 2014 İstihdam oranı %36,9 olarak görülmektedir. Sakarya'nın

İstihdam Göstergeleri

2015'e ait istihdam edilen nüfusu 250.562, kurumsal olmayan çalışma çağındaki nüfusu ise 656.521 kişidir. Sakarya'nın 2015 İstihdam oranı %38,2 olarak görülmektedir (Tablo 8). Türkiye'de 2014 istihdam oranı %45,5 olarak görülmekte, 2015 istihdam oranı %46 olarak görülmektedir. İstihdam oranının yüksek olması bölgede kayıt dışı çalışmanın düşük olduğu, işgücü piyasasının canlı olduğu, bölgenin üretim gücünün ve ekonomik potansiyelinin yüksek olduğu anlamına geldiği için sonuca pozitif etki eden bir göstergedir. İstihdam oranı çerçevesinde Sakarya; Türkiye ortalamasıyla kıyaslandığında negatif yönde ciddi bir fark gözükmemektedir. Fakat yıllık artış oranlarına bakıldığında, Sakarya'nın istihdam oranı artışı yıllık bazda Türkiye ortalamasına göre daha iyi bir eğilim içindedir.

Tablo 16.
İstihdam Oranı Karşılaştırması

	Yıl	İstihdam Edilen Nüfus	Kurumsal Olmayan Çalışma Çağındaki Nüfus	İstihdam Oranı (%)
Sakarya	2014	237.576	643.216	36,9
	2015	250.562	656.521	38,2
Türkiye	2014	25.933.000	56.986.000	45,5
	2015	26.621.000	57.854.000	46

Kaynak: Sakarya Valiliği 2015 İl Brifingi:64; Sakarya Valiliği 2016 İl Brifingi; Sosyal Güvenlik Kurumu, İstatistik Yıllıkları, 2014 - 2015; Türkiye İstatistik Kurumu, Temel İstatistikler

Sonuç

Çalışmamızın bu bölümünde Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK), Sakarya Valiliği ve ilgili kamu kuruluşlarında yapılan araştırmalar neticesinde Sakarya'nın 2014-2015 dönemine ilişkin İstihdam göstergelerine yönelik sosyo-ekonomik analizi ve Türkiye ortalaması karşılaştırılması yapılmıştır.

İstihdam göstergeleri; işsizlik oranı, işgücüne katılma oranı, çalışma çağındaki nüfusun (15 - 64 yaş arası) toplam nüfus içerisindeki oranı, imalat sanayii istihdamının sigortalı istihdam içindeki oranı, sosyal güvenlik kapsamındaki aktif çalışanların toplam nüfusa oranı, ortalama günlük kazanç, ortalama günlük kazanç kadın - erkek, istihdam oranı olmak üzere sekiz alt parametrede belirlenmiştir. Sakarya'da işsizlik oranı 2014'te Türkiye ortalamasının üstünde 2015'te ortalamasının altında görülmektedir. Sakarya'nın işgücüne katılım oranı Türkiye ortalamasının altındadır. Bu durum ilin sosyo-ekonomik gelişmişliğine negatif etki etmektedir. Çalışma çağındaki nüfusun toplam nüfusa oranı bakımından Sakarya yaklaşık %1 puanlık farkla Türkiye ortalamasının üstünde olduğu görülmekte ve bu parametre sonuca pozitif katkı yapmaktadır. Sakarya, imalat sanayii istihdamının sigortalı istihdam içerisindeki oranı ile Türkiye'deki en güçlü illerden biridir. Çalışmada baz alınan her iki yılda da Sakarya imalat sanayii istihdamının sigortalı istihdam içindeki oranı Türkiye ortalamasının yaklaşık %12 üzerinde bulunmakta ve ilin sosyo-ekonomik gelişmişliğine pozitif katkıda bulunmaktadır. Sosyal güvenlik kapsamında aktif çalışanların toplam nüfusa oranı

İstihdam Göstergeleri

parametresinde Sakarya ve Türkiye ortalaması denk görünmekle birlikte Sakarya'nın bu parametrede 2015'te %0,1 gibi küçük bir artış yakalayarak Türkiye ortalamasının üzerine çıktığı anlaşılmaktadır. Ortalama günlük kazanç parametresinde Sakarya'nın ortalama günlük 1-1,5 TL gibi bir miktarla Türkiye ortalamasının az miktarda altında kaldığı görülmektedir. Ortalama günlük kazanç kadın-erkek parametresinde ise kadın ortalama günlük kazanç miktarı yaklaşık 10 TL gibi ciddi bir fark ile Türkiye ortalamasının altındadır. Ortalama günlük kazanç erkek miktarı Türkiye ortalamasının üzerinde seyretmektedir. Sakarya'nın İstihdam oranının Türkiye ortalamasının yaklaşık %8 gerisinde kaldığı fakat artış eğilimi içinde olduğu görülmektedir.

İstihdam göstergeleri çerçevesinde yapılan analizler neticesinde Sakarya'nın işgücüne katılım oranı, istihdam oranı, ortalama günlük kazanç, ortalama günlük kazanç – kadın parametreleri Türkiye'ye kıyasla daha kötü durumdadır. Dolayısıyla Sakarya'ya ait bu oranlar ilin sosyo-gelişmişlik düzeyine negatif etki etmektedir. Fakat Sakarya'nın işsizlik oranı, imalat sanayii istihdamının sigortalı istihdam içindeki oranı, sosyal güvenlik kapsamındaki aktif çalışanların toplam nüfusa oranı, çalışma çağındaki nüfusun (15 - 64 yaş arası) toplam nüfus içerisindeki oranı parametreleri, Türkiye'ye kıyasla daha iyi durumdadır. Dolayısıyla Sakarya'ya ait bu oranlar ilin sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyine pozitif etki etmektedir. Kayıt dışı çalışmanın önlenmesi, Sosyal Güvenlik Kurumuna bildirilen tahakkuk tutarlarının gerçeğe uygun olarak bildirmesi istihdam

göstergelerine pozitif etki eder. Kayıt dışı çalışmalarda denetim yetersizliği nedeniyle işgücüne katılma oranı, sosyal güvenlik kapsamındaki aktif çalışanların toplam nüfusa oranı, ortalama günlük kazanç, ortalama günlük kazanç – kadın, istihdam oranı, işsizlik oranı parametreleri istenen düzeyde değildir.

Kaynakça

ALGIR, Özge (2012), *İmalat Sanayii'nin Önemi*,

<http://www.iktisadi.org/imalat-sanayinin-oenmi.html> Erişim Tarihi, 10.11.2016.

GÜNDOĞAN, Naci ve BİÇERLİ, M.Kemal (2004), "**Çalışma Ekonomisi**", Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları, Eskişehir, Eylül.

International Labour Organization - ILO (2016), *Labour Force Participation Rate*, http://www.ilo.org/ilostat-files/Documents/description_LFPR_EN.pdf Erişim Tarihi, 15.11.2016.

ILO Facts on Social Security, erişim tarihi, 10.10.2016
http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/documents/publication/wcms_067588.pdf

Kalkınma Bakanlığı (2013), *İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması (SEGE-2011)*, Ankara.

KARABAYIR, İsmail (2015), İstihdam Göstergeleri, "**Sakarya'nın Sosyo-Ekonomik Analizi**", Ed. M. Çağlar ÖZDEMİR, Sakarya Üniversitesi Yay.

Sosyal Güvenlik Kurumu (2014 - 2015), *İstatistik Yıllıkları, Tablo: 1-6, 1-17, 1-19*, http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/sgk/tr/kurumsal/istatistik/sgk_istatistik_yilliklari Erişim Tarihi, 10.10.2016.

TUIK (2014-2015), *Temel İstatistikler, İstihdam, İşsizlik ve Ücret*, <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist> Erişim Tarihi, 18.10.2016.

İstihdam Göstergeleri

TUIK (2016), *Hanehalkı İşgücü Araştırması Mikro Veri Seti, Meta Veri, Tanım ve Kavramlar*, http://www.tuik.gov.tr/MicroVeri/Hia_2011/turkce/metaveri/tanim/index.html Erişim Tarihi, 18.10.2016.

Türkiye Cumhuriyeti Sakarya Valiliği (2016), *İl Brifingi*, Temmuz, http://www.sakarya.gov.tr/kurumlar/sakarya.gov.tr/sakarya/brifing_temmuz_2016.pdf Erişim Tarihi, 22.11.2016.

SOSYO-EKONOMİK GELİŞMİŞLİK ARAŞTIRMASI

REKABETÇİ VE YENİLİKÇİ KAPASİTE GÖSTERGELERİ

Rukiye TURGUT*

Feyzullah AKGÜN**

Giriş

Bu çalışma sosyo-ekonomik gelişmişlik parametreleri çerçevesinde rekabetçi ve yenilikçi kapasite göstergelerini incelemektedir. Rekabetçi ve yenilikçi kapasite göstergeleri “İl ihracatının toplam ihracat içindeki payı, kişi başına düşen ihracat tutarı, imalat sanayi işyerlerinin Türkiye içindeki payı, imalat sanayi kayıtlı işyeri oranı, kişi başı imalat sanayi elektrik tüketimi, organize sanayi bölgesinde üretim yapılan parsellerin Türkiye içindeki payı, küçük sanayi sitesi işyeri sayısının Türkiye içindeki payı, yeni kurulan şirketlerin toplam sermayesinin Türkiye içindeki payı, on bin kişiye düşen yabancı sermayeli şirket sayısı, yüz bin kişiye düşen marka başvuru sayısı, yüz bin kişiye düşen patent başvuru sayısı, yüksek lisans ve doktora sahibi

* Sakarya Üniversitesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü Yüksek Lisans Öğrencisi r.turgut@yandex.com

** Sakarya Üniversitesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü Yüksek Lisans Öğrencisi feyzullah.akgun@hotmail.com

Bu bölüm, Sakarya'nın Sosyo-Ekonomik Analizi 2012-2013 Kitabının ilgili bölümünü yazan Yunus YİĞİT'in izni ve katkılarıyla hazırlanmıştır. Çalışmanın giriş ve teorik kısımda bir önceki metinle benzer ifadeler kullanılmış ancak veriler/tablolara güncellenerek analiz 2014-2015'e taşınmıştır.

Rekabetçi ve Yenilikçi Kapasite Göstergeleri

nüfusun 30+ yaş nüfusa oranı, kırsal nüfus başına düşen tarımsal üretim değeri, turizm yatırım-işletme ve belediye belgeli yatak sayısının Türkiye içindeki payı, teşvik belgeli yatırım tutarının Türkiye içerisindeki payı” olarak incelenmiştir.

Bu bölümün amacı yukarıdaki göstergeler çerçevesinde Sakarya'nın sosyo-ekonomik gelişmişliğini rekabetçi ve yenilikçi kapasite göstergeleri açısından ortaya koyabilmektir.

Sakarya'nın sosyo-ekonomik analizi açısından rekabetçi ve yenilikçi kapasite göstergelerinin önemi; ilin sanayisi, şirket sayıları, ihracat kapasitesi, tarımı, marka ve patent başvuru sayıları gibi değişkenlerin nicel veriler çerçevesinde ortaya çıkarılmasıdır.

Bu bölüm üç kısımdan yapılandırılmıştır. İlk kısım rekabetçi ve yenilikçi kapasite göstergeleri ve alt parametrelerinin tanımlarına ayrılmıştır. İkinci kısımda Sakarya'nın tespit edilen parametreler düzeyinde 2014-2015 dönemine ilişkin verileri incelenmiştir. Son kısımda Sakarya'nın rekabetçi ve yenilikçi kapasite göstergeleri açısından mevcut yapısının Türkiye ortalamasındaki yeri karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir.

1. Rekabet ve Yenilikçi Kapasite Göstergelerine İlişkin Kavram ve Kapsam

Rekabet, İktisadi anlamda, bir piyasada satıcıların daha fazla müşteri edinerek mal ve hizmet satışlarını, dolayısıyla da kârlarını artırmak için giriştikleri yarış şeklinde tanımlanabilir (www.rekabet.gov.tr).

Yenilik, İşletme içi uygulamalarda, işyeri organizasyonunda veya dış ilişkilerde yeni veya önemli derecede iyileştirilmiş bir ürün (mal veya hizmet), veya süreç, yeni bir pazarlama yöntemi ya da yeni bir organizasyonel yöntemin gerçekleştirilmesini ifade eder (TÜBİTAK, 2013: 16).

Rekabetçi ve yenilikçi kapasite göstergelerinde; İl ihracatının toplam ihracat içindeki payı, kişi başına düşen ihracat tutarı, imalat sanayi işyerlerinin Türkiye içindeki payı, imalat sanayi kayıtlı işyeri oranı, kişi başı imalat sanayi elektrik tüketimi, organize sanayi bölgesinde üretim yapılan parsellerin Türkiye içindeki payı, küçük sanayi sitesi işyeri sayısının Türkiye içindeki payı, yeni kurulan şirketlerin toplam sermayesinin Türkiye içindeki payı, on bin kişiye düşen yabancı sermayeli şirket sayısı, yüz bin kişiye düşen marka başvuru sayısı, yüz bin kişiye düşen patent başvuru sayısı, yüksek lisans ve doktora sahibi nüfusun 30+ yaş nüfusa oranı, kırsal nüfus başına düşen tarımsal üretim değeri, turizm yatırım-işletme ve belediye belgeli yatak sayısının Türkiye içindeki payı, teşvik belgeli yatırım tutarının Türkiye içerisindeki payı parametreleri bulunmaktadır.

1.1. İl İhracatının Türkiye İçindeki Payı

İhracat, bir malın, yürürlükteki ihracat mevzuatı ile gümrük mevzuatına uygun şekilde Türkiye gümrük bölgesi dışına veya serbest bölgelere çıkarılmasını veya Müsteşarlıkça ihracat olarak kabul edilecek sair çıkış ve işlemleridir (İhracat Yönetmeliği, Md 4/d).

Rekabetçi ve Yenilikçi Kapasite Göstergeleri

İl ihracatının toplam ihracat içindeki payı göstergesi, illerin üretim seviyesini göstermekte ve bu gösterge Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından yıllık olarak üretilip yüzde olarak ifade edilmektedir (Kalkınma Bakanlığı, 2013: 33).

1.2. Kişi Başına Düşen İhracat Tutarı

Bu gösterge ilin uluslararası piyasada ne kadar rekabet gücü olduğunu gösteren ve nüfustan arındırılmış olarak kişi bazında üretim ve rekabet kapasitesini gösteren bir veridir (Kalkınma Bakanlığı, 2013: 33). Kişi başına düşen ihracat tutarı, ilin bir yıl içerisinde gerçekleştirdiği ihracatın, o ilin toplam nüfusuna oranlanması ile bulunmaktadır.

1.3. İmalat Sanayi İşyerlerinin Türkiye İçindeki Payı

İmalat sanayi, sanayi sektörü içerisinde yer alan ekonomilerin üretim, istihdam gibi makroekonomik değişkenleri üzerinde etki ortaya çıkaran bir kavramdır (Altuntepe, 2011: 147).

Bu gösterge Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) tarafından yıllık olarak üretilmekte olup ilde bulunan toplam imalat sanayi işyerlerinin, Türkiye'deki toplam imalat sanayi işyerlerine oranlanması ile bulunmaktadır (Kalkınma Bakanlığı, 2013: 34).

1.4. İmalat Sanayi Kayıtlı İşyeri Oranı

Bu gösterge, sanayi sektöründe imalat sanayinin ağırlığının ne kadar olduğunu göstermektedir. SGK tarafından yıllık olarak üretilen bu gösterge yüzde olarak gösterilmektedir (Kalkınma Bakanlığı, 2013:

34). İlde bulunan toplam kayıtlı işyeri sayısının imalat sanayi kayıtlı işyerine oranlanması ile bulunmaktadır.

1.5. Kişi Başı İmalat Sanayi Elektrik Tüketimi

Elektrik tüketimi, "Elektrik dağıtım müesseselerinin ve direkt elektrik satışı yapanların (özel müşterilere) nihai kullanıcılara tahakkuk ettirdiği elektrik miktarıdır (TÜİK, 2013: 75). Kişi başı imalat sanayi elektrik tüketimi göstergesi illerde imalat sanayinin ağırlığını ve gücünü göstermenin yanı sıra işyerlerindeki kapasite kullanımını da dolaylı olarak açıklamaktadır. Bu gösterge Türkiye Elektrik Dağıtım Anonim Şirketi (TEDAŞ) ve TÜİK tarafından yıllık olarak hazırlanmakta ve MW/h olarak ifade edilmektedir " (Kalkınma Bakanlığı, 2013: 34).

1.6. Organize Sanayi Bölgesinde Üretim Yapılan Parsellerin Türkiye İçindeki Payı

Organize Sanayi Bölgesi, "sanayinin optimum alanlarda yapılanmasını sağlamak amacıyla çarpık sanayileşme, çevre sorunlarını önlemek gibi olumsuz etkilerden şehri korumak için kurulduğu bölgeyi ifade etmektedir " (Organize Sanayi Bölgesi Kanunu, Md 3/b).

Organize Sanayi Bölgeleri, "sanayinin uygun görülen alanlarda yapılmasını sağlamak, kentleşmeyi yönlendirmek, çevre sorunlarını önlemek, bilgi ve bilişim teknolojilerinden yararlanmak, imalat sanayi türlerinin belirli bir plan dahilinde yerleştirilmeleri ve geliştirilmeleri amacıyla, sınırları, tasdikli arazi parçalarının gerekli alt yapı hizmetleriyle ve ihtiyaca göre tayin edilecek sosyal tesisler ve

Rekabetçi ve Yenilikçi Kapasite Göstergeleri

teknoparklar ile donatılıp planlı bir şekilde ve belirli sistemler dahilinde sanayi için tahsis edilmesiyle oluşturulan ve 4562 sayılı Organize Sanayi Bölgeleri Kanunu hükümlerine göre işletilen mal ve hizmet üretim bölgeleridir" (<http://www.ito.org.tr>).

Bu gösterge fiilen üretim yapılan alanların payını çıkarmaktadır. Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından yıllık olarak üretilen bu gösterge yüzde olarak gösterilmektedir.

1.7. Küçük Sanayi İşyeri Sayısının Türkiye İçindeki Payı

Küçük sanayi işyeri, genellikle aynı üretim kolunda, çeşitli mal ve hizmet imalatına yönelik atölye ve küçük fabrika ünitelerine çeşitli olanaklar sağlayan, altyapı ve gerekli sosyal-teknik hizmetleri ortak organizasyonlardır (Bayülken ve Kütükoğlu, 2012: 1). Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından yıllık olarak üretilen bu gösterge yüzde olarak gösterilmektedir.

1.8. Yeni Kurulan Şirketlerin Toplam Sermayesinin Türkiye İçindeki Payı

Bu gösterge Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB) tarafından yıllık olarak üretilmektedir. İmalat sanayi ve hizmetler sektörünün canlılığını ve potansiyelini göstermesi açısından önemlidir. Bu tür firmalar genellikle göç alan; gelişmiş illerde daha fazla görülür (Kalkınma Bakanlığı, 2013: 34).

1.9. On Bin Kişiyeye Düşen Yabancı Sermayeli Şirket Sayısı

Yabancı sermaye, bir ülkenin sermaye stokuna, o ülkenin ulusal sınırları dışındaki başka bir ülkenin kurum veya vatandaşlarının katkısıdır (Çetin, 2008: 3).

Yabancı sermaye sahipleri genellikle uygun coğrafi koşul, yeterli alt yapı aramaktadır. Bu nedenle gelişmiş illeri tercih etmektedirler (Yavan ve Kara, 2003: 30).

Bu gösterge Ekonomi Bakanlığı tarafından yıllık olarak üretilmekte olup, bu veriler ışığında toplam il nüfusunun on bin kişiyeye oranlanması ile bulunmaktadır.

1.10. Yüz Bin Kişiyeye Düşen Marka Başvuru Sayısı

Marka, tüketicinin ürün ve hizmete ilişkin düşüncesini yansıtırken, firmalar arasındaki rekabette ön plana çıkan unsur olmaktadır. Firmalar ürettikleri ürün ve hizmetlerinin sürekli talep edilmesini ve buna bağlı olarak yüksek ve düzenli satış hasılatı ve nakit devamına sahip olmak istemektedirler. Böylece marka, değer ve güç göstergesi konumuna gelmektedir (Kayalı vd. 2004:181)

556 sayılı Markaların Korunması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname'nin 5.Maddesinde marka; "Bir işletmenin mal ve hizmetlerini bir başka işletmenin mal veya hizmetlerinden ayırt etmeyi sağlama koşuluyla kişi adları dahil, özellikle sözcükler, şekiller, harfler, sayılar, malların biçimi veya ambalajları gibi çizimle görünlenebilen veya benzer biçimde ifade edilebilen, baskı yoluyla

Rekabetçi ve Yenilikçi Kapasite Göstergeleri

yayınlanabilen ve çoğaltılabilen her türlü işaretleri içerir" şeklinde tanımlanmaktadır.

Bu gösterge ilde marka için başvuruların sayısının, toplam il nüfusunun yüz bin kişiye oranlanması ile bulunmaktadır. Marka başvuru sayıları Türk Patent Enstitüsü (TPE) tarafından yayınlanmaktadır. İlin ekonomideki canlılığını ve yenilikçiliğini göstermesi açısından önemlidir (Kalkınma Bakanlığı, 2013: 35)

1.11. Yüz Bin Kişiyeye Düşen Patent Başvuru Sayısı

Patent, sınırlı bir yer ve süre için üçüncü kişiler tarafından buluşun izinsiz olarak üretilmesini, kullanılmasını veya satılmasını engelleme yoluyla sahibine tanınan tekel hakkıdır. Bu hakkın kullanabileceğini gösteren belgeye patent belgesi denir (Türk Patent Enstitüsü, 2013: 3).

Son yıllarda küreselleşme süreci ile birlikte, fiyat merkezli rekabet stratejileri yerini teknolojik yenilik (inovasyon) merkezli rekabet stratejilerine bırakmıştır. Dolayısıyla, teknolojik yenilik ortaya koyabilmenin en önemli unsurlarından biri olan ve bilimsel ve teknolojik faaliyetlerin en önemli girdisini oluşturan A&G faaliyetlerinin somut bir ürünü olan patentlerin önemi artmıştır. Patentler; buluş sahibine söz konusu buluşun üretiminde, ticaretinde ve her türlü tasarrufunda, belirli bir süre dâhilinde, tekel hakkı sağlayan yasal bir belgedir. Patent hakları; buluşları teşvik etmesi, yeniliklerin ticarete konu olmasını sağlaması, buluşların yayılmasına yardımcı olması gibi faydaları ile gerek teknolojik faaliyetlerin

genişlemesi ve yayılması üzerinde, gerekse ekonomik büyüme üzerinde çok önemli etkilere sahiptir (Gökovalı, Bozkurt: 2006: 144).

Bu gösterge ilde patent için başvuruların sayısının, toplam il nüfusunun yüz bin kişiye oranlanması ile bulunmaktadır. Patent başvuru sayıları Türk Patent Enstitüsü tarafından yayınlanmaktadır. Bu gösterge marka başvuru sayısı ile benzerlikler göstermekte ve ildeki bireylerin yenilikçiliğe ve yaratıcılığa açıklığını göstermektedir (Kalkınma Bakanlığı, 2013: 35).

1.12.Yüksek Lisans ve Doktora Sahibi Nüfusun 30+ Yaş Nüfusa Oranı

Yüksek lisans, Yükseköğretim Kanunu 3. Maddesine göre " (Bilim uzmanlığı, yüksek mühendislik, yüksek mimarlık, master): Bir lisans öğretimine dayalı, eğitim - öğretim ve araştırmanın sonuçlarını ortaya koymayı amaçlayan bir yükseköğretimdir." şeklinde tanımlanmaktadır. *Doktora*, "Lisansa dayalı en az altı veya yüksek lisans veya eczacılık veya fen fakültesi mezunlarınca Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı tarafından düzenlenen esaslara göre bir laboratuvar dalında kazanılan uzmanlığa dayalı en az dört yarıyıllık programı kapsayan ve orijinal bir araştırmanın sonuçlarını ortaya koymayı amaçlayan bir yükseköğretimdir." şeklinde tanımlanmaktadır

Bu gösterge yenilik doğuran unsurlardan biri olması nedeniyle önemlidir (Kalkınma Bakanlığı, 2013: 35). İlde yüksek lisans ve doktora yapan nüfusun, toplam il nüfusu içerisindeki 30+ yaş

nüfusuna oranlaması ile bulunmaktadır. Bu veriler Türkiye İstatistik Kurumu tarafından yayınlanmaktadır.

1.13.Kır-Kent Nüfus Başına Düşen Tarımsal Üretim Değeri

Bu gösterge tarım sektöründe çalışan kesimin gelir düzeyini ve verimliliği yansıtmaktadır (Kavasoğlu, 2007: 7). Tarımsal üretim değeri; bitkisel ve hayvansal ürünlere ilişkin veriler ile bunlara ait birim fiyatlarının çarpımından elde edilmektedir (TUİK, 2012: 68). Daha önce yapılan çalışmada kırsal nüfus dikkate alınarak tarımsal üretim değeri dikkate alınmıştır.

2012'den itibaren 6360 sayılı kanunda bulunan, " Kanununun 1. Maddesi gereğince, önceden Büyükşehir Belediyesi olan iller ile yeni kurulan Büyükşehir Belediyelerinin sınırları il mülki sınırı olarak belirlenmiştir. Büyükşehir Belediyesi olan illere bağlı ilçelerin mülki sınırları içerisinde yer alan köy ve belde belediyelerinin tüzel kişilikleri kaldırılarak, köyler mahalle, belediyeler belde ismiyle tek mahalle olarak bağlı buldukları ilçenin belediyesine katılmışlardır" hükmü sebebiyle kır nüfusuna ulaşamamış ve kır-kent nüfusu olarak bir başlık altında toplanmıştır (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2013).

Kırsal nüfus değerlerini belirten istatistiksel veriler TÜİK tarafından en son 2012'de yayınlanmış olduğundan dolayı bu bölüm "Kır-Kent Nüfusu" baz alınarak veriler güncellenip değerlendirilmiştir.

Kır-Kent nüfus başına düşen tarımsal üretim değeri göstergesi TUİK tarafından yayınlanmakta ve TL olarak ifade edilmektedir.

1.14.Turizm Yatırım-İşletme ve Belediye Belgeli Yatak Sayısının Türkiye İçindeki Payı

Turizm Yatırım Belgesi, 21.06.2005 tarih ve 25852 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren Turizm Tesislerinin Belgelendirilmesine ve Niteliklerine İlişkin Yönetmeliğe göre Turizm Yatırımı Belgesi Bakanlıkça turizm tesislerine yatırım aşamasında verilen belgeyi ifade etmektedir. Turizm İşletmesi Belgesi, Bakanlıkça turizm tesislerine işletme aşamasında verilen belgeyi, belediye belgesi bulunduğu yerin mevcut belediyesi tarafından verilen belgeyi ifade etmektedir (Türkarşlan, 2014: 18).

Bu gösterge hizmetler sektörünün ağırlığı açısından önemlidir ve turizm sektörünün önemine vurgu yapılmaktadır. Bu göstergedeki veriler Kültür ve Turizm Bakanlığınca yayınlanmaktadır (Kalkınma Bakanlığı, 2013: 36).

1.15.Teşvik Belgeli Yatırım Tutarının Türkiye İçerisindeki Payı

Yatırım Teşvik Belgesi, yatırımın karakteristik değerlerini ihtiva eden, yatırımın belirlenen asgari şartlara uygun olarak gerçekleştirilmesi halinde üzerinde kayıtlı destek unsurlarından istifade imkânı sağlayan, teşvik sistemi ile ilgili kararın amaçları doğrultusunda gerçekleştirilecek yatırımlar için düzenlenen belgedir (Serka, 2013: 4). Yatırım Teşvik Belgesi, tasarrufları yatırıma yönlendirmeyi, katma değeri yüksek, ileri ve uygun teknolojileri kullanarak bölgeler arası dengesizlikleri gidermeyi, istihdam yaratmayı ve uluslararası rekabet

Rekabetçi ve Yenilikçi Kapasite Göstergeleri

gücü sağlamayı amaçlar ve devlet tarafından yatırımların desteklenmesi için verilir (Oran, 2013: 3).

Teşvik belgeli yatırım tutarının Türkiye içerisindeki payı göstergesi, Ekonomi Bakanlığınca üretilmekte ve yüzde olarak ifade edilmektedir.

2. Sakarya'nın Sosyo-Ekonomik Analiz Açısından Rekabetçi ve Yenilikçi Kapasite Göstergelerinin Durumu

Sakarya'nın rekabetçi ve yenilikçi kapasite göstergelerinin durumu Türkiye İstatistik Kurumu, Sosyal Güvenlik Kurumu, Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği, Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ekonomi Bakanlığı, Doğu Marmara Kalkınma Ajansı, Türk Patent Enstitüsü gibi kurumlardan alınan veriler ışığında aşağıdaki başlıklarda incelenmiştir.

2.1. Sakarya'nın İhracatının Türkiye İçindeki Payı

Sakarya'nın ihracatının Türkiye içindeki payı göstergesi için Türkiye İstatistik Kurumu verilerinden yararlanılmıştır. Türkiye'de 2014'te toplam 157.610.158 dolar, 2015'te toplam 143.838.871 dolar ihracat yapılmıştır. Sakarya'da 2014'te toplam 2.603.843 bin dolar, 2015'te toplam 1.943.278 bin dolar ihracat yapılmıştır. Sakarya Türkiye'de 2014'te toplam ihracatın %1,65'ini, 2015'te toplam ihracatın 1,35'ini karşılamıştır (Tablo 1).

Tablo 1.
Sakarya İli İhracatının Türkiye İçindeki Payı

Yıllar	Türkiye (Bin \$)	Sakarya (Bin \$)	Pay (%)
2014	157.610.158	2.603.843	1,65
2015	143.838.871	1.943.278	1,35

Kaynak: TÜİK Seçilmiş Göstergelerle Sakarya 2014 ve 2015 verilerinden derlenmiştir.

2.2. Kişi Başına Düşen İhracat Tutarı

Sakarya'da kişi başına düşen ihracat tutarı göstergesi için Türkiye İstatistik Kurumu verilerinden yararlanılmıştır. Bu veri ildeki toplam ihracat rakamının, ilin toplam nüfusuna oranlanması ile bulunmuştur. Sakarya'da 2014'te toplam nüfus 932.706, 2015'te toplam nüfus 953.181'dir. 2014'te toplam ihracat 2.603.843 bin dolar, 2015'te 1.943.278 bin dolar gerçekleşmiştir. Bu veriler çerçevesinde Sakarya'da kişi başına düşen ihracat tutarı 2014'te 2,792 dolar, 2015'te 2,039 dolardır (Tablo 2).

Tablo 2.
Sakarya İli Kişi Başına Düşen İhracat Tutarı

Yıllar	Nüfus	İhracat (Bin \$)	Kişi Başına Düşen İhracat Tutarı (\$)
2014	932.706	2.603.843	2,792
2015	953.181	1.943.278	2,039

Kaynak: TÜİK Seçilmiş Göstergelerle Sakarya 2014-2015 verilerinden derlenmiştir.

2.3.İmalat Sanayi İşyerlerinin Türkiye İçindeki Payı

Sakarya'nın imalat sanayi işyerlerinin Türkiye içindeki payı göstergesi için Sosyal Güvenlik Kurumu verilerinden yararlanılmıştır. Türkiye'de 2014'te toplam 3.526, 2015'te toplam 3,541 imalat sanayi işyeri bulunmaktadır. Sakarya'da bu rakam 2014'te 266.110, 2015'te 265.841'dir. Türkiye'deki toplam imalat sanayi işyerlerinin Sakarya'daki imalat sanayi işyerlerine oranlanması ile bulunan pay 2014'te % 1,32 2015'te 1,33'tür (Tablo 3).

Tablo 3.
Sakarya İli İmalat Sanayi İşyerlerinin Türkiye İçindeki Payı

Yıllar	Sakarya	Türkiye	Pay (%)
2014	266.110	3.526	1,32
2015	265.841	3,541	1,33

Kaynak: Sosyal Güvenlik Kurumu 2014 ve 2015 verilerinden derlenmiştir.

2.4.İmalat Sanayi Kayıtlı İşyeri Oranı

Sakarya'nın imalat sanayi kayıtlı işyeri oranı göstergesi için Sosyal Güvenlik Kurumu verilerinden yararlanılmıştır. Sakarya'da 2014'te toplam 20.172, 2015'te toplam 21.603 kayıtlı işyeri bulunmaktadır. Kayıtlı imalat sanayi işyeri sayısı 2014'te 3,526, 2015'te 3,541'dir. Sakarya'daki toplam kayıtlı işyeri sayısının imalat sanayi kayıtlı işyerine oranlanması ile bulunan oran 2014'te %17,5 2015'te 16,4'tür (Tablo 4).

Tablo 4.
Sakarya İli İmalat Sanayi Kayıtlı İşyeri Oranı

Yıllar	Tüm İşyerleri	İmalat Sanayi İşyeri	Oran (%)
2014	20.172	3.526	17,5
2015	21.603	3.541	16,4

Kaynak: Sosyal Güvenlik Kurumu 2014 ve 2015 verilerinden derlenmiştir.

2.5. Kişi Başı İmalat Sanayi Elektrik Tüketimi

TUİK elektrik kullanımının sektörlere göre ayrılmasında sanayi sektörünü baz almış ayrıca imalat sanayi elektrik tüketimi verilerini göstermemiştir. Bu sebeple çalışmada kişi başına düşen sanayi elektrik tüketimi kullanılmıştır. Sakarya kişi başına düşen sanayi elektrik tüketimi göstergesi için Türkiye Elektrik Dağıtım A.Ş. verilerinden yararlanılmıştır. Sakarya’da 2013’te toplam 2.747.786 MW/h, 2014’te toplam 2.795.554 MW/h elektrik tüketilmiştir. Bu elektrik tüketiminde 2013’te 1.604.031 MW/h, 2014’te 1.611.741 MW/h elektirk sanayi işletmelerinde kullanılmıştır. Sakarya’da kişi başına düşen sanayi elektrik tüketimi 2013’te 1.749 KW/h, 2014’te 1.728 KW/h’dir. Kişi başı sanayi elektrik tüketimi, sanayi işletmelerinde tüketilen elektrik miktarının toplam nüfusa oranlanması ile bulunmuş ve KW/h ile gösterilmiştir (Tablo 5).

Tablo 5.**Sakarya İli Kişi Başına Düşen Sanayi Elektrik Tüketimi**

	Toplam Elektrik Tüketimi (MW/h)	Sanayi Elektrik Tüketimi (MW/h)	Toplam Nüfus	Kişi Başına Düşen Sanayi Elektrik Tüketimi (KW/h)
2013	2.747.786	1.604.031	917.373	1.749
2014	2.795.554	1.611.741	932.706	1.728

Kaynak: Bilgi Edinme Kanunu kapsamında Türkiye Elektrik Dağıtım A.Ş. yetkililerinden elektronik posta yoluyla elde edilmiştir. 14.10.2016 tarihinde cevaplandırılan bilgi edinme talebimize ait cevapta, 2015'e ait verilerin henüz hazır olmadığı belirtilmiştir.

2.6.Organize Sanayi Bölgesinde Üretim Yapılan Parsellerin Türkiye İçindeki Payı

Sakarya'nın organize sanayi bölgesinde üretim yapılan parsellerin Türkiye içindeki payı göstergesi için Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı verilerinden yararlanılmıştır. Türkiye'de 2014'te toplam 72.764, 2015'te toplam 70.513 bölge parsel sayısı mevcuttur. Üretimdeki parsel sayısı 2014'te 47.445, 2015'te 48.629'dur. Sakarya'da 2014'te 300, 2015'te 304 bölge parsel sayısı bulunurken, üretim yapılan parsel sayısı 2014'te 147, 2015'te 172'dir. Sakarya'da organize sanayi bölgesinde üretim yapılan parsellerin Türkiye içindeki payı 2014'te %0,31, 2015'te %0,35'dir (Tablo 6).

Sakarya'da 6 tane organize sanayi bölgesi bulunmaktadır. 2014'te Sakarya I, Sakarya II ve Sakarya III organize sanayi bölgelerinde üretim yapılan parsel sayısı mevcutken, Karasu, Ferizli ve Kaynarca organize sanayi bölgelerinde üretim yapılan parsel bulunmamaktadır. 2015'te Sakarya I, Sakarya II, Sakarya III, Karasu ve Ferizli organize sanayi bölgelerinde üretim yapılan parsel sayısı mevcutken, Kaynarca

organize sanayi bölgesinde üretim yapılan parsel bulunmamaktadır (Tablo 6a).

Tablo 6.
Sakarya İli OSB Üretim Yapılan Parsellerin Türkiye İçindeki Payı

Yıllar	2014	2015	2014	2015
	Bölge Parsel Sayısı		Üretimdeki Parsel Sayısı	
Türkiye	72.764	70.513	47.445	48.629
Sakarya	300	304	147	172
Pay (%)	0,42	0,43	0,31	0,35

Kaynak: Bilgi Edinme Kanunu kapsamında Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı yetkililerinden elektronik posta yoluyla elde edilmiştir.

Tablo 6a.
Sakarya İli OSB Bölge Parsel Sayısı ve Üretimdeki Parsel Sayısı

Yıllar	2014	2015	2014	2015
OSB Adı	Bölge Parsel Sayısı		Üretimdeki Parsel Sayısı	
Sakarya I	59	69	54	55
Sakarya II	93	93	60	72
Sakarya III	56	56	33	42
Karasu	6	6	0	1
Ferizli	46	36	0	2
Kaynaca	46	44	0	0
TOPLAM	310	304	147	172

Kaynak: Bilgi Edinme Kanunu kapsamında Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı yetkililerinden elektronik posta yoluyla elde edilmiştir.

2.7. Küçük Sanayi Sitesi İşyeri Sayısının Türkiye İçindeki Payı

Sakarya'nın küçük sanayi işyeri sayısının Türkiye içindeki payı göstergesi için Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı verilerinden yararlanılmıştır. Türkiye'de 2014'te toplam 457 adet, 2015'te toplam 466 adet küçük sanayi sitesi bulunmaktadır. Bu küçük sanayi sitelerinde 2014'te toplam 93.790 adet, 2015'te toplam 94.262 adet işyeri mevcuttur. Sakarya'da 2014'te ve 2015'te toplam 8 adet küçük sanayi sitesi bulunmakta ve bu küçük sanayi sitelerinde 2014 ve 2015'te toplam 1185 işyeri mevcuttur. Küçük sanayi siteleri doluluk oranı Türkiye'de 2014'te % 89,25, 2015'te % 91,35'tir, Sakarya'da bu oran 2014'te %93,86, 2015'te %97,02'dir. Sakarya'nın küçük sanayi sitesi işyeri sayısının Türkiye içindeki payı 2014'te %1,263, 2015'te %1,257'dir (Tablo7 ve Tablo7a).Sakarya'nın küçük sanayi sitesi işyeri sayısının Türkiye içindeki payı göstergesi, Sakarya'da bulunan küçük sanayi sitesi işyerlerinin, Türkiye'de bulunan küçük sanayi sitesi işyerlerine oranlanması ile bulunmuştur.

Tablo 7.

Sakarya İli Küçük Sanayi Sitesi İşyeri Sayısının Türkiye İçindeki Payı

Yıllar	2014	2015	2014	2015	2014	2015
	Küçük Sanayi Sitesi		İşyeri Sayısı		Doluluk Oranı (%)	
Türkiye	457	466	93.790	94.262	89,25	91,35
Sakarya	8	8	1185	1185	93,86	97,02
Pay (%)	1,75	1,72	1,263	1,257		

Kaynak: Bilgi Edinme Kanunu kapsamında Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı yetkililerinden elektronik posta yoluyla elde edilmiştir.

Tablo 7a.
Sakarya İli Küçük Sanayi Siteleri Sayısı ve Doluluk Oranları

Yıllar	2014	2015	2014	2015
Küçük Sanayi Sitesi Adı	İşyeri Sayısı		Doluluk Oranı (%)	
Adapazarı Sanayi Sitesi	110	110	100	100
Adapazarı Ziraî Aletler SS	210	210	96	96
Karasu Sanayi Sitesi	104	104	84	100
Geyve Sanayi Sitesi	100	100	88	88
Hendek Sanayi Sitesi	112	112	100	100
Adapazarı (Otomobilciler) SS	148	148	98	98
Ferizli Sanayi Sitesi	91	91	66	88
Akyazı Sanayi Sitesi*	310	310	100	100
TOPLAM	1.185	1.185	93,86	97,02

Kaynak: Bilgi Edinme Kanunu kapsamında Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı yetkililerinden elektronik posta yoluyla elde edilmiştir.

*Akyazı Küçük Sanayi Sitesi, Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından yayımlanan 81 İl Sanayi Durum Raporu 2015 adı altında yayımlanan raporda ” Kooperatif Başkanlığından alınan 04/01/2005 tarihli yazı faksında inşaatın bittiği belirtilmektedir.” İbaresini yer almaktadır. Söz konusu sanayi sitesine ait bilgiler Sakarya Bilim, Sanayi ve Teknoloji İl Müdürlüğü yetkililerinden temin edilmiştir.

2.8.Yeni Kurulan Şirketlerin Toplam Sermayesinin Türkiye İçindeki Payı

Sakarya yeni kurulan şirketlerin toplam sermayesinin Türkiye içindeki payı göstergesi için Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği verileri

Rekabetçi ve Yenilikçi Kapasite Göstergeleri

kullanılmıştır.2014 Sakarya Yeni Kurulan şirket Sermayelerine ulaşılammış bu sebeple 2013 verileri kullanılarak kıyas yapılmıştır. Türkiye’de 2013’te toplam 49.943 şirket kurulmuş ve bu şirketlerin toplam sermayesi 12.767.617.1978 TL’dir. Türkiye’de Sakarya’da 2013’te toplam 5.161 şirket kurulmuş ve bu şirketlerin toplam sermayesi 93.145,500 TL. Sakarya yeni kurulan şirketlerin toplam sermayesinin Türkiye içindeki payı 2013’te % 0,47’dir. (Tablo 8).

Tablo 8
Türkiye ve Sakarya İli Yeni Kurulan Şirketler ve Toplam Sermayeleri 2013

2013 Şirket Türleri	Türkiye		Sakarya	
	Sayı	Sermaye (TL)	Sayı	Sermaye (TL)
Anonim	8.703	8.071.878.117	40	23.097.000
Kollektif	36	4.481.000	2	350.000
Komandit	2	101.000	-	-
Limited	40.287	4.691.157.080	267	36.770.500
Koop.	915	-	3	3.500
Genel Toplam	49.943	12.767.617.1978	312	60.221.000

Kaynak: Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği 2013 verilerinden derlenmiştir.

2015’te toplam 67.622 şirket kurulmuş ve bu şirketlerin toplam sermayesi 13.362.055.379 TL’dir. Türkiye’de Sakarya’da 2015’te 550 toplam şirket kurulmuş ve bu şirketlerin toplam sermayesi 100.945,500 TL’dir. Sakarya yeni kurulan şirketlerin toplam sermayesinin Türkiye içindeki payı 2015’te %0,76’dır (Tablo 8a).

Tablo 8a
Türkiye ve Sakarya İli Yeni Kurulan Şirketler ve Toplam Sermayeleri 2015

2015	Türkiye		Sakarya	
Şirket Türleri	Sayı	Sermaye (TL)	Sayı	Sermaye (TL)
Anonim	12.991	7.038.452.615	546	93.145,500
Kollektif	12	1.803.000		
Komandit	1	10.000		
Limited	53.697	6.321.789.764		
Koop.	921	9.714.885	4	-
Genel Toplam	67.622	13.362.055.379	550	93.145,500

Kaynak: Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği 2015 verilerinden derlenmiştir.

2.9. On Bin Kişiyeye Düşen Yabancı Sermayeli Şirket Sayısı

Sakarya'nın on bin kişiye düşen yabancı sermayeli şirket sayısı göstergesi için Doğu Marmara Kalkınma Ajansı (MARKA) verilerinden yararlanılmıştır. Sakarya'da 2014 itibariyle 164 yabancı sermayeli şirket bulunmaktadır. Sakarya'nın on bin kişiye düşen yabancı sermayeli şirket sayısı %1,75'tir. Bu veri, yabancı sermayeli şirket sayısının, toplam nüfus içinde on bin kişiye oranlanmasıyla bulunmuştur (Tablo 9).

Rekabetçi ve Yenilikçi Kapasite Göstergeleri

Sakarya 2015 verilerine baktığımızda yabancı sermayeli şirket sayısı 171'e yükselmiştir. On bin kişiye düşen yabancı sermayeli şirket sayısı %1.79 olarak değişim göstermiştir. Bu veri, yabancı sermayeli şirket sayısının, toplam nüfus içinde on bin kişiye oranlanmasıyla bulunmuştur (Tablo 9).

Tablo 9.
Sakarya İli On Bin Kişiye Düşen Yabancı Sermayeli Şirket Sayısı, 2014-2015

Yıllar	Toplam Nüfus	Yabancı Sermayeli Şirket Sayısı	On Bin Kişiye Düşen Yabancı Sermayeli Şirket Sayısı
2014	932.706	164	1,75
2015	953.181	171	1,79

Kaynak: Sakarya Sanayi ve Ticaret Odası (SATSO) 2014-2015 verilerinden derlenmiştir.

2.10. Yüz Bin Kişiye Düşen Marka Başvuru Sayısı

Sakarya'nın yüz bin kişiye düşen marka başvuru sayısı göstergesi için Türk Patent Enstitüsü verileri kullanılmıştır. Sakarya'da 2014 itibariyle 825 marka başvurusunda bulunulmuştur ve yüz bin kişiye düşen marka başvuru sayısı 88,45'tir.

2015'te bu rakam 767'ye yükselmiştir ve yüz bin kişiye düşen marka başvuru sayısı 80,46 olmuştur. Bu veriler toplam marka başvuru sayısının, toplam nüfus içinde yüz bin kişiye oranlanması ile bulunmuştur (Tablo 10).

Tablo 10.
Sakarya İli Yüz Bin Kişiyeye Düşen Marka Başvuru Sayısı, 2014-2015

Yıllar	Toplam Nüfus	Marka Başvuru Sayısı	Yüz Bin Kişiyeye Düşen Marka Başvuru Sayısı
2014	932.706	825	88,45
2015	953.181	767	80,46

Kaynak: Türk Patent Enstitüsü 2014-2015 verilerinden derlenmiştir.

2.11.Yüz Bin Kişiyeye Düşen Patent Başvuru Sayısı

Sakarya'nın yüz bin kişiyeye düşen patent başvuru sayısı göstergesi için Türk Patent Enstitüsü verileri kullanılmıştır. Sakarya'da 2014 itibariyle 137 patent başvurusunda bulunulmuştur ve yüz bin kişiyeye düşen patent başvuru sayısı 14,68'dir.

2015'te bu rakam 148'e yükselmiş ve yüz bin kişiyeye düşen patent başvuru sayısı 15,52 olmuştur. Bu veriler toplam patent başvuru sayısının, toplam nüfus içinde yüz bin kişiyeye oranlanması ile bulunmuştur (Tablo 11).

Tablo 11.
Sakarya İli Yüz Bin Kişiyeye Düşen Patent Başvuru Sayısı, 2014-2015

Yıllar	Toplam Nüfus	Patent Başvuru Sayısı	Yüz Bin Kişiyeye Düşen Patent Başvuru Sayısı
2014	932.706	137	14,68
2015	953.181	148	15,52

Kaynak: Türk Patent Enstitüsü 2014-2015 verilerinden derlenmiştir.

2.12.Yüksek Lisans ve Doktora Sahibi Nüfusun 30+ Yaş Nüfusa Oranı

Sakarya'nın yüksek lisans ve doktora sahibi nüfusun 30+ yaş nüfusa oranı göstergesi için Türkiye İstatistik Kurumu verileri incelenmiştir. Sakarya'da 2014 itibariyle 6.015'i yüksek lisans, 1.936'sı doktora mezunu olmak üzere 7.951 kişi vardır. 2015'te yüksek lisans mezunu 7.145 ve doktora mezun nüfusu 1.965'i bulmuş olup bu nüfus 9.110 kişiye yükselmiştir. Sakarya'da 30+ yaş nüfusu 2013'te 503,725 ve 2015'te 514,698'dir. Sakarya yüksek lisans ve doktora sahibi nüfusun 30+ yaş nüfusa oranı 2014'te %1,57 ve 2015'te %1,76'dır. Bu veriler yüksek lisans ve doktora sahibi nüfusun 30+ yaş nüfusa oranlanması ile bulunmuştur (Tablo 12).

Tablo 12.
Sakarya İli Yüksek Lisans ve Doktora Sahibi Nüfusun 30+ Yaş Nüfusa Oranı, 2014-2015

Yıllar	Yüksek Lisans Mezunu Nüfus	Doktora Mezunu Nüfus	Yüksek Lisans ve Doktora Sahibi Toplam Nüfus	30+ Yaş Nüfusu	YL ve DR Sahibi Nüfusun 30+ Yaş Nüfusa Oranı (%)
2014	5560	1893	7.453	503,725	1,57
2015	6063	1941	8004	514,698	1,76

Kaynak: TÜİK Seçilmiş Göstergelerle Sakarya 2014-2015 verilerinden derlenmiştir.

2.13.Kır-Kent Nüfus Başına Düşen Tarımsal Üretim Değeri

Sakarya'nın kırsal nüfus başına düşen tarımsal üretim değeri göstergesi için Türkiye İstatistik Kurumu verilerinden yararlanılmıştır. Sakarya'da 2014 itibariyle 2.594,49 bin TL tarım üretim değeri hesaplanmıştır. Bu veriyi oluşturan paydalara bakıldığında, bitkisel üretim değeri 1.451,701 TL, canlı hayvan değeri 880.291 bin TL ve hayvansal ürünler değeri 262.447 TL'dir.

2015'te tarımsal üretim değeri 3.128,542'ye yükselmiştir. Bu veriyi oluşturan paydalara bakacak olursak; bitkisel üretim değeri 1.979,925, canlı hayvan değeri 913.613 ve hayvansal ürünler değeri 235.004'tür (Tablo 13).

Tablo 13.
Sakarya İli Tarımsal Üretim Değeri, 2014-2015 (Bin TL)

Yıllar	Toplam Tarımsal Üretim Değeri	Bitkisel Üretim Değeri	Canlı Hayvan Değeri	Hayvansal Ürünler Değeri
2014	2.594.493	1.451.701	880.291	262.447
2015	3.128.542	1.979.925	913.613	235.004

Kaynak: TÜİK Seçilmiş Göstergelerle Sakarya 2014-2015

2.14. Turizm Yatırım-İşletme ve Belediye Belgeli Yatak Sayısının Türkiye İçindeki Payı

Sakarya'nın turizm yatırım-işletme ve belediye belgeli yatak sayısının Türkiye içindeki payı göstergesi için Kültür ve Turizm Bakanlığı verilerinden yararlanılmıştır. Türkiye'de 2014 itibariyle 309.556 turizm yatırımı belgeli, 807.316 turizm işletmesi belgeli ve 497.728 belediye belgeli yatak sayısı bulunmaktadır. Sakarya'da 2014 verilerine göre; 2.422 turizm yatırımı belgeli, 2.237 turizm işletmesi belgeli ve belediye belgeli yatak sayısı 3.952'dir. Bu rakamlar ışığında Sakarya'nın turizm yatırım-işletme ve belediye belgeli yatak sayısının Türkiye içindeki payına bakıldığında, turizm yatırımı belgeli yatak sayısı payının %0,78, turizm işletmesi belgeli yatak sayısı payının %0,28 ve belediye belgeli yatak sayısı payının %0,80 olduğu görülmektedir (Tablo 14).

Tablo 14.
Sakarya İli Turizm Yatırım-İşletme ve Belediye Belgeli Yatak Sayısının Türkiye İçindeki Payı 2014

2014	Turizm Yatırımı Belgeli	Turizm İşletmesi Belgeli	Belediye Belgeli
Türkiye	309.556	807.316	497.728
Sakarya	2.422	2.237	3.952
Pay (%)	0,78	0,28	0,80

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı 2014 verilerinden derlenmiştir.

2015'te bu rakamlar Türkiye'de; turizm yatırım belgeli 314,194, turizm işletmesi belgeli 50,089 ve belediye belgeli 496,574 yatak sayısı olarak değişkenlik göstermiştir. Sakarya'da 2015 verilerine bakılacak olursa; 3,426 turizm yatırımı belgeli, 2,387 turizm işletmesi belgeli ve belediye belgeli 3.952 yatak sayısı mevcuttur. Sakarya'nın 2015 turizm yatırım-işletme ve belediye belgeli yatak sayısının Türkiye içindeki payına bakıldığında, turizm yatırımı belgeli yatak sayısı payının %1.10, turizm işletmesi belgeli yatak sayısı payının %4.76 ve belediye belgeli yatak sayısı payının %0,79 olarak değiştiği görülmektedir (Tablo 14a).

Tablo 14a.
Sakarya'nın Turizm Yatırım-İşletme ve Belediye Belgeli Yatak Sayısının Türkiye İçindeki Payı 2015

2015	Turizm Yatırımı Belgeli	Turizm İşletmesi Belgeli	Belediye Belgeli
Türkiye	314,194	50,089	496,574
Sakarya	3,426	2,387	3,952
Pay (%)	1.10	4.76	0,79

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı 2015 verilerinden derlenmiştir.

2.15. Teşvik Belgeli Yatırım Tutarının Türkiye İçindeki Payı

Sakarya'nın teşvik belgeli yatırım tutarının Türkiye içindeki payı göstergesi için Ekonomi Bakanlığı verileri kullanılmıştır. Türkiye 2014 itibariyle 251'si yabancı sermayeye, 3.739'u yerli sermayeye olmak üzere toplam 3.990 adet yatırım teşvik belgesi düzenlemiştir. Teşvik belgeli yatırım tutarı yabancı sermaye için 11.945 milyon TL, yerli sermaye için 52.702 milyon TL ve toplamda 64.647 milyon TL'dir.

Sakarya'ya bakıldığında 10'u yabancı sermayeye, 49'u yerli sermayeye olmak üzere toplam 59 adet yatırım teşvik belgesi düzenlenmiştir. Sakarya'da teşvik belgeli yatırım tutarı yabancı sermaye için 1.204 milyon TL, yerli sermaye için 886 milyon TL ve toplamda 2.090 milyon TL'dir. Bu veriler göz önünde bulundurularak Sakarya'da teşvik belgeli yatırım tutarının Türkiye içindeki payının %3,23 olduğu görülmektedir (Tablo 15).

Tablo 15.
Sakarya İli Teşvik Belgeli Yatırım Tutarının Türkiye İçindeki Payı, 2014

2014	Toplam Teşvik Belgesi Adedi	Sakarya İli Teşvik Belgesi Adedi	Toplam Yatırım Tutarı (Milyon TL)	Sakarya İli Yatırım Tutarı (Milyon TL)	Pay (%)
Yabancı Sermaye	251	10	11.945	1.204	10,08
Yerli Sermaye	3.739	49	52.702	886	1,68
TOPLAM	3.990	59	64.647	2.090	3,23

Kaynak: Ekonomi Bakanlığı 2014 verilerinden derlenmiştir.

Türkiye 2015 verilerine bakacak olursak; 237'si yabancı sermayeye, 4.705 'i yerli sermayeye olmak üzere toplam 4.564 adet yatırım teşvik belgesi düzenlemiştir. Teşvik belgeli yatırım tutarı yabancı sermaye için 13.156 milyon TL, yerli sermaye için 81.565 milyon TL ve toplamda 102.157 milyon TL'dir.

Sakarya'ya bakıldığında 4'ü yabancı sermayeye, 42'si yerli sermayeye olmak üzere toplam 46 adet yatırım teşvik belgesi düzenlenmiştir. Sakarya'da teşvik belgeli yatırım tutarı yabancı sermaye için 139 milyon TL, yerli sermaye için 910 milyon TL ve toplamda 1.049 milyon TL'dir. Bu veriler göz önünde bulundurularak Sakarya'da teşvik belgeli yatırım tutarının Türkiye içindeki payının %1,03 olduğu görülmektedir (Tablo 15a).

Tablo 15a.
Sakarya'nın Teşvik Belgeli Yatırım Tutarının Türkiye İçindeki Payı, 2015

2015	Toplam Teşvik Belgesi Adedi	Sakarya İli Teşvik Belgesi Adedi	Toplam Yatırım Tutarı (Milyon TL)	Sakarya İli Yatırım Tutarı (Milyon TL)	Pay (%)
Yabancı Sermaye	226	4	33,306	139	0,42
Yerli Sermaye	4,338	42	68,851	910	1,32
TOPLAM	4.564	46	102.157	1.049	1,03

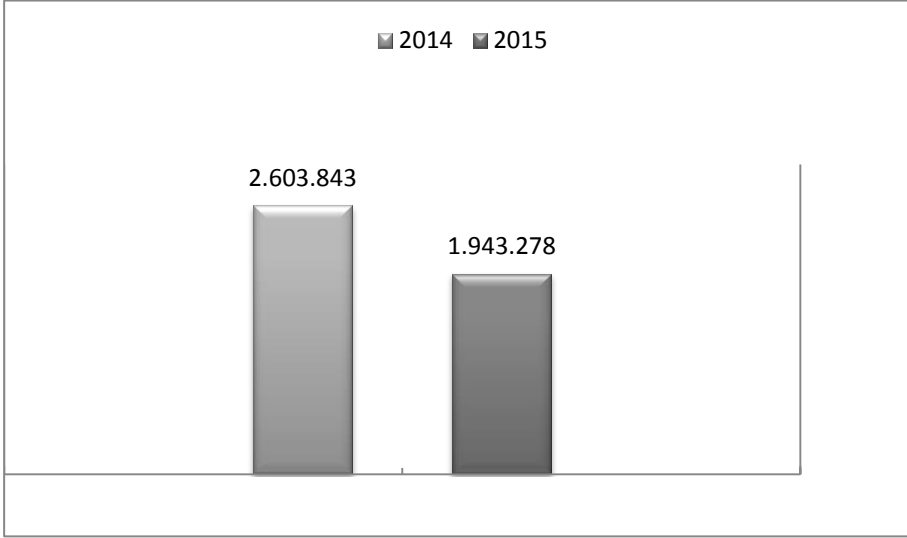
Kaynak: Ekonomi Bakanlığı 2015 verilerinden derlenmiştir.

3. Sakarya'nın Rekabetçi ve Yenilikçi Kapasite Göstergelerinin Türkiye Ortalamasıyla Karşılaştırılması

Bu kısımda Sakarya'nın rekabetçi ve yenilikçi kapasite göstergelerinin TUIK, SGK, TOBB, Türk Patent Enstitüsü, Ekonomi Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı ve MARKA gibi kurumlardan alınan veriler çerçevesinde sosyo-ekonomik analiz açısından ve Türkiye içindeki yerinin belirlenebilmesi için genel bir değerlendirilmesi yapılmıştır.

TUIK tarafından 'bir ülkedeki yerleşik kişi ve kurumların diğer ülkelere mal satması' olarak tanımlanan ihracat, illere döviz girdisi sağlama potansiyeli, ihraç kalitede üretim yapabilme gücü ve üretim seviyesi bakımından sonuca olumlu etki eden bir göstergedir (Kalkınma Bakanlığı, 2013: 33). Sakarya 2014'te 2.603.843 bin dolar

ihracatla Türkiye toplam ihracatının %1,65'ini, 2015'te 1.943.278 bin dolar ihracatla 1,35'ini karşılayarak 2014 ve 2015'te en fazla ihracat yapan 8. İl olmuştur. Sakarya 2014'te bir önceki yıla göre ihracatını %7,25 arttırmasına rağmen 2015'te bir önceki yıla göre ihracatı %34 oranında azalma göstermiştir.



Grafik 1.
Sakarya İli Toplam İhracat 2014-2015, (Bin \$)

Sakarya kişi bazında rekabet ve üretim kapasitesini gösteren kişi başına düşen ihracat tutarı 2014'te 2.792, 2015'te 2,039 dolar olarak gerçekleşmiştir. İl düzeyinde ihracatın %34 oranında azalması ile paralellik gösteren bu veri 2015'te ihracatın azalması ile olumsuz yönden etkilenmiştir. Türkiye'de kişi başına düşen ihracat tutarına bakıldığında 2014'te 2,038 dolar, 2015'te 1,840 dolar olduğu görülmektedir. Sakarya'nın kişi başına düşen ihracat tutarında Türkiye

Rekabetçi ve Yenilikçi Kapasite Göstergeleri

ortalamasının üzerinde seyretmekte ve bu durum ilin sosyo-ekonomik gelişmişlik seviyesini pozitif etkilemektedir.

Türkiye’de ekonomik faaliyetlere bakıldığında en büyük payın imalat sektörüne ait olduğu görülmektedir. Bu nedenle imalat sanayi işyerlerinin Türkiye içindeki payı parametresi ile imalat sanayi işyeri oranı parametresi, ilin reel sektör üretim gücünü göreceli ortaya koymakta ve sanayi sektöründe imalat sanayinin ağırlığını ölçmektedir. İl bazında imalat sanayi işyeri oranının fazla olması sonuca pozitif etki etmektedir (Kalkınma Bakanlığı, 2013: 33-34). SGK verilerine göre Türkiye’de 2014’te toplam 1.679.990; 2015’te toplam 1.740.187 işyeri bulunmakta ve bu işyerlerinin 2014’te 266.110’unu, 2015’te 265.841’ini imalat sanayi işyerleri oluşturmaktadır. Sakarya’da toplam işyeri sayısı 2014’te toplam 20.172; 2015’te toplam 21.603’tür. Sakarya’daki imalat sanayi işyerleri sayısı 2014’te toplam 3.526, 2015’te toplam 3.541 olarak gerçekleşmiştir. Sakarya imalat sanayi işyerlerinin Türkiye içindeki payı 2014’te %1,32; 2015’te %1,33’tir. Sakarya’da kayıtlı işyeri sayısı 2014’e %17,5’ini, 2015’te %16,4’ünü imalat sanayi işyerleri oluşturmaktadır. 2014’te %15,84; 2015’te %15,28 olan Türkiye ortalamasının üzerinde bulunmakta ve bu durum ilin sosyo-ekonomik gelişmişlik seviyesine pozitif etki yapmaktadır

İllerde sanayi sektörünün ağırlığını ve işyerlerindeki kapasite kullanımını dolaylı yönden açıklayan kişi başına düşen sanayi elektrik tüketimi parametresi sonuca olumlu katkılarda bulunur (Kalkınma Bakanlığı, 2013: 34). 2013 ve 2014’te Türkiye genelinde ve

Sakarya'da elektrik tüketimine bakıldığında en büyük pay sanayi işletmelerine aittir (TUİK, 2013: 124). Kişi başına düşen sanayi işletmesi elektrik tüketimi Türkiye'de 2013'te 1.219 KW/h iken Sakarya'da bu oran 1.749 KW/h ve 2014'te Türkiye'de kişi başına düşen sanayi işletmesi elektrik tüketimi 1.265 KW/h iken Sakarya'da 1.728 olarak gerçekleşmiş ve bu durum ilin sosyo-ekonomik gelişmişlik seviyesini pozitif etkilemiştir.

Organize sanayi bölgesinde üretim yapılan parsellerin Türkiye içindeki payı göstergesi, fiilen üretim yapılan parselleri işaret eder ve etkili bir kalkınmışlık göstergesi olarak parametreler içinde yer alır (Kalkınma Bakanlığı, 2013: 34). 2014'te Türkiye'de üretim yapılan parsel sayısı 47.445 iken Sakarya'da bu sayı 147, 2015'te Türkiye'de üretim yapılan parsel sayısı 48.629 iken Sakarya'da 172'dir. Sakarya'nın organize sanayi bölgesinde üretim yapılan parsellerin Türkiye içindeki payı 2014'te %0,31, 2015'te %0,35'tir. Sakarya'da bulunan 6 tane organize sanayi bölgesinin 5 tanesinde (Sakarya I, Sakarya II, Sakarya III, Karası ve Ferizli) üretim yapılan parsel sayısı bulunurken 1 tanesinde (Kaynarca) üretim yapılan parsel sayısı bulunmamaktadır. Türkiye'de üretim yapılan parsel sayısının bölge parsel sayısı içindeki oranı 2014'te %66 ve 2015'te %69 iken, Sakarya'da bu oran 2014'te %49 ve 2015'te %56,57 olarak Türkiye ortalamasının altında seyretmekte ve bu durum ilin sosyo-ekonomik gelişmişlik seviyesine negatif etki yapmaktadır.

Küçük sanayi sitesi işyeri sayısının Türkiye içindeki payı göstergesi, iş hayatının canlılığını, üretim kapasitelerini ve üretim güçlerini

Rekabetçi ve Yenilikçi Kapasite Göstergeleri

gösteren bir parametre olarak rekabetçi ve yenilikçi kapasite göstergeleri arasında yer almaktadır (Kalkınma Bakanlığı, 2013: 34). Türkiye’de 2014’te 457; 2015’te 466 olan küçük sanayi sitesinin 8’i Sakarya’da bulunmaktadır. Sakarya’da bulunan küçük sanayi siteleri; Adapazarı Sanayi Sitesi, Adapazarı Zirai Aletler Sanayi Sitesi, Karasu Sanayi Sitesi, Geyve Sanayi Sitesi, Hendek Sanayi Sitesi, Adapazarı (Otomobilciler) Sanayi Sitesi ve Ferizli Sanayi Sitesi, Akyazı Sanayi Sitesi’dir. Türkiye’de toplam sanayi sitesi işyeri sayısı 2014’te toplam 93.790; 2015’te toplam 94.262 iken Sakarya’da bu sayı 2014’te 1185; 2014 ve 2015 yıllarında 1185’tir. Sakarya küçük sanayi sitesi işyeri sayısının Türkiye içindeki payı 2014’te 1,263; 2015’te 1,257’dir. Küçük sanayi sitelerinin doluluk oranları Türkiye genelinde 2014’te %89,25; 2015’te %91,35 iken Sakarya’da bu oran 2014’te %93,86; 2015’te %97,02 ile Türkiye ortalamasının altında seyretmekte ve bu durum ilin sosyoekonomik gelişmişlik seviyesine negatif etki yapmaktadır. Yeni kurulan şirketlerin toplam sermayesinin Türkiye içindeki payı göstergesi, başta imalat sanayi olmak üzere aynı zamanda hizmetler sektörünün mevcut canlılığını ve geleceğe yönelik potansiyelini göstermektedir (Kalkınma Bakanlığı, 2013: 34).

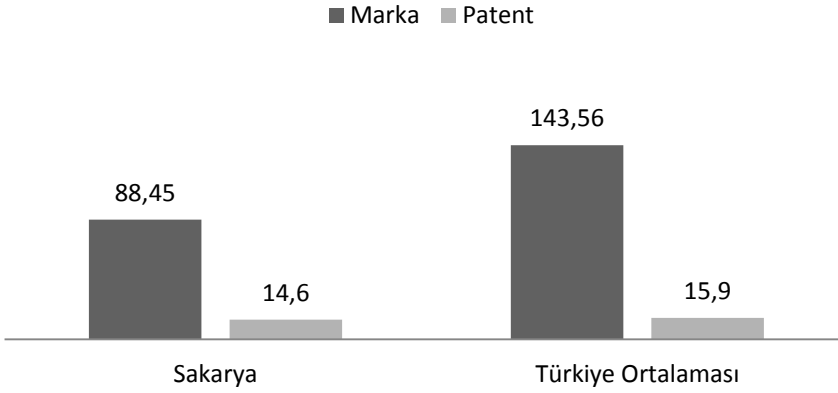
Yeni kurulan şirketler gelişmiş yerlerde toplanma eğilimi göstermekte ve sosyo-ekonomik gelişmişliğe olumlu katkılar sunmaktadır. Türkiye’de 2013’te 49.943 şirket kurulmuş ve toplam sermayeleri 12.767.617.1978 TL; 2015’te 67.262 şirket kurulmuş ve sermayeleri 13.362.055.379’dur. Sakarya’da 2013’te 312. 2015’te 550 yeni şirket kurulmuştur ve kurulan şirketlerin toplam sermayeleri 2013’te

60.221.000 TL'dir ve 2013'te Türkiye içindeki payı %0,47'dir. 2015'te toplam sermaye miktarı 93.145,500TL olarak sıçrayış göstermiştir ve Türkiye içindeki payı da %0,77 olarak artış göstermiştir.2014 sermaye verilerine ulaşamadığı için 2013 ile 2015 kıyasına gidilmiştir.

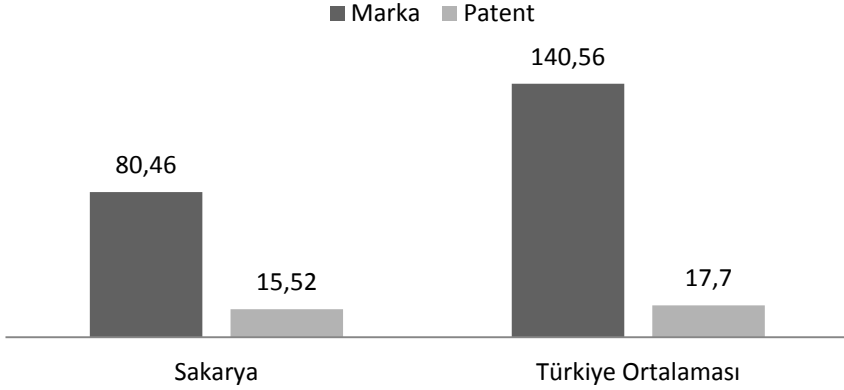
On bin kişiye düşen yabancı sermayeli şirket sayısı göstergesi, ilin yabancı yatırımcılar tarafından cazibe merkezi olup olmadığını ve ildeki bireyler üzerinde zenginlik ve refah etkisini göstermektedir (Kalkınma Bakanlığı, 2013: 34-35). 2014'te Türkiye'de yabancı sermayeli şirket sayısı 41.131.000, Sakarya'da 164'tür. 2015'te Türkiye'de toplam 44.245, Sakarya'da 171 yabancı sermayeli şirket bulunmaktadır (MARKA, 2014: 17). Türkiye genelinde on bin kişiye düşen yabancı sermayeli şirket sayısı oranı 2015 %5,6 iken Sakarya'da bu sayı %1.79 olarak Türkiye ortalamasının altında kalmış ve bu durum ilin sosyo-ekonomik gelişmişlik seviyesini negatif etkilemiştir. Yüz bin kişiye düşen marka ve patent başvuru sayısı göstergeleri, toplam ekonomik gücün yanında, ilde yaşayan bireylerin yeniliklere açıklığını, verimliliğini ve etkinliğini göstermektedir (Kalkınma Bakanlığı, 2013: 35). Türkiye'de 2014'te toplam 111.544 marka ve 12.375 patent başvurusunda bulunulmuştur. 2015'te toplam 110,646 marka ve 13.958 patent başvurusunda bulunulmuştur. Sakarya'da 2014'te 825 marka ve 137 patent başvurusunda bulunulmuştur. 2015'te 767 marka ve 148 patent başvurusuna bulunulmuştur. Türkiye'de yüz bin kişiye düşen marka başvuru sayısı 2014'te 143.56 iken, 2015'te 140,56 olmuştur. Yüz bin kişiye düşen

Rekabetçi ve Yenilikçi Kapasite Göstergeleri

patent başvuru sayısı 2014’te 15,9 iken, 2015’te 17,7’dir. Sakarya’da yüz bin kişiye düşen marka başvuru 2014’te 88.45 iken, 2015’te 80.46’dır. Yüz bin kişiye düşen patent başvuru sayısı 2014’te 14.6, 2015’ 15,52’dir. Sakarya yüz bin kişiye düşen marka ve patent başvuru sayılarında Türkiye ortalamasının altında kalmış ve bu durum ilin sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyine negatif etki etmiştir.



Grafik 2.
Türkiye ve Sakarya İlinde Yüz Bin Kişiyeye Düşen Patent ve Marka Başvuru Sayıları, 2014



Grafik 3.

Türkiye ve Sakarya İlinde Yüz Bin Kişiye Düşen Patent ve Marka Başvuru Sayıları, 2015

Yüksek lisans ve doktora sahibi nüfusun 30+ yaş nüfusa oranı göstergesi, büyüme modellerinde büyümenin içsel unsuru olarak kabul edilen inovasyon (yenilik) doğuran etkilerden olması nedeniyle sosyo-ekonomik gelişmişlik parametreleri arasında yer almıştır (Kalkınma Bakanlığı, 2013: 35). Türkiye’de 2014 itibariyle 579.730 ve 2015’te 641.210 yüksek lisans mezunu. 2014’te 160.410 ve 2015’te 168.211 doktora olmak üzere toplam 2014’te 740.140 ve 2015’te 809.421 lisansüstü eğitim mezunu nüfus bulunmaktadır. Sakarya’da 2014’te 5,560 yüksek lisans ve 1.893 doktora olmak üzere toplam 7.453 lisansüstü eğitim mezunu nüfus bulunmaktadır. 2015’te 6.063 yüksek lisans ve 1.941 doktora olmak üzere toplam 8.004 lisansüstü eğitim mezunu nüfus bulunmaktadır. Sakarya’nın yüksek lisans ve doktora mezunu nüfusun Türkiye içindeki yüksek lisans ve doktora mezunu nüfus içindeki payı 2014’te %1’dir. 2015’te bu oran %0,98 olarak

Rekabetçi ve Yenilikçi Kapasite Göstergeleri

düşüş göstermiştir. Türkiye genelinde yüksek lisans ve doktora sahibi nüfusun 30+ yaş nüfusa oranı 2014'te %1,46 iken Sakarya'da bu oran %1,47 olarak Türkiye ortalamasının altında kalmış ve bu durum ilin sosyo-ekonomik gelişmişlik seviyesini pozitif yönde etkilemiştir.

Kırsal nüfus başına düşen tarımsal üretim değeri göstergesi, ifade edilen değerin yüksek olması durumunda tarım sektöründe gelişmişlik ile verimliliğe işaret etmekte ve sonuca olumlu katkılar sunmaktadır. 2012 itibari ile kırsal nüfus ayırımına gidilmemiş, köyler mahalle kapsamına alınmıştır. Bu sebeple kır-kent nüfusu olarak verilere ulaşılmıştır. (Kalkınma Bakanlığı, 2014: 36). Türkiye'de 2014 itibariyle kır-kent nüfus başına tarımsal üretim değeri 1.262.91 TL iken Sakarya'da bu rakam 2014'te 2.594. 493'tür. 2015'te Türkiye'de kır-kent nüfus başına tarımsal üretim değeri 1.525.904'tür. Sakarya'da bu rakam 2015'te 3.128.542 olarak yükselme göstermiştir. Sakarya kırsal nüfus başına tarımsal üretim değerinde, Türkiye Tarımsal üretim değerinin üstüne çıkmıştır üstüne çıkmıştır ve bu durum ilin sosyo-ekonomik gelişmişlik seviyesine pozitif etki etmiştir.

Tarım sektörü ve sanayi sektörlerine kıyasla, katma değer görece yüksek olduğu hizmetler sektörüne ilişkin turizm yatırım-işletme ve belediye belgeli yatak sayısının Türkiye içindeki payı göstergesi ile illerin hizmetler sektöründeki ağırlığı ortaya konulmaktadır. Turizm sektörünün ülke ekonomisi açısından önemi vurgulanmıştır (Kalkınma Bakanlığı, 2013: 36). İkinci bölümde de bahsedildiği gibi 2014'te Sakarya'nın turizm yatırım-işletme ve belediye belgeli yatak sayısının Türkiye içindeki payı; turizm yatırım belgeli yatak sayısında

%0,78, turizm işletmesi belgeli yatak sayısında %0,28'lik bir oran varken ve belediye belgeli yatak sayısı %0,80'dir.

2015'te Sakarya'nın turizm yatırım-işletme ve belediye belgeli yatak sayısının Türkiye içindeki payı; turizm yatırım belgeli yatak sayısı %1,10, turizm işletmesi belgeli yatak sayısı oranı %4,76 ve belediye belgeli yatak sayısı oranı %0,79 olarak değişiklik göstermiştir.

Teşvik belgeli yatırım tutarının Türkiye içindeki payı göstergesi, illerin yatırımlardan aldıkları payları, yatırım güçlerini ve ekonomik potansiyellerini gösterme ve sonuca olumlu etkide bulunmaktadır (Kalkınma Bakanlığı, 2013: 36). 2014 itibariyle Türkiye'de toplam 64,647 milyon TL teşvik belgeli yatırım yapılmıştır. Bu teşvik belgeli yatırım tutarının 2,090 milyon TL'si Sakarya'da gerçekleşmiştir. Sakarya'nın teşvik belgeli yatırım tutarının Türkiye içindeki payı %3,23'tür. 2015'te Türkiye'de toplam 10,157 milyon TL teşvik belgeli yatırım yapılmıştır. Bu teşvik belgeli yatırım tutarının 1,049 milyon TL'si Sakarya'da gerçekleşmiştir. Sakarya'nın teşvik belgeli yatırım tutarının Türkiye içindeki payı %1,03'tür.

Sonuç

Bu çalışmada Türkiye İstatistik Kurumu, Sosyal Güvenlik Kurumu, Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği, Ekonomi Bakanlığı, Doğu Marmara Kalkınma Ajansı, Kültür ve Turizm Bakanlığı ve Türk Patent Enstitüsü'nden alınan veriler doğrultusunda Sakarya'nın rekabetçi ve yenilikçi kapasite göstergeleri

Rekabetçi ve Yenilikçi Kapasite Göstergeleri

açısından 2014 ve 2015 baz alınarak sosyo-ekonomik analizi yapılmış ve kullanılan parametrelerin Türkiye içindeki yeri incelenmiştir.

İllerin üretim seviyesini ve döviz girdisi sağlama potansiyelini gösteren ihracat, Sakarya'da artış göstermektedir. Sakarya, 2014 ve 2015'te Türkiye genelinde en fazla ihracat yapan 8. il olmuştur. En fazla ihracat yapan 10 il içerisinde, 2013'e kıyasla 2014'te % 7,25 oranı ile artış yaptığı görülmüştür. 2015'e baktığımızda 2014'e göre %34 oranı ile bir azalma göstermiştir. Buna paralel olarak, Sakarya'nın kişi başına düşen ihracat tutarı da 2014'te Türkiye ortalamasının (2.038\$) 2,792 dolarla üstünde bulunmuş ve artış gösterdiği görülmüştür. 2015'te Türkiye kişi başına düşen ihracat tutarına bakıldığında 1,840 dolar olduğu görülmüş ve Sakarya'nın 2.039 ile yine Türkiye ortalamasının üstünde olduğu ortaya çıkmıştır. İhracattaki bu gelişmeler Sakarya'nın sosyo-ekonomik gelişmişlik seviyesine pozitif etkide bulunmuştur.

İlin reel sektör üretim gücünü göreceli olarak ortaya koyan 2014 imalat sanayi kayıtlı işyeri oranı %17,5'tir. Bu oran 2015'te %16,4'e düşmüştür. Bu oranlarla Sakarya, 2014'te %1,32 olan ve 2015'te %1.33 olarak hesaplanan Türkiye ortalamasının üzerinde seyretmiştir. Bu parametreler Sakarya sosyo-ekonomik gelişmişlik seviyesini pozitif etkilemiştir.

Etkili bir kalkınmışlık göstergesi olan ve fiilen üretim yapılan parselleri işaret eden organize sanayi bölgesinde üretim yapılan parsellerin Türkiye içindeki payı göstergesi, Sakarya'da 2014'te %49

ve 2015'te %56,57 oranlarını alarak Türkiye geneli ortalamasının (2014:%66, 2015:%69) altında kalmıştır. Yine iş hayatının canlılığını ve üretim kapasitelerini gösteren küçük sanayi sitesi işyerlerinin. Türkiye içindeki payı göstergesi de doluluk oranları bakımından 2014'te %93,86, 2015'te 97,02 olarak Türkiye geneli ortalaması (2014:%89,25, 2015: %91,35) üzerine çıkmıştır ve ilk parametre Sakarya'nın sosyo-ekonomik gelişmişlik seviyesini negatif etkilemiş olsa da, ikinci parametre pozitif bir etki sağlamıştır.

Sakarya'nın yabancı yatırımcılar tarafından cazibe merkezi olup olmadığını gösteren on bin kişiye düşen yabancı sermayeli şirket sayısı göstergesi, 2015'te Sakarya'nın %1,79 olması sebebiyle Türkiye geneli ortalamasının(2015:%5,6) altında kalmış ve Sakarya' Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik seviyesine negatif etki yapmıştır.

Bireylerin verimliliğini ve yeniliklere açıklığını gösteren yüz bin kişiye düşen marka başvuru sayısı göstergesi ve yüz bin kişiye düşen patent başvuru sayısı göstergesi 2014 %14,6 ve 2015'te %15,52 olarak Türkiye geneli ortalamasının(2014: %15,9, 2015:%17,7) altında kalmış ve bu parametreler Sakarya'nın sosyo-ekonomik gelişmişlik seviyesini negatif etkilemiştir. Bu iki parametreyle alakalı olan ve inovasyon (yenilik) doğuran yüksek lisans ve doktora sahibi nüfusun 30+ yaş nüfusa oranı göstergesi 2014'te %1 ve 2015'te %0,98 oranla, Türkiye geneli ortalamasının (2014:%1,46, 2015:%1,47) altında kalarak ilin Sosyo-Ekonomik gelişmişlik seviyesine negatif etki yapmıştır.

Rekabetçi ve Yenilikçi Kapasite Göstergeleri

Tarım sektöründe gelişmişlik ve verimliliği ifade eden kırsal nüfus başına düşen tarımsal üretim değeri göstergesi Türkiye geneli tarımsal üretim değerinin üzerine çıkmıştır ve bu durum ilin sosyo-ekonomik gelişmişlik seviyesini pozitif yönde etkilemiştir.

Sakarya’da illerin yatırımlardan aldığı payı gösteren teşvik belgeli yatırım tutarının Türkiye içindeki payı 2014’te %3,23 ve 2015’te %1,03’tür.İllerin geleceğe yönelik potansiyelini gösteren yeni kurulan şirketlerin toplam sermayesinin Türkiye içindeki payı 2013’te %0,47 ve 2015’te %0,76’dır. Sakarya’nın Türkiye’deki toplam nüfus içinde %1,2’lik payı dikkate alındığında, bu iki parametrenin geliştirilmesi gereken parametreler olduğu görülmektedir.

Kaynakça

ÇETİN, Muhammet Şükrü (2008), Uluslararası Sermaye Hareketlerinin Gelişmekte Olan Ülkelere Olası Etkileri; Türkiye Örneği, **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta.

GÖKOVALI, Ummuhan ve BOZKURT, Kurtuluş (2006), “Fikri ve Mülkiyet Hakkı Olarak Patentler (FSMH): Dünya ve Türkiye Açısından Tarihsel Bir Bakış“, **Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Dergisi**, 17.

GÜMRÜK KANUNU. (1999). **T.C Resmi Gazete**, 7281, 27 Ekim 1999.

KAVASOĞLU, Taner (2007), Sosyo-ekonomik Gelişmişlik Araştırması, **2. Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu**, İzmir.

KAYALI, C.A, YERELİ A., SOYSAL M. ve B. TERİM (2004), “Marka Değerinin Firmaların Piyasa Değeri ve Finansal Performansları Üzerindeki Etkileri”, **8. Ulusal Finans Sempozyumu**, 27-28 Ekim, İstanbul.

MARKA (2014), Sakarya Yatırımcı Rehberi, **Doğu Marmara Kalkınma Ajansı**, Kocaeli.

ORAN (2013), Yatırım Teşvik Rehberi Yatırımlarda Devlet Yardımları ve Uygulamaları, **Orta Anadolu Kalkınma Ajansı**, Kayseri.

SERKAN (2013), 25 Soruda Yatırımlarda Devlet Yardımları, **Serhat Kalkınma Ajansı**, Kars.

TÜRKARSLAN, Mustafa (2014), Turizm Yatırımlarında Yararlanılabilecek Finansal Kaynaklar, **Trakya Kalkınma Ajansı**, Edirne.

YAVAN, Nuri ve KARA, Hamdi (2003), “Türkiye’de Doğrudan Yabancı Yatırımları ve Bölgesel Dağılışı”, **Coğrafi Bilimler Dergisi**, C.1, S.1, Ankara.

YİĞİT, Yunus (2015),”Rekabetçi Ve Yenilikçi Kapasite Göstergeleri”, **Sakarya’nın Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Analizi**, Sakarya Üniversitesi Yayını, Sakarya.

TUİK, **İhracat İstatistikleri 2014-2015 Rakamları**, http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1046 Erişim Tarihi, 06.10.2016.

TÜBİTAK (2013). **“Yenilik Ve Girişimcilik Alanlarında Kapasite Artırılmasına Yönelik Destek Programı Uygulama Esasları”** http://www.tubitak.gov.tr/sites/default/files/1601-220_sayili_b.k._ilk_hali.pdf Erişim Tarihi, 06.10.2016.

Türkiye 81 İl Sanayi Durum Raporu (2014), **Sakarya Organize Sanayi Bölgesi Bilgileri**,

<http://www.sanayi.gov.tr/Files/Documents/81il-sanayi-durum-raporu3-142016105127.pdf> Erişim Tarihi, 06.10.2016.

Sosyal Güvenlik Kurumu, **Sakarya İmalat Sanayi İş Yeri Sayısı 2014-2015 Rakamları**,

http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/sgk/tr/kurumsal/istatistik/sgk_istatistik_yillikliklari Erişim Tarihi, 06.10.2016.

Rekabetçi ve Yenilikçi Kapasite Göstergeleri

TUIK, *Seçilmiş Göstergeler Sakarya Dış Ticaret İstatistikleri 2014-2015* <https://biruni.tuik.gov.tr/gosterge/?locale=tr> Erişim Tarihi, 06.10.2016.

Türkiye Patent Enstitüsü, *Sakarya Patent ve Marka Başvuru Sayısı 2014-2015 Rakamları*,

<http://www.tpe.gov.tr/TurkPatentEnstitusu/cityStatisticsList/> Erişim Tarihi, 07.10.2016.

TUIK Seçilmiş Göstergeler, *Sakarya Yüksek Lisans ve Doktora Mezun Sayısı 2014-2015 Rakamları*, <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=130&locale=tr> Erişim Tarihi, 07.10.2016.

TUIK, Bölge İstatistikleri, *Sakarya 2014-2015* <https://biruni.tuik.gov.tr/bolgeselistatistik/degiskenlerUzerindenSorgula.do> Erişim Tarihi, 09.10.2016.

İhracat Yönetmeliği, *İhracatın Tanımı*, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/06/20060606-10.htm> Erişim Tarihi, 15.10.2016.

İstanbul Ticaret Odası, *Organize Sanayi Bölgesi Tanımı*, http://www.ito.org.tr/wps/portal!/ut/p/c4/04_SB8K8xLLM9MSSzPy8xBz9CP0os3iDgCBzUzcPIwP_EEM3A0-LYDc3S7cwQ_8gQ_2CbEdFAGxULeY!/ Erişim Tarihi, 16.10.2016.

Rekabet Kurumu, *Rekabetin Tanımı*, <http://www.rekabet.gov.tr/tr-TR/Sayfalar/Hakkimizda> Erişim Tarihi, 27.10.2016.

YÖK İstatistik, *Yüksek Öğretim İstatistikleri 2014-2015*, https://istatistik.yok.gov.tr/yuksekogretimIstatistikleri/2016/2016_M22.pdf Erişim Tarihi, 04.11.2016.

Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu, *Türkiye Yabancı Sermayeli Şirket Sayısı*, https://www.deik.org.tr/6499/31_12_2015_Tarihi_%C4%B0tibariyle_T%C3%BCrkiye_de_Faaliyette_Bulunan_Yabanc%C4%B1_Sermayeli_Firmalar_Listesi.html Erişim Tarihi, 06.11.2016.

Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, *6360 Sayılı Kanun Uygulamalarına İlişkin Tespit ve Değerlendirme*

<http://www.csb.gov.tr/db/yapiisleri/icerikbelge/icerikbelge772.pdf>
Erişim Tarihi, 04.12.2016.

Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği, *Sakarya'da Yeni Kurulan Şirketlerin Sermayeleri 2014-2015*

<http://www.tobb.org.tr/BilgiErisimMudurlugu/Sayfalar/KurulanKapananSirketistatistikleri.php> Erişim Tarihi, 16.12.2016.

SOSYO-EKONOMİK GELİŞMİŞLİK ARAŞTIRMASI

MALİ GÖSTERGELER

Fatma BULUT*

Giriş

Bu çalışma sosyo-ekonomik gelişmişlik parametreleri çerçevesinde mali göstergeler kriterlerini incelemektedir. Mali göstergeler; “ildeki banka kredilerinin Türkiye içindeki payı, ildeki tasarruf mevduatının Türkiye içindeki payı, kişi başına düşen banka mevduatı tutarı, bin kişiye düşen internet bankacılığı aktif bireysel müşteri sayısı, bin kişiye düşen internet bankacılığı aktif kurumsal müşteri sayısı, kişi başına düşen bütçe gelirleri, il vergi gelirlerinin Türkiye içindeki payı” olarak incelenmiştir.

Bu bölümün amacı yukarıdaki göstergeler ışığında Sakarya'nın sosyo-ekonomik gelişmişliğini mali göstergeler çerçevesinde incelemektir.

Sosyo-ekonomik analiz açısından mali göstergelerin önemi; ilin finansal kapasitesini, ticaret hacimlerini, ithalat ve ihracat gibi makro değişkenlerinin toplumsal yansımalar açısından önemli olmasından kaynaklanmaktadır.

* Sakarya Üniversitesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü Yüksek Lisans Öğrencisi

fatmabulut9393@outlook.com

Bu bölüm, Sakarya'nın Sosyo-Ekonomik Analizi 2012-2013 Kitabının ilgili bölümünü yazan Sefa KARAGÖZ'ün izni ve katkılarıyla hazırlanmıştır. Çalışmanın giriş ve teorik kısımda bir önceki metinle benzer ifadeler kullanılmış ancak veriler/tablolara güncellenerek analiz 2014-2015'e taşınmıştır.

Mali Göstergeler

Bu bölüm üç kısımda yapılandırılmıştır. İlk kısımda üzerinde spesifik olarak çalışılan mali göstergelerin; alt parametreleri tanımlanmıştır.

İkinci kısımda Sakarya'nın tespit edilen parametreler düzeyinde 2014-2015 dönemine ilişkin verileri incelenmiştir.

Son kısımda Sakarya'nın mali göstergeleri mevcut yapısının Türkiye ortalamasındaki yeri karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir.

1. Mali Göstergelere İlişkin Kavram ve Kapsam

Mali göstergeler, finansal kapasiteyi ifade eden bir kavramdır. Mali göstergelerde, ildeki banka kredilerinin Türkiye içindeki payı, ildeki tasarruf mevduatının Türkiye içindeki payı, kişi başına düşen banka mevduatı tutarı, bin kişiye düşen internet bankacılığı aktif bireysel müşteri sayısı, bin kişiye düşen internet bankacılığı aktif kurumsal müşteri sayısı, kişi başına düşen bütçe gelirleri, il vergi gelirlerinin Türkiye içindeki payı parametreleri vardır.

1.1. İldeki Banka Kredilerinin Türkiye İçindeki Payı

Kredi, belirli bir geri ödeme yükümlülüğü olduğu için bankalar tarafından verilen para,teminat miktarına denir. Kredi sadece belirli yükümlükler doğuran anlaşmaları değil, bunların yanında bono,tahvil vb. de içerir (IMF Terimler Sözlüğü, 2000). Türkiye Bankalar Birliği (TBB) tarafından yıllık üretilen bu gösterge 2014-2015'e ilişkin olup yüzde olarak ifade edilmektedir. Göstergeler ihtisas kredileri (tarım, gayrimenkul, mesleki, denizcilik, turizm ve diğer) ve ihtisas dışı krediler (kredinin kaynağını teşkil eden varlık/proje/emtiadan elde edilebilecek nakit akışıyla ödeme arasında bağ bulunmayan

projelerdir; tüketici kredileri, kredi kartları, menkul değerler vb.) olmak üzere sınıflandırılmıştır (BDDK, 2005:87). İlin mali durumunu ve kredi kullanım alanlarını yansıtan göstergedir.

1.2. İldeki Tasarruf Mevduatının Türkiye İçindeki Payı

Tasarruf mevduatı, "Mevduat bankaları nezdinde açtırılan, gerçek kişilere ait ve münhasıran çek keşide edilmesi dışında ticari işlemlere konu olmayan mevduat hesaplarıdır" (Bankacılık Kanunu, Md3). Bu mevduat çeşidi, kişilerin biriktirdikleri, ileride harcayacakları gelirlerinin, geçici olarak ya da faizlendirmek amacı ile bankalara yatırdıkları paralardır. TBB tarafından yıllık üretilen bu gösterge 2014-2015'e ilişkin olup yüzde olarak ifade edilmektedir. İlin mali durumunu, sermaye birikimini ve ekonomik potansiyelini yansıtan bir göstergedir.

1.3. Kişi Başına Düşen Banka Mevduatı Tutarı

Mevduat, "Yazılı ya da sözlü olarak veya herhangi bir şekilde halka duyurulmak suretiyle ivazsız veya bir ivaz karşılığında, istendiğinde ya da belli bir vadede geri ödenmek üzere kabul edilen parayı ifade eder" (Bankacılık Kanunu, Md3). Arapça kökenli kelime olan mevduat; emanete bırakılmış şeyler anlamına gelen tevdi kelimesinden türemiştir. Tevdi kelimesinden farkı ise sadece parayı içermesidir. TBB tarafından yıllık üretilen bu gösterge 2014-2015'e ilişkin olup TL olarak ifade edilmektedir. İldeki bireylerin tasarruf gücünü, dolaylı olarak da yatırım ve iş yapma gücünü, finansal sisteme erişilebilirliğini yansıtan bir göstergedir.

1.4. Bin Kişiyeye Düşen İnternet Bankacılığı Aktif Bireysel Müşteri Sayısı

İnternet Bankacılığı, bankacılık hizmetlerinin internet üzerinden sunulduğu bir alternatif dağıtım kanalıdır. Bankaya gitmeden işlem yapılmasına olanak sağlaması ve yüksek havale ücreti yerine ücretsiz işlem yapılması gibi avantajlar internet bankacılığı kullanım sayısını artırmaktadır. TBB tarafından yıllık üretilen bu gösterge 2014-2015'e ilişkin olup binde sayı olarak ifade edilmektedir. İldeki bireylerin olduğu kadar, ilin mali durumunu ve ticari canlılığı yansıtan bir göstergedir.

1.5. Bin Kişiyeye Düşen İnternet Bankacılığı Aktif Kurumsal Müşteri Sayısı

TBB tarafından yıllık üretilen bu gösterge 2014-2015'e ilişkin olup binde sayı olarak ifade edilmektedir. İlin mali durumunu ve özellikle kurumların bilgi teknolojilerini kullanma düzeylerini ve profesyonel iş yapma kültürünü yansıtan bir göstergedir.

1.6. Kişi Başına Düşen Bütçe Gelirleri

Bütçe, "Belirli bir dönemdeki gelir ve gider tahminleri ile bunların uygulanmasına ilişkin hususları gösteren ve usulüne uygun olarak yürürlüğe konulan belgedir" (Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu, Md.3). Maliye Bakanlığı tarafından yıllık üretilen bu gösterge 2014-2015'e ilişkin olup bin TL olarak ifade edilmektedir. İldeki bireylerin dolaylı olarak gelir ve bütçeye katkı düzeylerini yansıtan bir göstergedir.

1.7. İl Vergi Gelirlerinin Türkiye İçindeki Payı

Türk kanunlarında verginin tanımı yapılmamış olmakla birlikte, Anayasanın 73. Maddesinde vergi ile ilgili; "Herkes, kamu giderlerini karşılamak üzere, mali gücüne göre, vergi ödemekle yükümlüdür." şeklinde hüküm yer almaktadır. *Vergi*; hükümete yapılan zorunlu karşılıksız ödemelerdir (www.oecd.org). Maliye Bakanlığı tarafından yıllık üretilen bu gösterge 2014-2015'e ilişkin olup yüzde olarak ifade edilmektedir. İldeki kayıtlı ekonomiyi ve katma değer yaratabilme kapasitesini yansıtan bir göstergedir.

2. Sakarya'nın Sosyo-Ekonomik Analiz Açısından Mali Göstergelerinin Durumu

Sakarya'nın sosyo-ekonomik analiz açısından mali göstergelerinin durumu, TBB ve Maliye Bakanlığında alınan veriler sayesinde incelenmiştir.

2.1. İldeki Banka Kredilerinin Türkiye İçindeki Payı

Sakarya'da ki banka kredilerinin Türkiye içindeki payı için TBB verilerinden yararlanılmıştır.

Türkiye'de 2014'te kullanılan toplam banka kredileri 1.201.696.256 TL'dir. Sakarya'da ise 7.307.890 TL kredi kullanılmıştır. 2014'te Sakarya'da kullanılan banka kredilerinin Türkiye içindeki payı 0,60'tır.

2015'te Türkiye'de kullanılan toplam 1.448.467.334 TL'dir. Sakarya'da 8.713.027 TL kredi kullanılmıştır. 2015'te Sakarya'da kullanılan banka kredilerinin Türkiye içindeki payı 0,60'tır (Tablo 1).

Tablo 1.
Sakarya İlindeki Banka Kredilerinin Türkiye İçindeki Payı, 2014-2015, (TL)

Yıl	Türkiye	Sakarya	Yüzde (%)
2014	1.201.696.256	7.307.890	0,60
2015	1.448.467.334	8.713.027	0,60

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği (TBB) 2014-2015 verilerinden derlenmiştir.

Sakarya'da 2014'te kullanılan kredilerin dağılımı; ihtisas kredileri 591.111 TL ve ihtisas dışı krediler 6.716.779 TL şeklindedir. 2015'te kullanılan kredilerin dağılımı ise; ihtisas kredileri 846.974 TL ve ihtisas dışı 7.866.053 TL şeklindedir (Tablo 2).

Tablo 2.
Sakarya İlindeki Banka Kredilerin Dağılımı, 2014-2015, (TL)

Yıl	İhtisas Kredileri						İhtisas Dışı Krediler
	Tarım	Gayrimenkul	Mesleki	Denizcilik	Turizm	Diğer	
2014	398.226	0	123.802	0	0	69.083	6.716.779
2015	574.185	36.757	578.000	0	2.075	233.379	7.866.053

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği (TBB) 2014-2015 verilerinden derlenmiştir.

2.2. İldeki Tasarruf Mevduatının Türkiye İçindeki Payı

Sakarya'nın tasarruf mevduatının Türkiye içindeki payı için TBB verilerinden yararlanılmıştır.

Türkiye'de 2014'te tasarruf mevduatı 373.972.872 TL, Sakarya'da 2.154.955 TL'dir. 2014'te Sakarya'da ki tasarruf mevduatının Türkiye içindeki payı % 0,5'tir.

2015'te tasarruf mevduatı Türkiye'de 411.750.436 TL, Sakarya'da 2.580.878 TL'dir. 2015'te Sakarya'daki tasarruf mevduatının Türkiye içindeki payı % 0,6'tır (Tablo 3).

Tablo 3.
Sakarya İlindeki Tasarruf Mevduatının Türkiye İçindeki Payı, 2014-2015, (TL)

Yıl	Türkiye	Sakarya	Yüzde (%)
2014	373.972.872	2.154.955	0,5
2015	411.750.436	2.580.878	0,6

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği (TBB) 2014-2015 verilerinden derlenmiştir.

2.3. Kişi Başına Düşen Banka Mevduatı Tutarı

Sakarya'nın kişi başına düşen banka mevduatı tutarı için TBB verilerinden yararlanılmıştır.

2014'te Sakarya için toplam banka mevduatı tutarı 4.026.932 TL'dir. Kişi başına düşen banka mevduatı tutarı 4.317 TL'dir.

Mali Göstergeler

2015'te Sakarya'da toplam banka mevduatı tutarı 5.199.384 TL iken, kişi başına düşen banka mevduatı tutarı 5.454 TL'dir (Tablo 4).

Tablo 4.
Sakarya İli Kişi Başı Banka Mevduatı Tutarı, 2014-2015, (TL)

Yıl	Nüfus	Sakarya Toplam	Sakarya İli Kişi Başına Düşen Banka Mevduatı Tutarı
2014	932.706	4.026.932	4.317
2015	953.181	5.199.384	5.454

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği (TBB) 2014-2015 verilerinden derlenmiştir.

2.4. Bin Kişiye Düşen İnternet Bankacılığı Aktif Bireysel Müşteri Sayısı

Sakarya'nın bin kişiye düşen internet bankacılığı aktif bireysel müşteri sayısı için TBB verilerinden yararlanılmıştır.

Sakarya için 2014'te internet bankacılığı aktif bireysel müşteri sayısı 138.986'dır. Bin kişiye düşen internet bankacılığı aktif bireysel müşteri sayısı 149,01'dir.

2015'te ise Sakarya internet bankacılığı aktif bireysel müşteri sayısı 173.721 iken, bin kişiye düşen internet bankacılığı aktif bireysel müşteri sayısı 182,25'tir (Tablo 5).

Tablo 5.
Sakarya İli Bin Kişiyeye Düşen İnternet Bankacılığı Aktif Bireysel Müşteri Sayısı, 2014-2015, (Kişi)

Yıl	Nüfus	Sakarya Toplam	Sakarya İli Bin Kişiyeye Düşen İnternet Bankacılığı Aktif Bireysel Müşteri Sayısı
2014	932.706	138.986	149,01
2015	953.181	173.721	182,25

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği (TBB) 2014-2015 verilerinden derlenmiştir.

2.5. Bin Kişiyeye Düşen İnternet Bankacılığı Aktif Kurumsal Müşteri Sayısı

Sakarya'nın bin kişiyeye düşen internet bankacılığı aktif kurumsal müşteri sayısı için TBB verilerinden yararlanılmıştır.

Sakarya için 2014'te internet bankacılığı aktif kurumsal müşteri sayısı 11.531'dir. Bin kişiyeye düşen internet bankacılığı aktif kurumsal müşteri sayısı 12,36'dır.

2015'te internet bankacılığı aktif kurumsal müşteri sayısı 12.795 iken, bin kişiyeye düşen internet bankacılığı aktif kurumsal müşteri sayısı 13,42'dir (Tablo 6).

Tablo 6.
Sakarya İli Bin Kişiyeye Düşen İnternet Bankacılığı Aktif Kurumsal Müşteri Sayısı, 2014-2015, (kişi)

Yıl	Nüfus	Sakarya Toplam	Sakarya İli Bin Kişiyeye Düşen İnternet Bankacılığı Aktif Kurumsal Müşteri Sayısı
2014	932.706	11.531	12,46
2015	953.181	12.795	13,42

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği (TBB) 2014-2015 verilerinden derlenmiştir.

2.6. Kişi Başına Düşen Bütçe Gelirleri

Sakarya'nın kişi başına düşen bütçe gelirleri için Maliye Bakanlığı verilerinden yararlanılmıştır.

Bütçe gelirleri Sakarya için 2014'te 2.336.677.000 TL olarak tahakkuk edilmiş olmasına rağmen, tahsilat 1.014.738.000 olarak gerçekleşmiştir. Tahakkuk eden rakamlara göre Sakarya'da kişi başına düşen bütçe geliri 2.505 TL iken, tahsil edilen rakamlara göre 1.064 TL'dir.

2015'te bütçe gelirleri Sakarya için 2.783.087.000 TL olarak tahakkuk edilmiş, fakat 1.316.637.000 TL tahsil edilmiştir. Tahakkuk eden rakamlara göre Sakarya'da kişi başına düşen bütçe geliri 2.919 TL iken, tahsil edilen rakamlara göre 1.381 TL'dir (Tablo 7).

Tablo 7.
Sakarya İli Kişi Başına Düşen Bütçe Gelirleri, 2014-2015, (TL)

Yıl	Nüfus	Tahakkuk Eden	Tahsil Edilen	Tahakkuk/Tahsilat	Kişi Başına Düşen Bütçe (Tahakkuk)	Kişi Başına Düşen Bütçe (Tahsilat)
2014	932.706	2.236.677.000	1.014.738.000	22	2.505	1.064
2015	953.181	2.783.087.000	1.316.637.000	21	2.919	1.381

Kaynak: Veriler Maliye Bakanlığı Muhasebat Müdürlüğünden alınmıştır.*

2.7. İl Vergi Gelirlerinin Türkiye İçindeki Payı

Sakarya'nın vergi gelirlerinin Türkiye içindeki payı için Maliye Bakanlığı verilerinden yararlanılmıştır.

Vergi gelirleri 2014'te Türkiye'de 401.683.956.465 TL iken, Sakarya'da 1.651.757.919 TL'dir. 2014'te Sakarya'nın vergi gelirlerinin Türkiye içindeki payı % 0,41'dir.

2015'te Türkiye'de vergi gelirleri 465.229.389.347 TL, Sakarya'da 1.864.959.198 TL'dir. Sakarya'nın vergi gelirlerinin Türkiye içindeki payı 2015'te % 0,40'tır (Tablo 8).

* <http://www.muhasibat.gov.tr/content/duyuru/54-sakarya-2014/169237>
<http://www.muhasibat.gov.tr/content/duyuru/54-sakarya-2015/174587>

Tablo 8.
Sakarya İlindeki Vergi Gelirlerinin Türkiye İçindeki Payı, 2014-2015, (TL)

Yıl	Türkiye	Sakarya	Yüzde (%)
2014	401.683.956.465	1.651.757.919	0,41
2015	465.229.389.347	1.864.959.198	0,40

Kaynak: Veriler Gelir İdaresi Başkanlığından alınmıştır.*

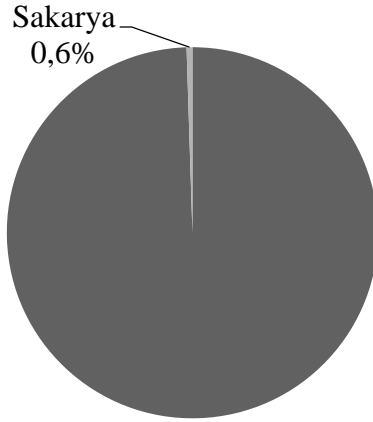
3. Sakarya'nın Mali Göstergelerinin Türkiye Ortalamasıyla Karşılaştırılması

Bu bölümde Sakarya'nın mali göstergelerinin TBB ve Maliye Bakanlığından alınan veriler doğrultusunda Türkiye ortalamasındaki yeri incelenip, sosyoekonomik analiz açısından genel bir değerlendirme yapılmıştır.

2014'te Türkiye'de toplam 1.201.696.256 TL kredi kullanılmıştır. Bu tutarın % 0,60'ı olan 7.307.890 TL Sakarya'da kullanılmıştır.

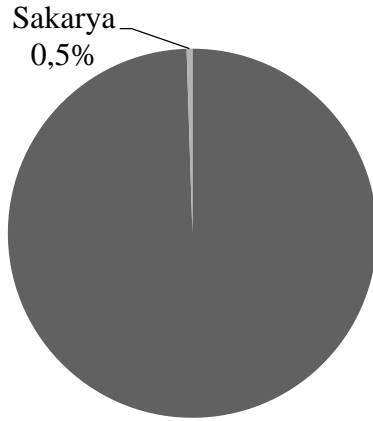
2015 verileri incelendiğinde; Türkiye'de toplam 1.448.467.334 TL, bu tutarın %0,60'ı olan 8.713.027 TL Sakarya'da kullanılmıştır. Sosyo-ekonomik analizde ildeki banka kredilerinin Türkiye içindeki payı ilin sosyo-ekonomik gelişmişliğine pozitif etki etmektedir. Sakarya, ildeki banka kredilerinin Türkiye içindeki payı 2014 ve 2015 için 0,60'tır. İldeki banka kredilerinin Türkiye içindeki payı Sakarya'nın 2014 ve 2015 sosyo-ekonomik gelişmişliğine pozitif etki yapmaktadır.

* http://www.gib.gov.tr/fileadmin/user_upload/VI/GBG/Tablo_58.xls.htm
http://www.gib.gov.tr/fileadmin/user_upload/VI/GBG/Tablo_57.xls.htm



Grafik 1.

Sakarya İli Banka Kredilerinin Türkiye İçindeki Payı,2014-2015
2014'te Türkiye tasarruf mevduatı toplamı 373.972.872 TL'dir. Bu tutarın %0,5'i olan 2.154.955 TL Sakarya'nın toplam tasarruf mevduatıdır.

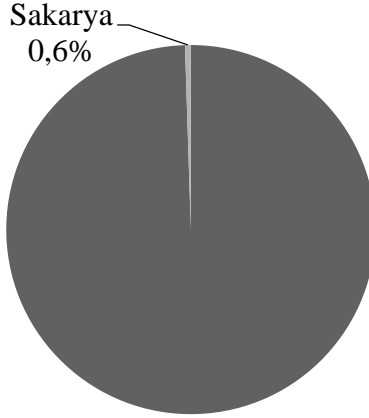


Grafik 2.

Sakarya İli Tasarruf Mevduatının Türkiye İçindeki Payı,2014

Mali Göstergeler

2015 verileri incelendiğinde; Türkiye tasarruf mevduatı toplamı 411.750.436 TL'dir. Bu tutarın %0,6'sı olan 2.580.878 TL Sakarya'nın toplam tasarruf mevduatıdır. Sosyo-ekonomik analizde ildeki tasarruf mevduatının Türkiye içindeki payı ilin sosyo-ekonomik gelişmişliğine pozitif etki etmektedir. Sakarya için, ildeki tasarruf mevduatının Türkiye içindeki payı karşılaştırıldığında %0,1 oranında bir artış gerçekleşmiştir. Sakarya'nın 2015'te bir önceki yıla göre sosyo-ekonomik gelişmişliğine bu parametre pozitif etki etmiştir.

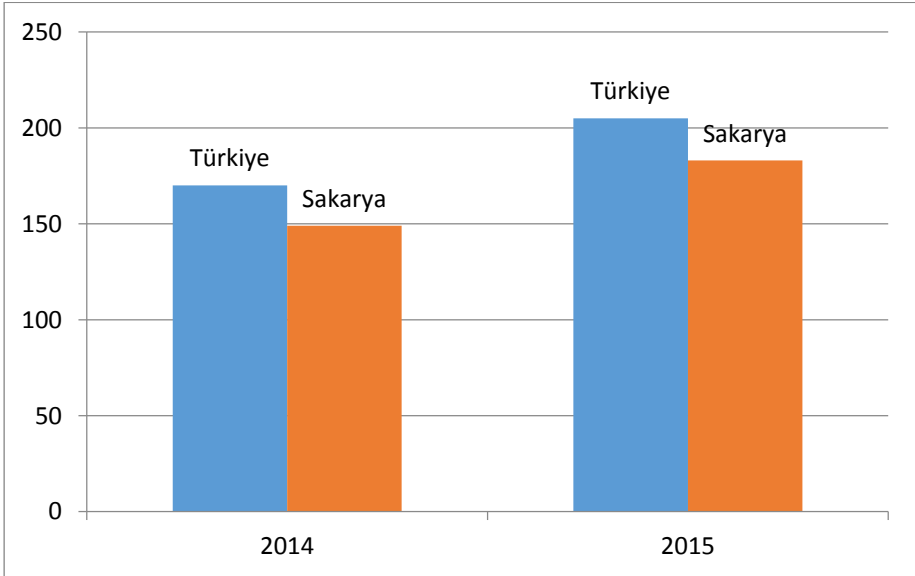


Grafik 3.
Sakarya İli Tasarruf Mevduatının Türkiye İçindeki Payı,2015

2014'te Türkiye'de banka mevduatı toplam tutarı 1.057.637.523 TL'dir. Türkiye geneli kişi başına düşen banka mevduatı tutarı 13.612 TL'dir. 2014'te Sakarya'da banka mevduatı tutarı 4.026.932 TL, kişi başına düşen banka mevduatı tutarı 4.317 TL'dir. Sakarya'da kişi başına düşen banka mevduatı tutarı 2014'te Türkiye ortalamasının

altında kalmıştır. Kişi başına düşen banka mevduatı tutarı Sakarya'nın sosyo-ekonomik gelişmişliğine Türkiye ortalamasının altında olduğu için negatif etki etmektedir.

2015'te Türkiye'de banka mevduatı toplam tutarı 1.250.697.536 TL, kişi başına düşen banka mevduatı tutarı 15.883 TL'dir. 2015'te Sakarya'da banka mevduatı tutarı 5.199.384 TL, kişi başına düşen banka mevduatı tutarı 5.454 TL'dir. Sakarya'da kişi başına düşen banka mevduatı tutarı 2015'te de Türkiye ortalamasının altında kalmıştır. Kişi başına düşen banka mevduatı tutarı Sakarya'nın sosyo-ekonomik gelişmişliğine Türkiye ortalamasının altında olduğu için negatif etki etmektedir.



Grafik 4.
Kişi Başına Düşen Banka Mevduatı Tutarı Karşılaştırması, 2014-2015 (bin TL)

Mali Göstergeler

2014'te Türkiye'de internet bankacılığında aktif bireysel müşteri sayısı 13.147.441 kişi, Sakarya'da 138.986 kişidir. 2014'te bin kişiye düşen aktif bireysel müşteri sayısı Türkiye'de 170 kişi, Sakarya'da yaklaşık 149 kişidir. Sakarya TBB'nin yaptığı illere göre aktif bireysel müşteri sayısı sıralamasında 2014'te 21.sıradadır. Sakarya'nın internet bankacılığında aktif bireysel müşteri sayısı 2014'te Türkiye ortalamasının altında kalmıştır. Sakarya'nın 2014'te bin kişiye düşen aktif bireysel müşteri sayısı, Türkiye ortalamasının altında kaldığı için ilin sosyo-ekonomik gelişmişliğine negatif etki etmiştir.

2015'te Türkiye'de internet bankacılığında aktif bireysel müşteri sayısı 16.131.010 kişi, Sakarya'da 173.721 kişidir. 2015'te bin kişiye düşen aktif bireysel müşteri sayısı Türkiye'de 205 kişi, Sakarya'da yaklaşık 183 kişidir. Sakarya TBB'nin yaptığı illere göre aktif bireysel müşteri sayısı sıralamasında 2015'te de 21.sıradadır. Sakarya'nın internet bankacılığında aktif bireysel müşteri sayısı 2015'te de Türkiye ortalamasının altında kalmıştır. Sakarya'nın 2015'te bin kişiye düşen aktif bireysel müşteri sayısı, Türkiye ortalamasının altında kaldığı için ilin sosyo-ekonomik gelişmişliğine negatif etki etmiştir.

2014'te Türkiye'de internet bankacılığında aktif kurumsal müşteri sayısı 1.131.015 kişi, Sakarya'da 11.531 kişidir. 2014'te bin kişiye düşen aktif kurumsal müşteri sayısı Türkiye'de 14 kişi, Sakarya ise yaklaşık 13 kişidir. Sakarya TBB'nin yaptığı illere göre internet bankacılığı aktif kurumsal müşteri sayısı sıralamasında 2014'te 17.sıradadır. Sakarya'nın internet bankacılığında aktif kurumsal müşteri sayısı 2014'te Türkiye ortalamasının altında kalmıştır. 2014'te

Bin kişiye düşen internet bankacılığında aktif kurumsal müşteri sayısı Türkiye ortalamasının altında kaldığı için, Sakarya'nın sosyo-ekonomik gelişmişliğine negatif etki etmektedir.

2015'te ise Türkiye'de internet bankacılığı aktif kurumsal müşteri sayısı 1.247.631 kişi, Sakarya'da 12.795 kişidir. 2015'te bin kişiye düşen aktif kurumsal müşteri sayısı Türkiye'de 15 kişi, Sakarya'da ise yaklaşık 14 kişidir. Sakarya TBB'nin yaptığı illere göre internet bankacılığı aktif kurumsal müşteri sayısı sıralamasında 2015'te 16. sıradadır. Sakarya'nın internet bankacılığında aktif kurumsal müşteri sayısı 2015'te Türkiye ortalamasının altında kalmıştır. 2015'te Bin kişiye düşen internet bankacılığında aktif kurumsal müşteri sayısı Türkiye ortalamasının altında kaldığı için, Sakarya'nın sosyo-ekonomik gelişmişliğine negatif etki etmektedir.

2014'te Türkiye'de genel bütçe gelirleri toplamı 461.450.539.000 TL, Sakarya'da tahakkuk eden 2.236.677.000; tahsil edilen genel bütçe gelirleri ise 1.014.738 TL'dir. 2014'te Türkiye'de kişi başına düşen bütçe gelirleri 5.939 TL, Sakarya'da tahakkuk eden rakamlara göre kişi başına düşen bütçe gelirleri 2.505 TL; tahsil edilen rakamlara göre 1.064 TL'dir.

2015'te Türkiye'de genel bütçe gelirleri toplamı 525.045.891.000 TL, Sakarya'da tahakkuk eden 2.783.087.000; tahsil edilen genel bütçe gelirleri 1.316.637.000 TL'dir. 2015'te Türkiye'de kişi başına düşen bütçe gelirleri 6.668 TL, Sakarya'da tahakkuk eden rakamlara göre

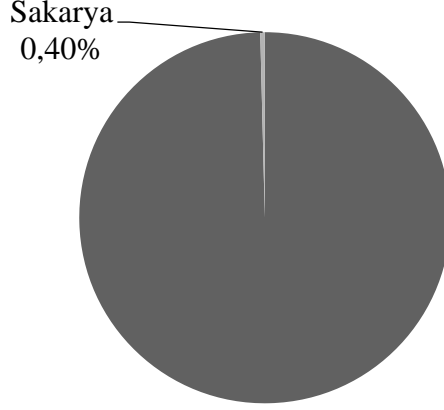
Mali Göstergeler

kişi başına düşen bütçe gelirleri 2.919 TL; tahsil edilen rakamlara 1.381 TL'dir.

Sakarya'nın kişi başına düşen bütçe gelirleri 2014 ve 2015'te hem tahakkuk eden genel bütçe gelirleri hem de tahsil edilen genel bütçe gelirlerine göre Türkiye ortalamasının altında kalmıştır. Kişi başına düşen bütçe gelirleri Türkiye ortalamasının altında kaldığı için, Sakarya'nın sosyo-ekonomik gelişmişliğine negatif etki etmektedir.

2014'te Türkiye'de toplam vergi geliri 401.683.956.465 TL, Sakarya'nın vergi geliri 1.651.757.919 TL'dir. 2014'te Sakarya'nın vergi geliri Türkiye'de ki toplam vergi gelirlerinin %0,40'ını karşılamaktadır. Sakarya, Maliye Bakanlığının 2014'te yaptığı ildeki vergi gelirlerinin Türkiye içindeki payı sıralamasında 20.sıradadır.

2015'te ise Türkiye'de toplam vergi geliri 465.229.389.347 TL, Sakarya'nın vergi geliri ise 1.854.959.198 TL'dir. 2015'te Sakarya'nın vergi geliri Türkiye'de ki toplam vergi gelirlerinin %0,40'ını karşılamaktadır. Sakarya, Maliye Bakanlığının 2015'te yaptığı ildeki vergi gelirlerinin Türkiye içindeki payı sıralamasında 21.sıradadır.



Grafik 5.
Sakarya İli Vergi Gelirlerinin Türkiye İçindeki Payı,2014-2015

Sonuç

Mali göstergeler çerçevesinde yapılan çalışma neticesinde Sakarya'nın 2014 ve 2015'teki sosyo-ekonomik gelişmişliği analiz edilmiştir. Bu analizde kullanılan verilerin bir kısmının ilin sosyo-ekonomik gelişmişliğine pozitif etki ettiği bir kısmının negatif etki ettiği görülmüştür.

2014 ve 2015'te Sakarya'daki banka kredilerinin Türkiye içindeki payı %0,60'tır. 2014'te Türkiye'de kişi başına düşen banka kredisi tutarı 15.466 TL, Sakarya'da 7.835 TL'dir. Bu rakamlarla 2014'te Sakarya, TBB'nin 'illere göre kredi dağılımı' sıralamasında 22. sıradayken, 'illere göre kişi başına düşen kredi miktarı' sıralamasında 34. sıradadır. 2015'te Türkiye'de kişi başına düşen banka kredisi tutarı 18.395 TL, Sakarya 9.140 TL'dir. Bu rakamlarla 2015'te Sakarya TBB'nin 'illere

Mali Göstergeler

göre kredi dağılımı' sıralamasında 22. sırasını korurken, 'illere göre kişi başına düşen kredi miktarı' sıralamasında 31. sırada yer almıştır. 2014 ve 2015'te Sakarya'nın kredi kullanım tutarının Türkiye ortalamasının altında olması, ticari krediler açısından olumsuzdur. Bu durum ilin sosyo-ekonomik gelişmişliğine negatif etki etmektedir. Bireysel krediler açısından değerlendirildiğinde Sakarya'daki bireylerin, Türkiye ortalamasının altında kredi borcu olduğunu göstermektedir. Bu da ilin sosyo-ekonomik gelişmişliğine pozitif etki etmektedir.

2014'te Sakarya'daki tasarruf mevduatının Türkiye içindeki payı %0,5'tir. Aynı yılda Türkiye'de kişi başı tasarruf mevduatı 4.813 TL, Sakarya'da 2.310 TL'dir. 2015'te Sakarya'daki tasarruf mevduatının Türkiye içindeki payı %0,6'ya yükselmiştir. Aynı yılda Türkiye'de kişi başı tasarruf mevduatı 5.229 TL'ye yükselirken Sakarya'da 2.707 TL'ye yükselmesine rağmen Türkiye ortalamasının hala altındadır. 2014 ve 2015'te Sakarya'daki tasarruf mevduatı tutarının Türkiye ortalamasının altında olması, Sakarya'nın sermaye birikiminin ve ekonomik potansiyelinin Türkiye ortalamasının altında olduğunu göstermektedir. Bu durum ilin sosyo-ekonomik gelişmişliğine negatif etki etmektedir.

2014'te kişi başına düşen banka mevduatı tutarı Türkiye'de 13.612 TL, Sakarya'da 4.317 TL'dir. Sakarya bu rakamla TBB'nin 'illere göre kişi başına düşen mevduat' sıralamasında 46.sırada yer almaktadır. 2015'te kişi başına düşen banka mevduatı tutarı Türkiye'de 15.883 TL, Sakarya'da 5.454 TL'dir. 2014 ve 2015'te kişi başına düşen banka

mevduatının, Türkiye ortalamasının altında olması ildeki bireylerin tasarruf gücünün ve dolaylı olarak da yatırım ve iş yapma gücünün, finansal sisteme erişilebilirliklerinin Türkiye ortalamasının altında olduğunu göstermektedir. Bu da ilin sosyo-ekonomik gelişmişliğine negatif etki etmektedir.

2014'te bin kişiye düşen internet bankacılığında aktif bireysel müşteri sayısı Türkiye'de yaklaşık 169 kişi, Sakarya'da yaklaşık 149 kişidir. 2014'te Sakarya TBB'nin 'illere göre internet bankacılığında aktif bireysel müşteri sayısı' sıralamasında 138.986 kişi ile 21.sıradadır. 2015'te bin kişiye düşen internet bankacılığında aktif bireysel müşteri sayısı Türkiye'de yaklaşık 205 kişi, Sakarya'da yaklaşık 182 kişidir. 2015'te Sakarya TBB'nin 'illere göre internet bankacılığında aktif bireysel müşteri sayısı' sıralamasında 173.721 kişi ile 21.sıradadır. 2014 ve 2015'te Sakarya'nın bin kişiye düşen internet bankacılığında aktif bireysel müşteri sayısında Türkiye ortalamasının altında olması ildeki bireylerin mali durumunun ve ilin ticari canlılığının Türkiye ortalamasının altında olduğunu göstermektedir. Bu durum ilin sosyo-ekonomik gelişmişliğine negatif etki etmektedir.

2014'te bin kişiye düşen internet bankacılığında aktif kurumsal müşteri sayısı Türkiye'de yaklaşık 14 kişi, Sakarya'da yaklaşık 12 kişidir. Sakarya TBB'nin 'illere göre internet bankacılığı aktif kurumsal müşteri sayısı' sıralamasında 11.531 kişi ile 17.sıradadır. 2015'te ise bin kişiye düşen internet bankacılığı aktif kurumsal müşteri sayısı Türkiye'de yaklaşık 16 kişi, Sakarya'da yaklaşık 13 kişidir. Sakarya TBB'nin 'illere göre internet bankacılığı aktif kurumsal

Mali Göstergeler

müşteri sayısı' sıralamasında 12.795 kişi ile 16.sıradadır. 2014 ve 2015'te Sakarya'nın bin kişiye düşen aktif kurumsal müşteri sayısında Türkiye ortalamasının altında kalması, ildeki kurumların bilgi teknolojilerini kullanma düzeylerinin ve profesyonel iş yapma kültürlerinin Türkiye ortalamasının altında kaldığını göstermektedir. Bu durum ilin sosyo-ekonomik gelişmişliğine negatif etki etmektedir.

2014'te kişi başına düşen bütçe gelirleri Türkiye'de 5.939 TL, Sakarya'da kişi başına düşen bütçe gelirleri tahakkuk eden rakamlara göre 2.505 TL; tahsil edilen rakamlara göre 1.064 TL'dir. 2015'te kişi başına düşen bütçe gelirleri Türkiye'de 6.668 TL, Sakarya'da kişi başına düşen bütçe gelirleri tahakkuk eden rakamlara göre 2.919 TL; tahsil edilen rakamlara göre 1.381 TL'dir. Sakarya'nın kişi başına düşen bütçe gelirlerinin Türkiye ortalamasının altında olması, ildeki bireylerin gelir ve bütçeye katkı düzeylerinin Türkiye ortalamasının altında olduğunu göstermektedir. Bu durum ilin sosyo-ekonomik gelişmişliğine negatif etki etmektedir.

2014'te Sakarya'daki vergi gelirlerinin Türkiye içindeki payı %0,40'tır. Sakarya bu oranla Maliye Bakanlığının 'illere göre vergi gelirlerinin Türkiye içindeki payı' sıralamasında 20.sıradadır. 2014'te Sakarya'da tahakkuk eden vergi miktarı, brüt 2.332.392.962 TL, tahsil edilen vergi miktarı brüt 1.651.757.919 TL'dir. 2014'te Sakarya'da vergilerin 680.635.043 TL'si tahsil edilememiştir. 2015'te de Sakarya'daki vergi gelirlerinin Türkiye içindeki payı %0,40'tır. Sakarya bu oranla Maliye Bakanlığının 'illere göre vergi gelirlerinin Türkiye içindeki payı' sıralamasında 21.sıradadır. Tahakkuk eden vergi miktarı, brüt

2.679.943.552 TL, tahsil edilen vergi miktarı brüt 1.864.959.198 TL'dir. 2015'te Sakarya'da vergilerin 814.984.354 TL'si tahsil edilememiştir. Otokar, Toyota gibi uluslararası kuruluşların Sakarya'da olmasına rağmen sıralamada gerilerde olması ve Türkiye içindeki payının çok az olması ildeki kayıt dışı ekonominin ve katma değer yaratabilme kapasitesinin düşük olduğunu göstermektedir. Bu durum ilin sosyo-ekonomik gelişmişliğine negatif etki etmektedir.

Sonuç olarak; Sakarya'nın 2014-2015'te sosyo-ekonomik gelişmişliğinde mali göstergelerin payı negatif ağırlıktadır.

Kaynakça

Bankacılık Kanunu (2005), *T.C. Resmi Gazete*, 25983, 1 Kasım 2005, (https://www.bddk.org.tr/websitesi/turkce/Mevzuat/Bankacilik_Kanunu/15405411_sayili_bankacilik_kanunu.pdf) Erişim Tarihi, 01.11.2016.

BDDK Çalışma Raporları (2005), *İhtisas Kredileri*, BDDK Araştırma Dairesi, İstanbul
<https://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Basel/12622005-8.pdf>
Erişim Tarihi, 02.11.2016

Gelir İdaresi Başkanlığı (2014), *Sakarya'nın 2014 Vergi Gelirleri Toplamı*,

http://www.gib.gov.tr/fileadmin/user_upload/VI/GBG/Tablo_58.xls.htm

Erişim Tarihi, 03.10.2016.

Gelir İdaresi Başkanlığı (2015), *Sakarya'nın 2015 Vergi Gelirleri Toplamı*,

http://www.gib.gov.tr/fileadmin/user_upload/VI/GBG/Tablo_57.xls.htm

Erişim Tarihi, 03.10.2016

Mali Göstergeler

IMF (2000), **Terimler Sözlüğü Kılavuzu**, Washington DC
<https://stats.oecd.org/glossary/detail.asp?ID=474> Erişim Tarihi,
06.11.2016.

Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu, **T.C. Resmi Gazete**, 25326,
24 Aralık 2003,
<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5018.pdf> Erişim Tarihi,
10.10.2016

KARAGÖZ, Sefa (2015), "Mali Göstergeler", Sakarya'nın **Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Analizi**, Sakarya Üniversitesi, Sakarya Üniversitesi Yayını, Sakarya.

Maliye Bakanlığı (2014), **Sakarya'nın 2014 Bütçe Gelirleri Toplamı**,
<http://www.muhasabat.gov.tr/content/duyuru/54-sakarya-2014/169237>
Erişim Tarihi, 28.10.2016.

Maliye Bakanlığı (2015), **Sakarya'nın 2015 Bütçe Gelirleri Toplamı**,
<http://www.muhasabat.gov.tr/content/duyuru/54-sakarya-2015/174587>
Erişim Tarihi, 28.10.2016.

OECD, **Vergi Terimleri Sözlüğü**,
<http://www.oecd.org/ctp/glossaryoftaxterms.htm> Erişim Tarihi,
21.11.2016.

Türkiye Bankalar Birliği (2014), **Sakarya'da 2014'te Kullanılan Kredi ve Mevduat Çeşitleri**,
https://www.tbb.org.tr/Content/Upload/istatistikraporlar/tumu/968/Kredi-mevduat_Cesitleri-2004-2014.zip Erişim Tarihi, 03.10.2016.

Türkiye Bankalar Birliği (2015), **Sakarya'da 2015'te Kullanılan Kredi ve Mevduat Çeşitleri**,
https://www.tbb.org.tr/Content/Upload/istatistikraporlar/tumu/1019/Kredi-mevduat_Cesitleri-2010-2015.zip Erişim Tarihi 03.10.2016.

Türkiye Bankalar Birliği (2014), **Sakarya'da 2014'te Bin Kişiyeye Düşen Aktif Bireysel ve Kurumsal Müşteri Sayısı**,
https://www.tbb.org.tr/Content/Upload/istatistikraporlar/tumu/942/Internet_ve_Mobil_Bankacilik_Istatistikleri-Aralik_2014.zip Erişim Tarihi, 03.10.2016.

Türkiye Bankalar Birliği (2015), *Sakarya'da 2015'te Bin Kişiyeye Düşen Aktif Bireysel ve Kurumsal Müşteri Sayısı*, https://www.tbb.org.tr/Content/Upload/istatistikraporlar/tumu/1004/Internet_Bankaciligi_ve_Mobil_Bankacilik_Istatistikleri-Aralik_2015.zip Erişim Tarihi, 03.10.2016.

SOSYO-EKONOMİK GELİŞMİŞLİK ARAŞTIRMASI

ERİŞİLEBİLİRLİK GÖSTERGELERİ

Şemsi BAYKUT*

Sezai HARMANKAYA**

Giriş

Bu bölüm sosyo-ekonomik gelişmişlik parametreleri arasından erişilebilirlik parametrelerinin alt göstergeleri sıralanmıştır. Erişilebilirlik parametresi içinde “Kırsal Kesim Asfalt-Beton Köy Yolu Oranı, İlin En Yakın Havaalanına Uzaklığı, Hane Başına Genişbant Abone Sayısı, Kişi Başına Düşen GSM Abone Sayısı, İlin Otoyol ve Devlet Yollarına Göre yük-km Değerleri ve Toplam Demiryolu Hattının İl Yüzölçümüne Oranı” göstergeleri yer almaktadır.

Bu bölümün amacı yukarıdaki göstergeler çerçevesinde Sakarya'nın sosyo-ekonomik gelişmişliğini erişilebilirlik göstergeleri açısından ortaya koyabilmektir.

* Sakarya Üniversitesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü Yüksek Lisans Öğrencisi semsbykt@gmail.com

** Sakarya Üniversitesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü Yüksek Lisans Öğrencisi sezaiharmankaya@gmail.com

Bu bölüm, Sakarya'nın Sosyo-Ekonomik Analizi 2012-2013 Kitabının ilgili bölümünü yazan Özge HIZ'ın izni ve katkılarıyla hazırlanmıştır. Çalışmanın giriş ve teorik kısımda bir önceki metinle benzer ifadeler kullanılmış ancak veriler/tablolara güncellenerek analiz 2014-2015'e taşınmıştır.

Erişilebilirlik Göstergeleri

Erişilebilirlik göstergeleri açısından yapılan sosyo-ekonomik analizin önemi; Sakarya'nın ekonomik ve teknolojik gelişmeler çerçevesinde elde ettiği seviyeyi göstermektedir. Ortaya çıkan sonuçların değerlendirilmesi gelişmişliğin erişilebilirlik çerçevesindeki durumunu ve uygulanması gereken politikaları göstermesi açısından önemlidir.

Bu bölüm üç kısımda yapılandırılmıştır. İlk kısım erişilebilirlik göstergeleri alt parametrelerinin tanımlarına ayrılmıştır. Bulunan istatistiki verileri Karayolları 1. Bölge Müdürlüğü, Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu (BTK) ve Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) gibi kurumlardan erişilmiştir.

İkinci kısımda elde edilen veriler dahilinde Sakarya'nın 2014-2015 dönemine ilişkin sosyo-ekonomik veriler incelenmiştir.

Son kısımda Sakarya'nın erişilebilirlik göstergeleri açısından mevcut yapısının Türkiye ortalamasındaki yeri karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir.

1. Erişilebilirlik Göstergelerine İlişkin Kavram ve Kapsam

Erişilebilirlik göstergelerinde; Kırsal Kesim Asfalt-Beton Köy Yolu Oranı, İlin En Yakın Havaalanına Uzaklığı, Hane Başına Genişbant Abone Sayısı, Kişi Başına Düşen GSM Abone Sayısı, İlin Otoyol ve Devlet Yollarına Göre yük-km Değerleri ve Toplam Demiryolu Hattının İl Yüzölçümüne Oranı gibi alt göstergeler yer almaktadır. Bu göstergeleri daha iyi anlamak için neyi ifade ettikleri aşağıda açıklanmıştır.

1.1. Kırsal Kesim Asfalt-Beton Köy Yolu Oranı

Kırsal alanlar, nüfus yoğunluğunun düşük, ekonomik hayatın daha çok tarım üzerine kurulu, doğal koşulların ve geleneksel değerlerin hayatın şekillenmesinde etkin olduğu alanlardır. Eğitim, sağlık, haberleşme gibi sosyal imkânların yeterince gelişmemiş olduğu bu alanlarda, şehirli nüfus ile güçlü sosyal bağlar bulunmaktadır. Bu bölgelerden, toplumun her kesimi için değerli olan doğal zenginliklere de kaynaklık eden alanlar anlaşılmaktadır(Ekiztepe, 2012: 86).

Köy yolu, devlet ve il yolları ağı dışında kanlan köyü; köye (belde belediyeleri dahil) ve bağlılarına, il, ilçe ve belde merkezleri ile devlet ve il yollarına bağlayan yollardır (www.usakozelidaresi.gov.tr).

Köy yollarını devlet yoluna bağlayan güzergâh üzerinde yer alan belde (belediyeler) yolları köy yolu ağı içerisinde değerlendirilir (<https://kms.kaysis.gov.tr>).

Bu gösterge KÖYDES tarafından oluşturulmuş olup yüzde olarak ifade edilmektedir. İlin temel alt yapı durumunu ve erişim olanaklarının yaygınlığını yansıtan bu gösterge sonuca pozitif etki etmektedir. SEGE-2003 çalışmasında bu çalışmaya benzer olarak “Kırsal Yerleşmelerde Asfalt Yol Oranı” adı altında ilin fiziki altyapı durumunu yansıtan bir gösterge yer almıştır (Kalkınma Bakanlığı, 2013: 39).

1.2. İlin En Yakın Havaalanına Uzaklığı

Havaalanı, tamamı ya da bir bölümü içinde hava araçlarının; iniş, kalkış ve yer hareketlerini gerçekleştirebilmeleri için karada veya suda oluşturulmuş sahalardır (APK Daire Başkanlığı, 2011: 58).

Bu gösterge, il merkezinin en yakın havaalanına olan uzaklığını göstermektedir ve km olarak ifade edilmektedir. İlin havayolu ile ulaşım imkânını ölçen bu gösterge sonuca negatif etki etmektedir. İlin en yakın havaalanına mesafesi ne kadar uzak ise gelişmişlik düzeyi bu oranda olumsuz etkilenmektedir (Kalkınma Bakanlığı, 2013: 39-40).

1.3. Hane Başına Genişbant Abone Sayısı

Genişbant kavramı, genellikle çevirmeli bağlantıdan daha yüksek hızda erişim sağlayan DSL ya da kablo modem aracılığıyla yapılan internet erişimi için kullanılmaktadır. (Güngör ve Tözer, 2008;2).

Bu gösterge Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu (BTK) tarafından oluşturulmaktadır. ADSL/Hane olarak ifade edilmektedir. İlin internet erişim durumunu, teknoloji altyapısını ve dışa açıklığını yansıtan bu gösterge SEGE-2003 çalışmasında yer almamış bir göstergedir (Kalkınma Bakanlığı, 2013: 40).

1.4. Kişi Başına Düşen GSM Abone Sayısı

BTK tarafından yıllık üretilen bu gösterge GSM/Kişi olarak ifade edilmektedir. İlin GSM kullanım yoğunluğunu, iletişim imkânlarını ve altyapısını yansıtmaktadır (Kalkınma Bakanlığı, 2013: 40).

Global System for Mobile Communications veya kısaca GSM, bir cep telefonu iletişim protokolüdür. Önceleri Avrupa Telekomünikasyon

Standartlar Komitesi'nin Groupe Spéciale Mobile isimli alt kuruluşunun ismini taşıyan GSM, daha sonraları sistemin küresel bir büyüklüğe erişmesiyle yeni adıyla anılmaya başlanmıştır (Küçükarslan, 2010: 4).

1.5. İlin Otoyol ve Devlet Yollarına Göre yük-km Değeri

Türkiye'de yük taşımacılığı ton-km ve taşıt-km büyüklükleriyle ölçülmektedir. Ton-km büyüklükleri ekonomik açıdan önemlidir (Özen ve Tüdeş-Yaman, 2013). *Ton-Kilometre*, bir ton yükün bir kilometre mesafede taşınmasıyla elde edilen trafik ölçü birimidir (KGM, 2011: 82).

Otoyol, yüksek standartlara sahip, trafik seyrinde asgari hız sınırlaması uygulanan, seyahat hızı yüksek ve üzerinde erişme kontrolünün uygulandığı karayoludur (Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı, 2013: 60).

Devlet Yolları, belediyeler veya diğer kurumların sorumluluğunda bulunan yollar dışında kalan ve transit trafiği, illere, limanlara, tersanelere, hava alanlarına, demiryolu istasyonlarına, sınır kapılarına kesintisiz olarak ulaştıran ana karayollarını ifade etmektedir (Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı, 2013: 61).

Karayolları Genel Müdürlüğü tarafından yıllık olarak düzenlenen bu gösterge iller arasındaki ticaret akımlarının anlaşılabilmesi için önemli bir göstergedir (Kalkınma Bakanlığı, 2013: 40).

1.6. Toplam Demiryolu Hattının İl Yüzölçümüne Oranı

Demiryolu, adına tren denilen, çeken ve çekilen araçlardan meydana gelen taşıt dizisinin üzerinde hareket ettiği, bir çift ray dizisi ile bu diziyi meydana getiren tesislerin tümüdür (Mesleki Yeterlilik Kurumu, 2009: 4).

TCDD tarafından üretilen bu gösterge bulunduğu ilin erişilebilirliğinin yüksek olduğu anlamına gelir. Bunun yanında illeri birbirine bağlayan bir geçiş yolu oluşturması açısından gelişmişlik düzeyini olumlu yönde etkileyen bir göstergedir (Kalkınma Bakanlığı, 2013: 40).

2. Sakarya'nın Sosyo-Ekonomik Analiz Açısından Erişilebilirlik Göstergelerinin Durumu

Sakarya'nın erişilebilirlik göstergeleri altı parametre ile aşağıda tablo yardımıyla açıklanmıştır.

2.1. Kırsal Kesim Asfalt-Beton Köy Yolu Oranı

Köy yolu uzunlukları 6360 sayılı Kanun gereğince 2014'te Büyükşehir Belediyesi bulunan illerdeki köy yolları, kent içi yollar kapsamına dahil etmektedir. Sakarya Büyükşehir Belediyesi'nin 2014'e ilişkin yapmış olduğu mevcut bir çalışmanın yokluğu ve Sakarya için 2014 verilerinin yetersizliğinden dolayı, 2014 köy yolu uzunluğunun toplam yol uzunluğuna oranına ulaşamamaktadır. Fakat Sakarya için 2015 köy yolu uzunluğu, Sakarya Büyükşehir Belediyesi'nin yapmış olduğu özel bir çalışmadan elde edilmiştir. Sakarya'da asfalt-beton köy yolu oranının Sakarya'daki tüm yollar içindeki oranı incelenmiştir (Tablo 1).

Tablo 1.
Sakarya İli Köy Yolu Uzunluğunun Toplam Yol Uzunluğuna Oranı

Yıl	Sakarya'nın Toplam Yol(Devlet Yolu-Demir Yolu-Köy Yolu-Otoyol) Uzunluğu(km)	Sakarya'nın Köy Yolu(km)	Sakarya İli Kırsal Kesim Asfalt-Beton Köy Yolu Oranı(%)
2014*	-	-	-
2015	2078	1546	74,4

Kaynak: Sakarya Büyükşehir Belediyesi Ulaşım Komisyonu

*Sakarya Büyükşehir Belediyesi'nin yapmış olduğu mevcut bir çalışmanın yokluğu ve verilerin yetersizliğinden dolayı hesaplanamamaktır.

2.2. İlin En Yakın Havaalanına Uzaklığı

Sakarya'da havaalanı bulunmamaktadır. Coğrafi konum itibariyle Sakarya'ya en yakın havaalanı Kocaeli Cengiz Topel Havaalanı'dır. Ancak Cengiz Topel Havaalanı geniş destinasyonlu ulusal ulaşımına sahip olmadığı için (Trabzon, Bodrum ve Ankara uçuşları) için aktif olarak çalışan ve Sakarya'ya en yakın bulunan havaalanı İstanbul Sabiha Gökçen Havaalanı'dır. Sakarya (Adapazarı) il merkezinden İstanbul Sabiha Gökçen Havaalanı uzaklığı 128km'dir.

2.3. Hane Başına Genişbant Abone Sayısı

Sakarya için genişbant abone sayısı verilerine Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu'ndan ve TÜİK'ten ulaşılmıştır. TÜİK'in Sakarya için yaptığı son hane sayısı çalışmaları 2011'de yapıldığı için genişbant

Erişilebilirlik Göstergeleri

internet abone sayısı oranı da 2011'deki verilerle hesaplanmıştır. Elde edilen veri ADSL/Hane cinsindedir (Tablo2).

Tablo 2.
Hane Başına Genişbant Abone Sayısı

Yıl	Sakarya'nın Hane Sayısı	Genişbant İnternet Abone Sayısı	Hane Başına Genişbant Abone Sayısı
2014	233.177	484.565	2
2015	238.300	567.162	2,38

Kaynak: BTK verilerinden derlenmiştir.

2.4. Kişi Başına Düşen GSM Abone Sayısı

Sakarya için Kişi Başına Düşen GSM Abone Sayısı verisine Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu'ndan ulaşılmıştır. Abone sayısı Mobil Telefon Abone Sayısının il nüfusuna oranlanmasıyla bulunmuştur (Tablo 3).Kişi başına düşen GSM abone sayısında 2015'te 2014'e göre %0,86'lık bir artış göstermiştir.

Tablo 3.
Kişi Başına Düşen GSM Abone Sayısı

Yıl	Sakarya İl Nüfusu	Mobil Telefon Abone Sayısı	Kişi Başına Düşen GSM Abone Sayısı (%)
2014	932.706	815.091	87.39
2015	953.181	841.017	88.23

Kaynak: BTK verilerinden derlenmiştir.

2.5. İlin Otoyol ve Devlet Yollarına Göre yük-km Değeri

Bir ton yükün bir kilometre mesafede taşınmasıyla elde edilen trafik ölçü birimi yük-km değerini verir. Sakarya'nın Otoyol ve Devlet Yollarına Göre yük-km Değeri verisine Karayolları 1. Bölge Müdürlüğünden ulaşılmıştır. Bu değer ton/km cinsinden hesaplanmaktadır. Sakarya genelinde 2015'te otoyolda 2.941.122 ton, devlet yolunda 3.012.358 ton olmak üzere toplam 5.953.480 ton yük taşınmıştır. Bu rakamlar bir önceki yıla göre Sakarya'dan geçen yollarda 344.777 ton daha fazla yük taşındığını göstermektedir.

Sakarya otoyol ve devlet yollarına göre yük-km değerinde (bin) 2015'te 2014'e göre toplamda 344.777'lik bir artış göstermiştir(Tablo 4).

Tablo 4.
Sakarya İlinin Otoyol ve Devlet Yollarına Göre ton-km Değeri

Yıl	Otoyol	Devlet Yolu	Toplam
2014	2.771.331	2.837.372	5.608.703
2015	2.941.122	3.012.358	5.953.480

Kaynak: KGM verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

2.6. Toplam Demiryolu Hattının İl Yüzölçümüne Oranı

Sakarya Toplam Demiryolu Hattının İl Yüzölçümüne Oranı için gerekli olan verilere Sakarya İl Valiliği ve TÜİK' ten ulaşılmıştır. Elde edilen veri toplam demiryolu hattının ilin yüzölçümüne

Erişilebilirlik Göstergeleri

oranlanmasıyla bulunmuştur. İl sınırı içinde bulunan toplam demiryolu uzunluğu ortaya konmuştur (Tablo 5). 2014'te hızlı trenin de etkisiyle demiryolu uzunluğu 100 km artmıştır. Bu uzunluk 2015'te değişmemekte. Ancak Sakarya'nın toplam yüzölçümü 7km² azaldığından toplam demiryolu hattının il yüzölçümüne oranı 2015'te 2014'e göre %0,003 artmıştır.

Tablo 5.
Toplam Demiryolu Hattının Sakarya İli Yüzölçümüne Oranı

Yıl	Sakarya'nın Toplam Demiryolu Hattı(km)	Sakarya'nın Toplam Yüzölçümü(km²)	Toplam Demiryolu Hattının İl Yüzölçümüne Oranı (%)
2014	197	4824	4.083
2015	197	4817	4.089

Kaynak: TCDD verilerinden derlenmiştir.

3.Sakarya'nın Erişilebilirlik Göstergelerinin Türkiye Ortalamasıyla Karşılaştırılması

Yapılan çalışma sonucunda erişilebilirlik göstergesi parametrelerinin sosyo-ekonomik gelişmişlik endeksi ve Türkiye içindeki yeri karşılaştırılmıştır. Parametrelerin göstergeye ve sosyo-ekonomik gelişmişlik endeksine etkileri karşılaştırılmıştır.

Sakarya'da köy yolu 2015'te 2078 km'dir ve kırsal kesim asfalt-beton köy yolu oranı %74,4'tür. Türkiye'de toplam köy yolu 172.339'dur ve asfalt-beton köy yolu oranı %72,2'dir. Türkiye ortalaması ile

Sakarya'nın ortalaması arasında çok büyük bir fark olmasa da oranın Türkiye ortalamasının üstünde olması Sakarya için pozitif etki etmektedir.

Tablo 6.
Türkiye'nin Kırsal Kesim Asfalt-Beton Köy Yolu Oranı(%)

Yıl	Türkiye'nin Toplam Yol Uzunluğu(km)	Türkiye'nin Köy Yolu(km)	Türkiye'nin Kırsal Kesim Asfalt-Beton Köy Yolu Oranı(%)
2014	236.671	170.762	72,2
2015	238.776	172.339	72,2

Kaynak: KGM, Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü.

Sakarya'nın temel altyapı durumunu ve erişim olanaklarını yayınlayan kırsal kesim asfalt beton köy yolu oranı göstergesi gelişmişlik düzeyine olumsuz etki etmektedir. Türkiye ortalamasının altında bir sonuç çıkması gelişmişlik seviyesini negatif etkileyen bir unsurdur.

Havacılık ve Uzay Teknolojileri'nden alınan bilgilere göre Sakarya'da havaalanı bulunmamaktadır. Uluslararası Sabiha Gökçen havaalanına yakınlığı (İstanbul) şehrin ulaşım imkanlarını kuvvetlendirmektedir.

Türkiye'de genişbant internet abone sayısı 2014 verilerine göre 41.272.940 iken 2015 verilerine göre bu sayı 48.617.291'dir. Sakarya'da ise bu sayı 2014 verilerine göre 484.565'tir. 2015 verilerine göre ise 567.162'dir.

Tablo 7.
Türkiye’de Hane Başına Genişbant Abone Sayısı

Yıl	Türkiye’nin Hane Sayısı	Genişbant İnternet Abone Sayısı	Hane Başına Genişbant Abone Sayısı
2014	20.489.721	41.272.940	2,01
2015	21.662.260	48.617.291	2,24

Kaynak: BTK verilerinden derlenmiştir.

Geçen 1 yıl da genişbant internet abone sayısında 7.344.351 adet artış yaşanmıştır. Türkiye'nin 2014 verilerine göre hane başına düşen genişbant abone oranı %201,4'tür. Sakarya'nın genişbant internet abone oranı ise yine 2014 verilerine göre %207,8'dir. Bu sayılar Türkiye için 2015 de %224,4'tür, Sakarya için %238'dir. Genişbant internet abone sayısının içinde hane, işyeri, kamu ve özel kurumlar da bulunduğu için Sakarya ortalaması Türkiye ortalamasının üzerinde çıkmıştır.

İlin internet erişimi ve teknoloji altyapısı bakımından bu gösterge sosyo-ekonomik gelişmişlik endeksine pozitif etki eden bir yapıdadır. Sakarya'da da oran Türkiye ortalamasının üzerinde olduğu için gelişmişlik endeksine pozitif etki etmiştir. Daha önce yapılan 2003 Sosyo-ekonomik Gelişmişlik Endeksi(SEGE)'nde yer almamış ve ilk kez 2011 SEGE'de kullanılmıştır (Kalkınma Bakanlığı, 2013).

Türkiye'de mobil telefon abone sayısı 2014'te 71.888.416, 2015'te 73.639.261'dir. Sakarya'da bu sayı 2014'te 815.091, 2015'te 841.017'dir.

Tablo 8.
Türkiye'de Kişi Başına Düşen GSM Abone Sayısı

Yıl	Nüfus	Mobil Telefon Abone Sayısı	Kişi Başına Düşen GSM Abone Sayısı (%)
2014	77.323.892	71.888.416	92,97
2015	78.151.750	73.639.261	94,22

Kaynak: BTK verilerinden derlenmiştir.

Sakarya'da kişi başına düşen GSM abone sayısı 2014'te oran olarak %87,39 iken bu oran Türkiye genelinde %92,97'dir. Bu gösterge Sakarya'da 2015'te oran olarak %88,23 iken bu oran Türkiye genelinde %94,22'dir.

İlin GSM kullanım oranını, iletişim imkânlarını ve altyapısını yansıtan bu gösterge SEGE sonucuna pozitif etki etmesi gerekmektedir. Türkiye ortalamasının altında kalan mobil telefon ortalaması sosyo-ekonomik gelişmişliği negatif yönde etkilemiştir. Bu gösterge de ilk kez kullanılan göstergeler arasındadır (Kalkınma Bakanlığı, 2013).

Sakarya için otoyol ve devlet yollarına göre yük-km değeri toplamı 2014 için 5.608.703, 2015 için 5.953.480 bindir. Türkiye'nin otoyol ve devlet yollarına göre yük-km değeri toplamı 2014 için 217.647.000,

Erişilebilirlik Göstergeleri

2015 için 226.904.000'dir. Gösterge de ilin otoyol ve devlet yollarına yük-km değeri istendiği için Türkiye'de de otoyol ve devlet yolları kullanılmıştır.

Tablo 9.
Türkiye’de Otoyol ve Devlet Yollarına Göre yük-km Değeri (Bin)

Yıl	Otoyol	Devlet Yolu	Toplam
2014	53.729.000	163.915.000	217.647.000
2015	56.875.000	170.029.000	226.904.000

Kaynak: KGM verilerinden derlenmiştir.

İller arasında ticaret durumunun ve ilin ekonomik etki düzeyinin ortaya konulması açısından önemli bir göstergedir. İlk defa SEGE-2011'de kullanılmıştır (Kalkınma Bakanlığı, 2013).

Sakarya’da 197 km demiryolu hattı bulunmaktadır. Türkiye’de 2013’te 888’i yüksek hızlı tren hatları olmakla birlikte toplamda 12.097 km demiryolu hattı bulunmaktadır. Ulaşılan son verilere göre 2014 dahil olmak üzere 12.466 km demiryoluna ulaşılmıştır. Sakarya’nın toplam demiryolu hattının yüzölçümüne oranı %2,013 iken Türkiye'nin toplam demiryolu hattının yüzölçümüne oranı (son demiryolu hattı verilerine göre) %15,909'dur. Bu oran hesaplanırken Türkiye'nin izdüşüm alanı baz alınmıştır.

Tablo 10.
Türkiye'nin Toplam Demiryolu Hattının Yüzölçümüne Oranı

Yıl	Toplam Demiryolu Hattı (km)	Toplam Yüzölçüm (km ²)	Toplam Demiryolu Hattının Yüzölçümüne Oranı (%)
2014	12.485	783.562	1,593
2015	12.535	783.562	1,599

Kaynak: TÜİK verilerinden derlenmiştir.

Bir ilde demiryolu hattının yoğun olması ilin erişilebilirliğinin yüksek olduğunu gösterir. İlin demiryolu hattının fazla olması gelişmişlik açısından pozitif etki yapar (Kalkınma Bakanlığı, 2013).

Sonuç

Bu bölüm Sakarya'nın Sosyo-ekonomik Gelişmişlik Endeksi göstergelerinden Erişilebilirlik göstergesini incelemektedir. Çalışmada kullanılan veriler Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), Karayolları Genel Müdürlüğü(kgm), Bilgi ve Teknoloji Kurumu(BTK), gibi kurumlardan elde edilmiştir. Sakarya Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Endeksi (SEGE) sıralamasında Türkiye'de 18. Sırada yer almaktadır. İkinci kademe gelişmiş iller arasında yer alan Sakarya'nın erişilebilirlik göstergesi parametrelerinin çoğunluğu Türkiye ortalamasının altında değerlere sahiptir. Bu durum Sakarya'nın SEGE'de 18. sırada yer almasının ve gelişmişlik anlamında yol

Erişilebilirlik Göstergeleri

alamamasının sebepleri arasındadır. Bu anlamda SEGE'de görece negatif etki olduğu söylenebilir.

Erişilebilirlik göstergesi parametrelerinden Sakarya'nın en yakın havaalanına uzaklığı, hane başına genişbant abone sayısı, kişi başına düşen GSM abone sayısı, ilin otoyol ve devlet yollarına göre yük-km değerleri ve toplam demiryolu hattının il yüzölçümüne oranı göstergeleri 2011 SEGE çalışmasında ilk kez kullanılmıştır.

Köy yolu oranının toplam yola oranı parametresinde Sakarya için 2014'e dair veri 6360 sayılı kanun gereği büyük şehirlerde köy yolunun kent içi yola dahil olması nedeni ile veriye ulaşılamazken, 2015 için SBB'nin özel bir çalışması sebebiyle ulaşılmıştır. 2015 için köy yolu uzunluğu 1546 km'dir. Oran olarak toplam yola oranı %74,4 ile Türkiye ortalamasının %2,3 üstünde yer almıştır. Türkiye'de köy yolu uzunluğu 2014'te 170.762, 2015' 172.339 km olup yine toplam yol uzunluğu yıllara göre sırası ile 236.671 ve 238.776 olarak gerçekleşmiş ve her iki yılda da oran %72,1 olarak gerçekleşmiştir. Sakarya köy yolu uzunluğu oranında Türkiye ortalamasının az da olsa üstünde yer alması erişilebilir göstergeler adına olumlu etki oluşturmuştur.

İlin hane başına genişbant abone sayısı gecen 1 yılda 484.565 den 567.162'e çıkararak 82.597 abone artış gerçekleştirmiştir. Hane başına genişbant abone sayısı oranı %2,07 den %2,38 'e varan %0,31 oranında artış sağlamıştır. Türkiye' de bu durum 41.272.940 aboneden 48.617.291 aboneye çıkararak 7.344.351 abone artışlı

sağlamış ve yıllara göre sırasıyla %2,01'den %2,24 varan %0,23'lük bir artış gerçekleşmiştir. Sakarya Türkiye ortalamasının %0,8 üstüne çıkarak erişilebilir göstergeler adına pozitif etki oluşturmuştur.

Sakarya'nın mobil telefon abone sayısı 2014 için 815.091 iken 2015'te bu sayı 25.926 abone sayısı artışı ile 841.017'ye ulaşmıştır. Bir önceki yıl ile karşılaştırıldığında abone sayısında artış yaşandığı ortaya çıkmıştır. Sakarya'nın 2014 nüfusu 932.706, 2015 nüfusu 953.181'dir. GSM abone sayılarını nüfusa oranladığımızda 2014'te %87,39, 2015'te %88,23'tür ve %0,84 oranında artış görülmüştür. Türkiye'de GSM abone sayısı 2014'te 71.888.416 iken 2015'te 73.639.261'e yükselerek 2015'te 1.750.845 abone sayısı artışı yaşanmıştır. GSM abone sayılarının nüfusa oranlanması ile de 2014 için bu oran %92,97 olup 2015 için %1,25 artış ile %94,22 ye ulaşmıştır. Bu durum internet erişimi gibi önemli bir parametrede ilin Türkiye ortalamasının %0,41 oranında ortalamanın altında kaldığını göstermektedir. Bu durum erişilebilirlik göstergelerine negatif etki etmiştir.

Sakarya için otoyol ve devlet yollarına göre ton-km değeri toplamı 2014 için 5.608.703, 2015 için ise 5.953.480'dir. Türkiye'nin otoyol ve devlet yollarına göre yük-km değeri ise 2014 için 217.647.000, 2015 için ise 226.904.000'dur. Veriler Sakarya'nın otoyol ve devlet yollarına göre yük-km oranını Türkiye oranının 2014 için %2,57'sini, 2015 için ise %2,62'sini ifade etmektedir. Türkiye karşılaştırmasında geçen yıla oranla %0,5'lik bir artışla erişilebilir göstergelere pozitif

Erişilebilirlik Göstergeleri

etki sağlamıştır. İller arasında ticaret durumunun ve ilin ekonomik etki düzeyinin ortaya konulması açısından önemli bir göstergedir. İlk defa SEGE-2011'de kullanılmıştır (Kalkınma Bakanlığı, 2013).

Demiryolu hattı ülkenin ticari ve ekonomik gelişimi için önemli bir unsurdur. Sakarya demiryolu hattı 2014 ve 2015 için 197 km. olup değişiklik göstermezken yüz ölçümündeki 7 km küçülme sonucunda 2015 için %0.006 oranında demir yolu hattının yüz ölçümüne oranı artmıştır. 2014'te Sakarya'nın demir yolu hattının yüz ölçümüne oranı %4,083 iken 2015'te %4,089 olmuştur. Türkiye demir yolu uzunluğu geçen bir yılda 50 km'lik artış sağlamış 12.485'ten 12.535'e yükselmiştir. Oransal olarak yüz ölçümünde değişiklik olmadığı için sadece %1,593'ten 1,599'a yükselmiştir. Türkiye demir yolu hattının yüz ölçümüne oranı 2014 için %1,593 ve 2015 için %1,599 olmuştur. Sakarya demir yolu hattını yüzölçümüne oranında Türkiye ortalamasının üstünde yer almış 2014 ve 2015 için %2,49 oranında ortalamanın üstünde kalarak erişilebilir göstergeler için pozitif etki yapmıştır.

Kaynakça

EKİZTEPE, Burçak (2012), "*Kırsal Turizmin Kırsal Kalkınmaya Etkileri: Teorik Bir Çalışma*",**Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi**. Cilt.2, S.2, (85-88).

GÜNGÖR, Müberra, TÖZER, Ayhan. (2008), *Genişbant İnternet Hizmetleri:Türkiye'den Mevcut Durum Değerlendirmesi ve Önerileri, XIII.Türkiye'de İnternet Konferansı Bildirileri*, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara. (<http://inet->

tr.org.tr/inetconf13/kitap/gungor_tozer_inet08.pdf) Erişim Tarihi, 01.10.2016.

HIZ, Özge (2015), “*Erişilebilirlik Göstergeleri*”, **Sakarya'nın Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Analizi**, Sakarya Üniversitesi Yayınları, Sakarya.

TÜYDEŞ Yaman, Hediye, ÖZEN, Murat. (2013), *Türkiye'de Şehirlerarası Yük Trafığı CO₂ Emisyonlarının Tahmini*, **Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi**, C.17, S.3, (56-64).

Kalkınma Bakanlığı (2013), *İllerin ve Bölgelerin Sosyoekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması (SEGE-2011)*, Ankara.

Kalkınma Bakanlığı (2014), *Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi 2014-2023*, Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü, Aralık.

Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı(2013), *Karayolu Çalışma Grubu Raporu*, Ankara.

Trafik Güvenliği Dairesi Başkanlığı Ulaşım Etütleri Şubesi Müdürlüğü (2014), *2013 Trafik ve Ulaşım Bilgileri, İstanbul*.

Trafik ve Ulaşım (2014), *Otoyollar ve Devlet Yollarının Trafik Dilimlerine Göre Trafik Güvenliği Dairesi Başkanlığı Ulaşım Etütleri Şubesi Müdürlüğü* (2015), Yıllık Ortalama Günlük Trafik Değerleri ve Ulaşım Bilgileri, Haziran.

Sakarya Büyükşehir Belediyesi (2016), *2015 Ulaşım Bilgileri, Sakarya*

Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu Sektörel Araştırma ve Strateji Geliştirme Dairesi Başkanlığı(2016), *Elektronik Haberleşme Sektörüne İlişkin İl Bazında Yıllık İstatistik Bülteni*

Türkiye Belediyeler Birliği 6360 Sayılı Kanun Rehberi (2014), *6360 Sayılı On Dört İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanuna İlişkin Rehber*, <http://www.tbb.gov.tr/>

Devlet Hava Meydanları İşletmesi Genel Müdürlüğü APK Daire Başkanlığı (2011), “*Havacılık Terimleri Sözlüğü*”, Ankara.

Erişilebilirlik Göstergeleri

<http://www.dhmi.gov.tr/dosyalar/pdf/DHMi-Havacilik-Terimleri-Sozlugu.pdf> Erişim Tarihi, 01.10.2016.

Demiryolu Sektörü (2014), *Ulaşan Erişen Türkiye*.http://www.ubak.gov.tr/BLSM_WIYS/UBAK/tr/dokuman_us_t_menu/projeler_faaliyetler/20130319_101534_204_1_64.pdf Erişim Tarihi, 11.10.2016.

Mesleki Yeterlilik Kurumu (2009), “*Ulusal Meslek Standardı*”
http://www.intes.org.tr/content/Panel%20Sistem%20Demiryolu%20Ustasi%20_Seviyeye%204_.pdf Erişim Tarihi, 18.10.2016.

KÜÇÜKARSLAN, Tolga. (2010), **2G ve 3G Teknolojileri**, İstanbul.

http://www.yildiz.edu.tr/~smakal/index_dosyalar/GSM.pdf Erişim Tarihi, 18.10.2016.

Köy Yolları Yapım, Bakım ve Onarım Yönetmeliği (2014),
http://www.usakozelidaresi.gov.tr/index.php?option=com_content&task=view&id=1872 Erişim Tarihi, 18.10.2016.

SOSYO-EKONOMİK GELİŞMİŞLİK ARAŞTIRMASI

YAŞAM KALİTESİ GÖSTERGELERİ

Ali Emre ULUS*

Giriş

Çalışmanın bu bölümünde sosyo-ekonomik gelişmişlik parametreleri çerçevesinde yaşam kalitesi göstergeleri incelenmiştir. Kalkınma Bakanlığı'nın kullanmış olduğu parametrelere benzerlik göstermesi açısından yaşam kalitesi göstergeleri; “Bin kişiye düşen alışveriş merkezi (AVM) brüt kiralanabilir alan oranı, kanalizasyon şebekesi ile hizmet verilen belediye nüfusunun toplam belediye nüfusuna oranı, kişi başı mesken elektrik tüketimi, on bin kişiye düşen özel otomobil sayısı, kükürdioksit (SO₂) ortalama değeri, partiküler madde (duman) ortalama değeri, sosyal güvenlik kapsamı dışında kalan nüfusun toplam nüfusa oranı, yüz bin kişiye düşen ceza infaz kurumuna giren hükümlü sayısı, yüz bin kişiye düşen intihar vakası sayısı” olmak üzere dokuz alt parametreyle sınırlandırılmıştır.

Bölümün amacı, Sakarya'nın sosyo-ekonomik gelişmişliğini yaşam kalitesi göstergeleri çerçevesinde incelemektir.

* Sakarya Üniversitesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü Yüksek Lisans Öğrencisi

aliemreulus@gmail.com

Bu bölüm, Sakarya'nın Sosyo-Ekonomik Analizi 2012-2013 Kitabının ilgili bölümünü yazan Selman KILIÇOĞLU'nun izni ve katkılarıyla hazırlanmıştır. Çalışmanın giriş ve teorik kısımda bir önceki metinle benzer ifadeler kullanılmış ancak veriler/tablolara güncellenerek analiz 2014-2015'e taşınmıştır.

Sosyo-ekonomik gelişmişliği göstermesi bakımından yaşam kalitesi göstergeleri; bireylerin yaşam kalitesini yükselten çevre koşulları ile refah seviyesini yansıttığı için önemlidir.

Bu bölüm üç kısımda yapılandırılmıştır. İlk kısım üzerinde çalışılan yaşam kalitesi göstergeleri alt parametrelerinin tanımlanmasına ayrılmıştır.

İkinci kısımda Sakarya'nın tespit edilen parametreler düzeyinde 2014-2015'teki verileri incelenmiştir.

Son kısımda Sakarya'nın yaşam kalitesi göstergeleri açısından mevcut yapısının Türkiye ortalamasındaki yeri ve parametrelerin geliştirilebilirliği üzerine değerlendirmeler yapılmıştır.

1. Yaşam Kalitesi Göstergelerine İlişkin Kavram ve Kapsam

Dünya Sağlık Örgütü(WHO)'ne göre *yaşam kalitesi*, bireyin hedeflerini, beklentilerini, standartlarını ve kaygılarını şekillendiren kültür ve değerler sistemi içerisindeki yaşantısında kendi konumunu nasıl algıladığıdır(WHO, 1997:1). Yaşam kalitesi göstergelerinde; Bin kişiye düşen AVM brüt kiralanabilir alan oranı, kanalizasyon şebekesi ile hizmet verilen belediye nüfusunun toplam belediye nüfusuna oranı, kişi başı mesken elektrik tüketimi, on bin kişiye düşen özel otomobil sayısı, kükürdioksit (SO₂) ortalama değeri, partiküler madde (duman) ortalama değeri, sosyal güvenlik kapsamı dışında kalan nüfusun toplam nüfusa oranı, yüz bin kişiye düşen ceza infaz kurumuna giren hükümlü sayısı, yüz bin kişiye düşen intihar vakası sayısı parametreleri vardır.

1.1. Bin Kişiyeye Düşen AVM Brüt Kiralanabilir Alan Oranı

Uluslararası Alışveriş Merkezleri Konseyi'nin(ICSC) yapmış olduğu tanımda AVM, planlaması, geliştirilmesi, işletmesi ve yönetilmesi tek bir kuruluşmuş gibi gerçekleştirilen ama bir grup perakende ve ticari kuruluştan meydana gelen oluşumdur. Bünyesinde ücretsiz otopark mevcuttur. Alışveriş merkezinin boyutları ve konumu genelde hizmet edilecek bölgedeki ticaretin karakteristiğine göre belirlenir (ICSC, 1999). Ülkemizde ise AVM, Büyük Mağazalar ve Zincir Mağazalar Kanunu Tasarısı Taslağı'nda; "Bir yapı veya alan bütünlüğü içinde; ortak kullanma alanları dahil beslenme, giyinme, eğlenme, dinlenme, kültürel ve benzeri ihtiyaçların tamamının veya bir kısmının karşılandığı işyerleri ve içerisinde büyük mağaza bulunan iş ve/veya ticaret merkezleri" şeklinde tanımlanmıştır (Md.2/b). Brüt kiralanabilir alan ise AVM'nin Kurulu olduğu yerdeki iç ve dış kısmın tüm alanına verilen isimdir. Bu gösterge ilin harcama ve tüketim potansiyelini, ticari gelişmişliğini ve dolaylı olarak da sosyalleşme düzeyini yansıtmaktadır. AVM brüt kiralanabilir alan oranının bin ile çarpımının toplam nüfusa bölünmesiyle, bin kişiye düşen AVM brüt kiralanabilir alan oranı bulunur.

1.2. Kanalizasyon Şebekesi ile Hizmet Verilen Belediye Nüfusunun Toplam Belediye Nüfusuna Oranı

Atık suların Kanalizasyon Şebekesine Deşarj Yönetmeliği 3. Maddesinde *kanalizasyon şebekesi*, "Ayrık sistemde evsel ve / veya endüstriyel, bileşik sistemde ise tüm atık suları toplamaya, uzaklaştırmaya ve arıtma tesislerine iletmeye yarayan tesisleri içeren

birbirleri ile bağlantılı boru ya da kanal sistemlerini ifade eder” şeklinde tanımlanmıştır. Püsküllüoğlu Türkçe Sözlüğünde ise “Kentlerde, yapıların pis sularının, pisliklerinin atılmasını sağlayan, yeraltından geçen boru ve kanallardan oluşan düzen, lağım” şeklinde ifade etmektedir (Püsküllüoğlu, 2004:717). Bu gösterge halkın genel sağlığı ve refah düzeyini ilgilendiren atık su problemine karşı belediyelerin hizmet sunma düzeyini göstermektedir. Bu gösterge kanalizasyon şebekesi ile hizmet verilen belediye nüfusunun toplam belediye nüfusuna oranlanmasıyla bulunur.

1.3. Kişi Başı Mesken Elektrik Tüketimi

Elektrik, elektronların hareket etmesiyle oluşan bir enerji biçimidir (www.biltek.tubitak.gov.tr). Türkiye Enerji Dağıtım Anonim Şirketi tarafından üretilen bu gösterge MW/h (megawatt-saat) olarak ifade edilmektedir (Kalkınma Bakanlığı, 2013: 42). Ekonomik gelişmişlik ile kişi başına elektrik tüketimi doğru orantılı olduğundan önemlidir. Meskenlerde kullanılan toplam elektrik tüketiminin toplam nüfusa oranlanmasıyla kişi başına mesken elektrik tüketimi bulunur.

1.4. On Bin Kişiye Düşen Özel Otomobil Sayısı

Otomotiv Sektörü genel olarak, karayolu taşıt araçları ve bu araçların üretiminde kullanılan parçaları imal eden bir sanayi dalı olarak tanımlanmaktadır. Otomobil de bu karayolu taşıt araçlarından biridir (Görener ve Görener, 2012: 1214). *Özel Otomobil* ise kişinin kendi mülkünde olan otomobillerdir. Özel otomobil kullanımı toplumda bireysel ve toplumsal refah düzeyini yansıttığı için önemlidir. Toplam

özel otomobil sayısının on bin ile çarpımının toplam nüfusa bölünmesiyle; on bin kişiye düşen özel otomobil sayısı bulunur.

1.5. Kükürtdioksit (SO₂) Ortalama Değeri

Kükürtdioksit, Bireyler açısından yaşam kalitesine etki eden çevre koşullarına ilişkin olan ve doğada yaygın olarak bulunan genellikle sarı renkte kimyevi bir elementtir. Ayrıca kükürtdioksit hava kirletici emisyonların en yaygın olanıdır (MEB, 2011; 7). *Ulusal Hava Kalitesi Endeksi*, EPA Hava Kalitesi Endeksini ulusal mevzuatımız ve sınır değerlerimize uyarlayarak oluşturmuştur. Beş temel kirletici için hava kalitesi indeksi hesaplanmaktadır. Bunlar; partikül madde(PM₁₀) karbonmonoksit(CO), kükürtdioksit(SO₂), azotdioksit (NO₂) ve ozondur(O₃)(www.havaizleme.gov.tr). Hava kalitesi insan sağlığı ve diğer canlılar üzerinde olumsuz etkileri olduğundan önemlidir.

1.6. Partiküler Madde (Duman) Ortalama Değeri

Partiküler Madde, çevredeki canlı bitkilerden, esintilerden, fosil yakıtlarının kullanılması gibi insan faaliyetlerinden ortaya çıkabilir. Bileşenleri ağır metaller olduğu gibi basit gazlar da olabilir (Varınca, Güneş ve Ertürk, 2008;2). Partiküler maddeler kanser yapıcı organik kimyasallar içerebileceğinden bu maddelerin fiziksel yapısı ve kimyasal kompozisyonu oldukça önemlidir. Solunum yolu hastalıkları, kalp problemleri, bebek ölümlerinde artış gibi etkilerinden dolayı sürekli izlenmesi ve değerlendirilmesi gereklidir (Kentair, 2013:12).

1.7. Sosyal Güvenlik Kapsamı Dışında Kalan Nüfusun Toplam Nüfusa Oranı

ILO'ya göre; *Sosyal Güvenlik*, bir toplumda, bireylerin ve hanehalklarının, özellikle yaşlı sınıflarda, işsizlik, hastalık, malullük, iş kazaları, hamilelik gibi durumlarda sağlığa erişimini sağlayan ve gelir güvenliğini garanti altına alan bir koruma sistemidir (ILO,2001). Sosyal siyaset terimi olarak Sosyal Güvenlik; “herhangi bir sosyal risk yüzünden geliri veya kazancı azalmış kişilerin, başkalarının yardımına gerek kalmaksızın, yaşama ve geçinme ihtiyaçlarını karşılayan bir sistemler bütünüdür”, sosyal güvenlik sistemi ise; “Bir devletin sosyal güvenlik kurumlarının ve uygulanan sosyal politikaların tümüdür”(Seyyar, 2002:506). Bir başka deyişle sosyal güvenlik; “Herkesin hastalık, analık, işsizlik, yaşlılık ve ölüm gibi insan iradesi dışında meydana gelen risklere karşı güven içerisinde olması gereğinin yanı sıra; beslenme ve barınma gibi her türlü ihtiyacın karşılanmasıdır”(Ayhan, 2012: 43). Bu oran, sosyal güvenliği olmayan nüfusun, toplam nüfusa oranlanmasıyla bulunur.

1.8. Yüz Bin Kişiye Düşen Ceza İnfaz Kurumuna Giren Hükümlü Sayısı

Ceza İnfaz Kurumları İle Tevkif Evlerinin Yönetimine Ve Cezaların İnfazına Dair Tüzüğü'nün birinci ve ikinci maddelerinde *Ceza İnfaz Kurumları*, “mahkeme tarafından hürriyeti bağlayıcı cezaya çarptırılan hükümlülerin, cezalarının infaz edildiği yerler” olarak tanımlanmıştır. Hükümlü ise “İşlediği suç/suçlar nedeni ile mahkeme tarafından hakkında hürriyeti bağlayıcı ceza verilerek, ceza infaz kurumuna giren

kişidir” (TÜİK, 2012: 94). Bu parametre ceza infaz kurumuna giren hükümlü sayısının yüz bin ile çarpımının toplam nüfusa bölünmesiyle bulunur.

1.9. Yüz Bin Kişiye Düşen İntihar Vakası Sayısı

İntihar, insanın ruhunda meydana gelen bir iç çatışma sonucunda kendi kendini bilerek ve isteyerek öldürme şeklidir (TÜİK, 2012: 31). Bakırcıoğlu'nun sözlüğünde ise “Kişinin bilerek ve isteyerek kendi yaşamına son vermesi; özkıyım, kendini öldürme, canına kıyma” şeklinde ifade edilmektedir(2012: 468). Bu gösterge toplam intihar vakası sayısının yüz bin ile çarpımının toplam nüfusa bölünmesiyle bulunur.

2. Sakarya'nın Sosyo-ekonomik Analiz Açısından Yaşam Kalitesi Göstergelerinin Durumu

Yaşam kalitesi göstergeleri ilk bölümde de belirtildiği gibi AVM kiralanabilir alan oran, kanalizasyon şebekesi ile hizmet verilen belediye nüfusu, elektrik tüketimi, özel otomobil sayısı, kükürtdioksit SO₂ değeri, partiküler madde (duman) değeri, sosyal güvenlik kapsamı dışında kalan nüfus, ceza infaz kurumuna giren hükümlü sayısı, intihar vakası sayısının belirtildiği alt parametrelerden oluşmaktadır. Bu göstergelere ilişkin Sakarya'ya ait bilgiler verilmiştir.

2.1. Bin Kişiye Düşen AVM Brüt Kiralanabilir Alan Oranı

Sakarya AVM ortalama değeri göstergeler için AVM derneğinin verilerinden yararlanmıştır. 2014'te Sakarya'da faaliyete bulunan dört

Yaşam Kalitesi

AVM'nin toplan brüt kiralanabilir alan 109.500 m² olup bin kişiye düşen AVM brüt kiralanabilir alan oranı 117,4 m²'dir. Sakarya'da 2015'te faaliyette olan beş AVM toplam brüt kiralanabilir alanı 140.500 m² olup bin kişiye düşen AVM brüt kiralanabilir alan oranı 147,4 m²'dir. Bin kişiye düşen AVM brüt kiralanabilir alanı, toplam AVM brüt kiralanabilir alanının bin ile çarpımının toplam nüfusa bölünmesiyle bulunmuştur (Tablo 1).

Tablo 1.
Bin Kişiye Düşen Alışveriş Merkezi (AVM) Brüt Kiralanabilir Alan Oranı

AVM	Brüt Kiralanabilir Alan		Bin Kişiye Düşen AVM Brüt Kiralanabilir Alan Oranı	
	2014	2015	2014	2015
Ada Alışveriş Merkezi	23.500 m ²	23.500m ²	25,19m ²	24,65m ²
Agora Alışveriş Merkezi	-	31.000m ²	-	33,23m ²
Parkshop Alışveriş Merkezi	23.500 m ²	23.500m ²	25,19m ²	24,65m ²
Serdivan Alışveriş Merkezi	35.000 m ²	35.000m ²	37,52m ²	36,71m ²
Kipa Alışveriş Merkezi	27.500 m ²	27.500m ²	29,48m ²	28,85m ²
Sakarya Toplam	109.500 m²	140.500 m²	117,4m²	147,4m²

Kaynak: Alışveriş Merkezleri ve Yatırımcıları Derneği'nin verilerinden derlenmiştir.

2.2. Kanalizasyon Şebekesi ile Hizmet Verilen Belediye Nüfusunun Toplam Belediye Nüfusuna Oranı

Sakarya'da kanalizasyon şebekesi ile hizmet verilen belediye nüfusunun toplam belediye nüfusuna oranı için Sakarya Çevre Durum Raporu verilerinden yararlanılmıştır. Sakarya'da 2014'teki toplam belediye nüfusu 932.706 iken kanalizasyon şebekesi ile hizmet verilen belediye nüfusu 642.301'dir. Kanalizasyon şebekesi ile hizmet verilen nüfusun belediye nüfusu içindeki oranı %77'dir. 2015'te ise toplam belediye nüfusu 953.181 iken kanalizasyon şebekesi ile hizmet verilen belediye nüfusu 763.985'tir. Kanalizasyon şebekesi ile hizmet verilen nüfusun toplam belediye nüfusuna oranı %80'dir. Bu oran kanalizasyon şebekesi ile hizmet verilen belediye nüfusuna oranlamasıyla bulunmuştur (Tablo 2).

Tablo 2.
Kanalizasyon Şebekesi İle Hizmet verilen Nüfusun Belediye Nüfusu İçindeki Oranı

YILLA R	Toplam Belediye Nüfusu	Kanalizasyon Şebekesi İle Hizmet Verilen Nüfus	Kanalizasyon Şebekesi İle Hizmet Verilen Nüfusun Belediye Nüfusu İçindeki Oranı (%)
2014	932.706	642.301	%77
2015	953.181	763.985	%80

Kaynak: 2014-2015 Sakarya Çevre Durum Raporu'ndan derlenmiştir.

2.3. Kişi Başı Mesken Elektrik Tüketimi

Sakarya'nın kişi başına düşen mesken elektrik tüketimi için Türkiye İstatistik Kurumu verilerinden yararlanılmıştır. Sakarya'da 2013 itibariyle toplam 2.747.786 MW/h elektrik tüketilmiştir. Bu elektrik tüketiminin de 532.356 MW/h meskenlerde kullanılmıştır. 2013'te Sakarya'da kişi başına mesken elektrik tüketimi 580,304 KW/h'dir. Sakarya'da 2014'te toplam 2.795.554 MW/h elektrik tüketilmiştir. Bu elektrik tüketiminde 541.233 MW/h meskenlerde kullanılmıştır. Sakarya'da 2014'te kişi başına mesken elektrik tüketimi 580,282 KW/h'dir. Bu veri kişi başı mesken elektrik tüketimi, meskenlerde tüketilen elektrik miktarının toplam nüfusa oranlamasıyla ile bulunmuş ve KW/h ile gösterilmiştir (Tablo 3).

Tablo 3.
Kişi Başı Toplam Elektrik Tüketimi

YILLA R	Nüfus	Toplam mesken elektrik tüketimi (MWh)	Kişi başına toplam elektrik tüketimi (KWh)
2013	917.373	532.356	580,304
2014	932.706	541.233	580,282

Kaynak: TÜİK 2013-2014 verilerinden derlenmiştir.

2.4. On Bin Kişiye Düşen Özel Otomobil Sayısı

Sakarya'nın on bin kişiye düşen özel otomobil sayısının göstergeleri için Türkiye İstatistik Kurumu verilerinden yararlanılmıştır. Sakarya'da motorlu taşıtlar arasında en büyük pay otomobillere aittir.

Sakarya'nın 2014 verilerine göre nüfus 932.706 iken toplam özel otomobil sayısı 112.505'tir. On bin kişiye düşen özel otomobil sayısı ise 1206'dır. 2015'e gelindiğinde nüfus 953.181 iken özel otomobil sayısı 123.424 olmuştur. On bin kişiye düşen özel otomobil sayısı ise 1294'e yükselmiştir. Bu veri toplam özel otomobil sayısının on bin ile çarpımının toplam nüfusa oranlanmasıyla bulunur(Tablo 4).

Tablo 4.
On Bin Kişiyeye Düşen Özel Otomobil Sayısı

YILLAR	Nüfus	Toplam Özel Otomobil Sayısı	On Bin Kişiyeye Düşen Özel Otomobil Sayısı
2014	932.706	112.505	1206
2015	953.181	123.424	1294

Kaynak: TÜİK 2014-2015 verilerinden derlenmiştir.

2.5. Kükürtdioksit (SO₂) Ortalama Değeri

Sakarya'nın Kükürtdioksit (SO₂) ortalama değeri göstergeleri için Çevre ve Şehircilik Bakanlığı verilerinden yararlanılmıştır. Sakarya'nın 2014 itibariyle Kükürtdioksit SO₂ oranı %12,2 olarak ölçülmüştür. 2015'te bu oran %12,95 olarak ölçülmüştür. Kükürtdioksit ortalama değer 2015'te geçmiş yıla göre %0,75 artmıştır (Tablo 5).

Tablo 5.
Kükürtdioksit (SO₂) Ortalama Değeri (%)

YILLAR	2014	2015
Kükürtdioksit Ortalama Değeri(%)	12,2	12,95

Kaynak: Çevre ve Şehircilik Bakanlığı 2014-2015 verilerinden derlenmiştir.

2.6. Partiküler Madde (Duman) Ortalama Değeri

Sakarya'nın Partiküler Madde (Duman) ortalama değeri göstergeleri için Çevre ve Şehircilik Bakanlığı verilerinden yararlanılmıştır. Sakarya'da 2014 itibariyle Partiküler Madde oranı %73,2 olarak ölçülmüştür. 2015'te bu oran %67,15 olarak ölçülmüştür. Partiküler Madde ortalama değeri 2015'te geçmiş yıla göre %6,05 azalmıştır (Tablo 6).

Tablo 6.
Partiküler Madde (Duman) Ortalama Değeri(%)

YILLAR	2014	2015
Partiküler Madde Oranı(%)	73,2	67,15

Kaynak: Çevre ve Şehircilik Bakanlığı 2014-2015 verilerinden derlenmiştir.

2.7. Sosyal Güvenlik Kapsamı Dışında Kalan Nüfusun Toplam Nüfusa Oranı

Sakarya Sosyal Güvenlik kapsamı dışında kalan nüfusun toplam nüfusa oranı için Sosyal Güvenlik Kurumu verilerinden yararlanılmıştır. 2014'te Sakarya'nın toplam nüfusu 932.706'dır. Bunun 13.440'ını sosyal güvenlik kapsamı dışında kalan nüfus oluşturur. Sosyal güvenlik kapsamı dışında kalan nüfusun toplam nüfusa oranı ise %0,144'tür. 2015'te Sakarya'nın nüfusu 953.181'dir. Bunun 24.955'ini sosyal güvenlik kapsamı dışında kalan nüfus oluşturur. Sosyal güvenlik kapsamı dışında kalan nüfusun toplam nüfusa oranı ise %0,261'dir. Bu veri sosyal güvenlik kapsamı dışında kalan nüfusun, toplam nüfusa bölünmesiyle bulunmuştur (Tablo 7).

Tablo 7.
Sosyal Güvenlik Kapsamı Dışında Kalan Nüfusun Toplam Nüfusa Oranı(%)

YILLAR	Sosyal Güvenlik Kapsamı Dışında Kalan Nüfus	Toplam Nüfus	Sosyal Güvenlik Kapsamı Dışında Kalan Nüfusun Toplam Nüfusa Oranı (%)
2014	13440	932.706	1,44
2015	24955	953.181	2,61

Kaynak: Sosyal Güvenlik Kurumu 2014-2015 verilerinden derlenmiştir.

2.8. Yüz Bin Kişiyeye Düşen Ceza İnfaz Kurumuna Giren Hükümlü Sayısı

Sakarya’da toplam ceza infaz kurumuna giren hükümlü sayısı 2014’te 2.027 iken 2015’te bu sayı azalmış 1.412 olmuştur. Yüz bin kişiyeye düşen ceza infaz kurumuna giren hükümlü sayısı 2014’te 217,3 iken 2015’te 148,1’e düşmüştür. Bu veri ceza infaz kurumuna giren hükümlü sayısının yüz bin ile çarpımının toplam nüfusuna bölünmesiyle bulunur (Tablo 8).

Tablo 8.
Yüz Bin Kişiyeye Düşen Ceza İnfaz Kurumuna Giren Hükümlü Sayısı

Yıl	Toplam Ceza İnfaz Kurumuna Giren Hükümlü Sayısı	Nüfus	Yüz Bin Kişiyeye Düşen Ceza İnfaz Kurumuna Giren Hükümlü Sayısı
2014	2.027	932.706	217,3
2015	1.412	953.181	148,1

Kaynak: TÜİK 2014 ve Sakarya Ceza İnfaz Kurumları 2015 verilerinden derlenmiştir.

2.9. Yüz Bin Kişiyeye Düşen İntihar Vakası Sayısı

2014’te kadınların yaşadığı intihar vakası sayısı 2 iken 2015’te 3’e çıkmıştır. Erkeklerde bu rakam 2014’te 12 iken 2015’te 19’a

yükselmiştir. Sakarya’da toplam intihar vakası sayısı 2014’te 14 iken bu sayı 2015’te 22’ye çıkmıştır. Yüz bin kişiye düşen intihar vakası sayısı 2014’te 1,5 olmuş, 2015’te 2,3’e yükselmiştir. Bu veri toplam intihar vakası sayısının yüz bin ile çarpımının toplam nüfusa oranlanmasıyla bulunur (Tablo 9).

Tablo 9.
Yüz Bin Kişiyeye Düşen İntihar Vakası Sayısı

Yıl	Kadın	Erkek	Toplam	Nüfus	Yüz Bin Kişiyeye Düşen İntihar Vakası Sayısı
2014	2	12	14	932.706	1,5
2015	3	19	22	953.181	2,3

Kaynak: TÜİK 2014-2015 verilerinden derlenmiştir.

3. Sakarya’nın Yaşam Kalitesi Göstergeleri Açısından Sosyo-Ekonomik Analizinin Değerlendirilmesi

Bu bölümde Sakarya’nın yaşam kalitesi göstergelerinin ilgili kurumlar ve internet sitelerinden alınan veriler ışığında sosyo-ekonomik analiz açısından genel bir değerlendirilmesi yapılmıştır. Bu göstergeler bireylerin yaşam kalitesini yükselten çevre koşulları ile refah durumlarını yansıtmaktadır.

Bin kişiye düşen AVM brüt kiralanabilir alan oranı ilin tüketim potansiyelini, harcama potansiyelini, ticari gelişmişliğini ve sosyalleşme düzeyini yansıtan bu değişken, sonuca pozitif etki

yapmaktadır (Kalkınma Bakanlığı, 2013; 41). AVM sayıları ve brüt kiralana bilir alan bakımından Türkiye’de, 2014 itibariyle 338 tane AVM bulunmakta ve brüt kiralana bilir alan 10.018.197 m² ile faaliyet gösterirken 2015’te bunlara 23 AVM daha eklenmiş ve brüt kiralana bilir alanda 10.100.556 m² olmuştur. Sakarya’da 2014 itibariyle 4 AVM bulunmakta ve brüt kiralana bilir alanı 109.500 m² iken 2015’te AVM sayısı 5’e yükselmiş ve brüt kiralana bilir alan da 140.500 m²’ye yükselmiştir. Türkiye ve Sakarya AVM sayılarında ve brüt kiralana bilir alanda bir artış gözlenmektedir. Sakarya’da ilk AVM 2007’de yapılmasına rağmen 2015 sonu itibariyle 5 AVM faaliyet göstermektedir. Bu durum Sakarya’nın sosyo-ekonomik gelişmişliğine pozitif etki yapmaktadır.

Kanalizasyon şebekesi ile hizmet verilen belediye nüfusu ilin sağlık, refah ve belediye alt yapı hizmetlerini yansıtan bu değişken, sonuca pozitif etki yapar (Kalkınma Bakanlığı, 2013; 41). Türkiye genelinde 2014 verilerine göre kanalizasyon şebekesi ile hizmet verilen belediye nüfusu 69.926.313 ve kanalizasyon şebekesi ile hizmet verilen belediye sayısı 1.397 olup kanalizasyon şebekesi ile hizmet verilen nüfusun belediye nüfusu içindeki oranı %90’dır. Sakarya genelinde 2014 verilerine göre kanalizasyon şebekesi ile hizmet verilen belediye nüfusu 642.301 ve kanalizasyon şebekesi ile hizmet verilen belediye sayısı 16 olup kanalizasyon şebekesi ile hizmet verilen nüfusun belediye nüfusu içindeki oranı %77’dir. 2015 verilerinde ise kanalizasyon şebekesi ile hizmet verilen belediye nüfusu 763.985’tir. Kanalizasyon şebekesi ile hizmet verilen nüfusun belediye nüfusu

içindeki oranı %80'dir. Sakarya kanalizasyon şebekesiyle hizmet veren belediye nüfusunu toplam nüfusa oranı Türkiye ortalamasının altındadır. Bu durum Sakarya'nın sosyo-ekonomik gelişmişliğine negatif etki yapmaktadır.

Kişi başı mesken elektrik tüketimi toplumun refah artış düzeyini gösterir, sonuca pozitif etki yapar (Kalkınma Bakanlığı, 2013; 42). Türkiye genelinde 2013 verilerine göre meskenlerdeki toplam elektrik tüketimi 44.971.483 MWh ve Türkiye'de kişi başına düşen elektrik tüketimi 587 KWh'dir. Sakarya'da meskenlerdeki toplam elektrik tüketimi 532.356 MWh ve kişi başına toplam elektrik tüketimi 580 KWh'dir. 2014'e gelindiğinde Türkiye'de meskenlerde toplam 46.189.693 MWh ve kişi başına da 594 KWh elektrik tüketimi gerçekleşmiştir. Sakarya'da 2014'te meskenlerde toplam 541.233 MWh ve kişi başına da 580 KWh elektrik tüketimi olmuştur. Bu durum Sakarya'nın kişi başına düşen elektrik tüketiminde Türkiye ortalamasında olduğunu gösteriyor.

On bin kişiye düşen özel otomobil sayısının bireylerin ve toplumun refah seviyesi yansıtan gösterge olup sonuca pozitif etki yapar (Kalkınma Bakanlığı, 2013; 42). Sakarya'da 2014 verilerine göre nüfus 932.706 iken toplam özel otomobil sayısı 112.505'tir. On bin kişiye düşen özel otomobil sayısı 1.206'dır. Türkiye'de 2014'te özel otomobil sayısı 9.857.915 ve on bin kişiye düşen otomobil sayısı 1.268'dir. Sakarya'da 2015 verilerine göre nüfus 953.181 iken toplam özel otomobil sayısı 123.424'tür. On bin kişiye düşen özel otomobil sayısı 1.294'tür. Türkiye'de 2015'te özel otomobil sayısı 10.289.337

ve on bin kişiye düşen özel otomobil 1344'tür. Bu durum Sakarya'nın on bin kişiye düşen özel araç sayısı bakımından Türkiye ortalamasının altında olup ilin sosyo-ekonomik gelişmişliğine negatif etmektedir.

Kükürtdioksit (SO₂) ortalama değeri bireylerin yaşam koşullarını ve çevre koşullarını yansıtan bu gösterge sonuca negatif etki yapmaktadır (Kalkınma Bakanlığı, 2013; 42). Türkiye'de hava kalitesi izleme istasyonları içerisinde %90 ve üzeri de veri alım oranını sağlayamadığı için tam olarak Türkiye ortalaması verilememektedir. İl olarak bakıldığında 2014'te Sakarya'da Kükürtdioksit(SO₂) ortalama değeri %12,2 iken 2015'te bu oran %12,95'e yükselmiştir. Bu durum Sakarya'nın sosyo-ekonomik gelişmişliğine negatif etki yapmaktadır.

Partiküler madde (duman) ortalama değeri bireylerin yaşam koşullarını ve çevre koşullarını yansıtan bu gösterge sonuca negatif etki yapmaktadır (Kalkınma Bakanlığı, 2013; 42). Türkiye de hava kalitesi izleme istasyonları içerisinde %90 ve üzeri veri alım oranını sağlayamadığı için tam olarak Türkiye ortalaması verilememektedir. 2014'te il bazında Sakarya'daki Partiküler Madde ortalama değeri %73,2 iken 2015'te bu oran %67,15'e düşmüştür. Bu durum Sakarya'nın sosyo-ekonomik gelişmişliğine negatif etki yapmaktadır.

Sosyal güvenlik şemsiyesi dışında olmak sosyal içermeyi olumsuz etkiler ve kayıt dışı istihdamın var olacağından negatif etki etmektedir (Kalkınma Bakanlığı, 2013; 42). Türkiye'de 2014'te sosyal güvenlik kapsamı dışında kalan nüfus 1.628.084 ve sosyal güvenlik kapsamı dışında kalan nüfusun toplam nüfusa oranı %2,09'dur. 2014 verilerine

göre toplam Sakarya’da sosyal güvenlik kapsamı dışında kalan toplam nüfus 13.440 ve sosyal güvenlik kapsamı dışında kalan toplam nüfusun oranı %1,44’tür. 2015’e gelindiğinde Türkiye’de sosyal güvenlik kapsamı dışında kalan nüfus 1.617.680 ve sosyal güvenlik kapsamı dışında kalan nüfusun toplam nüfusa oranı %2,05’tir. 2015’te Sakarya’da sosyal güvenlik kapsamı dışında kalan nüfus 24.955 ve sosyal güvenlik kapsamı dışında kalan nüfusun toplam nüfusa oranı %2,61’dir. Bu göstergenin az olması pozitif etki yapmaktadır.

Kişilerin suç işleyip cezaevine girmesi ilde sosyal, ekonomik ve ruhsal sorunların yoğun olduğu ve dolaylı olarak güvenlik sorunlarının bulunduğu anlamına geldiği için bu gösterge sonuca negatif etki eder (Kalkınma Bakanlığı, 2013; 42). 2014 verilerine göre Türkiye de toplam ceza infaz kuruluna giren hükümlü sayısı 170.733 olup yüz bin kişiye düşen ceza infaz kuruluna giren hükümlü sayısı 219,8’dir. Sakarya’da 2014’te toplam ceza infaz kurumuna giren hükümlü sayısı 2.027 ve yüz bin kişiye düşen ceza infaz kuruluna giren hükümlü sayısı 217,3’tür. 2015’e ait Türkiye geneli ceza infaz kurumlarına giren hükümlü sayısı ile ilgili kurumlardan veri elde edilememiştir. Sakarya’da ilgili kurumlardan alınan veriler doğrultusunda 2015’te ceza infaz kurumuna giren hükümlü sayısı 1412 ve yüz bin kişiye düşen ceza infaz kurumuna giren hükümlü sayısı 148,1’dir. Bu durum Sakarya’nın sosyo-ekonomik gelişmişliğine negatif etki yapmaktadır.

Bireylerin intihar eğilimlerinin yüksek olması, ilde sosyal, ekonomik ve psikolojik sorunların yoğun olduğuna ve yaşam koşullarının olumsuzluğuna işaret edebileceğinden bu gösterge sonuca negatif etki

eden bir göstergedir (Kalkınma Bakanlığı, 2013; 42). Türkiye’de 2014’te ölümlerle sonuçlanan intihar sayısı 3.169 olmuştur. İntihar edenlerin 2.352 tanesini erkekler ve 817 tanesini kadınlar oluşturmaktadır. Yüz bin kişiye düşen intihar vakası sayısı 4,07’dir Sakarya’da 2014’te toplam intihar eden sayısı 14 olup bunlardan 12 tanesi erkek ve 2 tanesi kadındır. Yüz bin kişiye düşen intihar vakası sayısı 1,5’tir. 2015’te Türkiye’de ölümlerle sonuçlanan toplam intihar vakası sayısı 3.211’dir. Bunlardan 2.335’ini erkekler, 876’sını kadınlar oluşturmaktadır. Yüz bin kişiye düşen intihar vakası sayısı 4,07’dir. Sakarya’da 2015’te toplam intihar edenlerin sayısı 22 olup bunlardan 19 tanesi erkek, 3 tanesi kadındır. Yüz bin kişiye düşen intihar vakası sayısı 2,3’tür. Bu da Sakarya’nın sosyo-ekonomik gelişmişliğini negatif etkilemektedir.

Sonuç

Bu çalışmada Türkiye İstatistik Kurum, Sosyal Güvenlik Kurumu, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Alışveriş Merkezi ve Yatırımcılar Derneği ve Kalkınma Bakanlığı’ndan alınan veriler doğrultusunda Sakarya’nın yaşam kalitesi göstergesi açısından sosyo-ekonomik analizi yapılmış ve kullanılan parametreler Türkiye ile karşılaştırılmıştır.

İlin harcama ve tüketim potansiyelini gösteren bin kişiye düşen AVM brüt kiralanabilir alan oranı 2014-2015 itibariyle Türkiye geneli ortalaması altında kalmıştır. Bu parametre Sakarya’nın sosyo-ekonomik gelişmişlik seviyesini pozitif yönde etkilemiştir.

İlin genel sağlık ve refah düzeyini etkileyen temel altyapının durumunu ve belediyelerin hizmetlerini gösteren kanalizasyon şebekesi ile hizmet verilen belediye nüfusunun toplam belediye nüfusuna oranı 2014'te Türkiye geneli ortalaması altında kalmıştır. 2015'e ait Türkiye geneli bir veri elde edilememiştir. Bu parametre Sakarya'nın sosyo-ekonomik gelişmişlik seviyesini negatif etkilemiştir.

İlin refah durumundaki artışın etkisiyle tüketilen elektrikte bir artışı olmuştur. 2013-2014 itibariyle Sakarya'da kişi başına mesken elektrik tüketimi, Türkiye geneli ortalamasının altında kalmıştır. Bu parametre Sakarya'nın sosyo-ekonomik gelişmişlik seviyesini negatif etkilemiştir.

Bireysel ve toplumsal refah düzeyini yansıtan bir varlık göstergesi olan on bin kişiye düşen özel otomobil sayısı 2014-2015'te Türkiye geneli ortalamasının altında kalmıştır. Bu parametreler Sakarya'nın sosyo-ekonomik gelişmişlik seviyesini pozitif yönde etkilemiştir.

İlin yaşam çevre ve hayat koşullarını gösteren kükürdioksit (SO₂) ortalama değeri Türkiye'de her ilin tam olarak ölçülemediğinden karşılıklı olarak net değerlendirilememektedir. Kükürdioksit değerlerinin yüksek olması insan sağlığını ve yaşam kalitesini etkilemektedir. Bu parametre Sakarya'nın sosyo-ekonomik gelişmişlik seviyesini negatif etkilemiştir.

İlin çevre ve sağlık koşullarını etkileyen gösteren partiküler madde (duman) ortalama değeri Türkiye'de her ilin tam olarak

ölçülemediğinden karşılıklı olarak net değerlendirilememektedir. Partiküler madde ortalama değerinin yüksek olması insanlarda solunum yolu ve kanser gibi bir takım hastalıklara neden olmaktadır. Bu parametre Sakarya'nın sosyo-ekonomik gelişmişlik seviyesini negatif etkilemiştir.

İlin sosyal, ekonomik ve ruhsal sorunlarını gösteren yüz bin kişiye düşen ceza infaz kurumuna giren hükümlü sayısı 2014-2015'te Türkiye geneli ortalamasının altındadır.

İlin ekonomik, ruhsal ve ekonomik sorunlarını gösteren yüz bin kişiye düşen intihar vakası sayısı 2014-2015 yıllarında Türkiye geneli ortalamasının de altındadır.

Kaynakça

AYHAN, Abdurrahman (2012), “Sosyal Güvenlik Kavramı ve Sosyal Güvenlik İlkeleri”, *Sosyal Güvenlik Dergisi*, S.1, Ankara

BAKIRCIOĞLU, Rasim (2012), *Ansiklopedik Eğitim ve Psikoloji Sözlüğü*, Anı Yayıncılık, Ankara.

GÖRENER, Ali ve GÖRENER, Ömer (2012), “Türk Otomotiv Sektörünün Ülke Ekonomisine Katkıları ve Geleceğe Yönelik Sektörel Beklentiler”, *Journal of Yasar University*, C.3, S.10, İzmir.

ICSC (1999), “ICSC Shopping Center Definitions Basic Configurations and Types”, <https://eduardoquiza.files.wordpress.com/2009/09/scdefinitions99.pdf> Erişim Tarihi, 7.10.2016.

ILO (2001), “Facts On: Social Security” <http://workspace.unpan.org/sites/internet/Documents/UNPAN96122.pdf> Erişim Tarihi, 7.10.2016.

KALKINMA BAKANLIĞI (2013), **İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması (SEGE-2011)**, Ankara

KENTAİR (2013), Gaziantep Hava Kalitesi Değerlendirme Raporu, Gaziantep.

<https://www.csb.gov.tr/db/cygm/eduardosya/GAZ%C3%84%C2%B0ANTEP%20KENT%20A%C3%84%C2%B0R%20RAPORU.pdf>
Erişim Tarihi, 7.10.2016.

MEB (2011), Motorlu Araçlar Teknolojisi,Egzoz Emisyon Kontrolü, Ankara.

PÜSKÜLLÜOĞLU, Ali (2004), Türkçe Sözlük Arkadaş Yayınevi, Ankara.

SEYYAR, Ali (2002), Sosyal Siyaset Terimleri(Ansiklopedik Sözlük), Beta Yayınları, İstanbul.

TÜİK (2012), **İstatistik Göstergeler 1923-2011**, Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası, Ankara.

TÜİK (2014), **Seçilmiş Göstergelerle Sakarya 2013**, Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası, Ankara.

VARINCA, Kamil B., GÜNEŞ, Gülten ve ERTÜRK, Ferruh (2008),Hava Kirleticilerinin İnsan Sağlığı ve İklim Değişikliği Üzerine Etkileri, Ulusal Hava Kalitesi Sempozyumu (UHAKS 2008), **Bildiriler Kitabı**, Konya.

WHO (1997), “Measuring Quality of Life”, www.who.int/mental_health/media/68.pdf Erişim Tarihi, 16.10.2016.

Sonuç

Çalışmada Sakarya'nın Sosyo-Ekonomik durumu 8 ana parametrede 61 alt bileşen çerçevesinde analiz edilmiştir.

Demografik Göstergeler çerçevesinde yapılan analizde; 2014'te km² başına 191; 2015'te km² başına 195 kişi düştüğü ve bir önceki yıla göre nüfus yoğunluğunun arttığı görülmüştür. Türkiye'de nüfus yoğunluğu 2014'te km² başına 101 kişi iken 2015'te 102 kişiye ulaşmıştır. Sakarya'nın nüfus yoğunluğunun 2014 ve 2015'te Türkiye ortalamasının üzerinde artmıştır.

Türkiye'de 2014'ten 2015'e 40-44 yaş grubu hariç tüm yaş gruplarında yaşa özel doğurganlık oranının düştüğü görülürken, Sakarya'da bu oran arttığı görülmektedir.

Sakarya'da 2014'te genç bağımlı nüfus oranı % 32,465 iken 2015'te %32,202'ye gerilemiştir. Türkiye'de 2014'te genç bağımlı nüfus oranı %35,8 iken 2015'te %35,4'e gerilemiştir. Sakarya'da genç bağımlı nüfus oranının Türkiye ortalamasının altında olduğu görülmektedir.

Sakarya'nın 2014 ve 2015'te Kocaeli'den sonra kendi bölgesinde (TR42) en fazla göç alan şehir olmuştur.

Eğitim Göstergeleri çerçevesinde yapılan analizde, Sakarya'nın okuryazar nüfus oranı, kadın okuryazar nüfus oranı, ortaöğretim net okullaşma oranı, mesleki ve teknik liseler okullaşma oranı açılarından Türkiye ortalamasının üstünde yer aldığı ancak YGS ortalama başarı puanı açısından ortalamasının altında kaldığı görülmüştür.

Okullaşma oranı Türkiye ortalamasının üstünde olmasına rağmen halen yetersizdir (%80). İlin yüksekokul ve fakülte mezunu nüfusunun 15+ nüfusa oranı Türkiye genelinden daha düşüktür. Okuryazar kadın nüfusu oranı Türkiye okuryazar kadın nüfusu oranının üzerindedir. 2015'te Sakarya'da yüksekokul ve fakülte mezunu nüfusun 15+ nüfusa oranı Türkiye genelinden daha düşüktür.

Sağlık Göstergeleri: 2015'te Türkiye'de toplam hastane yatak sayısı 206.836 iken bunun 1.757'si Sakarya'dadır. Yüz bin kişiye düşen hastane yatak sayısı ise Türkiye'de 266,07'dir. Sakarya'da ise bu 184,33'tür. Değerin Türkiye ortalamasının altında kalması ilin sosyo-ekonomik gelişmişliğine negatif etki etmiştir.

On bin kişiye düşen hekim ve diş hekimi sayısı bakımından Sakarya Türkiye ortalamasına altındadır. Türkiye'de on bin kişiye düşen eczane sayısı ortalaması 3,08 iken bu rakam Sakarya için 2,76 seviyesindedir. Bu oranla eczane sayısı açısından da Türkiye ortalamasının altında yer almaktadır. TR42 bölgesindeki yeşil kartlıların %26,34' Sakarya'da yer almaktadır.

İstihdam Göstergelerine bakıldığında ilde yaklaşık 250 bin kişinin istihdam edildiği görülmektedir. İstihdam oranı %38 seviyesindedir ve Türkiye ortalamasının (%46) altındadır. İşsizlik oranlarında Türkiye ortalamasının (%10,3) altında yer altında yer alması (%9,3) olumlu bir durumdur. Ancak, alışma çağındaki nüfusun toplam nüfus içindeki oranı Türkiye ortalamasının (%67,3) zerinde olmasına rağmen

(%68,9) il genelinde işgücüne katılma oranları Türkiye ortalamasının (%51,2) altında kalmıştır (Sakarya %42,1).

İlin sanayi istihdamı Türkiye ortalamasının üzerindedir. Sosyal güvenlik kapsamındaki aktif çalışanların toplam nüfusa oranı açısından Türkiye ortalamasıyla benzer oranlara sahiptir (%20,5 – 26,4).

Rekabetçi ve Yenilikçi Kapasite Göstergeleri açısından Sakarya, 2014 ve 2015 yıllarında Türkiye genelinde en fazla ihracat yapan 8. il olmuştur. Ancak yabancı yatırımcılar tarafından cazibe merkezi olup olmadığını gösteren on bin kişiye düşen yabancı sermayeli şirket sayısı göstergesi, 2015'te Türkiye geneli ortalamasının (:%5,6) altında kalmıştır (Sakarya %1,79).

Bireylerin verimliliğini ve yeniliklere açıklığını gösteren yüz bin kişiye düşen marka başvuru sayısı göstergesi ve yüz bin kişiye düşen patent başvuru sayısı göstergesi (%15,52) de Türkiye ortalamasının(%17,7) altında kalmıştır.

Tarım sektöründe gelişmişlik ve verimliliği ifade eden kırsal nüfus başına düşen tarımsal üretim değeri göstergesi Türkiye geneli tarımsal üretim değerinin üzerindedir.

Mali göstergeler açısından Sakarya beklenildiğinin aksine Türkiye ortalamasına göre çok kuvvetli değildir. Sakarya'daki banka kredilerinin Türkiye içindeki payı yaklaşık %0,60'tır. Banka kredisi borcu açısından (7.835 TL) Türkiye ortalamasının (15.466 TL) altındadır. 2015'te Sakarya'da ki tasarruf mevduatının Türkiye içindeki

payı %0,6'ya yükselmiştir. Türkiye'de kişi başı tasarruf mevduatı 5.229 TL'ye yükselirken Sakarya'da bu rakam 2.707 TL'ye yükselmesine rağmen Türkiye ortalamasının hala altındadır. Kişi başına düşen banka mevduatı tutarı Türkiye'de 15.883 TL iken Sakarya'da 5.454 TL'dir.

2015'te ise bin kişiye düşen internet bankacılığında aktif bireysel müşteri sayısı Türkiye'de yaklaşık 205 kişi, Sakarya'da yaklaşık 182 kişidir. 2015'te ise bin kişiye düşen internet bankacılığı aktif kurumsal müşteri sayısı Türkiye'de yaklaşık 16 kişi, Sakarya'da yaklaşık 13 kişidir.

2015'te kişi başına düşen bütçe gelirleri Türkiye'de 6.668 TL, Sakarya'da kişi başına düşen bütçe gelirleri tahakkuk eden rakamlara göre 2.919 TL; tahsil edilen rakamlara göre 1.381 TL'dir. 2015'te de Sakarya'daki vergi gelirlerinin Türkiye içindeki payı %0,40'tır. Sakarya bu oranla Maliye Bakanlığının illere göre vergi gelirlerinin Türkiye içindeki payı' sıralamasında 21.sıradadır.

Erişilebilirlik Göstergeleri, en yakın havaalanına uzaklığı, hane başına genişbant abone sayısı, kişi başına düşen GSM abone sayısı, ilin otoyol ve devlet yollarına göre yük-km değerleri ve toplam demiryolu hattının il yüzölçümüne oranı verilerini kapsamaktadır. Erişilebilirlik parametreleri açısından Sakarya genel olarak Türkiye ortalamasının üzerindedir.

Yaşam Kalitesi Göstergeleri, yaşam standartları hakkında fikir vermektedir. Sakarya, özel otomobil sahipliği açısından Türkiye

ortalamasının altındadır. 2015 verilerinde ise kanalizasyon şebekesi ile hizmet verilen belediye nüfusu 763.985'tir. Kanalizasyon şebekesi ile hizmet verilen nüfusun belediye nüfusu içindeki oranı %80'dir. Meskenlerde kişi başı harcanan elektrik kw oranı Türkiye ortalamasına yakındır. 2014'te Sakarya'da Kükürdioksit (SO₂) ortalama değeri %12,2 iken 2015'te bu oran %12,95'e yükselmiştir. Partiküler Madde ortalama değeri %73,2'den 2015'te %67,15'e düşmüştür. Sakarya'da ilgili kurumlardan alınan veriler doğrultusunda 2015'te ceza infaz kurumuna giren hükümlü sayısı 1412 ve yüz bin kişiye düşen ceza infaz kurumuna giren hükümlü sayısı 148,1'dir. Sakarya'da 2015'te toplam intihar edenlerin sayısı 22 olup bunlardan 19 tanesi erkek, 3 tanesi kadındır. Yüz bin kişiye düşen intihar vakası sayısı 2,3'tür.